

28 april.

Debatter m. m.

Onsdagen den 28 april.

Sid.

Förslag till landstingslag	3
Anslag under elfte huvudtiteln:	
Statens sinnessjukhus	8
Länsstyrelserna	18
Kostnaderna för polisbevakning vid idrottsevenemang	25
Anslag å kapitalbudgeten: socialdepartementet:	
Statens bosättningslånefond	26
Anordnande av allmänna samlingslokaler	28
Vissa lån till Stockholms stadsmission	34
Återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.	36
Tionde huvudtitelns kommittéanslag	71
Förstärkning av lånefonden för den mindre skeppsfarten	71
Ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.	73
Upprättande av en upplysningscentral i riksdagen m. m.	80
Installering av en högtalaranläggning i första kammarens plenisal.	80
Fortsatt giltighet av prisregleringslagen	83
Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.	97
Avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter	123
Olycksfallsersättning åt tvångsarbetare m. m.	137
Ersättning för kroppsskada under tjänstgöring i civilförsvaret	138
Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen m. m.	139
Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering	140
Byggande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge	143

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 28 april.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, ang. förslag till landstingslag m. m.	3
Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2, ang. rätten till ersättning vid ingrepp i enskilds äganderätt och frihet	7
Statsutskottets utlåtande nr 11, ang. utgifterna under elfte huvudtiteln (inrikesdepartementet)	7

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 73, ang. anslag å kapitalbudgeten: socialdepartementet	26
— nr 79, ang. återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.	36
— nr 80, ang. utgifter å tilläggsstat II: utrikesdepartementet.	71
— nr 81, ang. utgifter å tilläggsstat II: försvarsdepartementet	71
— nr 82, ang. utgifter å tilläggsstat II: handelsdepartementet	71
— nr 83, ang. förstärkning av statens lånefond för den mindre skeppsfarten	71
— nr 84, ang. gäldande av viss livränta	73
— nr 85, ang. anslag till avlöningar till personal vid 1951 års jordbruksräkning	73
— nr 86, ang. anslag å kapitalbudgeten: finansdepartementet.	73
— nr 87, ang. förbättrade förmåner för i statens tjänst återanställda pensionärer	73
— nr 88, ang. ersättning för tjänstgöring på obekväm arbetstid m. m.	73
— nr 89, ang. bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.	80
— nr 90, ang. försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter	80
— nr 91, ang. utgifter å tilläggsstat II: finansdepartementet	80
Bankoutskottets utlåtande nr 20, ang. upprättande av en upplysningscentral i riksdagen m. m.	80
— nr 21, ang. installation av en högtalaranläggning i första kammarens plenisal	80
— nr 22, ang. pension åt riksdagsstenografen E. G. T. Torbiörns änka och barn	83
Andra lagutskottets utlåtande nr 21, ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen	83
— nr 22, ang. förslag till lag om yrkesskadeförsäkring m. m.	97
Bevillningsutskottets betänkande nr 31, ang. ändring i kommunalskattelagen m. m.	123
— nr 32, ang. avdragsrätt för läkar- och sjukvårdskostnader	137
Andra lagutskottets utlåtande nr 23, ang. ändrad lydelse av 5 § lagen om socialregister	137
— nr 24, ang. förslag till lag om krigsförsäkring för sjömän m. fl., m. m.	137
— nr 25, ang. ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m.	137
— nr 26, ang. ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret	138
Tredje lagutskottets utlåtande nr 22, ang. inrättande av en stiftsadjunkt för sjömansvård i Stockholms stift	139
— nr 23, ang. upphävande av lagen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m.	139
Jordbruksutskottets utlåtande nr 18, ang. anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering	140
— nr 19, ang. byggande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge	143
— nr 20, ang. förvaltningen av vissa stödlån	145
— nr 21, ang. avveckling av kommunskogslånefonden	145
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18, ang. ändring i stadgan angående hotell- och pensionatsrörelse	145
— nr 19, ang. statliga arbets- och tjänsteuppgifter för partiellt arbetsföra personer	145

Onsdagen den 28 april förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollen för den 22 och den 24 innevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 542, av fru *Gärde Widemar* m. fl.,
nr 543, av herr *Lundgren* m. fl., samt
nr 544, av herrar *Ollén* och *Huss*,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av läkarutbildningen.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 545, av herr *Arrhén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en första lärarhögskola; och

nr 546, av herr *Arrhén*, i samma ämne.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 547, av herr *Persson, Ola*, m. fl.,
nr 548, av herr *Persson, Karl*,
nr 549, av herr *Eskilsson* m. fl., och
nr 550, av herr *Ohlson* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.

Förslag till landstingslag m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till landstingslag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t

till riksdagen avläten proposition, nr 119, däri Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 19 februari 1954

A) föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till landstingslag och till lag om införande av landstingslagen;

B) anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 13 § kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 394) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till landstingslag var i nedan angivna delar så lydande:

20 § 1 mom. första—tredje styckena.

Rättighet att vid lagtima möte väcka förslag tillkommer länsstyrelsen, landstingskommunens förvaltningsutskott och annan dess nämnd samt ledamot av landstinget. Förslag skall avfattas skriftligen.

Förslag av annan nämnd än förvaltningsutskottet skall ingivas till utskottet före den 1 juli, där ej annan tid bestämmes av utskottet.

I övrigt skall förslag avlämnas till landstingskommunens kansli senast den 15 augusti; dock må förvaltningsutskottet väcka förslag jämväl efter nämnda tid men ej senare än fjorton dagar före början av landstingets möte.

39 § 1 mom. första stycket.

Landstingsman åtnjuter under landstingsmöte samt, om han ej bor å den ort där mötet hålles, under resan fram och åter dagtraktamente av landstingskommunens medel efter de grunder, som landstinget bestämmer.

44 § första stycket.

Ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet väljas för fyra år, räknade

Förslag till landstingslag m. m.

från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. Valet skall förrättas vid det lagtima landstingsmöte, som hålles året näst efter det, då allmänna val av landstingsmän ägt rum.

53 § 3 mom.

Till sammanträde med styrelse skall förste provinsialläkaren kallas med rätt för honom att deltaga i överläggningarna men ej i besluten samt att få sin mening antecknad till protokollet.

I samband med förevarande kungl. proposition hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga i ämnet väckta motioner.

I de likalydande motionerna I: 461, av herr *Larsson, Sigfrid*, och herr *Anderberg*, samt II: 596, av herr *Hansson* i Önnarp m. fl., hade föreslagits, utom annat, att 20 § 1 mom. andra och tredje styckena landstingslagen skulle erhålla följande lydelse:

Förslag av annan nämnd än förvaltningsutskottet skall ingivas till utskottet före den 1 juni, där ej annan tid bestämmes av utskottet.

I övrigt skall förslag avlämnas till landstingskommunens kansli senast den 15 juli; dock må förvaltningsutskottet väcka förslag jämväl efter nämnda tid men ej senare än 14 dagar före början av landstingets möte.

I motionen I: 460, av herr *Lundgren*, hade för nedan angivna delar av förslaget till landstingslag föreslagits följande avfattning:

39 § 1 mom. första stycket.

Landstingsman, som ej bor å den ort, där landstinget sammanträder, åtnjuter under landstingsmöte samt under resan fram och åter av landstingets medel dagtraktamente med 32 kronor, och landstingsman, som bor å den ort, där landstinget sammanträder, åtnjuter under landstingsmöte av landstingets medel dagtraktamente med 20 kronor.

44 § första stycket.

Ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskott väljas för fyra år, räknade

från dagen för avslutande av lagtima landsting året efter det, då valet skett, till avslutande av lagtima landsting fyra år därefter. Valet skall förrättas vid lagtima landstingsmöte, som hålles året efter det, då allmänna val av landstingsmän ägt rum.

53 § 3 mom.

Till sammanträde med hälsovårdsstyrelse och till sammanträde med hälso- och sjukvårdsstyrelse, när ärenden rörande hälsovården behandlas, skall förste provinsialläkaren kallas. Till sammanträde med sjukvårdsstyrelse och till sammanträde med hälso- och sjukvårdsstyrelse, när ärenden rörande den slutna sjukvården behandlas, skall kallas av landstinget eller efter landstingets be- myndigande av förvaltningsutskottet utsedd lasarettsläkare, som är verksam inom kommunen. Förste provinsialläkaren och den sålunda utsedde lasarettsläkaren äga att deltaga i styrelsens överläggningar men ej i besluten samt att få sin mening antecknad till protokollet.

Utskottet — som i förevarande sammanhang till behandling förehaft jämväl ett av Kungl. Maj:t i proposition nr 93 framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 45 § 2 mom. och 47 § lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting — hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte

1) med avslag å motionerna I: 460, II: 587, I: 461 och II: 596, I: 471 och II: 611 samt I: 472 och II: 612 antaga det i propositionen nr 119 framlagda förslaget till landstingslag;

2) antaga det i samma proposition framlagda förslaget till lag om införande av landstingslagen;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen ej funnit anledning till erinran mot det i propositionen nr 119 framlagda förslaget till kungörelse om ändrad lydelse av 13 § kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 394) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation, vilket förslag för yttrande underställts riksdagen;

C) att riksdagen, under förutsättning att riksdagen bifölle vad utskottet under A) hemställt, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen genom sitt sålunda fattade beslut besvarat propositionen nr 93 i vad den avsåge förslag till lag angående ändrad lydelse av 45 § 2 mom. och 47 § lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *Sigfrid Larsson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! I behandlingen av detta mycket viktiga ärende har beklagligtvis från första kammaren ingen representant för det parti jag tillhör deltagit, och jag har känt ett behov att med några ord förklara hur därmed förhåller sig. Det är jag som är ordinarie ledamot i konstitutionsutskottet från vårt parti, men vid varje sammanträde som konstitutionsutskottet har ägnat åt detta ärende har jag varit förhindrad av samtidigt försiggående sammanträden i ett sammansatt konstitutions- och första lagutskott. Det har sålunda icke gjorts någonting för att undvika en kollision mellan sammanträdestiderna för det ständiga utskottet och det sammansatta utskottet vari detta utskott har tagit del. Min suppleant, den enda suppleant som kan inträda på min plats, har å sin sida varit engagerad i tre andra utskott.

Jag skulle inte ha tagit upp denna sak inför kammaren om den inte hade en viss principiell betydelse. Det avgörande är nämligen att konstitutionsutskottet under denna tid har eftersträvat och fullt uppnått det ideal som numera uppställts för utskottsarbetet, nämligen att detta skall fullgöras allenast på tisdagar och torsdagar. Konstitutionsutskottet har ännu icke hållit något sammanträde på en fredag. Under sådana förhållanden blir det naturligtvis omöjligt att bedriva riksdagsarbetet så som det skall bedrivas.

Herr **LUNDGREN** (h):

Herr talman! Jag har i anledning av den nu föreliggande propositionen med

Förslag till landstingslag m. m.

förslag till landstingslag tillåtit mig väcka en motion, i vilken jag föreslår ändringar i Kungl. Maj:ts förslag på tre punkter. Den första punkten gäller landstingsmäns rätt till dagtraktamente, den andra gäller mandattiden för förvaltningsutskott, och den tredje punkten gäller sammansättning av förvaltningsutskott när detta tjänstgör som hälsovårds- och sjukvårdsstyrelse.

Vad först landstingsmännens rätt till dagtraktamente beträffar, vill jag erinra om de nuvarande bestämmelserna. Enligt landstingslagen skall landstingsman, som ej bor på den ort där landsting hålles, åtnjuta ett arvode under landstingsmöte och under resan fram och åter med 32 kronor ävensom resekostnadsersättning. Den landstingsman, som bor på sammanträdesorten, har under landstingets möte ett dagtraktamente på 20 kronor.

Kommunallagskommittén föreslog för sin del, att bestämmelserna om arvodets storlek inte skulle intagas i landstingslagen. Motiveringen härför var att dagtraktamentet på grund av de stora förändringarna i penningvärdet måst höjas tre gånger under det senaste decenniet och att detta förhållande syntes ge anledning att överväga om det är lämpligt att i fortsättningen beloppet fixeras i lag. Det fordras en omständlig lagstiftningsprocedur varje gång ändringar i penningvärdet påkallar en justering av ersättningsbeloppets storlek. Av dessa skäl föreslår alltså kommunallagskommittén att landstingen själva skall få bestämma storleken av utgående traktamenten; men kommittén, liksom departementschefen, förutsätter att det genom landstingsförbundet skall ske ett sådant samråd mellan landstingen, att man får ungefär likformiga bestämmelser för samtliga landsting.

Kommitténs förslag har utsatts för kritik av olika remissinstanser. Göteborgs och Bohus läns landsting anser sig av principiella skäl böra avstyrka förslaget i denna del, även om förvaltningsutskottet är fullt medvetet om att någon risk för missbruk icke föreligger. Det är en mycket grannlaga uppgift att deltaga i

Förslag till landstingslag m. m.

beslut om egna förmåner, och förvaltningsutskottet ifrågasätter huruvida bestämmelsen om jäv i 28 § landstingslagen icke är tillämplig när det gäller att fastställa arvodets storlek. I 28 § heter det: »Landstingsman må ej deltaga i behandling av ärende, som personligen rör honom eller någon honom närstående, som sägs i 4 kap. 13 § 2. rättegångsbalken om jäv emot domare.» Det torde vara ostridigt, att arvodets storlek rör landstingsmannen personligen.

Det är emellertid, herr talman, ett kanske ännu viktigare skäl som talar för att bestämmelserna om arvodets storlek bör angivas i landstingslagen. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att denna bestämmelse är normerande för ersättning till vissa andra förtroendemän. Sålunda skall jurymän i tryckfrihetsmål åtnjuta dagtraktamenten enligt samma grund som gäller för landstingsmän. Vidare skall stadsfullmäktige och landstingsmän vid riksdagsmannaval äga åtnjuta traktamente enligt samma grunder som landstingsmän. Liknande bestämmelser återfinns i lag om allmän sjukförsäkring rörande ersättning för ombud till centralsjukkassas ombudsmöte. För att undgå de svårigheter, som uppkommer därigenom att bestämmelserna om arvodets storlek icke finns i landstingslagen, har man föreslagit den lagtekniskt ganska underliga åtgärden att bibehålla paragrafen om arvodets storlek i lagen som en övergångsbestämmelse, vilket ju inte kan anses som tillfredsställande.

I fråga om mandattiden för förvaltningsutskottet gäller för närvarande att förvaltningsutskottet utses från lagtima landstings slut till och med det lagtima landsting som börjar ett år senare. Nu föreslås en fyraårig mandattid — jag har ingenting emot den saken — men mandattiden skulle enligt förslaget inte börja förrän den 1 januari följande år. Norrbottens läns landsting har med instämmande av länsstyrelsen i Norrbottens län skrivit följande: »Strax efter landstingens möte i oktober månad bruka förvaltningsutskottet sammanträda för att bl. a. fatta beslut om de åtgärder och utredningar, som i olika frågor sko-

la verkställas och äro föranledda av landstingens beslut. Därest landstinget i oktober skulle ha valt ett helt nytt förvaltningsutskott eller verkställt kompletteringsval av en eller flera ledamöter, så bli de nya ledamöterna icke från början införsatta i föreliggande frågor och därjämte bundna av de beslut som fattats av det gamla förvaltningsutskottet.»

Landstingens verksamhet löper i stor utsträckning från ett landsting till ett annat. Det vore under sådana omständigheter enligt min uppfattning naturligt, om landstingens förvaltningsutskott tillträdde sitt mandat omedelbart efter lagtima landstings möte och behölle mandatet till det landsting som inträffar fyra år senare.

Vad slutligen sammansättningen av hälso- och sjukvårdsstyrelsen beträffar skall enligt nu gällande bestämmelser förste provinsialläkaren kallas till sammanträde, där det förekommer frågor rörande hälso- och sjukvård. Han har då rätt att yttra sig och anmäla avvikande mening. Nu är emellertid förste provinsialläkaren av naturliga skäl representant för hälsovården. Det är, såsom medicinalstyrelsen framhållit i sitt yttrande, önskvärt att få en representant även för den slutna kroppssjukvården därför att en mycket stor del av landstingens utgifter som bekant går till den slutna kroppssjukvården. Departementschefen säger för sin del att detta är ett problem som bör tas upp i samband med den översyn av sjukhuslagstiftningen som för närvarande pågår. Såvitt jag förstår, herr talman, har detta intet samband med sjukhuslagstiftningen utan bör regleras genom landstingslagen. Jag har i denna motion därför föreslagit, att vid behandling av ärenden som rör den slutna kroppssjukvården skall en av landstinget eller landstingets förvaltningsutskott utsedd lasarettsläkare deltaga.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till motionen I: 460, som jag väckt i ärendet.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Till konstitutionsutskottets utlåtande nr 12 har jag fogat en

Förslag till landstingslag m. m.

blank reservation. Det är närmast fråga om en detalj — den kan synas liten, men jag tycker dock att den är ganska betydelsefull — beträffande vilken jag inte är övertygad om att det förslag, som utskottet har framlagt, är det mest ändamålsenliga. Det gäller tiden för avgivande av förslag till landstinget, dels förslag från specialnämnder och dels förslag från annan än specialnämnd. Från ett ganska stort antal remissinstanser har föreslagits en förkortning av denna tid. I en motion, som jag varit med om att avge, föreslås att för specialnämnd skall tiden för avgivande av förslag förkortas till den 1 juni mot av utskottet föreslagna den 1 juli och för annan nämnd till den 15 juli i stället för av utskottet föreslagna 15 augusti. Genom denna förkortning av tiden för förslags ingivande skulle de förberedande organen liksom landstingens kanslier få bättre tid på sig för ärendenas handläggning. Det har även visats sig svårt att få handlingarna tryckta i så god tid före landstingens öppnande att ledamöterna hinner sätta sig in i frågorna. Om jag inte minns fel inträffade det för ett par år sedan i mitt landsting, att handlingarna inte kom landstingsledamöterna till handa förrän två dagar före landstingets öppnande, vilket givetvis inte är en önskvärd ordning.

Till försvar för den föreslagna senare tidpunkten för förslags inlämnande har anförts att det i alla fall inte blir så mycket gjort under juli, semestermånaden. Med de erfarenheter som jag har från vårt landsting får jag säga att detta knappast är riktigt, ty där kan semesterrarna helt enkelt inte förläggas till denna tid. Även om så vore, så måste ju detta gälla även specialnämnderna. De kan väl då inte heller arbeta så mycket under juni månad, varför de lika gärna skulle kunna komma in med sina förslag till den 1 juni.

Jag har, herr talman, inget yrkande. Jag är dock ganska övertygad om att med den undan för undan fortgående ökningen av landstingens arbetsuppgifter så kommer det inom en inte alltför avlägsen tidrymd att bli nödvändigt med

en ändring av bestämmelserna om tiden för avgivande av förslag.

Häri instämde herr *Anderberg* (s).

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Sedan jag hållit mitt förra anförande slog det mig att jag hade gjort mig skyldig till ett litet fel. Det är verkligen så att förra veckan höll konstitutionsutskottet ett sammanträde på en fredag. Men detta har ingen betydelse för mitt resonemang, ty under hela den tid då det sammansatta utskottet arbetade och ända fram till den 23 april hade det som jag sade giltighet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lundgren*, att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar i förslaget till landstingslag, som föranleddes av bifall till motionen I: 460.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner om utredning angående åtgärder för en likformig reglering av rätten till ersättning vid ingrepp i enskilda äganderätt och frihet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Anslag till statens sinnessjukhus.**Punkterna 1—22.**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.**Anslag till statens sinnessjukhus.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som föreslagits av departementschefen, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55, dels ock till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 86 150 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Huss* och *Lundgren* (I: 23) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer* m. fl. (II: 39), i vilka föreslagits, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående anordnande av dagsjukhus i anslutning till statligt sinnessjukhus,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Snygg* och fru *Sjöström-Bengtsson* (I: 192) och den andra inom andra kammaren av herr *Blidfors* m. fl. (II: 393), i vilka föreslagits bifall till ett antal av medicinalstyrelsen framställda, närmare angivna yrkanden och hemställts, att riksdagen måtte besluta att vid behandlingen av elfte huvudtiteln, punkten statens sinnessjukhus, beakta dessa förslag,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gillström* (I: 193) och den andra inom andra kammaren av herr *Anderson* i Sundsvall m. fl. (II: 196), i vilka hemställts, att riksdagen ville besluta om inrättande vid Sidsjöns sjukhus av följande nya tjänster, nämligen 1 läkartjänst i Ce 29, 1 första skötersketjänst i Ce 12 (laboratoriebiträde) och 1 första skö-

tersketjänst i Ca 12 (behandlingsavdelning),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* m. fl. (I: 194) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand* m. fl. (II: 195), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå utredning angående dels behovet av kompetens för dem, som hade för avsikt att sätta upp hem för sinnessjuka, dels tillsättande av en sjuksköterskeinspektris för varje distrikt för positiv rådgivning och stöd för såväl hemmen som patienterna samt dels anordnande av kompletteringskurs för dem som redan dreve privata hem för sinnessjuka,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlön* m. fl. (I: 311) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 406), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av i motionerna framförda förslag, dels godkänna en med 220 000 kronor förhöjd, närmare angiven avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55, dels ock till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 86 370 000 kronor ävensom att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag om inrättande av sekundärplatser för det äldre kroniska klientelet, eventuellt — om så befunnas ändamålsenligt — i form av senilavdelningar vid redan förefintliga sjukhus,

dels en inom andra kammaren av herr *Blidfors* väckt motion (II: 239), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta om inrättande fr. o. m. budgetåret 1954/55 vid Vipeholms sjukhus av en ny tjänst som förste läkare i Ca 31 i stället för såsom i Kungl. Maj:ts förslag förordats en tjänst som läkare i Ca 29,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Kilsmo* väckt motion (II: 394), vari

hemställts, att en läkartjänst i Ca 31 måtte inrättas vid S:ta Annas sjukhus i Nyköping på sätt i motionen angivits och att medel måtte beviljas härför.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att motionerna I: 23 och II: 39 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 194 och II: 195 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 311 och II: 406, i vad de avsåge utredning och förslag rörande inrättande av sekundärplatser för det äldre kroniska klientelet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 192 och II: 393, I: 193 och II: 196, I: 311 och II: 406 samt II: 239 och II: 394, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för 1955 års riksdag framlägga förslag om största möjliga personalförstärkning vid sinnessjukhusen;

V. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 192 och II: 393 ävensom med avslag å motionerna I: 193 och II: 196, I: 311 och II: 406 samt II: 239 och II: 394, samtliga motioner såvitt de avsåge personalförstärkningar för nästa budgetår,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1954 samt utskottet förut under punkten förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 86 150 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar Ohlon, Sunne och Malmborg i Skövde, fröken Elmén, herr Gustafsson i Skel-

Anslag till statens sinnessjukhus.

lefteå samt fröken Ager, vilka ansett, att riksdagen bort tillstyrka yrkandena om personalförstärkningar i motionerna I: 311 och II: 406. I enlighet härmed hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 192 och II: 393 samt I: 193 och II: 196 samt med bifall till motionerna I: 311 och II: 406 ävensom med avslag å motionerna II: 239 och II: 394, samtliga motioner såvitt de avsåge personalförstärkningar för nästa budgetår,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1954 samt reservanterna i det föregående förordat;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för statens sinnessjukhus att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 86 370 000 kronor.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Under denna punkt föreligger en avvikande mening, för övrigt den enda avvikande mening som finns i detta statsutskottets digra utlåtande. Det gäller punkten Statens sinnessjukhus: Avlöningar.

Det torde vara överflödigt att i denna kammare tala om det nödläge, vari sinnessjukvården befinner sig i vårt land. När vi nyligen hade en debatt om fångvårdens problem, yttrade flera av de talare som då uppträdde, att det visserligen fanns mycket att göra på fångvårdens område men att det var ingenting jämfört med de brister som existerar inom sinnessjukvården. Nyligen har i Stockholm hållits en konferens i sjukvårdsfrågor, där också sinnessjukvårdens problem kom upp till behandling. Där omvittnades hur illa ställt vi har det

Anslag till statens sinnessjukhus.

med vården av de psykiskt sjuka. I en tidning i Stockholm förekom nyligen en serie artiklar av våra förnämsta fackmän på sinnessjukvårdens område som i detalj omvitnade hur illa hela denna fråga ligger till. En av de överläkare som yttrade sig i tidningen förklarade bland annat, att på grund av försenad vård av psykiskt sjuka inträffar det i vårt land för närvarande att flera hundra personer blir obotligt sinnessjuka, d. v. s. blir invalider, och om dessa hade kunnat få vård i tid, hade de med säkerhet kunnat återställas till hälsa. Jag behöver bara nämna det exemplet eller omnämna det faktum, att över 2 000 människor står i kö för att få vård på våra sinnessjukhus.

Nu kan visserligen invändas, att vi kan inte skaka fram personal i tillräcklig utsträckning för att tillgodose behovet. Det är alldeles riktigt. Men om icke tjänster inrättas, som lockar unga människor att ge sig in på denna bana, blir det inga förändringar. Det kan ju hända, att om riksdagen i dag skulle anslå medel till ett visst antal tjänster, alla dessa icke kunde besättas. Tjänsternas existens i lönestaten utgör emellertid en lockelse för folk att ägna sig åt sinnessjukvården.

Vad som begäres i reservationen är ett minimum. Det omvitnades vid den sjukvårdskonferens som hölls i Stockholm — och det har omvitnats också i andra sammanhang — att kvalificerade läkare får i stor utsträckning begagna sin tid till sådant arbete som bättre eller i varje fall lika bra kunde utföras av skrivbiträden. Därför yrkas att åtta nya biträdestjänster i lönegraderna Cf 4—Ce 8 måtte inrättas till förstärkning av kontorspersonalen för att avlasta läkarna från mera oväsentligt arbete. Därutöver begäres 100 000 kronor för inrättande av nya tjänster för sjukvårdspersonal. I frågan om läkarna har reservanterna, utöver vad utskottsmajoriteten begärt, nöjt sig med att hemställa om endast tre nya tjänster på de ställen, som är mest i behov därav. Vi har nämligen föreslagit en läkartjänst i lönegrad Ca 29 vid Restads sjukhus i Vänersborg och en tjänst

i Ce 29 vid vartdera av Ulleråkers och Sidsjöns sjukhus. Efter vad man sagt mig lär det finnas möjligheter att få dessa tjänster besatta med fullt kvalificerad personal.

När man läser utskottets utlåtande i detta ärende kan man konstatera, att även utskottets majoritet har klart för sig ärendets allvarliga belägenhet. För egen del kan jag icke annat än uttrycka min förvåning över att utskottet efter den skrivning som här förebragts icke har gått på samma linje som reservanterna. Det finns icke något sammanhang mellan utskottets skrivning och dess kläm, men det finns sammanhang mellan utskottets skrivning och reservanternas kläm.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen under nu förevarande punkt.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Såsom herr Ohlson redan har framhållit måste departementschefens förslag på denna punkt betecknas som mycket nedslående. Om kammarens ledamöter behagade slå upp s. 24 i utskottsutlåtandet, kommer de att finna, att i stället för av medicinalstyrelsen begärda 308 nya tjänster har departementschefen föreslagit 107 sådana, d. v. s. obetydligt mer än en tredjedel av det som medicinalstyrelsen har föreslagit. Nedskärningen har visserligen bara i mindre grad drabbat personal vid nytillkommande vårdplatser. I det fallet tillstyrker departementschefen 92 av de 97 begärda tjänsterna. Men desto hårdare har den s. k. Geddesyxan gått fram över önskemålen om förstärkning av personalen vid redan befintliga vårdplatser. Här har endast 15 tjänster av begärda 211 funnit nåd inför departementschefens ögon.

Departementschefen medger, att den av 1950 års riksdag fastställda generalplanen för sinnessjukvårdens upprustning förutsätter, att en effektiv vård kan bedrivas och detta särskilt med hänsyn till den stora överbeläggningen. Han tillägger, att för att möjliggöra detta fordras bland annat anställande av läkare

Anslag till statens sinnessjukhus.

och annan personal i tillräckligt antal. En sådan åtgärd försvåras emellertid, anser departementschefen — och här kommer jag till motiveringen för departementschefens starkt restriktiva hållning — av bristen på psykiatriskt utbildade läkare och annan utbildad personal. Ett förslag till förbättrad och omlagd utbildning av vårdpersonalen ställdes i utsikt och har sedermera framlagts för riksdagen i proposition nr 116.

I detta sammanhang vill jag endast erinra om att denna motivering i vart fall inte kan förklara, varför den begärda förstärkningen av kontorspersonal med 12 anställda helt har strukits och varför förslaget om 16 nya tjänster bland ekonomipersonalen inte bara avslagits utan ersatts med en minskning, i det att tre redan förefintliga tjänster föreslås komma att indragas.

När man så kommer till vad utskottet uttalar, måste det rättvisligen sägas, att utskottet förefaller generat över departementschefens ytterligt hårdhänta behandling av medicinalstyrelsens förslag. Utskottet återfaller visserligen på departementschefens argument, att vårdpersonalens utbildning måste förbättras, innan en väsentlig nyrekrytering kan beslutas och understryker för egen del vikten av förbättrade sjukvårds- och arbetslokaler samt ökat antal personalbostäder. Men på samma gång säger sig utskottet ha intagit en allmänt positiv ståndpunkt till flertalet av de i motionerna gjorda yrkandena om personalförstärkning. Och denna positiva inställning markeras genom att utskottet förordar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhallen, att Kungl. Maj:t för 1955 års riksdag framlägger förslag om största möjliga personalförstärkning vid befintliga vårdplatser vid sinnessjukhusen. Vidare vill utskottet bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i personalförteckningen, så att det bland annat skall bli möjligt att utnyttja hela den nya tuberkulospaviljongen vid Ulleråkers sjukhus, vilket inte är möjligt med den personalbesättning, som Kungl. Maj:t föreslår.

Så vitt man kan se har utskottet så-

lunda i rätt hög grad givit Kungl. Maj:t bakläxa i fråga om personalstaten vid sinnessjukhusen.

Det är uppenbarligen i känslan av att utskottet sålunda gått motionärerna rätt långt till mötes, som reservanterna varit blygsamma i sina önskemål. Vad reservanterna begär utöver utskottets yrkanden är, såsom herr Ohlon nyss framhöll, inrättande av tre nya läkartjänster, en vid vartdera av Restads, Ulleråkers och Sidsjöns sjukhus, anställande av åtta nya kontorsbiträden och uppräknade av vårdpersonalsanslaget med 100 000 kronor för att göra det möjligt för Kungl. Maj:t att inrätta vårdpersonalstjänster, där de bäst behövs. Vad man här äskar är cirka 200 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t och utskottet velat tillstyrka. När det rör sig om en budget på över 86 miljoner kronor och om ett så trängande personalbehov som det här är fråga om, tycker reservanterna med rätta, att riksdagen skulle kunna gå med på denna relativt anspråkslösa utökning.

I en motion, nr 23 i första kammaren och nr 39 i andra kammaren, där jag själv är motionär i denna kammare, yrkas att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående anordnande av dagsjukhus i anslutning till statligt sinnessjukhus. Utskottet säger om denna motion, att då förslaget är relativt nytt och då utskottet förutsätter, att vederbörande myndigheter ägnar frågan om en sådan vårdforms lämplighet för svenska förhållanden erforderlig uppmärksamhet, finner utskottet ingen åtgärd från riksdagens sida i fråga om detta förslag vara påkallad. Mot detta uttalande kan invändas, att utskottet självfallet inte kan vara blint för att detta spörsmål bland annat döljer en viktig kärna rörande eventuellt statsbidrag och att vederbörande huvudmän knappast kan tänkas ägna förslaget någon uppmärksamhet, innan denna fråga blivit klarlagd. Bland annat av denna anledning är en utredning nödvändig, som borde ha tillstyrkts av utskottet, om utskottet även i detta fall hade haft en verkligt positiv inställning, vilket inte tycks ha varit fallet.

Anslag till statens sinnessjukhus.

Det förtjänar för övrigt att i detta sammanhang erinras om att propositionen om vården av psykiskt efterblivna, som just slutbehandlats av andra lagutskottet och som inom kort kommer att behandlas av kamrarna, till stor del bygger på användning av externat, som ju inte är någonting annat än dagsjukhus. Med anledning härav hade det funnits fullgod anledning för utskottet att ställa sig mera positivt till denna fråga än som skett, bland annat därför att ett realiserande av förslaget skulle komma att minska behovet av sluten vård och följaktligen medföra sannolikt betydande utgiftsbesparingar för staten.

Herr talman! Med stöd av vad jag nu anfört ber jag att i likhet med herr Ohlon få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Innan jag går in på några reflexioner med anledning av de två föregående talarnas anföranden tillåter jag mig att med några ord beröra omfattningen av den vårdverksamhet som det här är fråga om. Våra sinnessjukhus är 21 till antalet med i runt tal 19 000 vårdplatser. Där finns cirka 150 läkarbefattningar. Vårdpersonalen uppgår till omkring 6 000 personer, varav förvaltningspersonal 200 och ekonomipersonal 1 700. Omkostnaderna för verksamheten utgör, såsom herr Huss nämnade, i runt tal 86 miljoner kronor. Jag vill bara antyda dessa siffror för att kammarens ledamöter skall få en uppfattning om hur svårt det är för ett riksdagsutskott att i detalj penetrera de spörsmål som kommer upp, där olika motionärer påyrkar ändringar i ena eller andra avseendet, och att inom den tid som står ett riksdagsutskott till buds kunna genomtränga frågorna och föreslå de ändringar som måhända kan vara motiverade. Statsutskottets tredje avdelning har emellertid efter bästa förmåga sökt penetrera dessa frågor, och jag är tacksam för att både herr Ohlon och herr Huss har erkänt utskottets intresse för saken. Jag tror att statsutskottet och dess tredje avdelning

inte har mindre intresse för den än riksdagens övriga ledamöter och snart varje medborgare i detta land. Vi inser alla, hur angeläget det är att vår sinnessjukvård föres upp på en nivå, som någorlunda motsvarar standarden i vårt land på andra områden. Därom råder alltså inga delade meningar.

Man har nu med mycken möda åstadkommit en plan, efter vilken statsmakterna skall arbeta. Dyrtiden har gjort, att man släpat efter, men man är nu inställd på att ta igen eftersläpningen med en tredjedel för varje år med början nästa budgetår. På det sättet skall man komma i kapp också när det gäller kostnaderna och få anslagen höjda, inte bara anslagen för dessa tjänster och för den egentliga vården utan kanske framför allt byggnadsanslagen, som kammaren torde få behandla om ett par veckor. När vi har denna plan att gå efter, finner jag det märkligt hur, jag höll nästan på att säga, yrvaken man blir och med vilken energi man söker få till stånd ändringar och över huvud taget visa att man verkligen är intresserad. Det hade varit värdefullt, om det nuvarande intresset från olika gruppers sida kommit till uttryck exempelvis för 10 eller 15 år sedan. Det angelägna är nu enligt min mening, herr talman, att vi samlar oss omkring de stora uppgifterna, att vi får tillräckligt många vårdplatser, att vi får lokaler där anställda och patienter kan trivas och att vi får tillfredsställande bostäder åt de anställda.

Här kommer jag omedelbart in på herr Ohlons resonemang, då han talade för reservanternas yrkande om anslag utöver vad utskottet förordar. Utskottet har nämligen genom besök på skilda sinnessjukhus och genom kontakter i övrigt med läkare och vårdpersonal fått fullt klarlagt, att det för närvarande kvittar om vi beslutar ett större eller mindre antal nya tjänster, därför att det är svårt att besätta de platser som redan finns. Jag skall bara ta ett enda exempel för att belysa detta. Vid våra sinnessjukhus finns, som jag nämnade, i runt tal 150 läkartjänster. Av dessa var 53 vakanta den 27 januari 1954. Det bör stå klart

Anslag till statens sinnessjukhus.

för var och en, att en ökning av antalet läkartjänster i det läget inte betyder någonting. Vi har talat om denna sak med överläkarna på de sjukhus vi besökt. Man har här direkt hänsyftat på Restad, och överläkaren där säger ungefär så här: »Det är inte stora utsikter att jag skall få folk som hjälper mig, så länge våra personalbostäder och vårdlokaler ser ut som de gör. Därför är den angelägnaste uppgiften att vi får till stånd den upprustning som man nu planerar.» Han var för sin del mycket tillfredsställd med att statsmakterna på allvar går in för denna upprustning.

Detta överensstämmer helt med utskottets motivering och kläm, herr Ohlson, ty som kammarens ledamöter sett av utlåtandet har vi till nästa år hos Kungl. Maj:t beställt ett större antal tjänster. Vi vet att det då blir möjligt att erbjuda de sökande en del både bättre vårdlokaler och hygliga bostäder, och det är först då detta skett, som man har någon utsikt att kunna få tjänsterna besatta.

Detta är motiveringen för utskottets ståndpunktstagande, och jag har inte stor anledning att gå längre i mitt resonemang, men jag vill säga ytterligare ett par ord i anledning av herr Huss' slutsatser av utskottets utlåtande. Han sade att Kungl. Maj:t, väl närmast inrikesministern, hade fått en bakläxa av utskottet. Det är att dra sina slutsatser på ett sätt, som jag för min del inte kan godkänna. Vi har ju tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag på alla punkter utom två, där det rör sig om ett par detaljer.

Den ena punkten gäller Ulleråkers sjukhus. Vi fann att om personalen inte utökas med två skötare och sex sköterskor, skulle man inte kunna utnyttja de nya tuberkulospaviljonger, som tillkommer där. Vid provningen i Kungl. Maj:ts kansli hade man med stöd av de beräkningar, som i sådana fall i allmänhet görs, kommit fram till att det inte skulle behövas någon personalförstärkning. Emellertid är dessa paviljonger något anorlunda byggda, och det kräves därför mer personal där än i andra paviljonger. Det har vi fått fullt klarlagt genom läkaren och personalen. Därför har utskot-

tet sagt, att inrikesministern får fullmakt att inrätta två befattningar som skötare och sex som sköterskor. Det är alldeles uppenbart, att det inte skulle vara vettigt att bygga nya lokaler och inte samtidigt se till, att det finns personal som kan sköta dem som skall vårdas där. Detta kan man kanske uppfatta som en bakläxa, men i så fall kan Kungl. Maj:t ta den med knusende ro. Det är ingen svår uppgift för Kungl. Maj:t att läsa igen den läxan — det kan jag försäkra.

Den andra detaljen rör Vipeholms sjukhus. Vi förordar där, att i stället för sex överskötersketjänster, som Kungl. Maj:t föreslagit, inrättas tre befattningar som överskötare och tre överskötersketjänster i enlighet med vad som föreslås i föreliggande motioner.

Det är bara dessa avvikelser, som föreligger i utskottets förslag jämfört med Kungl. Maj:ts, och de bakläxorna är, som sagt var, ingenting att fästa sig vid. Om riksdagen, såsom jag hoppas, följer statsutskottet och beställer dessa tjänster med den av statsutskottet anförda motiveringen, är det i själva verket inte någon bakläxa, utan det är bara att man ber Kungl. Maj:t att i görligaste mån effektuera den beställningen.

Jag skall inte längre uppehålla kammaren, utan jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Iwar*, (s) och herr *Snygg* (s).

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! I detta ärende finns ett par motioner rörande kompetenskraven för dem som har för avsikt att sätta upp privata hem för sinnessjuka. Att dessa privata hem medför en avlastning från sinnessjukhusen, har utskottet klart sagt ut, och det är ingen anledning att kommentera den saken.

Det är klart att det är önskvärt med så stor kompetens som möjligt hos dem som skall i privata hem ha hand om sinnessjuka. Vi är fullt på det klara med att det finns bestämmelser därom, men

Anslag till statens sinnessjukhus.

vi tror att de behöver kompletteras. Det behövs t. ex. kanske i viss utsträckning kompletteringskurser för dem som redan har uppsatt sådana hem. Utskottet har ställt sig välvilligt och uttalat, att höjda kompetenskrav för de i motionerna avsedda personalgrupperna i och för sig är önskvärda, men utskottet tillägger, att man inte får bortse från att sådana kompetenskrav skulle kunna föranleda kostnadsökningar. Till detta sista vill jag bara foga den lilla anmärkningen, att en ökad kompetens också skulle kunna föranleda större effektivitet i skötseln. Jag noterar emellertid helt kort med tacksamhet utskottets i sak positiva inställning, och eftersom här inte finns någon reservation, skall jag inte ställa något yrkande utan vill endast uttrycka en stilla förhoppning, att utskottet i framtiden och i rätt sammanhang bibehåller denna positiva inställning.

Jag har, herr talman, inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Herr Gustaf Karlsson sade i början av sitt anförande, att det var omöjligt för ett utskott eller en utskottsavdelning att penetrera alla de detaljer, som förekom i ett ärende sådant som detta. Det är alldeles riktigt, men utskottet har ju inte bara Kungl. Maj:ts förslag att gå efter. Utskottet har också medicinalstyrelsens ledning, och om utskottet litet mera hade läst in medicinalstyrelsens petita, skulle det säkerligen ha kommit till ett annat resultat.

Herr Karlsson tillägger vidare, att vi har en plan för sinnessjukvårdens utbyggnad — varför då inte följa den av de offentliga myndigheterna fastställda planen? Ja, så har de maktägande i alla tider resonerat, för att nu inte tala om att när herr Karlsson fortsatte att utveckla sitt tema, befanns det att det inte var så mycket bevänt med planen, eftersom den frångåtts på grund av diverse omständigheter.

En av anledningarna till att det inte finns tillräckligt med läkaraspiranter på

sinnessjukvårdens område är, att läkarna där tvingas att syssla med en hel del kontorsarbete, som inte ligger inom deras intressefär. Det är egendomligt att utskottet inte heller har kunnat gå med på den ökning av antalet skrivbiträdestjänster, som reservanterna har föreslagit. Detta skulle vara ett av de bästa medlen att stimulera läkarrekryteringen på detta område. Det råder i varje fall inte någon läkarbrist beträffande Ulleråkers sjukhus och den tjänst i Ca 29, som reservanterna har föreslagit vid detta sjukhus.

Herr Karlsson blev upprörd över herr Huss' yttrande, att utskottets utlåtande skulle ha inneburit en bakläxa för regeringen — jag vill inte blanda mig i det meningsutbytet. Herr Karlsson ville tydligen i stället göra gällande, att utskottets avsteg från den kungl. propositionen skulle innebära en sorts premium för regeringen, och gärna för mig! Att sinnessjukvården försummats under alla efterkrigsåren är väl ändå inget skäl för att vi skall fortsätta med försummelserna, utan det borde i stället vara en sporre för oss att försöka att bättra där det brister.

Herr **BERGH** (h):

Herr talman! Huruvida regeringen har fått en bakläxa av utskottet eller inte, är nog en ganska sekundär fråga. Jag tillhör för min del dem, som anser att regeringen då och då bör få bakläxor, men det är som sagt i detta sammanhang en underordnad detalj. Vad som här är huvudproblemet är ju hur man så snabbt och så effektivt som möjligt skall kunna åstadkomma den upprustning även i fråga om personal, som är så starkt av nöden vid våra sinnessjukhus.

Jag skulle med hänsyn därtill vilja säga, att den reservation, som finnes fogad till detta utskottsutlåtande, måhända inte är så lycklig som reservanterna tror. En anmärkning har, såvitt jag kunde uppfatta, herr Karlsson allaredan gjort, nämligen att vi, när vi är eniga om att så snart som möjligt råda bot på den otvivelaktiga eftersläpning, som finns på

Anslag till statens sinnessjukhus.

detta område, måste ta oss an denna uppgift med realistiskt grepp. Och därtill hör ju att skapa förutsättningar för att de nya tjänster som bör inrättas också blir besatta. När utskottet har skrivit som det har gjort, är det framför allt för att framhålla angelägenheten av att dessa förutsättningar skapas i fråga om utbildning och i fråga om bostäder för den personal, som behövs vid sinnessjukhusen. När dessa förutsättningar föreligger, råder det inte någon tvekan om att tredje avdelningen inom statsutskottet med de intentioner den visat i förevarande fall kommer att gå mycket långt för att för sin del tillgodose detta personalbehov. Men vi måste börja i rätt ända, när vi skall åstadkomma en upprustning — alltså först skapa förutsättningar för att den personal vi vill ha och som behövs också kommer till sinnessjukhusen.

När herr Ohlon i detta sammanhang åberopar medicinalstyrelsen, hade det kanske varit förtjänt av en liten extra undersökning, huruvida medicinalstyrelsen bara sett på personalbehovet eller om medicinalstyrelsen också beaktat svårigheten att få den personal till sinnessjukvården, som den begärt.

Slutligen skulle jag vilja tillägga, att det inte bara är så, att denna reservation i vårt tycke är en smula orealistisk mot bakgrunden av de skäl som jag anfört, utan den kan också tänkas åstadkomma skada ute i landet. Vi är alla medvetna om att en eftersläpning finns, och vi är alla på det klara med att den snarast möjligt måste tas igen. Det skulle vara ganska olyckligt, om någon skulle få den föreställningen, att det på den punkten råder någon tvekan. I varje fall vill jag försäkra, att jag inte har fått något annat intryck av behandlingen inom tredje avdelningen än att det på denna punkt inte råder någon tvekan. En sådan effekt av reservationen som jag antytt skulle vara ganska olycklig.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Sjukvården och i all synnerhet sinnessjukvården har kommit

att tilldra sig en alldeles speciell uppmärksamhet under senare år, och detta är enbart glädjande. Särskilt när det gäller sinnessjukvården är ju alla på det klara med att det föreligger betydande brister. Vi har för få platser och därför en mycket betydande överbeläggning. Man har räknat fram att överbeläggningen är omkring 15 eller kanske närmare 20 procent. Vi vet också, att det finns många personer, som är i behov av sinnessjukvård men som inte kan beredas sådan därför att vi har för få platser.

Tillgången på personal är inte heller tillfredsställande. Man har beräknat, att det skulle vara lämpligt med en läkare på 100 å 125 patienter. I dag har vi vid de egentliga sinnessjukhusen en läkare på ungefär 145 patienter. När det gäller vårdpersonalen i övrigt, räknar man i genomsnitt med 2,8 vårdplatser per befattningshavare som en lämplig anordning. Vi är ingalunda i den lyckliga situationen, att vi kan redovisa siffror som ens närmar sig det talet, utan vi har drygt 3,5 i stället för 2,8.

Detta är emellertid ingen ny upptäckt. Statsmakterna har haft sin uppmärksamhet fäst på saken i åtskilliga år. 1950 antog riksdagen en generalplan för sinnessjukvårdens upprustning. I första hand menade man, att en förbättring och utökning av byggnadsbeståndet vore nödvändig och att vi under loppet av femton år borde försöka nå fram till denna upprustning. För att ge en uppfattning om det tal som man ansåg erforderligt kan jag nämna, att man beräknade att det för byggnadsbeståndets upprustning borde anslås 23 å 24 miljoner kronor om året. Jag antar att herr Ohlon år 1950 var med om att antaga denna generalplan för sinnessjukvårdens upprustning. Nu har man visserligen under de första åren inte kunnat följa denna plan. Man har inte kunnat anslå medel som i dagens penningvärde motsvarar dessa 23 å 24 miljoner kronor, utan man har fått nöja sig med mindre summor. Det har varit belopp på 12 eller i dagens penningvärde kanske 15 miljoner kronor. Nu är man emellertid uppe i ett belopp, som överstiger de 23 å 24 mil-

Anslag till statens sinnessjukhus.

joner kronorna. I år begärs nämligen 30 miljoner kronor, och därmed har vi möjlighet att något hämta in den eftersläpning som har uppstått.

Emellertid synes det vara på det sättet, att de förutsättningar på vilka denna plan byggdes inte tycks hålla; den får lov att revideras. Vi behöver faktiskt flera vårdplatser än man räknade med vid den tidpunkt då planen antogs. Jag tror därför, att det är nödvändigt att till revision ta upp den plan som riksdagen godkände 1950, och jag förutsätter att vederbörande kommitté för dessa sjukvårdsproblems behandling kommer att ägna sin uppmärksamhet även åt den frågan.

I stort sett har arbetet på sjukvårdsbyggnadernas förbättring hittills gått ut på moderniseringar, upprättandet av panncentraler och liknande byggnader, som är nödvändiga för att man över huvud taget skall kunna använda de egentliga sinnessjukvårdslokalerna. Men i viss mån har även själva sjukhusen förbättrats, och just nu är vi i färd med att i Gullberna i Blekinge uppföra ett sjukhus för 650 patienter. På riksdagens bord ligger i dag en proposition om ytterligare ett sjukhus av ungefär samma storleksordning, som är avsett att uppföras i Västergötland. Enligt planen hade man också tänkt sig ett tredje sjukhus någonstans i Mellansverige. Det är klart, att dessa byggnader medför värdefulla tillskott i form av nya, moderna vårdplatser.

Detta var den ena sidan av saken, nämligen den som gäller lokalerna. Den andra sidan gäller personalen. Jag nämnde inledningsvis, att personaltätheten icke är den som man önskar utan att det är nödvändigt med en successiv påspädning i syfte att komma fram till de tal som har ansetts lämpliga i fråga om förhållandet mellan personal och patienter. I år har Kungl. Maj:t begärt inte mindre än jag vill minnas 107 nya befattningshavare inom sinnessjukvården. Det är i och för sig kanske inte ett så ringa antal, men det är ingalunda vad man hade önskat nå upp till. Medicinalstyrelsen har begärt ungefär tre gånger så många

befattningshavare. Men när det är knappt om personal, får man ju lov att iakta en viss återhållsamhet, det är inte mycket annat att göra. Och det råder ju faktiskt knapphet på personal inom detta område här i landet. Detta gäller inte minst läkarna. Vi har alldeles för få läkare. Det finns rätt betydande vakanser vid sinnessjukhusen: jag tror att ungefär en tredjedel av samtliga läkartjänster inom sinnessjukvården i dag är vakanta. Detta betyder inte att dessa tjänster saknar befattningshavare; det är endast ett relativt fåtal av platserna som inte alls har kunnat besättas. I stort sett har vi kunnat klara upp situationen delvis tack vare de utländska läkarna. Antalet läkare är emellertid stätt i tillväxt. År 1947 fanns cirka 4 000 yrkesverksamma läkare här i landet. Fem år senare hade antalet ökat med inte mindre än 25 procent, alltså till omkring 5 000. Efter ytterligare en femårsperiod, således omkring åren 1957 och 1958, lär man kunna räkna med att antalet har stigit med 1 000 till, d. v. s. att det finns 6 000 läkare i landet. Det är ju utomordentligt viktigt att läkarkåren utvidgas, eftersom det på många vårdområden råder en påtaglig läkarbrist; detta gäller ju framför allt det vårdområde som vi nu diskuterar. Först någon gång fram emot åren 1960—1965 räknar man med att antalet läkare skall vara uppe i cirka 7 000, varmed man på ansvarigt håll anser sig ha nått en någorlunda tillfredsställande balans mellan tillgång och efterfrågan.

Det är emellertid klart att vi måste försöka påskynda denna utveckling. Vi måste tillvarata alla möjligheter att utvidga utbildningens omfattning så att flera elever kan tas in vid våra universitet och medicinska högskolor. Den proposition om läkarutbildningen som riksdagen inom kort får på sitt bord, tar sikte just på en omedelbar ökning av antalet nyintagna medicine studerande.

När det gäller vårdpersonalen i övrigt har det rätt en påfallande stor brist på sakkunnig personal även på detta område. Bristen sammanhänger också i detta fall med utbildningsmöjligheterna. I år har det framlagts en proposition om

Anslag till statens sinnessjukhus.

förbättrad utbildning av ifrågavarande personal, och det är därför att hoppas att man ganska snart skall kunna komma till rätta med personalproblemet även i denna del.

Medicinalstyrelsen har, som jag sade, hemställt om i runt tal 300 nya befattningshavare. Kungl. Maj:t ansåg sig inte kunna bifalla förslaget i vidare mån än beträffande 107 nya befattningshavare, varav de flesta skulle placeras för att ta hand om patienter på ny tillkomna vårdplatser. Inte mindre än 92 av dessa befattningshavare skulle placeras på det sättet, medan de övriga 15 skulle användas för att öka personaltätheten på andra håll.

Bortsett från svårigheterna att få fram lämplig personal har Kungl. Maj:t naturligtvis också varit nödsakad att ta hänsyn till det ekonomiska läget. Vi har inte helt kunnat se bort ifrån det. När budgetarbetet påbörjades, visade det sig, att inkomsterna ingalunda skulle komma att täcka de utgifter man väntade med mindre man iakttog en mycket sträng återhållsamhet vid budgetbehandlingen. Tack vare denna återhållsamhet kom utgifterna och inkomsterna att gå någorlunda jämnt upp. En allmän återhållsamhet var alltså nödvändig. Jag är på det klara med att om det hade funnits tillgång på lämplig personal inom sinnessjukvården, skulle man dock ha haft skäl att när det gällde detta område framställa sina krav på nya tillskott ur statskassan med ganska stor kraft, men det avgörande var faktiskt just bristen på personal.

Jag vill dock framhålla, att trots att man i år fick lov att reducera medicinalstyrelsens förslag om cirka 300 nya befattningshavare till 107, så är vi ändå uppe i en inte obetydlig ökning jämfört med tidigare år. I fjol beviljades anslag till 85 nya tjänster, året förut till 76 och året dessförinnan till 90. Jag säger detta ingalunda för att på något sätt försöka ge intryck av att jag menar, att vad som gjorts är tillräckligt, men jag vill klargöra att det arbetas oförtrutet på att få fram bättre förhållanden vid sinnessjukvården. Slutligen vill jag stryka under

att jag som sagt har den uppfattningen, att 1950 års plan redan är mogen för en revision och att man vid denna revision nog bör försöka sträva efter att upprustningen sker i en snabbare takt än man förutsatte år 1950.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Det är med tacksamhet jag noterar, att inrikesministern kommer att göra allt vad han kan för att få fram bättre förhållanden på detta område. Jag är också övertygad, att om statsrådet Hedlund hade fått råda, så hade anslagen på denna punkt blivit större än nu. Det är därför att hoppas, att när utskottet i sitt uttalande överst på sidan 27 visserligen inte nu kan tillstyrka samtliga yrkanden i motionerna men begär förslag från Kungl. Maj:t till nästa års riksdag om största möjliga anslagsförstärkning för sinnessjukhusen, så kan detta uttalande — herr Karlsson får kalla det bakläxa eller pekpinne eller vad han vill — möjligen vara statsrådet Hedlund till hjälp vid budgetbehandlingen nästa år.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående utskottets under mom. I—IV i den nu förevarande punkten gjorda hemställan och särskilt rörande utskottets hemställan i mom. V.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. I—IV hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. V förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter gi-

Anslag till länsstyrelserna.

ven varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 23 mom. V, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Ohlön begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 32.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 24—142.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 143.

Anslag till länsstyrelserna.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för länsstyrelserna på det sätt, att ytterligare 4 telefonister i Ca 8 upptoges samt 24 kontorsbiträdestjänster i Ca 8 uteslötes;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 37 300 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Att länsstyrelserna mindre än ett år efter ikraftträdandet av den nya, kostnadskrävande länsstyrelseorganisationen funnit sig ha behov av nya tjänster och höjda lönegradsplaceringar i sådan omfattning att förevarande anslag enligt deras framställningar bort uppräknas med i runt tal 1 200 000 kronor, är enligt utskottets mening ägnat att inge bekymmer. Utskottet vill därför uttala önskemålet att Kungl. Maj:t i fortsättningen ägnar möjligheterna att begränsa den fortgående expansionen av denna förvaltningsorganisation skärpt uppmärksamhet. I sådant hänseende synes det utskottet exempelvis värt att överväga, om icke anordnandet av krigsspel på det regionala planet skulle kunna upphöra eller i varje fall begränsas.»

Herr ANDERSSON, ELON, (fp):

Herr talman! I sitt utlåtande under denna punkt har statsutskottet gjort ett uttalande som innebär, såvitt jag kan läsa det rätt, en dold kritik av framställningarna från länsstyrelserna angående behovet av nya tjänster i länsstyrelseorganisationen.

Jag talar inte direkt i egen sak, herr talman, eftersom länsstyrelsen i Gävleborgs län inte hör till dem som har funnit anledning att begära några nya tjänster, ehuru vi är fullt medvetna om att den organisation som finns är ansträngd intill bristningsgränsen. Jag har för min del ansett det önskvärt att ur helt allmänna synpunkter belysa vissa förhållanden rörande arbetsutvecklingen inom länsstyrelserna, eftersom utskottet uppenbarligen, såvitt jag kunnat finna av skrivningen, inte har fäst tillräcklig uppmärksamhet vid den utveckling som där har ägt rum.

Den personalorganisation, som finns för länsstyrelserna och som genomfördes i samband med den nya länsstyrelseorganisationen, grundar sig på den arbetsmängd inom länsstyrelseförvaltningen som förelåg under år 1948. Sedan dess har av olika anledningar en oer-

Anslag till länsstyrelserna.

hörd ansvällning av länsstyrelseärendena ägt rum. Den har berott delvis på en rutinmässig utveckling på de områden, som länsstyrelserna redan tidigare har haft att svara för, delvis — och i inte ringa mån — på de nya uppgifter som statsmakterna har pålagt länsstyrelserna.

Jag skall inte i någon större utsträckning uppta kammarens tid med att anföra vare sig några siffror eller några exemplifieringar. Jag kan dock beträffande de nya uppgifterna erinra om en som ser obetydlig ut men som, därest den skulle fullföljas till punkt och pricka, kommer att vålla mycket arbete, nämligen länsstyrelsernas skyldighet att övervaka lokaliseringen av handelslägenheterna inom de nya bostadsområdena, en uppgift som jag tror förefaller länsstyrelserna vara ganska främmande för deras ursprungliga syftemål.

Beträffande utvecklingen av de ärenden som handläggs av länsstyrelserna har jag låtit verkställa en liten undersökning, som jag skall be att i allra största korthet få delge kammarens ledamöter. Jag tror att den ger en ganska god illustration till den oerhörda ansvällning som arbetet inom länsstyrelserna har undergått. Antalet till landskansliet i Gävleborgs län inkomna ärenden utgjorde år 1948 — således det år som ligger till grund för länsstyrelseorganisationen — 58 568, medan antalet under år 1953 till landskansliet inkomna ärenden uppgick till 122 686. Det är kanske förnämligast på bilavdelningen och försvarsavdelningen, som denna avsevärda ökning har ägt rum. Försvarsavdelningens ärenden, som 1928 utgjorde 1 079, hade under 1953 stigit till 3 125, således en tredubbling. För bilavdelningen, som kanske är den mest arbetstyngda, utgjorde antalet registrerade ärenden angående motorfordon 28 650 under 1948 och 76 260 under 1953, således även där nära en tredubbling. Att så har skett kan man förstå även om man ser på bilregistret. Antalet registrerade fordon var 16 538 den 1 oktober 1948. Den 1 januari i år, således vid slutet av 1953, var antalet 41 032. För alla dessa fordon skall utskrivas bil-

skatteanvisningar. Vad det betyder framgår av siffrorna för bilskatteuppbörden, som för år 1948 utgjorde 2 713 000 kronor medan för år 1954 debiterad skatt uppgår till 7 898 000 kronor.

Det är alldeles självfallet, herr talman, att en sådan ökning av ärendenas antal, även om det gäller rena rutinärenden, måst föra med sig ett naturligt krav på ökad arbetskraft på länsstyrelserna. Man kan inte rimligtvis begära att en organisation som var avsedd — om jag återgår till siffrorna för landskansliet — för en arbetsmängd av 58 500 ärenden lika lätt skall kunna handha en arbetsmängd av 122 000 ärenden. En dylik ansvällning av ärendenas antal måste som sagt självfallet kräva en personalförstärkning.

Om jag från landskansliet går till landskontoret skall jag bara nämna vissa särskilt kvalificerade ärenden, nämligen de ärenden som rör taxeringssektionen. Riksdagen har ju många gånger uttalat en naturlig och berättigad önskan att taxeringsarbetet i största möjliga utsträckning skall göras effektivt. Medan antalet till länsprövningsnämnden inkomna besvär år 1948 var 1 898, uppgick det år 1953 till 2 870. När i framställningarna från länsstyrelserna, som återfinns i handlingarna, särskilt har tryckts på önskvärdheten att få en förstärkning av för taxeringsarbetet tillgängliga krafter, förefaller mig alltså den framställningen ganska berättigad mot bakgrunden av dessa siffror.

Antalet besvär till kammarrätten har inte ökat så mycket, från 235 till 262. Det tyder väl närmast på ett noggrannare arbete från länsprövningsnämndernas sida. Antalet inkomna ansökningar om anstånd med deklaration har ökat från 476 till 818 — det är här inte i och för sig fråga om så arbetskrävande ärenden, men det visar i varje fall vilken uppmärksamhet som f. n. ägnas åt alla till taxeringsarbetet hörande ärenden. Antalet övriga på taxeringssektionen diariieförda ärenden har ökat från 762 till 3 170.

Jag har, herr talman, med dessa påpekanden och uppgifter velat söka klar-

Anslag till länsstyrelserna.

göra för kammarens ledamöter, att om man från länsstyrelsernas sida ställer krav på en ökad personalorganisation, så är det ett krav som bottnar i den oerhörda ansvällning av länsstyrelsernas ärenden, som faktiskt har ägt rum sedan personalplanen för länsstyrelseorganisationen fastställdes. Om man från länsstyrelsernas sida med anledning av detta och med stöd av de praktiska erfarenheter, som man har gjort, begär en förstärkning av personalorganisationen även när det gäller kvalificerade tjänster, så är detta i och för sig inte något som är så underligt, att statsutskottet behöver uttala sig klandrande över länsstyrelsernas framställningar. Ansvällningen av ärendena beror *inte* på länsstyrelsernas lust att lägga sig till med nya arbetsuppgifter utöver vad de förut har haft, utan den beror på statsmakternas åläggande för länsstyrelserna att syssla med andra ting men framför allt på den oerhörda ansvällningen av ärenden av betydelsefull art, som har ägt rum sedan 1948.

Jag har självfallet, herr talman, intet yrkande. Jag har med detta bara velat upplysa utskottets — som jag tror — något förmörkade förstånd.

Herr DOMÖ (h):

Herr talman! Jag vill i stort sett instämma med herr Andersson, men jag vill också göra några egna reflexioner.

Jag måste säga att jag blev ganska förvånad när jag läste igenom utskottsutlåtandet, och det av olika anledningar. Den första anledningen var den, som herr Elon Andersson nyss gav uttryck åt, nämligen att utskottet här utan att, som det verkar, riktigt ha tänkt igenom saken vägrar vissa tjänster och därtill ger uttryck för den meningen att det skulle vara oberättigat att inrätta sådana tjänster. Det borde inte vara statsutskottet och riksdagen obekant, att de själva medverkat till den undan för undan ökade arbetsbelastningen hos länsstyrelserna. Riksdagen vill emellertid inte dra konsekvensen av de egna åtgörandena. Samtidigt som riksdagen beslutar åtgöranden och reformer borde den logiska

konsekvensen väl leda till att de myndigheter, som skall fullgöra dem, också får möjligheter att på ett rimligt sätt göra det. Vi börjar att få alltför mycket pappersreformer och beslut om åtgärder, som inte kan omsättas i praktiken.

Undan för undan måste länsstyrelserna, om de skall fullgöra sina uppgifter, ta itu med nya åtgärder i fråga om samhällsplanerandet. Detta gäller vad som hör ihop med byggnadslagen, med samhällsbildningen över huvud taget, med vatten och avlopp, med allmänna hälsovårdsåtgärder — allt detta ökar mängden ärenden och kräver mera arbetskraft. Men myndigheterna får ofta blankt nej, när riksdagen skall dra konsekvensen av sina egna beslut. Så blev det exempelvis under lång tid när länsstyrelserna begärde att få distriktsingenjörer, som skulle ge dem möjligheter att fullgöra vad riksdagen beslutat i fråga om vatten och avlopp. Sådant stoppar upp vad riksdagen själv vill ha fram, och det ställer länsstyrelser och myndigheter ute i landet i en mycket svår belägenhet. Därför kan man inte undgå att bli förvånad över ett sådant utlåtande som detta.

Länsstyrelserna å sin sida är ju bundna, inte bara av tjänsteförteckningar och dylikt. När det gäller förändringar av tjänsterna blir det ibland avtalen med personalförbund och dylikt, som kommer att bestämma placering och förändrade tjänsteställningar inom länsstyrelserna. Länsstyrelserna har inte den handlingsfrihet som behövs för att komma till rätta med förhållandena.

Låt mig så gå till en annan sak. Det gäller taxeringsarbetet. Den länsstyrelse, som jag företräder, har begärt en extra taxeringsintendent. Undan för undan uppställs krav på en bättre övervakning av deklarationerna, bättre fart i taxeringsarbetet och liknande, och det går inte att komma fram till ett sådant resultat utan att ha erforderliga resurser därför inom taxeringsorganisationen. Nu tvingas man många gånger att sätta länsstyrelsernas taxeringstjänstemän såsom taxeringsordförande i långt större utsträckning än man skulle vilja göra det.

Anslag till länsstyrelserna.

Varför? Jo, därför att det ofta inte finns någon möjlighet att få enskilda taxeringsordförande, emedan riksdagen är särskilt njugg när det gäller att betala ordförande i taxeringsnämnderna för det arbete som de uträttar. Under sådana förhållanden går det inte att få taxeringsordförande, och då svårigheterna blir alltför påtagliga måste landsstats-tjänstemän sättas in för att hjälpa till. På det sättet blir arbetet i länsstyrelserna något mera utdraget än vad det annars skulle behöva bli.

Vi som arbetar med fullgörande av riksdagens uppdrag nödgas ofta konstatera, att riksdagen ibland ganska illa ser till att få fullgjort vad den syftar till med ett gott taxeringsförfarande.

Det är emellertid ytterligare en annan sak, som gör mig kanske allra mest förvånad när jag läser utlåtandet. Utskottet vill — och det enhälligt, om jag ser rätt — »begränsa den fortgående expansionen av denna förvaltningsorganisation», och man vill ägna den saken skärpt uppmärksamhet. Länsstyrelsernas expansion skulle alltså kräva uppmärksamhet och inge vissa bekymmer för kostnaderna.

Ja visst, att så är fallet har vi vetat länge i länsstyrelserna. Det är mycket bra att riksdagen får sin uppmärksamhet riktad på saken. Men att då dra den konsekvensen, att man bör dra in på arbetsmöjligheterna för länsstyrelserna, tycker jag är något egendomligt. I första hand borde ju riksdagen tänka på att nya arbetsuppdrag kräver mera arbetskraft.

Sedan säger utskottet: »I sådant hänseende synes det utskottet exempelvis värt att överväga, om icke anordnandet av krigsspel på det regionala planet skulle kunna upphöra eller i varje fall begränsas.» Det är tillsatt en utredning angående vårt civilförsvar. Men utskottet vill, innan ens utredningen är färdig, här rekommendera ett övervägande att sluta med de regionala krigsspelen, genom vilka man får fram hur det i verkligheten måste ordnas för att man på ett ekonomiskt rimligt och möjligt sätt skall kunna fullgöra de uppgifter, som civilförsvaret och länsstyrelserna ställs inför.

Jag skulle vilja fråga företrädarna för statsutskottet, om de verkligen har tänkt igenom vad rekommendationen innebär. Jag vill för min del inte säga annat än att det är mycket ovisst vart man till slut skall komma när det gäller de regionala krigsspelen och olika andra åtgärder i civilförsvarshänseende. Men det är en helt annan sak. Att på detta sätt rekommendera, att man helt och hållet skall dra in de krigsspel, som anordnas på försök för att utröna vilken väg som är effektiv, mest ekonomisk och framkomlig, förefaller mig högst egendomligt.

Jag skulle vara mycket tacksam, herr talman, om jag nu finge tillägga att den utredning, som är påbörjad angående civilförsvaret, är ytterst viktig och behöver påskyndas. Vi står nämligen i ett läge ute i landet när det gäller civilförsvaret, som inte är bra. Och ju fortare utredningen går och ju fortare man kommer till klarhet om vad som skall göras, dess bättre är det för vårt viktiga civilförsvar.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Kammarens två landshövdingar har klagat över att utskottet har uttalat sina bekymmer över utvecklingen när det gäller utökningen av länsstyrelsernas organisation och arbete. Herr Elon Andersson började med att säga, att han uppfattade utskottets uttalande som »en dold kritik». Det är inte alls någon dold kritik, utan statsutskottet har fattat det som sin uppgift att rikta kammarens uppmärksamhet på utvecklingen, vilket jag anser det vara utskottets plikt att göra. Detta uttalande innebär således ingen kritik mot länsstyrelserna. Ingen är mer medveten om de ökade arbetsuppgifterna, som för varje år tillförs länsstyrelserna, än tredje avdelningen i statsutskottet, som har sökt följa dessa frågor år efter år. Då man emellertid nu redan ett år efter den stora omorganisationen anser sig föranlåten att begära nya befattningar och tjänster, som skulle kosta sammanlagt 1 200 000 kronor, skulle det väl ändå vara ganska märkligt om inte den anslags-

Anslag till länsstyrelserna.

givande instansen gjorde ett observandum och sade ifrån, att utvecklingen måste inge bekymmer. Det är möjligt att man räknade i underkant då organisationen en gång fastställdes, men utvecklingen är ändå ganska markant. I år kommer anslagsposten att sluta på 37 300 000 kronor, vilket innebär en ökning med 300 000 kronor.

Det har alltså här gjorts en väsentlig prutning på de åskanden, som länsstyrelserna kommit med. Jag vill heller inte påstå, att inte herrar Elon Andersson och Domö har visst fog för sitt klander om att länsstyrelserna får för få befattningshavare. Men om jag skulle våga ge herrar landshövdingar ett råd skulle det vara, att när landshövdingarna träffar inrikesministern och andra herrar i kanslihuset vid edra årliga möten, så skall ni försöka övertyga dem om nödvändigheten att framlägga litet mer generösa förslag än vad inrikesministern nu kommit med. Riksdagen måste nämligen i anslagshänseende vara minst lika hårdflirtad som ett statsråd, ty annars skulle det gå galet.

Statsutskottet anser således, att det har fullt fog för den skrivning som här klandras från landshövdingarnas sida. Vi har bara uttalat våra bekymmer över utvecklingen. Detta uttalande är avsett att vara ett observandum för riksdagen. Här kommer ideligen krav på nya utredningar, som så småningom utmynnar i beslut om än den ena och än den andra utgiften. Ofta kommer dessa framställningar inte från Kungl. Maj:t utan från enskilda riksdagsmän och grupper av riksdagsmän. Utskottet vill med sitt observandum ha fastslaget, att ingen kan undandraga sig ansvaret för den utveckling som ägt rum på detta område sedan flera år tillbaka. Det är nu helt enkelt nödvändigt att man litet var visar större återhållsamhet i fortsättningen. Det är i den avsikten vi har skrivit på detta sätt.

Vi har också tillåtit oss att ge ett exempel på en punkt, där besparingar kanske skulle kunna göras. Vi har från utskottets sida undrat om man inte skulle kunna titta något på de krigsspel som

nu arrangeras. Om man som jag stått i farstun så att säga vid ett dylikt krigsspel och sett alla de människor, som man där drar samman från olika håll, så måste man, även om man inte har någon mer ingående kunskap på området, fråga sig om det verkligen är nödvändigt med denna stora apparat. Faktum är ju att allt detta kostar pengar. Även om man väl inte kan tänka sig att helt slopa dessa krigsspel, kunde man kanske inskränka något på dem, och länsstyrelserna kunde då kanhända i större utsträckning ägna sig åt sina civila uppgifter. Vi har redan nu i vårt land dryga försvarskostnader, och det må så vara att detta är nödvändigt. Men jag tror att det är en felaktig utveckling om nu också länsstyrelserna, som ju till övervägande delen bör vara civila myndigheter och som genom sitt arbete skall främja den fredliga delen av samhällslivet, också skulle börja på att bli — i viss mån åtminstone — instanser för de militära myndigheterna genom att t. ex. alltför mycket inrikta sig på dessa krigsspel.

Jag vill, herr talman, på intet sätt måla en viss potentat på väggen, utan vad jag här framfört är bara en enkel mans funderingar kring utvecklingen. Statsutskottet har ändå ansett dessa funderingar vara så realistiska, att man som ett exempel — jag understryker att det bara är tänkt som ett exempel — vågat peka på dessa krigsspel som en punkt där man kanske skulle kunna göra vissa besparingar.

Jag har, herr talman, ingalunda anledning att be om ursäkt för vad statsutskottet här skrivit. Jag tror tvärtom att kammarens ledamöter bör lägga det på minnet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, ELON, (fp):

Herr talman! Jag finner det helt naturligt att statsutskottet, som herr Gustaf Karlsson gör gällande, skall följa utvecklingen. Men då bör utskottet inte stanna på halva vägen, utan då måste det acceptera utvecklingens konsekvenser och

Anslag till länsstyrelserna.

konstatera, att arbetsbelastningen hos länsstyrelserna har svällt till den grad som jag här har exemplifierat. Jag ber att få försäkra herr Gustaf Karlsson, att dylika exempel kan anföras från varje länsstyrelse. Att följa utvecklingen betyder således att man också får acceptera de följder, som utvecklingen har fört med sig för de organ som har att verkställa de åtgärder, varom statsmakterna tidigare fattat beslut. Det sätt på vilket statsutskottet följer utvecklingen är enligt min uppfattning bara att följa den till hälften men inte till slutet.

Jag skall gärna taga ad notam herr Gustaf Karlssons välvisa råd till herrar landshövdingar att försöka övertyga inrikesministern om att han bör vara generösare i sina anslagskrav till riksdagen. Det gläder mig att höra företrädaren för statsutskottet konstatera att det sålunda icke är ett besparingsintresse i och för sig, som här dikterat statsutskottets klander mot länsstyrelseutvecklingen, utan den omständigheten att inrikesministern inte har följt landshövdingarnas framställningar om ökad personal. Om det är så att det kommer en framställning från Kungl. Maj:t skulle alltså statsutskottet vara generösare än vad det för närvarande är! Men, herr Gustaf Karlsson, hur går det ihop med den reflexion, som utskottet gör i här förevarande fall?

Herr Gustaf Karlsson talade sedan åtskilligt om de regionala krigsspelen. Det är inte landshövdingarna som har hittat på dessa krigsspel. Riksdagen har själv beslutat om upprättande av ett civilförsvar. Herr Gustaf Karlsson vet lika väl som jag vad som menas med det totala kriget, och han vet att det nödvändigtvis kräver en samverkan mellan civilt försvar och militärt försvar. Lika nödvändigt som det är att genom övningar och krigsspel förbereda ett militärt försvar för dess uppgift, lika nödvändigt är det att öva det civila försvaret för dess uppgift. Framför allt är det nödvändigt att för att möta ett totalt krig öva samverkan mellan civilt och militärt försvar. Det är detta, som dessa klandrade krigsspel har till uppgift att göra.

Jag är ledsen att herr Gustaf Karlsson bara har »stått i farstun», när det gällt dessa krigsspel. Jag skulle vilja hemställa till herr Gustaf Karlsson att han nästa gång — han kommer säkert att beredas tillfälle, om han vill, att följa med in i kammaren eller åtminstone in i köket, om han trivs bättre där — tittar närmare på hur dessa krigsspel går till. Stannar han bara i farstun kanske han tycker att de är skäligen meningslösa, men kommer han själv in i organisationen skall han säkert finna att de inte är så meningslösa och betydelselösa som han nu tror.

Jag är som sagt glad över att herr Gustaf Karlsson och statsutskottet vill följa utvecklingen. Men lika vördsamt som herr Gustaf Karlsson hemställer till landshövdingarna att bevaka sin rätt hos inrikesministern, lika vördsamt hemställer jag hos talesmannen hos statsutskottets tredje avdelning att herrarna måtte behaga följa utvecklingen till slutet och icke stanna på halva vägen.

Herr DOMÖ (h):

Herr talman! Jag förstår nu att anledningen till att utskottet har skrivit som det har gjort när det gäller exempelvis vissa krigsspel för civilförsvaret helt enkelt är den, att herr Gustaf Karlsson m. fl. icke erinrar sig vad riksdagen själv har beslutat, nämligen att vi skall ha ett civilförsvar, att detta skall vara anordnat på visst sätt och att det är länsstyrelserna som skall sköta en del av civilförsvarets funktioner.

Vad beträffar talet om att vi skall försöka öva påtryckning på inrikesministern, så finner jag det rätt egendomligt. Statsutskottet har ju här skrivit på ett mycket mera restriktivt sätt än vad inrikesministern har gjort. Det är väl då till statsutskottet, som vi i detta fall skall vända oss. Jag skall be att till statsutskottets talesman bestämt få säga, att vi ingalunda hyser några särskilda önskingar att belasta statsbudgeten med några som helst onödiga utgifter på detta område — tvärtom. Men vi är självfallet angelägna att följa riksdagens beslut och söka fullgöra vad som ålagts oss. Det

Anslag till länsstyrelserna.

borde vara en konsekvens hos riksdagen att den ger möjligheter till att dess egna beslut kan fullgöras.

Herr ANDERSON, IWAR, (s):

Herr talman! Det vare mig alldeles fjärran att försöka tävla med herrar landshövdingar i att tolka svenska språket. När det emellertid från landshövdingarnas sida talas om att riksdagen icke accepterat utvecklingen och konsekvenserna av de nya uppgifter, som har pålagts länsstyrelserna, ber jag att få säga, att jag gjorde en annan reflexion i anledning av utskottets uttalande om att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall ägna möjligheterna att begränsa den fortgående expansionen skärpt uppmärksamhet. Man kan med litet god vilja i detta inlägga, att därest riksdagen i fortsättningen ålägger länsstyrelserna nya uppgifter, skall riksdagen också vara beredd att redan från början tänka på konsekvenserna härav. Jag har bara velat göra detta konstaterande.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! För att inget missförstånd skall uppstå vill jag ha sagt, att nog kommer statsutskottet — det hoppas jag åtminstone — också i framtiden att underkasta Kungl. Maj:ts förslag en kritisk granskning. Men det är lättare för herrar landshövdingar att få sina förslag igenom, om de först har kunnat övertyga Kungl. Maj:t om dessas riktighet, ty då har riksdagen åtminstone någon garanti för att anslagen är behövlige. Det är inte så stora möjligheter att få statsutskottet att ta egna initiativ om höjda anslag i anledning av framställningar från landshövdingarna. Anslagskraven bör nog först provas av Kungl. Maj:t. Det var bl. a. detta, som jag ville ha sagt med mitt första anförande.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! För min del tillhör jag dem, som är mycket missnöjda med denna skrivning av statsutskottet.

Vad först angår påpekandet att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall ägna möjligheterna att begränsa expansionen sin uppmärksamhet, får jag med all respekt för statsutskottet säga att det är en liten smula löjligt. Ty de som skall uppmärksamma detta spörsmål är vi, som stiftar lagar och författningar och pålägger länsstyrelserna olika arbetsuppgifter. Det är alltså litet lustigt, när man säger att Kungl. Maj:t skall sörja för denna uppmärksamhet.

Jag hajade också till då jag fick se att man framkastade tanken på en minskad beredskap på försvarets område. Meningen med krigsspelen är, så långt jag förstår, att sätta länsstyrelser och andra på ett konkret sätt in i de spörsmål, som uppkommer därest vi skulle råka ut för någonting. Utan någon som helst redogörelse för vad dessa krigsspel omfattar, vilken kostnad de kan draga och vilka behov de kan tillgodose kastar statsutskottet fram detta uttalande. Jag vill för min del tillkänna, att jag sannerligen icke är mogen för ett omdöme om de skall kunna begränsas eller ej.

Rätteligen skulle jag yrka på ogillande av statsutskottets motivering, men jag skall inte vara så djärv. Jag resonerar då på följande sätt. Formellt kommer detta uttalande att framstå såsom ett uttryck för riksdagens mening, sedan vi godkänt utskottets förslag. Men varje initierad vet — och det är kanske så gott att den saken någon gång konstateras till kammarrens protokoll — att riksdagens ledamöter i allmänhet faktiskt inte har tagit ståndpunkt till allsköns yttranden i motiveringarna till utskottens utlåtanden. Formellt står vi för dem, men vi har inte sett dem. Jag erkänner villigt, att det var först nu under kammarrens sammanträde jag fick ögonen på denna sak, som jag inte anade skulle finnas där. Och jag tror inte att jag gör mig skyldig till någon förolämpning mot kammarrens ledamöter, om jag säger att ett stort antal av kammarrens ledamöter inte torde ha uppmärksammat allt som står i motiveringarna till detta och andra utlåtanden.

Ang. kostnaderna för polisbevakning vid idrottsevenemang.

Låt mig peka på en särskild omständighet, sammanhängande med riksdagens arbetsformer, som kan berättiga till det omdömet. Man tänker kanske inte på hur arbetsformerna i olika avseenden har förändrats. Förr i världen höll kamrarna arbetsplena onsdagar och lördagar. På t. ex. lördagarna fick man de nya utskottsutlåtandena och hade då tre, fyra dagar på sig för att läsa dem. Hur går det till nu för tiden? Ja, numera får ett stort antal av kamrarnas ledamöter — jag upprepar att min avsikt inte är att förolämpa — tillfälle att ta del av utskottens utlåtanden på tisdagen efter avslutade utskottssammanträden, i allmänhet efter klockan fyra. Det är under de följande timmarna, delvis belagda av partisammanträden, som man skall göra sig underrättad om innehållet i dessa utlåtanden.

Varje initierad förstår, att man under sådana förhållanden inte kan tillmäta allsköns uttalanden i utskottens motiveringar någon reell betydelse, eftersom vi inte rimligen kan ha tagit ståndpunkt till dem — vilken formell betydelse det än må ha att kamrarna godkännt dessa motiveringar. Och jag är övertygad om att man i kanslihuset vet detta och resonerar på ett så realistiskt sätt.

Herr ANDERSON, IWAR, (s):

Herr talman! En kort replik till herr Herlitz!

När han säger att utskottets uttalande verkar löjligt, måste jag erinra om att det dock är Kungl. Maj:t, alldeles oberoende av vilka personer som utgör Kungl. Maj:t, som skall lägga fram ärendena för riksdagen. Det är så vi har tänkt oss saken då vi skrivit på detta sätt.

Sedan skall jag inte alls ingå på herr Herlitz' konstitutionella bekymmer — dem får han ha för sig själv.

Herr HEÜMAN (s):

Herr talman! Herr Herlitz sade att de utskottsutlåtanden, som skall behandlas vid kamrarnas arbetsplena på ons-

dagen, inte är ledamöterna till handa förrän på tisdagen och att ledamöterna inte har tid att ta del av dem förrän efter utskottssammanträdena och gruppmötena då. Jag måste i viss mån korrigera detta, ty utskottsutlåtandena börjar komma på våra bord redan under lördagen och söndagen, och säkerligen ligger de utlåtanden, som skall behandlas vid onsdagens plenum, på ledamöternas bord senast måndag morgon.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Detta förhållande var mig ingalunda obekant, men jag talade om när flertalet av kammarens ledamöter verkligen får tillfälle att ta del av utlåtandena. Det är givet att de kammarledamöter, som vistas i Stockholm på lördagen eller måndagen, får längre tid till sitt förfogande. Sedan är det naturligtvis omöjligt både för mig och för herr Heüman att göra någon statistisk utredning om hur många av kammarens ledamöter som detta månde vara.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 144—159.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 160.

Ang. kostnaderna för polisbevakning vid idrottsevenemang.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Senander* väckt motion, nr 34, vari yrkats, att polisbevakningen vid idrottsevenemang skulle bekostas av allmänna medel.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

Anslag till statens bosättningslånefond.

a) att riksdagen måtte till Anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor;

b) att motionen II: 34 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. a.

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b.

Herr PERSSON, OLA, (k):

Herr talman! Under denna punkt, 160, har utskottet behandlat motionen nr 34 i andra kammaren av herrar Johansson i Stockholm och Senander. I denna motion har yrkats att polisbevakningen vid idrottsevenemang skall bekostas av allmänna medel.

Idrottens betydelse i det moderna samhället är mycket stor. Det gäller därför att på allt sätt ge den stöd och befria den från pålagor och bestämmelser, som hämmar föreningarnas förmåga att skapa sig ekonomi.

Bestämmelsen om att polisbevakningen vid idrottsevenemang skall betalas av arrangörerna bör bortfalla och denna bevakning i stället bekostas av allmänna medel.

Utskottet har avstyrkt motionen med hänvisning till att resultatet av arbetet inom 1949 års sakkunniga för översyn av ordningsstadgan för rikets städer m. m. bör avvaktas innan yrkandet i motionen upptages till behandling.

Saken synes dock klar och enkel att ta ställning till beträffande motionens yrkande, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet anfört för sitt avslagsyrkande på motionen hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande momentet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 161—192.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 193—195.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1954/55, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkten 1.

Anslag till statens bosättningslånefond.

I denna punkt hade utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte till Statens bosättningslånefond för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor.

Herr GÖRANSSON (fp):

Herr talman! Bestämmelserna om de statliga bosättningslånen är meddelade i en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse, som under årens lopp har undergått förändringar, beroende på beslut från riksdagens sida.

Enligt kungörelsen om bosättningslån skall i varje kommun finnas ett ortsbud, som har till uppgift att tillhandagå de lånesökande med blanketter och upplysningar men också att avge yttranden, tillstyrkande eller avstyrkande, i frågan huruvida den sökande skall få bosättningslån eller inte. Ortsombuden har också att kontrollera de uppgifter, som lämnas av den lånesökande.

I Kungl. Maj:ts kungörelse finns ett uppdrag åt fullmäktige i riksbanken att utforma närmare föreskrifter rörande bosättningslånen och låneverksamheten. Dessa föreskrifter har utfärdats vid olika tillfällen i Sveriges riksbanks cirkulär. Det grundläggande dokumentet är ett cirkulär från år 1943, som kallas Instruktion för riksbankens ortsombud. Där meddelas föreskrifter om på vilka villkor lån kan beviljas och vilka anspråk som i olika avseenden ställs på den som skall få ett bosättningslån. Det finns ett särskilt avsnitt i detta cirkulär, som avhandlar frågan i vilka fall ortsombuden skall till- eller avstyra en låneansökan. Man pekar där på de omständigheter, som särskilt bör tagas i beaktande, nämligen den lånesökandes ålder och det behov av ekonomiskt bistånd i form av lån, som kan föreligga mot bakgrunden av den lånesökandes ekonomiska situation. Hans vandel och sköt-samhet spelar en stor roll.

Jag lämnar alla dessa moment utanför och vill bara fästa mig vid en sak, som jag genom tillfälligheternas spel har kommit att bli intresserad av, nämligen den punkt i riksbankens cirkulär, som avser lånesökandes hälsa. I det grundläggandet cirkuläret från år 1943 står det, att staten självfallet bör uppmuntra till äktenskap genom bosättningslån endast i sådana fall, där äktenskap med hänsyn till de sökandes hälsotillstånd är tillrådligt från samhällets synpunkt. Sedan finns det ett avsnitt, som behandlar sökande, som lider av sjukdom, som hindrar sjukförsäkring. Det sägs där, att det fordras medicinsk sakkunskap för att avgöra om äktenskap är tillrådligt eller icke; här skall ortsombuden avhålla sig från att göra några uttalanden. Detta ankommer på den medicinska sakkunskapen. Så långt 1943 års cirkulär.

År 1947 kom det ut ett nytt cirkulär med kompletterande bestämmelser för ortsombuden. I detta cirkulär togs frågan om sökandens hälsotillstånd återigen upp, och där förekommer en anvisning till ortsombuden av följande lydelse: »Förekommer i sökandens släkt sinnessjukdom eller efterblivenhet (sinnes-

Anslag till statens bosättningslånefond.

slöhet), som kan befaras vara ärftlig, bör ortsombudet omnämnda detta i sitt yttrande.» Så fortsätter cirkuläret: »Har sökande undergått sterilisering, bör detta likaledes angivas. Den omständigheten», säges det vidare, att »sökande steriliserats utesluter emellertid icke i och för sig att lån kan lämnas, när förutsättningar i övrigt föreligga.»

Det är denna sista bestämmelse, som kom till 1947, som jag har velat rikta uppmärksamheten på. Jag anser nämligen, att det bränns kring denna sista formulering. Vi har ju äktenskapshinder i giftermålsbalken, där det angives hinder av två olika typer för människor att ingå äktenskap. Det ena hindret beror på anständighetsskäl eller etiska skäl, och det andra på eugeniska skäl, alltså det som sammanhänger med arvsrisken. Dessa bestämmelser är tämligen mjuka, och dispens kan beviljas från dem. I intet fall innehåller giftermålsbalken några bestämmelser om att ärftlig belastning i fråga om sinnessjukdom eller sinnesslöhet skulle utgöra äktenskapshinder.

Vad som har kommit in i riksbankens bestämmelser är någonting som jag för min del anser ytterligt tvivelaktigt. Som riktlinje i riksbankscirkulären anges, att man bara skulle ge bosättningslån i de fall, då ett äktenskap ur statens synpunkt kunde anses tillrådligt. Jag anser att man, om man har denna riktlinje, löper risken att komma på avvägar, då det måste anses höra till det svåraste eller omöjligaste av allt att kunna bedöma, vilka äktenskap som är tillrådliga och vilka som inte är det. När det gäller ärftligheten råder det väl numera en stor tillbakadragenhet från ärftlighetsforskarnas sida, i det att de är ytterligt försiktiga att uttala sig om arvsrisken, där det föreligger sinnessjukdom eller sinnesslöhet i föregående generationer.

Jag anser att dessa bestämmelser bör utgå. De är praktiskt taget till ingen nytta, men de ger åt denna i övrigt vänliga anordning med bosättningslån ett drag av bristande hänsyn, som mer än väl kan undvaras. Var och en, som har haft med människor att göra, vet att frå-

Anslag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

gan om hur det står till med ärftligheten och om sinnessjukdom eller sinnesslöhet i släkten är spörsmål, som kan riva upp sår, som ibland har mycket svårt att läkas. Det går väl för sig, när det är en läkare som ställer dessa frågor, men här är det ortsombuden, som skall rikta uppmärksamheten på förhållandet, och det gör det hela dubbelt ömtåligt.

Vad steriliseringen angår, varom bestämmelser också inflöt i cirkuläret 1947, anser jag förekomsten av dessa bestämmelser i viss mån ännu besvärligare och ömtåligare. Det är ju så, att vi tidigare tillät sterilisering särskilt av kvinnor i större utsträckning än vad nu är fallet. Barn och flickor, som tidigare steriliserats till följd av sinnesslöhet, undgår i många fall sterilisering därför att man är osäker på arvs gången. Jag har råkat kvinnor, som i sin ungdom varit intagna t. ex. på sinnesslöanstalter och blivit steriliserade och som livet igenom bär på detta som en chock eller ett trauma. Det är särskilt ett fall, som varit föremål för mycken uppmärksamhet från läkarnas sida. Det gällde en kvinna, som totalt urspärat. Man har ansett, att detta kan ha berott på den trotsinställning i vilken hon kommit till samhället genom denna djupt ingripande åtgärd. Hon visade sig vid mogen ålder vara väl begåvad.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på dessa saker, då jag tänker mig att ett påpekande i riksdagen skulle kunna ha till följd att riksbanksfullmäktige ville överväga, ifall inte dessa bestämmelser skulle kunna utgå. Min uppfattning är den, att om en människa har en ärftlig belastning i fråga om sinnessjukdom och sinnesslöhet men i övrigt fyller villkoren beträffande arbetsamhet, skötsamhet och ambition att fullgöra sina förpliktelser, om en människa ser ut så i dag och har visat en sådan god vandel under årtal, så finns det ingen anledning att gå tillbaka och undersöka vad som hänt hennes föräldrar eller äldre generationer, inte heller att fråga henne om hon blivit steriliserad.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 2.**Anslag till anordnande av allmänna samlingslokaler.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att under fonden för låneunderstöd till Lån till anordnande av allmänna samlingslokaler för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjalmar Nilsson* och *Bengtson* (I: 149) och den andra inom andra kammaren av herr *Engkvist* m. fl. (II: 235), i vilka motioner hemställts, att riksdagen ville besluta att för budgetåret 1954/55 under kapitalbudgeten anvisa för lån till anordnande av allmänna samlingslokaler ett investeringsanslag av nio miljoner kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjalmar Nilsson* m. fl. (I: 282) och den andra inom andra kammaren av herr *Petterson* i Degerfors m. fl. (II: 390), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om de allmänna samlingslokaler nas ställning i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionerna angivits samt att därav betingade förslag till statens framtida stöd av allmänna samlingslokaler måtte utformas och att de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning, måtte snarast möjligt framläggas för riksdagen.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten till åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 149 och II: 235 till Lån till anordnande av allmänna samlings-

Anslag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

lokaler för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor;

b) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 282 och II: 390 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anfört.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag har under den här punkten jämte andra ledamöter väckt två motioner, som utskottet har behandlat. I den ena motionen föreslås, att anslaget till lån till anordnande av allmänna samlingslokaler skall höjas från sex till nio miljoner kronor. I den andra motionen hemställs om en utredning angående det statliga stödet till samlingslokaler.

Den senare motionen har statsutskottet tillstyrkt, och jag är tacksam för den välvilliga behandling, som statsutskottet har givit denna motion. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen, att den av utskottet förordade utredningen skall komma till stånd och ge ett sådant resultat, som vi motionärer tänkt oss, och att det skall bli till fromma för samlingslokalerna ute i landet.

När utskottet har avstyrkt vår motion om höjning av anslaget, har utskottet hänvisat till den utredning, som utskottet förordat. Vi motionärer kanske skulle vara nöjda med det, men nu är det så att de medel, som står till förfogande för statens nämnd för samlingslokaler, är alldeles otillräckliga. Jag tror att jag kan beteckna det nuvarande läget som närmast katastrofalt. Av de 6 miljoner, som skall anslås för det budgetår, som börjar den 1 juli i år, har redan 1,5 miljon reserverats för byggen, som nu är i gång, och en miljon för vissa andra ändamål, vilket betyder att nämnden redan nu har tagit i anspråk 2,5 miljoner av de 6, som man väntar kommer att beviljas. Det resterande beloppet avser man att uppdelat på de stora riksorganisationerna, varigenom Folketshusföreningarnas riksorganisation erhåller 1 960 000, Bygdegårdarnas riksförbund 770 000 kronor och Riksföreningen Våra gårdar likaledes 770 000 kronor.

Dessa belopp är inte mycket att röra sig med, när såsom det har upplysts hos

statens nämnd för samlingslokaler ligger låneansökningar, i fråga om vilka nämnden är beredd att lämna lån för sammanlagt 13 miljoner kronor. Det finns ansökningar som är mer än fem år gamla men ännu inte kunnat bifallas. Jag kan också nämna, att hos arbetsmarknadsstyrelsen ligger ansökningar om arbetstillstånd för samlingslokaler för tillsammans 84 miljoner kronor. Det betyder att det blir en mycket sträng granskning under kommande budgetår, vilket kommer att medföra, att de förhoppningar, som man på många platser har haft att kunna få bygga en samlingslokal eller ställa i ordning en gammal samlingslokal, utan tveivel kommer att gäckas.

Det belopp på inte fullt två miljoner kronor, som enligt fördelningen kommer att ställas till förfogande för Folketshusföreningarnas riksorganisation, förslår inte långt. Det är inte mer än att två stora folketshusbyggen ensamma kan ta i anspråk hela beloppet. På grund av de stegrade byggnadskostnaderna är det dyrt att bygga samlingslokaler. Det blir därför inte många platser här i landet, som kan komma i åtnjutande av lån från statens nämnd för församlingslokaler.

På många ställen samverkar kommunerna med folketshusföreningarna, Bygdegårdarna och Våra gårdars organisationer, och i det hus, där samlingslokalerna anordnas, inrättas för kommunens räkning bibliotekslokaler, och i vissa fall bygges huset gemensamt av kommunen och den lokala organisationen och anordnas för kommunen centralkök och barnbespisning o. s. v. Genom att det dröjer med långivningen blir även sådana kommunala inrättningar fördröjda.

Det göres stora ansträngningar på olika håll för att få till stånd samlingslokaler. Fackföreningarna på större orter uttaxerar medel varje vecka till sina samlingslokaler, och arbetsgivarna och kommunerna anslår medel. Under de sista fem åren har av kommunerna anslagits fem miljoner och av arbetsgivarna en lika stor summa, och den årliga uttaxeringen bland fackföreningsmedlem-

Anslag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

marna ger ungefär två miljoner kronor. Det är klart, att när fackföreningsfolket och även arbetsgivarna ser att man inte får byggnadstillstånd för samlingslokaler, så svalnar deras intresse, och risk föreligger att arbetsgivarna drar in sina anslag och fackföreningarna slutar med sin uttaxering. På det sättet minskas intresset att skapa samlingslokaler i stället för att detta intresse borde stödjas. Jag behöver inte orda om den betydelse, som samlingslokalerna har för allt föreningsliv ute i landet. Jag tror att den svenska demokratin, som vi alla är så stolta över, har haft stort stöd i våra samlingslokaler, där föreningarna har kunnat hålla sina sammankomster.

Jag skulle dessutom vilja peka på en annan sak. Det ligger på riksdagens bord en proposition nr 156 angående stödet till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet. Där begär Kungl. Maj:t 2,6 miljoner kronor till statligt stöd för ungdomens fritidsverksamhet, till utbildning av ungdomsledare och till instruktörsverksamhet. Jag vill ställa den frågan: Var skall man hålla till med sin instruktörsverksamhet och sin utbildning, och var skall ungdomarna samlas vid sin fritidsverksamhet och sina överläggningar? Det blir givetvis i de befintliga samlingslokalerna, men är lokalen på platsen dålig eller mindervärdig, kommer den säkerligen inte att stegra intresset för ungdomens fritidsverksamhet.

På dessa båda områden, om någonstans, bör åtgärderna gå hand i hand. Anslås pengar till ungdomens fritidsverksamhet, bör man ju även ge ett tillräckligt anslag till statens nämnd för samlingslokaler så att nämnden har möjlighet att medverka till att de gamla lokalerna rustas upp och att nya byggs.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 149.

I herr Hjalmar Nilssons yttrande instämde herr *Bengtson* (bf), fru *Wallentheim* (s) samt herrar *Jon Jonsson* (s) och *Sandler* (s).

Herr **CARLSSON, GUSTAF**, (s):

Jag befinner mig här i en ganska svår situation, herr talman. I själ och hjärta

skulle jag nog vilja instämma med motionären i denna fråga. Jag har ett förflutet, som vi väl har litet var, och detta förflutna är i ganska hög grad knutet till verksamheten inom sådana samlingslokaler som det nu gäller. Jag har därför verkligen erfarenhet av svårigheterna på detta område, och jag måste åtminstone i stort sett vitsorda de uppgifter som motionären här har anfört om den rådande medelsknappheten.

Men inte desto mindre har statsutskottet måst säga nej till framställningen under den hårda dragkamp som förekommit vid fördelningen av anslagen på de olika huvudtitlarna. Vi vågade oss inte på att förorda en höjning av anslaget med de 3 miljoner kronor som motionärerna, tillhörande olika partier, har begärt.

Utskottet har emellertid velat biträda den motion som går ut på en översyn av bestämmelserna rörande statsbidrag för ifrågavarande ändamål. Nu har visserligen en kommitté en del av detta problem under utredning, men man kanske har gjort en del erfarenheter under de gångna tolv åren som nu kan föranleda ändrade bedömanden. Det är troligt att vi bör gå litet andra vägar än dem vi hittills har följt, och utskottet vill därför förorda en undersökning av dessa frågor. Personligen hoppas jag att statsrådet vid denna undersökning skall ha möjlighet att höja anslaget till denna verksamhet till det budgetår som följer efter det vi nu behandlar. Jag vill poängtera hur betydelsefull denna verksamhet är djupast sett för hela vår demokrati. Där våra folkrörelser är förankrade, där har vi sugrötterna till vår demokrati, och dem måste vi vårda. Det sker bland annat genom att vi skaffar trivsamma samlingslokaler, dit människorna kan gå inte bara på sin fritid, utan också för att överlagga i olika angelägenheter.

På en punkt skulle jag vilja komplettera herr Nilssons framställning. Det gäller de 6 miljoner kronor som har anslagits i huvudtiteln till denna verksamhet. Till detta kommer, såsom också har redovisats i andra sammanhang och som kammaren kanske inom kort får se, en

Anslag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

anvisning över beredskapsstat med ett belopp på i runt tal 3 miljoner kronor. I själva verket är alltså anslagssumman till detta ändamål 9 miljoner kronor. Men det förslår ändå inte. Det är ändå ett ganska litet belopp, och därtill kommer att det anslag, som anvisas över beredskapsstaten för arbetslöshetens bekämpande, endast kan komma sådana orter till godo, där det råder arbetslöshet inom byggnadsfacket och där man alltså genom byggen av samlingslokaler kan avhjälpa denna arbetslöshet.

Jag har, herr talman, inte behov av att tränga ytterligare in i ämnet, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag försäkrar att ingen av de talare, som nu har haft ordet, behöver lägga ned någon nämnvärd energi på att övertyga mig om behovet av att byggnadsverksamheten i avseende på samlingslokaler ökas. De bevekelsegrunder, som ligger bakom och som har anförts av de föregående talarna, delar jag helt och fullt. Därom råder inga skiljaktiga meningar. Men när regeringen har haft att ta ställning till anslaget storlek, har den naturligtvis måst ta hänsyn till den principiella ståndpunkt som regeringen har intagit när det gäller investeringsverksamheten över huvud taget i det konjunkturläge som rådde när de olika huvudtitlarna i slutet på året skulle knytas ihop till en budget. Vi sade oss i slutet av år 1953, då vi försökte bedöma konjunkturläget och investeringsönskemålen för år 1954, att mycket talade för att staten hade anledning att hålla igen på de investeringar som staten var direkt engagerad i. Av den anledningen fick t. ex. kommunikationsministern nöja sig med oförändrade investeringsanslag och till och med presentera alternativ för mindre investeringar än som hade medgivits år 1953. Jag har vid flera tillfällen i samband med bostadssamtal här tillåtit mig säga, att eftersom man nu kan förmärka en uppgång i investeringslusten inom indu-

strien och det fria näringslivet i övrigt och eftersom — jag har sagt det till leda — våra reala resurser har sin givna begränsning, måste staten se till att de investeringar, som den står för, behandlas så restriktivt som läget kräver.

Det har således varit den generella bakgrunden, och då har det inte gärna funnits möjligheter att rycka ut det speciella anslaget till samlingslokaler och ge det en preferensställning bland andra nödvändiga investeringar, där staten är direkt engagerad. Att detta anslag är oförändrat är sålunda en konsekvens av den allmänna investeringspolitik, som regeringen ansett vara den riktiga i det nuvarande läget. Investeringslusten i detta avlånga land är inte lika markant överallt. Det har till och med förekommit, att vi har haft lokal arbetslöshet, och har man då just på denna plats haft behov att bygga ett folkets hus eller samlingslokal, har vi utnyttjat denna möjlighet. Det har kunnat ske utan att man inkräktat på resurserna för andra ändamål. Till den ändan har — såsom utskottets talesman, herr Karlsson i Munkedal, anført — detta anslag under föregående vinter bättrats på med i runt tal 3 miljoner kronor. På så sätt kom vi alltså upp till det belopp som motionärerna anser vara rimligt. Under den gångna vintern har inte behovet av arbeten i sysselsättningsstödande syfte varit lika markant, men jag skulle tro, att vi, när vi gör slutredovisningen för detta år, ändå skall finna, att ett par miljoner kronor har lämnats till detta ändamål genom arbetslöshetsanslagen. Anslaget har alltså inte varit limiterat till de 6 miljoner kronorna, vare sig under den gångna vintern eller den föregående.

Jag tror nog att herr Hjalmar Nilsson inte uttryckte sig alldeles korrekt, när han talade om att man ute i fackföreningarna började tappa lusten för uttaxeringarna, därför att man inte ser någon möjlighet att få byggnadstillstånd. Jag tror inte att det är byggnadstillståndet som är det stora krusket, utan det har helt enkelt varit kreditsituationen och bidragen. Vad som här presenteras som lån till samlingslokaler är ju i prak-

Anslag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

tiken till femtio procent ett lån och till femtio procent ett bidrag. Därför är ett anslag ur lånefonden ytterst attraktivt för det byggande företaget — det utgör till hälften ett rent bidrag.

Byggnadskvoten för samlingslokaler höjdes för två år sedan från 10 till 15 miljoner kronor. Jag har inte något intryck av att dessa 15 miljoner kronor har föranlett så stor irritation. Det var en kraftig höjning som gjordes, en höjning med 50 procent, och den har i stort sett klarat av de aktuella behov som förelegat. Däremot har man varit irriterad över att anslaget varit så lågt som 6 miljoner kronor. Tidigare var det inte så nödvändigt att få anslagsbe-
lopp och byggnadskvot att stämma överens; man hade möjligheter att gå ut i den fria lånemarknaden och få de lån som behövdes för byggnadsföretaget, och man kunde, som herr Hjalmar Nilsson säger, via uttaxeringar spåda på vad som behövdes för att bygget skulle bli en realitet. Det har under de senaste åren varit svårare att få lån på allmänna lånemarknaden, vilket inneburit att man tvingats att i större utsträckning anlita ifrågavarande lånefond. Jag känner till mycket omfattande folkethusbyggnadsföretag i våra större städer, vilkas ledare för ett par år sedan förklarade att de skulle bygga utan att anlita statens lån för samlingslokaler, men som i det stramare kreditläget, som ingår som ett medvetet led i regeringens ekonomiska politik, har fått revidera sin ståndpunkt och konstatera, att de inte kunde klara sin utfästelse, utan blev tvungna att vända sig till statens nämnd för samlingslokaler för att få utnyttja lånemöjligheterna. Det är på det sättet som problemet har uppkommit.

Jag vill alltså korrigera herr Hjalmar Nilsson så till vida som det säkerligen inte är byggnadskvoterna i och för sig som är den trånga sektorn, utan lånemöjligheterna och bidragsmöjligheterna, de senare sådana de föreligger genom den lånefond som handhas av statens nämnd för samlingslokaler.

Självfallet är jag beredd att i enlighet med utskottets önskan låta verkställa den

utredning som kan vara erforderlig. Jag har själv många gånger haft en känsla av att det vore ganska önskvärt att det kom till stånd en bättre samordning av statens olika engagemang i lokalavseende på de olika orterna. Nu har varje organisation, vilket kanske är mänskligt och förklarligt, en ambition att ha sin egen lokal. De, som står bakom folkethushusföretagen, vill ha sitt folkets hus, de, som står bakom bygdegårdsrörelsen, vill ha sin bygdegård och de, som står bakom nykterhetsrörelsen, vill ha sin ordenslokal. Det är inte alldeles givet att detta är en rationell form när det gäller att engagera staten för en ekonomisk medverkan för byggnadsföretag med dessa ändamål. Jag tror således att det kan vara rätt erforderligt med en sådan översyn, även om jag är medveten om att ambitionen hos varje organisation att ha sin egen lokal inte går att få bort bara genom att man i en utredning talar om det önskvärda av centralisering här. Problemet behöver säkerligen genomlysas, och kan man via statens bidrags- och lånegivning komma ett steg på rätt väg, så har man vunnit något därmed.

Herr talman! Det var dessa båda kompletteringar jag har velat göra. Tillåt mig allra sist bara att göra ett konstaterande! Man har ju alltid en benägenhet att bedöma situationen utifrån dagsläget, och så säger man: »Det är för dåligt, det här räcker inte till.» Jag har i varje fall kommit till den uppfattningen, och jag tror den delas av statens nämnd för samlingslokaler, att det aldrig har byggts så många goda samlingslokaler i form av folkets hus, bygdegårdar och goodtemplarlokalerna under någon tidigare period som under de senaste tio åren.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag är medveten om att det från beredskapsstaten har utgått pengar även till byggande av samlingslokaler. Jag glömde att nämna det i mitt anförande. Jag vet att härom året utgick det tre miljoner därtill, och i år har det kanske hittills gått ut en miljon — man vet ju inte hur det kommer att se ut,

Anslag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

när det här året är slut. Men även om alla, som sysslar med dessa frågor, är mycket tacksamma för att det kommer pengar den vägen till samlingslokalerna, så kan man väl säga att detta också i viss mån förrycker den turordning som finns på hela detta område och att det därutöver kan skapa vissa problem som man får brottas med under årens lopp, problem som visserligen de stora huvudorganisationerna får lösa men som ändå kan leda till stora svårigheter. Trots detta är alla glada över möjligheten att få medel via beredskapsstaten. Man vet ju dock inte om det kommande höst och vinter blir några pengar på det sättet. Det beror på om det uppstår lokal arbetslöshet på de orter där man skall bygga samlingslokaler. Därför har vi motionärer ansett att det är säkrare att bevilja ett anslag på nio miljoner kronor här än att räkna med att man nog får pengar extra på beredskapsstaten.

Jag känner till de där kredit svårigheterna som socialministern var inne på här, men genom att man anför dem har man kanske inte sagt allt. Byggnadskostnadernas stegring har bidragit till att för de flesta nya samlingslokaler måste man söka lån från statens nämnd. Jag har personligen stött på många fall, där både fackföreningar och arbetsgivare satsat pengar till samlingslokalerna men där arbetsgivarna uttryckligen har sagt att man måste söka lån till dessa byggen, om arbetsgivarna skall ge några bidrag. Detta har hänt på flera ställen. På det sättet tvingas de intresserade att söka lån hos den statliga nämnden.

Jag har de senaste dagarna haft kontakter med folk från samlingslokaler ute i landet, och de har sannerligen vittnat om svårigheterna på detta område. Jag har här framför mig en lång lista på önskemål om byggande av folkets hus på olika orter i hela vårt land, från söder till norr, och beloppen varierar från 100 000 kronor upp till fem miljoner kronor för ett enda bygge. Jag ställer mig den frågan, hur alla dessa, som här söker, egentligen skall kunna komma in i turordningen och få tillstånd att bygga. Detta är de svårigheter som har rått här,

och de gjorde att vi på något sätt måste klara situationen. Jag känner till svårigheterna med pengarna, jag vet hur svårt det är att få fram så mycket som tre miljoner kronor, ty det är också mycket pengar, men frågan är, om det inte är värt att försöka skaka fram dessa tre miljoner för att få samlingslokaler ute i landet och dessutom skapa möjligheter för ungdomens fritidsverksamhet — ty utan lokaler blir det inte mycket med denna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. a förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Hjalmar, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 73 punkten 2 mom. a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns där-

Ang. vissa lån till Stockholms stadsmission.

vid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På därefter gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. b hemställt.

Punkten 3.**Ang. vissa lån till Stockholms stadsmission.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, under av departementschefen angivna förutsättningar, dels bevilja Stockholms stadsmission anstånd med skyldigheten att inlösa för anordnande av ungdomsvårdsskolan Skarvik-Tallåsen uppburna statslån å tillhopa 745 000 kronor, dels ock medgiva, att ifrågavarande lån finge, under den tid stadsmissionen sålunda åtnjöte uppskov, fortfarande löpa utan ränta.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Olén* m. fl. (I: 154) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås m. fl. (II: 231), hade hemställts, att riksdagen ville besluta antingen att de till stadsmissionen lämnade statslånen för Skarvik-Tallåsen skulle helt avskrivas eller att en överenskommelse skulle träffas med stadsmissionen om en sådan successiv nedskrivning av skulden, att den, oavsett i vilket tempo stadsmissionen förmådde bygga upp en ny samhällsgärning vid de angivna hemmen, efter ett visst antal år, t. ex. ytterligare tjugo år, vore helt avskriven, samt att lånen intill avskrivningsdagen skulle vara räntefria.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att motionerna I: 154 och II: 231 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att Stockholms stadsmission finge under tiden räknat fr. o. m. den 1 juli 1953 t. o. m. den 30 juni 1955 beviljas anstånd med skyldigheten att inlösa för anordnande av ungdomsvårdsskolan Skarvik-Tall-

åsen uppburna statslån å tillhopa 745 000 kronor ävensom att erlägga ränta å desamma.

Herr OLLEN (fp):

Herr talman! När statsutskottet gör gällande att Kungl. Maj:ts förslag innebär »ett icke oväsentligt tillmötesgående mot stadsmissionen» så är detta om-döme givetvis riktigt, om det här vore fråga om ett vanligt företag som skulle av statsmakterna behandlas efter vanliga juridiska regler. När det gäller stadsmissionen, som under hundra år utfört ett ytterst betydelsefullt socialt arbete, måste man väl dock lägga, herr talman, icke juridiska utan billighetssynpunkter, som i detta speciella fall talar ett mycket tydligt språk.

Som vi har framhållit i vår motion, har stadsmissionen icke byggt dessa fastigheter Skarvik-Tallåsen för sitt eget nöjes eller sin egen vinnings skull. Den har blivit direkt uppfordrad därtill av staten. Under den tid den drev verksamheten nedlade den alla medel som den erhöll av det allmänna — stat och kommun — i verksamheten. Även det belopp som beräknades som ersättning för det avsöndrade jordområdet användes för rörelsen. Hade stadsmissionen icke handlat på uppdrag av staten och efter dess anvisningar, eller hade den kunnat förutse att den ursprungliga verksamheten skulle nedläggas efter en del år, hade den givetvis aldrig förlagt byggnader av denna omfattning och för denna kostnad till denna plats och efter den plan som här har skett. Att staten flyttade sin verksamhet vid Skarvik-Tallåsen till en annan plats beror ju på omständigheter för vilka icke stadsmissionen kan lastas eller bära något som helst ansvar. Under sådana förhållanden synes det hårt, om det väldiga belopp på 745 000 kronor som staten lämnat som lån nu skulle helt återkrävas. Stadsmissionen har dock i hundra år tjänat samhället. Den har bedrivit barnhemsverksamhet i 90 år, därav största delen av tiden utan hjälp från samhället. Bara genom att alltjämt ställa en barnhemsorganisation, värd cirka 1,5

Ang. vissa lån till Stockholms stadsmission.

miljon kronor, kostnadsfritt till samhällets förfogande har den givit stat och kommun ett räntefritt lån av större omfattning än det staten nu bedes ge stadsmissionen. Den har i 80 år haft hem för frigivna och ställer även där en organisation på cirka 1,5 miljon till förfogande samt verkstäder och inventarier för 0,5 miljon kronor. För partiellt arbetsföra har stadsmissionen en verksamhet i gång med flera hundra tusen kronors årsomsättning. Den har tagit hand om ungdom genom husmodersskola, i studiehem, inackorderingshem, hem för särskilt svårt handikappade och genom utbildningshjälp. Det är en organisation som innebär en kapitalinvestering av minst 0,25 miljon kronor och en årlig budget av 300 000, utan att staten har bidragit därtill. En del av dessa ungdomar är sådana som annars skulle ha belastat staten genom deras omhändertagande på ungdomsvårdsskolor eller på annat sätt. Stadsmissionen har en organisation för semestervila åt utarbetade trötta och sjuka. Denna organisation tar hand om cirka 500 personer varje sommar, och den är delvis öppen året runt. Bara den apparaten representerar ett kapital av ett par hundra tusen kronor. Stadsmissionen har till alkoholistvårdens tjänst ställt icke bara en stor fastighet till förfogande, i vilken ytterligare ett stort eget kapital just investerats, utan även en alkoholistpoliklinik av erkänt stor samhällslig betydelse. Den årliga kostnaden bara för den sistnämnda överstiger räntan på det lån staten lämnat till Skarvik-Tallåsen. Missionen bedriver slutligen — för att utelämnat en rad andra verksamheter — vid sina hjälphyråer och i sina rådgivande organ en hjälpverksamhet vilkens utgifter per år vida överstiger det lån som staten lämnat till det här avsedda hemmet. Stadsmissionens budget omsluter för närvarande över fyra miljoner kronor, varav det allra mesta kommer helt sociala ändamål till godo.

Genom sitt åtagande kommer stadsmissionen under många år att få dragas med kostnader för där tjänstgörande personals pensionering. Alldeles oavsett detta statslån har stadsmissionen alltså ändå att dragas med avsevärda kostna-

der för att den åtog sig att gå staten till handa.

Stadsmissionen har sedan någon tid planerat nya insatser för omhändertagande av sjuka, gamla, ytterligare ett ungdomshem, ett sjukhem för alkoholskadade och en utbyggnad av sin ungdomsräddande verksamhet i huvudstaden. Detta program måste till största delen slopas, om statslånen för Skarvik skall inlösas.

För hela sin hjälpverksamhet beror stadsmissionen i väsentligaste grad av enskilda människors — ofta rätt fattiga människors — gåvor. Dess arbetare fullgör sin tjänst för i regel ganska ringa lön.

Det är, herr talman, inför en verksamhet av detta slag som jag i egenskap av motionär vågat vädja till statsutskottet och denna kammare om särskilda hänsynstaganden. Jag tror, att detta land på något sätt skulle bli fattigare, om socialverksamhet av detta slag skulle försvåras genom statsmakternas ingripanden. Jag vet att denna verksamhet på sina håll icke röner den förståelse, som den borde röna. Den sociala verksamheten i fria former kan givetvis icke när det gäller omfattning och betydelse på något sätt mäta sig med de väldiga insatser, som staten gjort under denna sociala omvälvningsperiod, men jag tror, att trots allt vad som på detta sätt genomförts genom statliga åtgärder, det allt fortfarande finns plats för den fria sociala verksamheten, bedriven av starkt ideella skäl och med människokärleken som enda eller främsta motiv.

Det är ur dessa synpunkter jag är tacksam över att utskottet stannat för att förslag i frågan på nytt skall underställas riksdagen, innan denna tar definitiv ställning, och jag slutar med en varm vädjan till statsrådet och chefen för socialdepartementet att här i samverkan med stadsmissionen söka uppnå ett för olika parter tillfredsställande resultat. Under denna förhoppning har jag intet eget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**Punkten 4.**

Lades till handlingarna.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 79, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. (I: 306) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindberg* m. fl. (II: 260), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att till Livsmedels Fabrikations Co AB skulle av statsmedel återgäldas dels till statsverket erlagd varuskatt och avgift med 41 868 kronor 95 öre jämte ränta, dels ock till kronan inbetald ersättning för rättegångskostnader med 13 000 kronor samt att till bolaget därutöver skulle betalas ett belopp av 13 500 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 306 och II: 260 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon* och *Näsgård*, fröken *Andersson* samt herrar *Alfred Nilsson*, *Pålsson*, *Sunne*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungkile, *Staxäng*, *Onsjö*, *Gustafsson* i Skellefteå, *Löfroth* och *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 306 och II: 260,

a) besluta, att till Lifaco Livsmedels Fabrikations Co. Aktiebolag skulle av erlagd varuskatt återbäras ett belopp av 41 868 kronor 95 öre jämte sex procent ränta från respektive inbetalningsdagar;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att från det för budgetåret 1953/54 anvisade förslagsanslaget till oförutsedda utgifter till bolaget utbetala 26 500 kronor.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Än en gång har riksdagen på sitt bord ansökan om återbäring till Lifaco. Det är en, som vi alla vet, 13-årig strid som denna firma har fört för att få vad den anser vara sin rätt. Frågan har behandlats av många instanser, bl. a. av kontrollstyrelsen, regeringsrätten, rådhusrätten, hovrätten och högsta domstolen, och den har prövats av Kungl. Maj:t. Den har tre gånger tidigare behandlats i riksdagen, 1945 i samband med en interpellation, 1948 och 1951 på grund av motioner. Det är alltså, herr talman, inga nya synpunkter i och för sig, som jag gör anspråk på att här komma med, och jag är fullt på det klara med att en viss upprepning kommer att ske både i mitt och andra inlägg av vad som tidigare har sagts.

Jag skall, herr talman, fullt sakligt, som jag hoppas, lägga fram mina synpunkter på denna fråga. Jag skall också göra det så lidelsefritt som möjligt, även om man inte kan låta bli att med djupt allvar fråga sig, hur administrativa myndigheter kan gå fram på det sätt som här har skett. Jag tror att vi lever i ett rättssamhälle, och vi vill väl alla — där om råder väl ingen tvekan — bevara detta rättssamhälle.

Jag vill påminna om bakgrunden till varuskatteförordningen av den 25 maj 1941 och nämna, att striden grundar sig på svårigheten till följd av lagens otydlighet att avgöra, om Lifacos produktion skulle beskattas. Firmans representant ansåg att så inte var fallet. Nu är väl att märka att här rör sig om en övervältringsskatt, som sålunda skall uttas av varukonsumenterna i fråga.

Efter det skatten kom till, pågick produktion och försäljning, men efter ett halvt år gjorde kontrollstyrelsen polis-anmälan och uttog retroaktivt skatt. Jag kan parentetiskt anmärka, att jag självfallet här endast kan ge skelettet till hela frågan, men jag är övertygad om att det kommer andra inlägg, som fördjupar diskussionen ytterligare. Det gäller två frågor som i första hand bör uppmärksammas. Den första är, om beskattningsåtgärden stod i överensstämmelse

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

med lagen, och den andra är, om det är skäligt att vederbörande får restitution. Jag vill från början klart säga ifrån, att sedan regeringsrätten har konstaterat att varorna var skattepliktiga, så är skatteplikten därmed klar. Det faller mig inte ett ögonblick in att kvälja dom i någon punkt. Det är, som jag nämnde nyss, nu fråga om den retroaktivt uttagna skatten och vissa kostnader, som firman haft under sin långa kamp för sin sak. Man har hänvisat till att det här inte finns något att resonera om, eftersom regeringsrätten har dömt. Regeringsrättens dom accepterar jag utan tvekan, men regeringsrätten har, väl att märka, icke dömt om uttagandet av retroaktiv skatt. Den har endast fastslagit att varorna i fråga var skattepliktiga, och därefter har firman rättat sig.

Hur man såg på denna sak i rådhusrätten, när den där behandlades, skall jag tillåta mig att citera ur utskottsutlåtandet: »Men enär tillverkaren icke ägde göra tillägg till varupriset, med mindre skattskyldighet för varan föreläge, och det i det förevarande fallet med hänsyn till gällande föreskrifters och anvisningars ofullständighet ej kunnat av bolaget avgöras, att ifrågavarande garneringsbär och garneringspåren varit skattepliktigt konfityr, samt möjlighet ej heller stått bolaget till buds att före tillverkningen, deklarationen och skattens erläggande av kontrollstyrelsen eller annan myndighet erhålla giltigt besked därutinnan, kunde det av regeringsrätten i saken träffade avgörandet icke vinna tillämpning förrän från den dag beslutet meddelats.» Jag är angelägen att understryka detta, därför att det är den punkten som har relevans i debatten som förts.

Huvudfrågan blir här icke den juridiska rättsfrågan; den ligger utanför resonemanget, men den moraliska återstår. Frågan är alltså, om firman har handlat emot bättre vetande.

Nu skall jag inte ens försöka att rannsaka hjärtan och njurar — det tillkommer intet mänskligt väsende — men jag har på grund av de handlingar jag läst igenom och de upplysningar jag i övrigt har fått kommit till den uppfatt-

ningen att firman icke har handlat mot bättre vetande. Det finns objektiva bevis för den saken därigenom, att förordningen var till den grad oklar, att icke ens mycket framstående experter kunde uttyda, huruvida varorna skulle vara skattepliktiga eller ej. Jag kommer i detta sammanhang att använda en del citat, och jag gör det för att på intet sätt oklarhet skall återstå i mitt resonemang. Kommerskollegium sade t. ex. — utlåtandet är undertecknat av generaldirektör Gjörres —: »De varuförteckningar, som äro avsedda att ligga till grund för lyxbeskattningen, äro för de olika varuslagen kopierade på den för tullbehandling använda statistiska varuförteckningen. Därvid måste emellertid beaktas, att, medan tillämpningen av den senare är lagd i händerna på särskilt utbildade statstjänstemän, bedömande av tillämpligheten i det särskilda fallet av lyxbeskattningens varuförteckningar ankommer på vida kretsar av befolkningen, vars förmåga att tolka varuförteckningens invecklade varubeskrivning icke kan skatta alltför högt.»

Jag tycker detta uttalande talar sitt tydliga språk. Jag kan självfallet, som jag nämnde nyss, inte gå in i detaljer här. Det vore inte utförbart och är kanske inte heller nödvändigt. Det är ju en samling av bortåt tvåtusen sidor på vilka detta problem behandlas. Jag kan bara påminna om att Svenska konditoriföreningen, som väl ändå bör vara sakkunnig, helt ställt sig på Lifacos sida, och ansett att firman varit i god tro.

Att Lifacos varor för resten inte borde ansetts skattepliktiga intygas, utom av en rad juridiska experter, av professor Riesenfeld, kemiska kontrollbyrån, professor Nylén, då vid statens hantverksinstitut, och direktör Hultgren, ombud för Sveriges konditoriförening. Allt detta, menar jag, pekar tydlig på att Lifacos bedömning, att deras varor inte var skattepliktiga, var fullt förklarlig.

Vidare — och det har framförts i diskussionen, jag höll på att säga nästan till leda — besöktes firman av två tjänstemän från kontrollstyrelsen, vilka förklarade, att en Lifacos vara var ett ty-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

piskt exempel på skattefri sådan. Icke förty pålades retroaktiv skatt på samma varor fem veckor efter detta uttalande. Självfallet kan inte kontrollstyrelsen vara bunden av vad ett par tjänstemän säger, men det inträffade visar, och det är detta jag håller på att bevisa här, att författningen var i hög grad oklar. När kontrollstyrelsen för övrigt skickade ett par tjänstemän, var det väl någon tanke bakom att de skulle taga ställning till huruvida varorna var skattepliktiga eller inte, ty vad skulle de annars på företaget att göra?

Exempel på svårigheten att avgöra skatteplikten var också att livsmedelskommissionen för en viss vara gav intyg på att den inte var skattepliktig. Detta intyg uppvisades i rådhusrätten 1943. Sedan kontrollstyrelsen hade satt sig i förbindelse med kommissionen, ändrade livsmedelskommissionen sitt beslut, men sedermera, när det kom ut en ny förordning, gick kommissionen tillbaka till det första beslutet.

Visar inte detta, om något, det godtycke som här kan förekomma, eller — jag skall uttrycka mig mera objektivt — svårigheten att fastställa, om varorna var skattepliktiga eller ej?

Nu vet jag att det kommer att sägas i debatten, att det var väl inte svårare för denna firma än för andra att här göra en bedömning. Det fanns ju över 1 000 företag, som deklarerade och anmälde sina varor till beskattning. Men deras varor återfanns, föreställer jag mig, i denna ominösa varuförteckning. Då invänder man kanske, att om vederbörande hade gått icke endast till varuförteckningen, utan också till tulltaxeförordningen, så hade han insett att varan i fråga var skattepliktig. Men hur skall tulltaxan läsas? Jo, den skall läsas »med den tolkning som givits i praxis vid tulltaxans tillämpning». Vad säger nu de, vilka har med tulltaxan att göra? Jag skall tillåta mig ett par citat ur »Lanternan», organ för svenska tullmannaförbundet. Den skrev år 1947 i en artikel, där man påtalade krångelmentaliteten i tullverket, bland annat följande: »Där ha vi i alla fall exemplet nummer

1, som har blivit så omfattande och som så fullständigt behärskar verkets arbete, att det hotar att bli en hel vetenskap att fastställa om ett äpple är ett äpple. Som var och en förstår avse vi tulltaxan.» Litet längre ned fortsätter man: »Det har skapats fram ett 'varuforskarsskrå', som girigt bevakar varje tillfälle att krångla till taxan, så att tolkning av den skall kunna förbehållas skråets medlemmar. Det är vår mening, utan att vi på något sätt skulle vilja påstå oss vara sakkunniga» — det är alltså tullmän som skriver detta — »att tulltaxan är utformad på ett sätt som trotsar allt förnuft.» Således, inte ens om man har förnuft, kan man klara denna sak. Jag behöver inte kommentera vidare.

Att författningen inte var klar och otvetydig framgår av att kontrollstyrelsen och regeringsrätten tolkar den på ett sätt, medan representanter för rättsvetenskapen, två domstolsinstanser och fackexperter tolkar den på rakt motsatt sätt.

Jag kan nämna exempelvis rättegången i rådhusrätten. Den varade i ungefär ett och ett halvt år. Ett stort antal juridiska experter hördes. Firman frikändes den 1 juli 1943. Samma beslut gavs i hovrätten i november samma år. Även senare rättegångar utföll till Lifacos förmån. Dessa domar undanröjdes dock av högsta domstolen år 1950 under hänvisning till att allmän domstol inte var behörig att uppta frågan. Det har gjorts ett nummer av detta. Men märk väl, högsta domstolen har i sitt utlåtande icke tagit ställning till själva sakfrågan. Såväl rådhusrättens som hovrättens utslag har varit till firmans favör. Nu är dessa domar undanröjda. Det är icke någonting att säga därom längre, men vad man icke kan komma förbi är den ingående sakprövning som de båda underinstanserna företog. De hade dock, mina herrar och damer, vid sina undersökningar regeringsrättens utslag framför sig.

Nu säger utskottet i utlåtandet att dessa utredningar saknar betydelse. För min del tycker jag inte alls att dessa sakliga utredningar, grundade på exper-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

ters av olika kategorier uttalanden, saknar betydelse.

Man har velat göra Lifacos ledare till en kverulerande person. Jag ber då att få erinra om att det första domstolsförfarandet tillkom på kontrollstyrelsens initiativ, och i såväl rådhusrätten som hovrätten frikändes bolaget. Det var kontrollstyrelsen som begärde åtal. Varken lärd eller lekman kom till det resultatet, att man av varuskatteförordningen kunde utläsa att det var fråga om en skattepliktig vara. Jag tror att vid hovrätten var några ledamöter av skiljaktig mening, men hovrättens beslut innebar dock att bolaget frikändes.

Framstående jurister framhöll i skrivelse till JO år 1951 att kontrollstyrelsen utan stöd av gällande författning ålagt Lifaco skattskyldighet. Olika experter har självfallet här tolkat författningen efter bästa förmåga. Jag tillåter mig icke ett ögonblick misstänkliggöra de experter, som kommit till en annan uppfattning än den som varit till firmans förmån. Jag tror att var och en bedömt denna fråga efter bästa förmåga och utan bihänsyn, men -- ännu en gång kommer jag till detta som jag ständigt upprepar -- bedömningen bevisar att förordningen var oklar.

Som bekant har vi fått ett uttalande från förre riksdagsledamoten Ragnar Helgesson, däri framhålles att kontrollstyrelsen via annan myndighet har velat utöva påtryckning i form av avstängning från råvaror för firman. Man kan fråga sig, om sådant verkligen är tillåtet. Nu står det i en tidning i dag -- kanske i flera, det har jag inte hunnit ta reda på -- ett svar på herr Helgessons kritik. Det är ett uttalande av herr Älmeby. Han förklarar att kontrollstyrelsen visst icke begär att Lifaco skulle avstängas från leverans av råvaror, utan det var endast, »på föranledande av kontrollstyrelsen», som livsmedelskommissionen tog denna ställning. Jag måste säga att det är en strid om ord, ifall man säger att kontrollstyrelsen har bett livsmedelskommissionen eller ej. Kontrollstyrelsen har emellertid anmält saken till livsmedelskommissionen. Denna

anmälan var väl ändå inte bara ett led i en allmän bildningssträvan, utan bakom styrelsens meddelande låg väl i alla fall en viss tanke.

Sedan kommer jag till frågan om den behandling som Lifaco har utsatts för, jämfört med andra. I flera andra fall har skatt icke uttagits retroaktivt. I handlingarna uppräknas åtminstone fem sådana fall: Gema, Brunol, Hafnia, Önos och Svenska Suckatfabriken. Det finns alltså klara belägg för att skatten i dessa fall inte har uttagits retroaktivt på samma sätt som beträffande Lifaco.

Herr Älmeby förklarar i sitt svar på herr Helgessons kritik att man icke förfarit på olika sätt. I den tidningsartikel, som jag nyss citerade, uttalar herr Älmeby: »I herr Helgessons skrivelse hävdas också att kontrollstyrelsen skulle ha uttagit skatt retroaktivt av Lifaco, men underlåtit att göra detta i fråga om andra tillverkare. Verkställd utredning har visat, att flera tillverkare, som framställde med Lifacos produkter jämförliga varor, i likhet med Lifaco ålades betala skatt retroaktivt från den 26 maj 1941.» Jag betvivlar inte ett ögonblick detta faktum, men vad herr Älmeby här skriver utgör inget svar på själva frågan. Jag föreställer mig nämligen att dessa andra varor, på vilka skatt uttogs retroaktivt, fanns med i varuförteckningen, varför skatteplikten var otvetydig. Dessutom erkänner herr Älmeby att beträffande firmor, som tillverkade suckat, uttogs skatt med hänsyn till tveksamhet rörande skatteplikten först från den 1 januari 1942.

Av vad jag här anfört -- jag har kanske varit en aning långgrandig -- torde det vara uppenbart, att om det i något fall var tveksamt, om skatteplikt förelåg, så borde det väl vara just beträffande Lifacos produkter.

Jag tycker att vi här har ett exempel på en administrativ rättsskipning som hårt träffar den enskilde, som lett till att vederbörande avstängts från leverans av råvaror och som delvis lett till ruin för firman i fråga. Det inträffade har också verkat mycket deprimerande rent mänskligt på vederbörande. Jag instäm-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

mer i vad som skrivits härom i ett par tidningar. Aftontidningen säger t. ex. i en artikel att detta är »ett avskräckande exempel på godtycke och mannamån». Svenska Morgonbladet förklarar att »detta är en angelägenhet icke blott för den förorättade firman utan även för hela rättsvärden i vårt land».

Riksdagen bör känna ansvar för i hast tillkomna otydliga författningar och undanröja de ekonomiskt och mänskligt förödande verkningar som otydliga lagar kan få. Hela denna fråga är ett skälighetsavgörande från början till slut.

Betecknande för hela diskussionen i denna fråga är att argument som gång på gång trasats sönder ånyo kommer till användning. Handlingarna i målet är, såsom det sagts i en tidskrift, så omfattande att det är omöjligt för gemene man att tränga in i frågan. I kategorien »gemene man» tror jag att man också kan inräkna många riksdagsmän som av naturliga skäl inte haft anledning att dyka ner i alla de handlingar som det här rör sig om. Om herr Helgesson har fel på någon punkt, skulle det i så fall vara när han skriver följande: »Utan att jag här vill ingå på en upprepning av händelseförloppet, vilket ju torde vara känt för de flesta riksdagsmän, vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på följande» etc. Jag tror som sagt att Helgesson har fel på den punkten. Jag har nämligen i dag fått belägg för att det inte alls är klart för alla riksdagsmän vad det här rör sig om. Jag hoppas dock att det är litet klarare i dag än vad det var hösten 1951, när frågan senast behandlades i riksdagen.

Jag skall tillåta mig anföra ett exempel på hur man går fram i diskussionen. I en relativt nyligen publicerad tidskriftsartikel sägs, att om en person ej fälls till ansvar för falskdeklaration, så kan han dock inte befrias från att erlagga skatten som han borde ha erlagt. Är det inte en egendomlig jämförelse, för att inte använda ett starkare ord, som man här gör? Från Lifacos sida förelåg ju ingen falskdeklaration. Firman har aldrig haft den inkomst på vilken man uttog skatt. Jag tycker verkligen att denna

tidskriftsartikel är ett talande exempel på hur svag man känner sin ställning vara i själva sakfrågan. Om den ställningen vore så stark som man ibland vill ge sken av, behöfde man inte använda dylika metoder.

Herr talman! Jag skulle kunna hålla på i åtskilliga timmar, men det finns andra som också vill säga en del. Jag tror för övrigt inte att det hjälper, hur länge man än talar. De som vill tränga in i frågan och ta den ställning som vederbörande anser vara riktig har väl redan gjort det vid detta laget. Om det som jag anser vara rättvisa inte kommer att skipas i dag, hoppas jag att det också i framtiden kommer att finnas krafter som inte slår sig till ro, förrän denna fråga har fått en positiv lösning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Fröken Andersson har ju utförligt skildrat Lifacos trettonåriga kamp för rättvisa åt sin sak. Det vore därför kanske inte så mycket att tillägga, eftersom vi bägge tillhör utskottets femte avdelning och har fått ungefär samma informationer vid frågans behandling i utskottet. Dock skulle jag vilja med några ord kommentera och kanske ytterligare belysa en del omständigheter i denna egendomliga rättsaffär.

När nu frågan för tredje gången bragts under riksdagens prövning, gäller det huruvida Lifaco skäligen bör självt slutgiltigt bära den varuskatt som bolaget enligt kontrollstyrelsens och regeringsrättens uppfattning skulle av eget intiativ ha debiterat sina kunder under tiden från den 26 maj 1941 fram till den dag, då kontrollstyrelsen gjorde gällande att skattskyldighet förelåg. Såsom fröken Andersson framhöll, är det här fråga om en s. k. övervältringsskatt, och det blir alltså firman som själv får till staten betala en skatt, som den icke uttagit av sina kunder.

Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt, som haft saken under reell prövning, har funnit skatteplikt icke före-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

ligga, trots att regeringsrättens tidigare utslag var för dessa domstolar tillgängligt. Nu har jag inte haft tillfälle att läsa herr Älmebys artikel i dag, och därför är det möjligt att några av de uppgifter, jag här skall lämna, kommer att i viss mån strida mot den uppfattning herr Älmeby givit till känna. Det står nog ändå fast, att kontrollstyrelsen beträffande andra tillverkare än Lifaco i flera fall nöjt sig med att uttaga varuskatt först från den tidpunkt, då tillverkaren gjorts uppmärksam på skatteplikten.

Belysande är fallet Önos i Tollarp. Denna lilla firma tillverkade år 1941 likasom Lifaco garneringsfrukter. Under försäljningen ute i landet fick firman kännedom om att Lifaco ålagts betala skatt för sina varor. Önos skrev då till kontrollstyrelsen och framhöll, att firmans varor enligt varuskatteförfordningen — där Önos på samma sätt som Lifaco inte kunnat återfinna dem — inte kunde vara skattepliktiga. Efter en månads väntan fick firman emellertid besked, att skatteplikt förelåg beträffande dessa varor och att skatt skulle uttagas från och med nyåret 1942. Någon retroaktiv skatt var det dock i detta fall inte tal om.

Då Lifaco påpekade för kontrollstyrelsen, att bolagets varor från början inte fanns upptagna i varuskatteförfordningen — de skulle återfinnas under statistiskt nr 298—302 om de vore skattepliktiga — påpekade kontrollstyrelsen, såsom jag tror att fröken Andersson redan nämnt, att de kunde återfinnas i tulltaxan eller i en till denna fogad varuhandbok. Men inte heller där var Lifacoprodukterna omnämnda. Man fann emellertid under de uppgivna statistiska numren en artikel, som benämndes succat — fröken Andersson talade i förbigående om den saken. Kontrollstyrelsen gjordes uppmärksam på att denna vara icke beskattats, vilket föranledde kontrollstyrelsen att i brev till Suckatfabriken i Malmö — detta var i oktober 1941 — anmoda den att betala skatt från den 1 januari 1942. Det var alltså inte här fråga om någon retroaktiv skatt, och någon polisanmälan gjordes inte heller.

Det är tydligt, att Lifaco måste finna kontrollstyrelsens handlingssätt godtyckligt och orättvist och stridande mot grundsatsen om allas likhet inför lagen.

När Lifaco i november 1941 ålades inbetala den retroaktiva skatten på cirka 90 000 kronor men saknade medel därtill, gav kontrollstyrelsen eftertryck åt sin fordran på det sättet att firman genom beslut av livsmedelskommissionen avstängdes från råvaror under fyra veckor. Herr Älmeby har ju sökt ge något slags förklaring till detta, men det måste nog ha varit fråga om en samverkan på något sätt mellan kontrollstyrelsen och livsmedelskommissionen. Avstängningen fick, kan man säga, en rent ruinerande inverkan, och för att kunna fortsätta verksamheten och inte gå i konkurs tvingades Lifaco göra månatliga avbetalningar på denna retroaktiva skatt, vilket dock skedde under protest.

Den 30 september 1943 skrev bolaget följande till kontrollstyrelsen:

»Betr. *Pikeringsgelé*. Rubricerade artikel belades av kontrollstyrelsen med skatt den 9 december 1941 med retroaktiv verkan från den 25 maj 1941. Enär dock fortfarande och t. o. m. i ökad utsträckning konkurrensfirmor sälja Pikeringsgelé utan skatt ha stora skador uppstått för vår firma, så att undan för undan, huvudsakligen under senaste tiden, omställningen på Pikeringsgelé gått tillbaka.»

Samtidigt skickades prov på en vara, som man hade låtit undersöka. I verkligheten var det en konkurrensvara, men man hade tagit kemisk analys på den, och det var samma vara, som Lifaco tillverkade. Den hade sedan lång tid tillbaka försålts skattefritt. Den 22 oktober, alltså ungefär en månad senare, meddelade kontrollstyrelsen att även denna vara var skattebelagd. Konkurrensfirman hade tidigare inte betalat någon skatt på densamma.

Det skulle vara mycket att anföra i denna fråga, men vi skulle då riskera en mängd upprepningar. Jag skall för tillfället endast återkomma till vad jag nämnde i början av mitt anförande.

Kan det anses skäligt och riktigt att

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Lifaco skall betala retroaktiv skatt, när andra firmor i liknande situationer inte avkrävs retroaktivitet för skatt, som icke uttagits av kunderna? Det har inte, såsom även fröken Andersson påpekade, kunnat påvisas att firman medvetet har sökt undkomma sina förpliktelser, när det gällt att erlægga varuskatten, utan handlat i god tro beträffande tolkningen av varuskatteförfordningen. Det synes därför skäligt och billigt att bolaget enligt yrkandet i reservationen återfår tidigare erlagd retroaktiv skatt jämte ränta men att avdrag göres för de 35 000 kronor, som det tidigare ansetts skäligt skulle återbetalas.

Det skulle vara glädjande, herr talman, om riksdagen i dag ville visa att rätt går före makt och över partigränserna av billighets- och skälighetshänsyn ville ge en medborgare den upprättelse, han under mer än ett decenniums lidande och kamp för sin rätt har eftersträvat.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! När det gäller Lifacofrågan vågar man knappast räkna med att diskussionen uteslutande skall föras på det rent sakliga planet. Under de tretton år som gått, sedan Lifaco fick ett åläggande att betala varuskatt för sina produkter, har ju skattefrågan efter hand gjorts till en av prövostenarna för det svenska rättsväsendet och ordnats in bland de andra förmenta orättvisorna, som anses konstituera rättsröta och godtycke i det svenska rättsväsendet.

I en så pass inflytelserik tidning som *Industria* har i en artikel, som för övrigt i särtryck är tillställd alla kammarens ledamöter, gjorts en framställning av det svenska rättsväsendet, som milt sagt ställer det i en tvivelaktig dager och där tjänstemännen i verk och förvaltning stämplas såsom oförmögna att skilja på rätt och orätt. Jag skall inte trötta med att läsa upp denna artikel. Jag kan också konstatera att de inlägg, som gjorts här i kammaren, inte går i den riktningen. Men jag skall ändå tillåta mig att citera några rader, som gäller förhållan-

derna under kriget, förhållandena år 1941. Det heter där på följande sätt: »Administratörerna begåvades utan särskilda meriter eller kvalifikationer med en betydande makt över de enskilda individerna. I rättsupplösningens spår följde de traditionella figurerna: kryperi, undfallenhet under enväldet, angiveri och förtal. Men förfallet riktade sig också inåt. De på administrativ väg makthavande förlorade understundom omdömet. I en atmosfär som förtunnats av bristen på rättsliga normer förvandlades många av dem till omdömeslösa tjänare av sin egen maktfullkomlighet och till vaktmästare kring den egna och kollegiala prestige. Förmågan att skilja mellan rätt och orätt suddades ut och allt kunde rättfärdigas i regleringsstatens intresse.» »Så blev det möjligt», säger man, »att sådana fall som Lifaco och andra kunde inträffa i den svenska rättsstaten».

Detta är i sanning en skön beskrivning av den administration, som vi var nödsakade att bygga upp i detta land under krigsåren för att vi skulle bereda medborgarna en rättvis försörjning. Det är verkligen ett omdöme, som jag anser är djupt kränkande för alla dem som i en brydsam situation ofta med mycket stora personliga uppoffringar lämnade sina ordinarie arbetsuppgifter för att göra en nyttig insats i samhällets tjänst.

För min del tycker jag att det tvärtom skulle finnas all anledning att ge ett erkännande för den redbarhet och vilja att handla oväldigt som utmärkte vår kristidsförvaltning. Att de förordningar, som myndigheterna utfärdade, kunde komma i effektiv tillämpning berodde i mycket hög grad på att de som berördes av åtgärderna, vinnlade sig om att försöka medverka till att åtgärderna genomfördes. När det gällde exempelvis varuskatten — som i fallet Lifaco ju är den springande punkten — var det företagarnas egen beredvillighet och goda vilja som gjorde att denna skatt blev så effektiv som den verkligen blev. Rejåla företagare fann det naturligt och självklart att de skulle följa myndigheternas intentioner och tog ut skatt på sina va-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

ror. I tveksamma fall vände man sig till kontrollstyrelsen och frågade, om det förelåg skatteplikt på de varor man tillverkade. Det var över tusentalet tillverkare, som lojalt inordnade sig under denna skatteförordning. Förordningen tillkom, såsom fröken Andersson har nämnt, den 25 maj 1941 och gällde från och med påföljande dag. Lifaco fick i likhet med andra företagare sig tillsänd denna förordning och hade således att iakttaga vad den stadgade. I förordningen stod det, att de, som vid förordningens ikraftträdande tillverkade choklad och konfityrer, hade att inom åtta dagar anmäla sin tillverkning till kontrollstyrelsen. Så skedde inte i Lifaco-fallet. Företagschefen ansåg att hans varor inte berördes av förordningen. Det har sagts, att han vid detta tillfälle inte ens behärskade svenska språket, men han ansåg sig likväl kapabel att avgöra, att hans produkter inte var skattepliktiga.

Sedan är det riktigt, att andra kanske mer sakkunniga än direktör Eichenberg har hävdats samma mening som han i skattepliktsfrågan. Men kvar står att vid det aktuella tillfället handlade inte direktör Eichenberg på det försiktiga sätt som man tycker borde ha anstått en person i hans situation. Han kunde självfallet ha frågat skattemyndigheten till råds — han som andra. Jag kan inte förstå annat än att en företagare, som verkligen känt lojalitet med samhället och som tillverkade varor av denna typ, borde åtminstone ställt sig den frågan: bränns det inte litet grand? Det går väl ändå inte att komma ifrån att förordningen gav besked om att den gällde varorna på den marknad där Lifaco arbetade.

Det har stötts och blötts åtskilligt om skatteplikten. Men jag tror att det är riktigt — och i detta fall vill jag gärna ge ett erkännande åt fröken Andersson — att om vi skall få en hyfsning på denna debatt är det angeläget att vi accepterar vad regeringsrätten fastställt på den punkten. Skatteplikten är således klar. Lifacos produkter var skattepliktiga; företaget hade skyldighet att betala den skatt, som avsåg tiden den 26 maj — den 5 december 1941. Nu har Lifaco be-

talat in sin skatt, visserligen i småposter och under protester.

Det har emellertid i diskussionen sagts beträffande Lifacoaffären, att Lifaco har stått i en speciell ställning och att samhället när det gällde att behandla Lifaco skulle ha gått fram på andra vägar än som skett för andra företag. Det har många gånger sagts — senast i denna diskussion, där fröken Andersson antytt och herr Sunne mycket tydligt uttalat det — att det här finnes vissa företag, som blivit behandlade på ett annat sätt än Lifaco blivit. Herr Sunne har angivit vilka det rörde sig om.

Nu är det så lyckligt, att i samband med att professor Ljungman inom avdelningen förelade oss en utredning i frågan, preciserade han också vilka företag det gällde, som alltså skulle ha behandlats på ett annat sätt än Lifaco. Han säger här i en skrivelse, som jag tror att alla kammarledamöter har fått: »Av handlingarna i Lifacoörendet — som jag ånyo fullständigt genomgått — framgår vidare att kontrollstyrelsen i flera fall beträffande andra tillverkare än Lifaco låtit sig nöja med att uttaga varuskatt först från den tidpunkt, då tillverkaren gjorts uppmärksam på skatteplikten (fem sådana fall äro Gema, Brunol, Hafnia, Önos och Svenska Suckatfabriken).» Det visar sig att det är fullständigt fel. När det gäller alla dessa fem företag och ytterligare andra föreligger det i verkligheten retroaktiv tillämpning av skatteförordningen. Jag har här en avskrift av ett brev från kontrollstyrelsen, ställt till firman Önos fruktindustri i Tollarp, som just är den firma herr Sunne återopade. Brevet är daterat den 31 december 1941. Där säges det:

»Med skrivelse den 3 innevarande december har Ni under anhållan om kungl. kontrollstyrelsens utlåtande till styrelsen överlämnat prov å av Eder tillverkad 'ersättningsbigarrå', enligt uppgift framställd av huvudsakligen bindningsmedel, essenser och färger och avsett att av bagare och konditorer användas vid dekorerings av tårter och bakelser. Kontrollstyrelsen vill med anledning härav meddela, att ifrågavarande vara är att

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

hänföra till sådana konfityrer, för vilka skatt skall erläggas enligt förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, samt att Ni har att redovisa varuskatt för Eder försäljning härav från och med den 1 januari 1942. Till frågan, huruvida Ni skall erlägga varuskatt för försäljningen av varan även för tiden före sistnämnda tidpunkt, vill styrelsen återkomma.»

Detta brev är alltså daterat den 31 december 1941. Också återkom mycket riktigt kontrollstyrelsen till frågan i ett brev, daterat den 14 september 1942, i vilket det säges följande:

»Med skrivelse till kungl. kontrollstyrelsen den 1 innevarande september har Ni inkommit med förteckning å Edra leveranser från och med den 26 maj 1941 av dels ersättningsbigarrår och dels fruktpasta, för vilka Ni icke redovisat varuskatt till kontrollstyrelsen. Kontrollstyrelsen anmodar Eder härmed att å styrelsens postgirokonto nr 156 40 insätta varuskatt för ifrågavarande leveranser med — — — kronor — — — öre . . .»

Hur kan man då påstå, att denna firma har fått en annan behandling än Lifaco? Jag skall inte trötta med att läsa upp andra exempel. Jag kan säga att här finnes skrivelser, som gäller Kå-Kå marzipanfabrik, Malmö, Vetlanda marzipanfabrik och Knutssons i Varberg. Alla dessa firmor, som tillverkade jämförliga varor som Lifaco, har fått samma åläggande att betala retroaktiv skatt fr. o. m. den dag, som förordningen trädde i tillämpning. Och skulle man gå vidare, finns det en hel rad företag, som tog upp sin tillverkning senare, d. v. s. efter den 26 maj 1941, som av kontrollstyrelsen blivit ålagda att inbetala skatt fr. o. m. den dag då de tagit upp sin tillverkning. Jag behöver inte trötta med att läsa upp de andra handlingarna.

Beträffande behandlingen av suckatfabriken har sagts att man inte följde samma ordning som när det gällde Lifaco. Nu är emellertid att beakta att suckat faller under skatteförordningen. Det gick rätt lång tid innan man insåg det, men vid närmare undersökning kom man fram till att den borde höra dit.

Då utskickades ett cirkulär till alla de företagare som tillverkade suckat i landet. Jag har ett sådant brev med ett tiotal firmor antecknade, vilka var tillverkare av suckat, och de ålades samtliga att från den 1 januari 1942 betala skatt. Men här gällde det en annan vara än Lifacos. Man kan visserligen säga att skatten trädde i kraft något senare än förordningen, men det var ju rättvist på det sättet att alla företagare som tillverkar just denna vara var skyldiga att erlägga skatt från samma datum. Man kan inte säga att någon mannamån begåtts, utan när man kommit fram till den uppfattningen att även denna vara skulle vara skattbelagd fick även alla de firmor som tillverkar den varan föreläggande att betala skatt.

Herr talman! Det kan kanske räcka med de exempel jag anfört här. Jag tror att saken hade tjänat oerhört mycket på, om de som kritiserat och talat om olika behandling på ett mycket tidigare stadium hade presenterat vilka firmor det rörde sig om. Då hade det varit möjligt att bringa klarhet i detta. De historier som gång på gång figurerat i pressen har säkerligen kommit att skapa felaktiga föreställningar, men jag hoppas att efter detta klarläggande skall man kunna föra bort den frågan ur diskussionen, som gäller Lifacos behandling i förhållande till andra företag.

Det förhållandet att kronan senare i rådhusrätten och Svea hovrätt förde talan mot direktör Eichenberg för att denne uraktlätit att anmäla sin tillverkning och att direktör Eichenberg fick rätt, rubbar självfallet inte på något sätt det faktum att skatteplikt föreligger. Väsentligt för dem som vill framföra försvaret för direktör Eichenberg är ju endast att det inte har kunnat styrkas, att företaget uppsåtligen uraktlätit att följa förordningen. Men jag tror att det är att gå för långt, om man, som fröken Andersson ville göra gällande, genom det förhållandet, också finner det dokumenterat att direktör Eichenberg handlat i god tro. Jag tror att det är riktigt att man för bort även den frågan ur diskussionen. Jag tror inte att någon av

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

oss har möjlighet att avgöra den saken. Det finns väl bara en enda person, företagschefen själv, som vet hur det egentligen är ställt på den punkten.

Själva rättsfrågan kan vi alltså gå förbi i debatten. Den är klarlagd, så långt vi kan komma i det här landet, om vi skall följa lag och rätt. Lifacos omfattningsrika informationer till kammardamöterna kan inte, trots sina svulstiga formuleringar och tillmälen åt olika håll, dölja det faktum att vår högsta rättsinstans på detta område, Kungl. Maj:t i regeringsrätten, avgjort saken genom att förklara Lifacoprodukterna vara skattepliktiga. Rådhusrättens och hovrättens befattning med skattepliktsfrågan kan ju icke tillmätas något avgörande värde i detta fall, sedan högsta domstolen till sist förklarat att underrätterna inte varit behöriga att döma i frågan.

Kvar står då endast skälighetsfrågan. Har Lifaco genom oklart formulerad författningstext, genom misstag från myndigheternas sida o. s. v. kommit i en sådan situation att riksdagen nu skall ha skyldighet att gottgöra detta företag dels med 41 868 kronor 95 öre för uppbyggnaden av varuskatt plus ränta samt därtill ytterligare 26 500 kronor? Vi som tillhör majoriteten inom statsutskottet har inte den meningen. Vi är inte beredda att lägga skuldbördan enbart på skattemyndigheten.

Det finns skäl som talar för att riksdagen över huvud taget inte borde syssla med denna fråga. Även om det blir en liten utveckling skulle jag här vilja erinra om vad herr Herlitz anförde vid behandlingen av en annan statsutskottsfråga i denna kammare den 31 mars i år. Den gången gällde det — jag tror att de flesta kommer ihåg saken — en arbetare i Sandviken, som fått sin ansökan om ersättning för olycksfall underkänd av försäkringsrådet. Herr Herlitz opponerade då mycket starkt mot att riksdagen skulle befatta sig med den frågan. »Jag står mycket frågande inför denna praxis och gör det givetvis ur rättssäkerhetssynpunkt», sade herr Herlitz, och så ställde han frågan: »Är utskottet av den meningen att dessa olycksfallsför-

säkringsmål intager en särställning? Varför skulle inte utskottet lika väl ta upp ersättningsanspråk ifall någon person sökt fattigvård och fått orätt hos kammarrätten, ifall en tjänsteman har klagat i avlöningsmål, och kammarrätten har givit honom orätt, eller ifall regeringsrätten har fällt ett utslag i skattemål, som någon är missnöjd med, eller Kungl. Maj:t bestämt något i en folkpensionsfråga, som man icke är tillfreds med?» Det skulle vara orättfärdigt, menade herr Herlitz, om man inte handlade på samma sätt i dessa fall, men på samma gång värjde han sig mot denna tanke och sade: »En annan fråga som jag ställer mig ur rättssäkerhetssynpunkt, då utskottet här vill sätta ett riksdagsbeslut i stället för ett beslut av vederbörande domstol, är hur utredningen har tillgått. Har det hörts vittnen? Har utskottet, såsom brukar ske i varje besvärsmål, hört försäkringsrådets förklaring över beslutet? Har olika sakkunnigyttranden infordrats?» Och så fortsatte talaren: »På sätt och vis är det ju litet skämtsamt vad jag här anför — de antydda konsekvenserna är ju för var och en som tänker på saken fullkomligt orimliga. Man kan helt enkelt icke acceptera dem.»

Mycket mer av vad som herr Herlitz sade i den debatten skulle kunna åberopas i den här frågan. Han slutade sitt första anförande med en deklaration som lød: »Det må tillåtas mig att säga att den, som en gång i tiden skrev 90 § regeringsformen om riksdagens sysslande med regerings- och domarmakternas beslut och enskilda personers och korporationers angelägenheter, föreställde sig icke att det skulle framställas proposition på sådana förslag som jag här påtalat.»

Jag har, herr talman, med dessa synpunkter inte velat söka sak med herr Herlitz, men jag tycker att de åsikter som herr Herlitz hävdade den gången ger en god belysning av den mycket grannliga uppgift, som vi har oss förelagd i detta ärende. Här gäller det väl ännu mer än i det lilla försäkringsärendet att betona kravet på djuplodande insikter i ärendet. Jag är övertygad om att herr Herlitz, som varit så starkt in-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

tresserad i denna sak, har en bakgrund som gör det möjligt för honom att välja ståndpunkt. Kanske även 5:e avdelningens ledamöter, som tvingats att sätta sig in i ärendet ganska grundligt, kan ha en sådan nödvändig bakgrund. Men jag ger fröken Andersson rätt, när hon ifrågasätter om kammarens ledamöter kan ta ställning till denna fråga. Jag tror att även de som sysslat med frågan känner sin begränsning, och jag tror inte att någon riksdagsledamot som tänkt över saken kan vara villig att inträda i domstols eller regeringens ställe när det gäller skälighetsprövningen i denna fråga.

Fallet Lifaco har ju inte endast varit föremål för den rättsliga prövning som jag redan talat om, utan det har ju också gjorts till föremål för skälighetsprövning av samlingsregeringen 1945. Det blev möjligt att göra denna skälighetsprövning genom den ändringskungörelse som utfärdades den 25 maj 1945 och som innebar att Kungl. Maj:t, då synnerliga skäl förelåg, fick rätt att medgiva befrielse från eller återbäring av varuskatt. Upprinnelsen till denna kungörelse var ju en interpellation av herr Herlitz. Vid den tidpunkten hade skatteskyldigheten avgjorts av regeringsrätten, men såväl rådhusrätten som hovrätten hade i kronans mål mot Lifaco dömt till Lifacos förmån. Ärendet kunde inte den gången föras till högsta domstolen. Herr Herlitz återopade i sin interpellation just Lifaco-fallet.

Det förtjänar att nämnas vad dåvarande chefen för finansdepartementet, herr Wigforss, anförde i den proposition, som han strax därefter förelade riksdagen och som utan tvivel var ett resultat av herr Herlitz' interpellation. I propositionen heter det: »I övrigt torde det ankomma på Kungl. Maj:t att från fall till fall bedöma huruvida synnerliga skäl skola anses vara för handen. Jag förutsätter emellertid att med hänsyn till stadsgandets karaktär detsamma erhåller en restriktiv tolkning. Jag förutsätter även att, därest Kungl. Maj:t i visst fall skulle anse återbäring av varuskatt böra medgivas, återbäringen skall kunna begrän-

sas till skälig del av det erlagda skattebeloppet.»

Bevillningsutskottet som behandlade propositionen gjorde också ett uttalande av denna innebörd, och så vitt jag har kunnat finna, var det inte någon av kammarens ledamöter som opponerade sig mot att författningen fick en sådan motivering. Här har således skapats en förordningsändring som gjorde det möjligt att pröva Lifacos anspråk på gottgörelse ur skälighetssynpunkt, och en hemställan från företaget om att återfå de inbetalda skattemedlen ledde också till en mycket skyndsam behandling. Det har uppgivits, att det var en mycket grundlig föredragning av ärendet, innan frågan avgjordes. Två förutvarande hovrättsråd hade utrett frågan på finansdepartementets rättsavdelning och ärendet föredrogs mycket grundligt inför dåvarande finansministern, dåvarande justitieministern Bergkvist och ett av de konsultativa statsråden, herr Quensel.

De som deltog i ärendets behandling har uppgivit, att vad som talade till Lifacos fördel var att författningen oneligen var svårtolkad. Fröken Andersson uppehöll sig i sitt anförande mycket vid detta, men det har man ju också tagit hänsyn till; man har vid skälighetsbedömningen gjort en avvägning just med hänsyn till att ett sådant oklart förhållande förelåg. Till Lifacos nackdel talade emellertid det förhållandet, att företaget hos kontrollstyrelsen borde ha gjort sig underrättat om skatteskyldigheten. Vidare kunde man konstatera, att företaget genom att uraktlåta att betala skatt hade berett sig ekonomiska fördelar. Under den tid som prissättningen var fri tog företaget ut 3 kronor och 95 öre per kilo för den vara som spelar den största rollen i detta sammanhang, nämligen Lifaco-massan. När priskontrollen infördes på detta område 1952, fick denna Lifacomassa ett maximipris av 2 kronor och 75 öre. Företaget hade alltså under den tid det hade skyldighet att betala skatt hållit ett pris som låg väsentligt över det som man sedan fick rätt att ta ut. Det har vidare angivits att företagets om-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

sättning, som 1940 var så blygsam som 100 000 kronor, år 1941 gick upp till över 400 000 kronor. Företaget utvecklades vidare så att det 1948 hade en omsättning på 1,5 miljoner kronor. Antalet anställda var 1941 helt obetydligt men ökades till ungefär 50 år 1948.

Det har i debatten sagts, att skatteplikten inte är avhängig av huruvida ett företag har god vinst eller ej, och det är det självfallet inte heller tal om. Här gäller det bara frågan, hur mycket företaget skall få tillbaka, och i det sammanhanget tror jag att det är riktigt, att man tar hänsyn till de ekonomiska förhållanden, varunder företaget har kunnat arbeta.

Jag har, herr talman, vid mina försök att komma till klarhet i denna affär inte kunnat dra den slutsatsen att regeringen vid sin skälighetsbedömning har missgynnat Lifaco. Man har närmast det intrycket, att företaget fick en generös behandling med tanke på att riksdagen dock var enig om att förordningen skulle tillämpas ytterst restriktivt.

Om saken därmed hade varit ur världen skulle ju Lifaco för en ganska ringa kostnad ha fått sona sin försummelse att inte anmäla sin skattepliktiga vara. Men det blev inte så. I stället kastade sig direktör Eichenberg ut i en process mot kronan, drog på sig stora kostnader för hjälp av expertis på olika områden och nådde ingenting annat än att han i högsta domstolen fick se sina förhoppningar grusade. Jag tror att direktör Eichenberg är värd att beklaga. Han har engagerat sig så starkt i Lifacos skattemål att han — om man nu får tro vad han själv säger — inte har kunnat syssla med något annat under alla dessa år som har gått. Det måste i så fall vara en personlig tragedi som känns smärtsam för vederbörande.

Men, herr talman, kan detta att folk ger sig ut på hal is få medföra att de kan göra särskilda anspråk på riksdagens bevågenhet? Kan det vara rätt att riksdagen solidariserar sig med dem som processar sig medellösa, om det inte finns en saklig grund för ett sådant

ställningstagande från riksdagens sida? Jag har svårt att tro det. Vi som här i kammaren har att ta ställning till denna fråga har anledning att besinna vårt ansvar. Vi kan inte grunda vårt omdöme på de lösa och i många fall direkt osanna uppgifter som herrar Eichenberg, Helgesson och vissa jurister dragit fram i diskussionen. Ett bifall till motionen skulle ingalunda innebära en tillfredsställande lösning vare sig av rättsfrågan eller när det gäller billighetskravet i Lifacoaffären.

Vilken orätt har begåtts mot herr Eichenberg? Han har liksom andra tillverkare tvingats att betala skatt för sin tillverkning. Sedan har synnerliga skäl ansetts tala för att Lifaco skulle få en viss återbetalning, och regeringen har svarat för att ungefär hälften av skattebeloppet återställts. Det kan inte vara försvarbart att gå längre, om vi över huvud taget vill undvika att det rena godtycket skall sättas i rättens ställe. Andra företag som har erlagt retroaktiv skatt skulle väl då komma och göra sina anspråk gällande. De bör väl ha samma förmån som Lifaco.

Vad är det förresten som säger att Lifacoaffären skulle bringas ur världen genom bifall till motionen? Jag vet inte, om motionärerna eller reservanterna kan ge ett besked på den punkten. Om motionen bifalles, vad är det då som hindrar att vi nästa år har att behandla en ny Lifaco-motion med begäran att staten skall betala de hundratusentals kronor som herr Eichenberg har kastat ut på jurister och specialister av olika slag? Det är enligt min mening orimligt, att riksdagen skulle bifalla den nu förevarande motionen. Detta skulle enligt min mening kunna få konsekvenser som vi inte nu är i stånd att överblicka, och det skulle också, så vitt jag kan finna, vara orättvist.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar Ahlqvist (s), Gustaf Karlsson (s) och Birger Andersson (s).

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag inser ju att de kamrater i kammaren som ha den mentalitet, vilken kom till uttryck i det senaste anförandet, inte lär låta påverka sig i sitt ställningstagande, vilka skäl och hur starka skäl som än kan komma att framföras från det motsatta hållet. Men detta får i och för sig inte vara avgörande för den hållning som vi, som tänker annorlunda i denna fråga, vill inta i debatten.

Jag förstår mycket väl, herr talman, att det på sina håll väckt förvåning, att denna fråga i år på nytt kommit på riksdagens bord, fastän den var uppe till behandling så sent som år 1951. Personligen anser jag emellertid liksom säkerligen många andra både inom och utom riksdagen, att den behandling som vederfarits Lifaco är så otillfredsställande inte minst ur rättslig synpunkt, att vi inom riksdagen inte har rätt att slå oss till ro förrän full upprättelse har lämnats företaget. Jag tror att man inom mycket vida kretsar av vårt folk finner det synnerligen tacknämligt, att riksdagen på detta sätt beretts möjlighet att ännu en gång överväga denna fråga, vilken ju obestriddligen har tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet och vid vars handläggning statens uppträdande enligt en mycket allmän uppfattning givit anledning till både förvåning och bevikelse.

Jag skall inte nu ta upp tiden med att än en gång gå igenom hela det historiska förloppet. Varje riksdagsledamot har säkerligen både tidigare och under denna riksdag haft rika tillfällen att skaffa sig all den kunskap som kan behövas för att rätt bedöma den föreliggande frågan. Även om det uppenbarligen alltför råder delade meningar beträffande vissa punkter, kan väl åtminstone så mycket anses fastslaget och klart — också efter herr Holmqvists anförande — att den lagstiftning som här har kommit att spela en avgörande roll inte haft den otvetydiga formulering som måste anses vara ett första starkt berättigat rättskrav. Alla måste väl också vara överens om att, så som lagbestämmelserna var formulerade, Lifaco hade fog för sin

uppfattning att firmans omstridda produkter inte berördes av lagen. Detta har ju vitsordats från de mest auktoritativa håll. Bara det att såväl rådhusrätt som hovrätt — vilket redan har påpekats här — tolkat författningen på samma sätt som firman och dömt därefter måste väl vara vittnesbörd nog. Att högsta domstolen sedan — utan att pröva saken — fastslog, att tvist om varuskatt inte kunde bli föremål för allmän domstols prövning, är ju en sak som inte på något sätt kan jäva underrätternas uppfattning om själva lagformuleringen.

Jag vet inte om jag uppfattade herr Holmqvist rätt, men han menade väl, att om företagets ledare hade varit lojal medborgare, borde han ha skaffat sig från kontrollstyrelsen de upplysningar han behövde för sitt ställningstagande. Jag känner inte till hur långt en företagare bör sträcka sig i detta avseende, men av handlingarna framgår ju uppenbarligen, att bolaget gjort förfrågan hos kontrollstyrelsen för att vinna klarhet om skattskyldighet förelåg eller inte. När man här synes göra gällande, att det skulle ha varit endast Lifaco som handlat på detta enligt herr Holmqvists uppfattning illojala sätt, vill jag erinra om att det framgår av handlingarna, att åtskilliga andra firmor handlat på samma sätt. Då skulle de också stämplas som illojala. Jag har mycket svårt att förstå att man mot bakgrunden av de faktiska uppgifter som varit tillgängliga vill göra uttalanden av den insinuerande art som herr Holmqvist gjorde.

Här förtjänar vidare att erinras om att alla sakkunniga som uttalat sig i frågan ansett, att Lifacos tolkning av bestämmelserna var riktig.

Ytterligare en viktig sida av frågan måste väl också få anses vara ostridig, nämligen att det här gäller en s. k. övervärlingsskatt, alltså en skatt som avsetts att drabba konsumenterna och inte den tillverkande firman. Denna hade endast att fungera som skatteuppsamlare för statens räkning. Då emellertid den ifrågavarande lagen enligt firmans uppfattning inte gällde dess produkter, var det självfallet att någon skatt inte uttogs.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Men när sedan kontrollstyrelsen — cirka ett halvt år efter lagens tillkomst — beslöt att varuskatt skulle utgå på vissa av Lifacos varor, ställde sig företaget lika självfallet omedelbart detta beslut till efterrättelse. Kontrollstyrelsen nöjde sig emellertid inte därmed utan gick därhän, att Lifaco avkrävdes skatt även på alla de varukvantiteter som sålts under hela det redan gångna halvåret och därtill sex procent ränta, tillsammans cirka 90 000 kronor. Då det inte gick att ta ut detta belopp av kunderna i efterland, innebar kontrollstyrelsens beslut, att firman själv fick betala hela skattebeloppet. Det är detta beslut och denna behandling av ett företag som i mina och många ögon är det mest upprörande i hela denna genomgående sorgliga fråga och som strider skarpast mot allt vad rättvisa och billighet heter.

Så som här handlats av ett statligt ämbetsverk bör det inte få gå till i en rättsstat. Det är därför nödvändigt att rättelse sker. Då det inte lär kunna bestridas, att denna bedrövliga historia i varje fall till väsentlig del beror på att riksdagen varit med om att besluta en lagtext, som inte ger medborgarna möjlighet att bestämt veta vad de har att rätta sig efter, bör riksdagen enligt mitt förmenande redan på denna grund finna det angeläget att se till att rättelse sker och att vederbörande får gottgörelse. Det skulle vara alltför olyckligt, om riksdagens beslut i dag bleve sådant, att det utåt kunde tolkas så att inom dessa vägar prestigehänsynen tillåtes väga tyngre än rättskänslan.

Jag förmodar, herr talman, att vi alla med stort intresse har tagit del av den skrivelse av professor Seve Ljungman som har berörts av några av de föregående talarna och att ingen vill påstå, att hans synpunkter kan nonchaleras. Om jag inte hörde fel, gjorde emellertid herr Holmqvist direkt gällande, att de uppgifter som professor Ljungman lämnat i denna skrivelse till riksdagens ledamöter var osanna. En sådan tanke synes mig alltför främmande för att jag över huvud taget skulle vilja sätta tro till herr Holmqvists uttalande. Som sär-

skilt anmärkningsvärt framhålles ju i hans skrivelse bland annat, att kontrollstyrelsen i flera fall då det gällt andra företag än Lifaco har låtit sig nöja med att uttaga skatt först från den tidpunkt då tillverkaren gjorts uppmärksam på skatteplikten, en praxis som herr Ljungman för övrigt anser vara den enda rimliga. Det var alltså denna uppgift som herr Holmqvist ansåg vara felaktig.

Mot bakgrunden av vad som sålunda här har blottats är det förvisso inte ägnat att förvåna, att den meningen gör sig gällande alltmera, att likheten inför lagen och kraven på rättssäkerhetens upprätthållande bör göra det till en tvingande moralisk plikt för riksdagen att äntligen gottgöra de förluster som firman här oförskyllt fått lida.

Socialdemokraterna har inom statsutskottet bildat en enig front emot att rättvisa här vederfäres Lifaco. Det är klart att denna hållning har i högsta grad överraskat. Jag hoppas emellertid att riksdagen inte skall följa denna negativa linje utan i stället godtaga reservanternas förslag. Det kan vara påkostande att offentligt erkänna ett begånget fel, det vet vi nog litet var, men vi vet också att det är hedersamt att så göra. Även i en konflikt mellan staten och enskilda medborgare bör rätten och inte makten få fälla utslaget. Lifaco har domstolsutslag och rättsexperters uttalanden på att firman inte rimligen kunnat anta att dess varor vore skattepliktiga och därför inte heller kan göras vare sig moraliskt eller ekonomiskt ansvarig för utebliven skatteinkassering. Kronan har däremot i processen inte förmått uppvisa någon utomstående opartisk sakkunnig som velat uttala sig till dess fördel.

Jag talade nyss om den enhälliga socialdemokratiska fronten i statsutskottet och den besvikelse som denna har framkallat. Det är då desto mer glädjande att se att det socialdemokratiska partiet dock intar en framskjuten plats inom motionärernas krets och även att den socialdemokratiska pressen inte är lika enhällig om en avvisande hållning. Till belysande av detta senare vill jag

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

citera och av hjärtat instämma i följande uttalande av Aftontidningen på ledarspalt: »Hela behandlingen av detta ärende och alla de biomständigheter som icke kan relateras här, är ett avskräckande exempel på godtycke och mannamån, ytterligare markerat genom att offren avstänges från tilldelningen av råvaror eller hotas med ännu högre skatter, om de icke fogar sig.» — Det var väl inte samma godtycke herr Holmqvist tänkte på, när han här gjorde gällande, att ett bifall till reservationen skulle innebära att godtycket i stället för rätten sattes i högsätet.

Värt att citera synes mig också vara följande uttalande ur en annan av regeringskoalitionens tidningar, nämligen Skånska Dagbladet, som nyligen skrev bland annat följande, också på ledarspalt: »Det ter sig givetvis helt rättsstridigt att se en och samma statliga myndighet uppträda som angivare, målsägare och domare. Rättssäkerheten är — det kan ej nog understrykas — allvarligt i fara, om statens fiskaliska organ beträffande viss skatt tillika får fungera som dömande organ och utdöma skattebelopp, som med hänsyn till storleken uppenbarligen kan betyda ett fullkomligt omstörtande av de ekonomiska grundvalarna för en enskilds hela existens.»

Jag nöjer mig, herr talman, med vad jag här har framhållit och vill därtill endast ännu en gång understryka, att i en stat som vill vara en rättsstat och inom ett folk som vill berömma sig av humanitet och sann demokrati det förvisso är angeläget att rätt får vara rätt även när det gäller staten.

Med stöd av vad jag här anfört yrkar jag avslag på statsutskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr Lundqvist framhöll att han fäste stort avseende vid vad professor Ljungman anfört i sin skrift och mindre vid vad jag sagt i mitt inlägg. Jag kan endast beklaga att inte herr Lundqvist har så snart förtroende för mig att han vågar

ta fasta på vad jag anfört. Jag tror emellertid att det kan finnas en förklaring till detta märkvärdiga förhållande, att professor Ljungman hävdar en annan mening. Det var ju så att när striden kring Lifaco blossade upp, anmälde sig en och annan, som tyckte sig ha blivit utsatt för samma förmenta oförrätt. Sannolikt har en del av dem som redovisat sin situation i detta sammanhang inte haft klart för sig, hur det verkliga händelseförloppet var, och sedan har saken följt med i diskussionen. Herr Eichenberg och många andra har försökt anföra sådana exempel, och när det inte har varit möjligt att bestrida dem förut, utan man först nu, sedan man fått papperen på bordet, kan vederlägga dessa påståenden, så tycker jag att herr Lundqvist skulle ha kunnat ompröva sin hållning i denna fråga. Jag tror att det kan finnas naturliga förklaringar till att situationen har blivit den som vi står i nu.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Även om jag hyser den principiella uppfattningen att riksdagen icke bör upphöja sig själv till överinstans över domstolarna eller över de andra rättsinstanserna i landet, måste jag bestämt poängtera att riksdagen i sin egenskap av lagstiftande församling inte kan vara likgiltig för och förbigå hur de av riksdagen stiftade lagarna verkar i tillämpningen. Fallet Lifaco har av talesmannen för statsutskottet, herr Holmqvist, förts upp något på det principiella planet, även om jag måste konstatera att hans bevisföring har skjutit över målet. Det är väl ändå så, att vi inom riksdagen har anledning att med vaksamhet följa den administrativa domsutövning, som har tillämpats av krisorgan och av andra organ som har haft en annan sammansättning än domstolarna och uppgifter av helt annat innehåll än domsutövning. Jag tycker det är riktigt att man med vaksamhet följer en utveckling, där ett organ i administrativ ordning erhåller eller tillägnar sig domsrätt över enskilda vid sidan av domstolarna, eller, såsom detta tidnings-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

citat från Skånska Dagbladet uttryckte det i en verklig kärnsats: Det kan aldrig vara en betryggande rättsordning, att i ett och samma organ eller i en och samma person förena åklagarens, vittnets och domarens roll. Det är en sammanställning som kräver, att man med uppmärksamhet följer vad som sker i fråga om rättstillämpningen på just detta ömtåliga område.

Jag har försökt att objektivt sätta mig in i Lifaco-målet, och jag måste säga, att trots det skickligt upplagda anförande som herr Holmqvist nyss höll har jag en lika fast övertygelse om att här är något som vi inom riksdagen, kanske mest på grund av att riksdagen är ansvarig för en otydlig och oklar krislagstiftning, har skyldighet att rätta till. Detta faktum kvarstår, och det sår i rättssamhällets kropp, som denna affär utgör, kommer att infekteras och bli svårsläkt, om inte riksdagen ekonomiskt söker att rätta till vad som för många av oss framstår som felaktigt. Om en rättstillämpning visat sig oriktig, så kan denna ej, som herr Holmqvist synes vilja göra gällande, anses vara mera försvarbar, eller växa i styrka, därför att den tillämpats i en kvantitativt större omfattning. Detta kan aldrig bilda en hållbar rättsgrund för ett domsavgörande. Det måste alltid erkännas, att rättsprinciper aldrig kan bli delbara, såsom regeringens återbetalningsbeslut ger vid handen.

Det har senast av herr Holmqvist sagts, att riksdagen ger sig in på en oansvarig och äventyrlig uppgift, om riksdagen skulle åta sig ett ekonomiskt tillrättaläggande i ett fall, som har bedömts av Kungl. Maj:t och regeringsrätten, alltså fastställts av en slutgiltig domstolsinstans. Innan jag går in på det som jag egentligen begärde ordet för, nämligen att redogöra för ett annat fall där riksdagen gjort ett sådant tillrättaläggande, vill jag säga, att det dock obesträtt finns två lagakraftvunna domar, rådhusrättens och hovrättens, som har frikänt vederbörande från ansvar i den ansvarstalan som förts av kontrollstyrelsen gentemot tillverkaren. Jag måste säga, att

om det verkligen skulle ligga ett uppenbart rättsförhållande till grund för den ståndpunkt, till vilken statsutskottet och herr Holmqvist kommit, rubbas i varje fall förtroendet för denna slutledning genom det faktum att dessa två domar finns och ännu har auktoritativ verkan. Att sedan i den sakliga prövning, som målet underkastats av rådhusrätten och hovrätten men som av formella skäl inte kunde fullföljas till saklig prövning av högsta domstolen, dessa bägge instanser kom till samma resultat, rubbar i någon mån förtroendet till den bevisföring som gavs av statsutskottets talesman här i kammaren.

Därtill kommer en mycket besvärande omständighet, nämligen den att kontrollstyrelsen vidtog åtgärder för att indraga varutilldelningen för tillverkningen under en tid, då denna rättsfråga var föremål för domstolsinstansernas prövning, alltså en form av straffutmätning. Jag tycker det vittnar något om faran av den administrativa rättsutövning, som ibland skett från organ som har helt andra uppgifter att sköta än domstolarnas, varom jag nyss talat.

Jag begärde emellertid ordet för att inför kammaren relatera ett analogt fall, så till vida som det berör riksdagens ställning till ett kontrollstyrelsens och regeringsrättens utslag. Riksdagen införde för några år sedan en s. k. pappersskatt. Tillämpningen av denna skatt överlämnades åt kontrollstyrelsen, som hade att bl. a. bedöma vilka tidningsorgan som skulle erlägga skatten i fråga. Detta var dock en mycket ömtålig sak. Riksdagens mening var aldrig, att den nyhetsförmedlande tidningspressens pappersförbrukning skulle skattebeläggas. Men när denna fråga kom till prövning inom kontrollstyrelsen, fann kontrollstyrelsen rättvist att lägga pappersskatt på vissa bondeförbundstidningar, exempelvis Svenska landsbygden med flera landsortstidningar. Dess beslut överklagades sedan i regeringsrätten, och denna fastställde kontrollstyrelsens beslut i ärendet. När detta skett tog jag mig för att gå upp till kontrollstyrelsen och göra vissa undersökningar där, var-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

vid jag bemöttes mycket överlägset. Jag hade strax förut under tre år deltagit i utredningarna om den nya tryckfrihetsförordningen, och jag gjorde gällande att kontrollstyrelsens beslut här kolliderade med andra paragrafen i tryckfrihetsförordningen, alltså en av våra grundlagar, som klart säger ut, att ingen statlig myndighet eller enskild person äger att på grund av bedömande av innehållet i tryckt periodisk skrift vidtaga sådan åtgärd som kan utgöra hinder för skriftens utkommande, för så vitt den ej är straffbar. Det kan invändas att denna paragraf inte var tillämplig i detta fall, men nog var det väl fråga om en åtgärd som till sina verkningar kunde få samma resultat. Den fortsatta tillvaron av de ekonomiskt svaga tidningar som det här gällde, vilka hängde på ytterkanten av det ekonomiskt möjliga, berodde helt på huruvida de skulle pressas att erlägga pappersskatt eller inte. De stora tidningarna, som skulle ha haft förmåga att erlägga skatten, slapp däremot undan.

Jag ställde frågan: Hur har Ni kunnat bedöma sakinnehållet på det sätt som Ni har gjort? Jag fick till svar, att styrelsen inte kunde anse att dessa tidningar var nyhetsförmedlande, vilket gav mig anledning fråga om en nyhetsförmedling som avsåg personalnotiser, lokalnyheter eller dylikt, skulle vara av större nyhetsvärde än exempelvis politiska informationer.

Jag möttes av ett motstånd, som gjorde det omöjligt att vidare tala med vederbörande. Genom en motion underställdes saken riksdagens prövning. Det fastslogs där, att det icke varit riksdagens mening att belägga en tidningspress av nyhetsförmedlande karaktär med pappersskatt, oavsett om tidningarna var av viss storlek eller inte. Riksdagen fann motiveringen i motionen riktig och beslöt att den uttagna pappersskatten skulle återbetalas till de tidningar som hade blivit ålagda att utge skatten.

Detta fall är alltså ett precedensfall till det fall som nu föreligger här i riksdagen, där riksdagen själv ansett sig skyl-

dig att upphäva kontrollstyrelsens i ärendet fattade beslut, vilket därvid kom att även rikta sig mot regeringsrättens godkännande av detsamma.

Det nämnda fallet är enligt mitt förmenande ganska vägledande även i denna fråga. Jag vill samtidigt deklarera att riksdagen inte bör avhända sig rätten att ur rena rättvis- eller mänskliga synpunkter rätta till de uppenbart felaktiga verkningarna av myndighetsbeslut i en ekonomisk fråga. Därmed är inte sagt att riksdagen generellt bör ge sig in på en rättsprövning. Endast i ett sådant fall, där en domstols uppfattning står emot andra dömande myndigheters, eller där det är uppenbart att lagstiftningen är oklar och ofullständig, bör det vara en riksdagens plikt att själv bära konsekvenserna därav.

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att kammaren gör klokt i att försöka få bort ur diskussionen denna fråga, som annars kommer att oroa och ställa till mycket mera trassel och misstro i framtiden än vad den ekonomiskt sett är värd. Jag ber att få yrka bifall till reservanternas hemställan i ärendet.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Lifacofrågan har vid det här laget blivit så grundligt utredd och så ingående debatterad, även här i dag, att problemet torde få anses osedvanligt väl belyst. Ingen av kammarens ledamöter, som så önskat, kan väl ha haft någon större svårighet att skaffa sig informationer i ärendet. Sannolikt är det väl också så, att alla eller nästan alla har sin ståndpunkt ganska klar. Ytterligare meningsutbyte kunde väl därför måhända vara överflödigt, och jag skall inte heller avsevärt bidra till debattens förlängning.

I egenskap av motionär i år och eftersom jag 1951 befann mig bland utskottsreservanterna vill jag emellertid ha sagt i dag liksom jag sade i riksdagen 1951, att jag finner det högst rimligt, att Lifaco återfår det skattebelopp, varom det här är fråga. Jag ber att få upprepa vad jag tidigare har anfört, nämligen att

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

bolaget måste anses ha varit i synnerligt gott sällskap och i god tro i sin tolkning av skatteförfattningen. Skälet för en sådan uppfattning har flera talare här i dag tidigare utvecklat. Och det, som är det viktigaste i sammanhanget är väl, om man har anledning mena, att Lifaco var i god tro när det tolkade författningen såsom skedde.

Ämbetsmän, högt ansedda lagtolkare, såsom ledamöter av Svea hovrätt och Stockholms rådhusrätt, kom vid sin prövning till samma mening. Att tolkningen senare visat sig vara felaktig, kan ju inte vara mera generande för Lifaco och dess ledning än för nämnda ansedda domare. Kungl. Maj:ts beslut att återbetala en del av skatten är väl också ett bevis för, att man på högsta ort icke ansett allt som skett vara i sin ordning. Det har tydligen ansetts försvarligt eller åtminstone förklarligt, att Lifaco menat sig icke ha anledning att skattebelägga ifrågakvarande vara. Jag delar, herr talman, denna uppfattning, som också är utskottsreservanternas. Jag instämmer också i den meningen, som även den är reservanternas, att vederbörande bör ha skälig ersättning också för vissa kostnader i samband med domstolsförfarandet, vilka denna skattefråga medfört för bolaget.

Det är tydligen en synnerligen illa formulerad författning, som är orsaken till det hela. Jag kan för min del inte komma ifrån den uppfattningen, att det icke är den enskilde som skall bära de ekonomiska konsekvenserna av ett sådant förhållande. En författning skall vara otvetydig. Det har sannerligen inte denna varit. Är en författning så avfattad, att Svea hovrätt tolkar den på ett sätt och regeringsrätten på ett annat, då är författningen otydlig, såvitt jag förstår, och de ekonomiska konsekvenserna härav bör, såsom herr Werner nyss framhållit, bäras av det allmänna, som bär ansvaret för författningen.

Det får vara nog med det nu sagda. Jag menar nämligen, att det viktigaste i sammanhanget är, om Lifaco kan anses ha handlat i god tro och om det alltså är

försvarligt att handla så, som bolaget gjort.

Till sist vill jag, herr talman, endast uttrycka förvåning — stor förvåning — och nästan ett beklagande med anledning av den roll som kontrollstyrelsen synes ha spelat i sammanhanget. Om de uppgifter, som på sistone lämnats angående styrelsens missvisande upplysningar till vissa myndigheter, är riktiga, är nog för övrigt ett enkelt beklagande väl svagt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr OLLÉN (fp):

Herr talman! Då jag flera år som tidningsman sysslat med detta problem, vill jag också här i denna kammare i all korthet deklarera min uppfattning, när riksdagen nu ånyo går att ta ställning. Att hela den ytterst pinsamma affären har sin upprinnelse i att denna övervältringsskatt icke klart angavs i själva förteckningen på de varor, som skulle skattebeläggas, förefaller uppenbart. Direktör Kurt Eichenberg yttrar på tal härom själv: »Vi studerade noggrant förordningen och kom till den klara slutsatsen, att våra halvfabrikat icke berördes därav. Dels fanns de icke uppräknade bland de varor, som skulle beskattas, dels kunde de i sin egenskap av halvfabrikat för ävenledes skattefritt bakverk varken enligt allmänt språkbruk eller ur fackmannasynpunkt hänföras till något av begreppen choklad resp. söt-saker eller konfityrer.»

Denna Lifacochefens uppfattning har ju sedermera under åren fått stöd av praktiskt erfarna män, av alla tillfrågade experter och sist men icke minst av fyra domstolsutslag. Annars hade ju Lifaco blivit ansvarigt och dömt i den ansvarsprocess, som kontrollstyrelsen väckte hos rådhusrätten och sedermera hos hovrätten mot Lifaco. Men båda rättsinstanserna frikände Lifaco i denna ansvarstalan, emedan det icke ansågs möjligt, att Lifaco skulle ha kunnat inse,

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

att de omstridda varorna var skattebelagda.

När sedan Lifacochefen i sin tur krävde kronan och yrkade återbetalning av skattebeloppen, så vann han ju både i rådhusrätten och i hovrätten. Den senares utslag var som bekant av följande lydelse: »Vid nu anförda förhållanden och då den riksdagen enligt gällande grundlag ensam tillkommande rätten att beskatta icke kan överlåtas vare sig å Kungl. Maj:t eller annan stats- eller förvaltningsmyndighet, och vederbörande kontrollmyndighet följaktligen icke kan på grund av något densamma givet bemyndigande för kronans räkning uttaga skatt för annan vara än sådan, som genom varuskatteförordningen skattebelagts, måste de belopp, kontrollstyrelsen av bolaget uttagit som förment skatt för» — här följer uppräknings av artiklarna — »anses ha obehörigen tillförts kronan, och kronan förty vara skyldig återgälda dem.»

Denna hovrättens dom var enhällig.

Skulle jag som riksdagsman stå tveksam utan detta hovrättens utlåtande, måste jag med detsamma inför ögonen låta all tvekan fara. Det är ett klart frikännande av Lifacochefen *i sak*, vilket icke förlorar någonting i styrka därigenom att högsta domstolen sedermera förklarade, att allmän domstol icke var behörig att uppta tvisten till prövning. Som professor Seve Ljungman med skarpa påpekade, har högsta domstolen *icke* uttalat sig i själva sakfrågan. Han yttrar därom: »Självfallet har man vid Lifaco-ärendets prövning att bestämt och obönhörligt bortse från ryktesbildning av nu förevarande slag. Kvar står då rådhusrättens och hovrättens otvetydiga mening och dessutom enhälliga utlåtanden från en rad av sakkunniga... I själva verket är det», tillägger professor Ljungman, »anmärkningsvärt att kronan i processen icke förmått uppvisa en enda utomstående, opartisk sakkunnig, som ville uttala sig till dess fördel, ehuru ansträngningar i den vägen säkerligen icke underlåtit.»

När byråchefen Annell i en uppsats i Tiden karakteriserat Lifacoaffären som

»sorglustig», replikerar herr Ljungman: »Vari ligger det lustiga i att en enskild person i sin kamp för rättvisa får medhåll först i ansvarsålet från rådhusrätt och hovrätt samt därefter i skadeståndsmålet från rådhusrätt och hovrätt samt återigen från rådhusrätt och hovrätt för att till slut, efter nio års processande, få besked från högsta domstolen att allmän domstol icke varit behörig?» Man kan helt instämma med professor Ljungman häri. Att som Lifacochefen först med utomordentliga ansträngningar skapa ett litet företag här i Sverige och sedan när detta börjar visa sig bärkraftigt utsättas för fullständigt ruinerande och ödeläggande krav av detta slag, måste betraktas som en utmaning icke blott mot detta enskilda företag utan mot företagsamheten över huvud taget. Professor Ljungman, som anser talet om allmän rättsröta obefogat, anser dock Lifacoärendet utgöra »ett särskilt fall, där det är riksdagens plikt att i största möjliga utsträckning undanröja de för enskild man destruktiva följderna av en otillräckligt genomtänkt och i varje fall otillbörligt tillämpad skatteförfattning».

Jag vill, herr talman, för egen del ingalunda bagatellisera utskottets argumentering. Utskottet gör gällande, dels att högsta rättsinstans, nämligen regeringsrätten, prövat ärendet och därvid fastställt kontrollstyrelsens utslag, dels ock att regeringen utövat sitt av riksdagen erhållna bemyndigande att, därför att synnerliga skäl ansågs vara för handen, efterskänka ett belopp på 35 000 kronor. Utskottet menar att genom dessa åtgärder är all rättfärdighet uppfylld.

Formellt är detta riktigt, reellt däremot icke. Att regeringen ansåg synnerliga skäl föreligga berodde givetvis på att den själv kommit till insikt om att skatteförfattningen var oklar och svår att tyda. Regeringen måste också ha kommit till insikt om att Lifacochefen icke brustit i ärlighet eller visat brottsligt uppsåt. Då hade den givetvis icke tilldelat företaget beloppet, då den tidigare avslagit en nådeansökan. Här var det alltså icke fråga om nåd utan om gottgörelse.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Det är dock att märka att regeringens bemyndigande åt kontrollstyrelsen att återlämna det nämnda beloppet kom i juni 1945 som en följd av professor Hertlitz' interpellation i februari samma år. Hade regeringens beslut kommit först 1948 efter hovrättens friande utslag i sak, är jag för egen del fullt övertygad om att regeringen återskänkt icke blott en del av beloppet utan hela beloppet. Det var nämligen först genom rättegångarna 1946 och 1947 på grund av Lifacos stämningsansökan mot kronan som frågan erhöll en klar belysning. De båda domstolsutslagen — rådhusrättens och hovrättens — grundade sig på en lång rad framstående juristers bedömning liksom givetvis på de båda parternas sakframställningar. En dylik grundlig penetrering av ärendet kunde samlingsregeringen 1945 enligt min mening omöjligt göra därför att alla fakta då ännu icke var belysta.

Jag har därför, herr talman, för egen del ingen svårighet att ge mitt erkännande åt regeringsbeslutet 1945 — det var en generös och riktig åtgärd i det läge då beslutet fattades — men jag är likafullt övertygad om att åtgärden nu med den kunskap vi nu i alla detaljer äger om affären Lifaco icke är tillräcklig, icke tillfredsställer rättsmedvetandet. På riksdagen vilar ett utomordentligt tungt ansvar, om lagar och förordningar får en sådan utformning, att de medborgare, som skall tolka dem, ofrivilligt misstolkar dem. Det förefaller orimligt, att dylika s. k. »feltolkningar», som t. o. m. domstolarna anser vara riktiga tolkningar, skall kunna fullständigt ruinera en människa och driva henne från gård och grund.

På sådant sätt bör under alla förhållanden ett skatteinstrument *icke* handhas. När kontrollstyrelsen i slutet av november 1941 anmodade livsmedelskommissionen att avstänga Lifaco från råvarutilldelning, ännu innan rättsfrågan prövats, var detta en sådan brysk åtgärd som dessbättre är förvaltningen i vårt land främmande. Här känner man ett instinktivt behov av gottgörelse.

Jag har emellertid — och därmed skall

jag sluta — mycket svårt att förstå, herr talman, att denna tolkningsfråga skall behöva bli ett ärende av partipolitisk natur. Det är naturligtvis djupt beklagligt, om förordningar av denna karaktär blir svårtolkade och de kontrollerande organen på grund därav begår misstag och drar förhastade slutsatser, men allt mänskligt är behäftat med fel och kan därför också ursäktas, särskilt om det gäller projekt, framkastade i lägen av världskrig och internationella förvecklingar, där mycket står på huvudet. Mer anmärkningsvärt blir det, om man även i fortsättningen trots i detalj klagörande dokument av prestigeskäl låter binda sig av oriktiga framställningar. Saknas viljan att rätta till, blir under sådana förhållanden en försummelse eller ett misstag en rättsfråga, som skadar rättssamhället. Blir beslutet i affären Lifaco även denna gång negativt, betyder detta emellertid blott, att allt tillgängligt material måste ställas till en ännu bredare opinions förfogande, ty jag är, herr talman, ganska övertygad om att svenska folket i stort icke vill, att en svensk medborgare skall bli så hårt och så orättvist behandlad som i detta fall. Frågan kan uppskjutas, herr talman, men rättvisan kan icke förhindras.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr ANDERSON, IWAR, (s):

Herr talman! Jag älskar inte återupprepningar och skall därför göra ett mycket kort inlägg.

När 1951 års riksdag behandlade en liknande motion, gick jag rätt noggrant igenom en mängd handlingar i ärendet. Jag har följt ärendet från det att två av kontrollstyrelsens tjänstemän förklarade varan icke skattepliktig tills det efter åtskillig omgång hamnade hos högsta domstolen. Under vägen dit prövades frågan av rådhusrätt och hovrätt, vilka rättsinstanser som bekant frikände Lifaco — en icke alldeles oväsentlig detalj. Rege-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

ringsrätten hade ju kommit till ett annat resultat. Att förordningen var svårtolkad råder det väl ganska stor enighet om, men rättsproceduren torde kunna betraktas såsom fullt klar.

Jag kom 1951 till den slutsatsen att man, när de rättslärdade varit så oeniga och förordningen varit så svårtolkad, borde pröva frågan ur skälighetssynpunkt och därvid helt befria Lifaco från skyldigheten att betala denna omdebatterade skatt.

Vid frågans behandling i år har intet förebragts, herr talman, som ger mig anledning att frånträda den uppfattning jag kom till år 1951. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Till sist vill jag nämna, herr talman, att ledamöter av olika partier ställt frågor av innebörd, att partipiskan skulle ha varit framme i detta ärende. Jag ber att med anledning därav få förklara, att jag inte känt några slag av den piskan.

Häri instämde herrar *Branting* (s) och *Franzon* (s).

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Man har i dagens debatt återigen upptagit själva rättsfrågan till diskussion. Även för motionärerna är den grundläggande frågan, huruvida de av Lifaco tillverkade varorna skall anses skattepliktiga eller ej.

Är då inte själva rättsfrågan avgjord genom regeringsrättens utslag i skattefrågan? Jag tycker att man bör skilja mellan rättsfrågan och skälighetsprövningen; det är Kungl. Maj:ts skälighetsprövning vi i detta sammanhang har att ta ställning till. Menar man att riksdagen skall vara överdomare över de rättsliga instansernas avgöranden, exempelvis i skattefrågor? Eller avser man att göra riksdagen till ett nådeinstitut i frågor av denna art?

Jag framhöll i debatten 1951, att jag inte gärna ville påstå att Lifacos ledning ej handlat i god tro, då den uraktlät att anmäla sin tillverkning, men jag tilllät mig påstå att ingen kunde bevisa, att man verkligen handlat i god tro. Att Lifacos direktör — eller på den tiden

direktörer — påstår sig ha gjort det, bevisar ingenting.

Jag vill i dag något accentuera mitt uttalande från 1951.

Låt vara att författningen var svår att tolka — dock väl inte svårare för Lifaco än för andra firmor — men man kan inte påstå att det gjordes några större ansträngningar för att få klarhet. Den expertundersökning, som man påstår gjordes, utfördes enligt direktör Eichenbergs utsago av direktörerna själva. Men låt nu vara att de kom till den uppfattningen, att deras varor var skattefria efter eget bedömande — detta vid författningens tillkomst — så hade firman ändå åtta dagars respittid innan anmälan skulle göras om skatteplikten. Sedan gick närmare fem månader innan polis-anmälan gjordes. Firman uraktlät således att under hela denna tid göra någonting åt saken. Det synes mig ganska otroligt för att inte säga orimligt att firman under hela denna tid med ständig kontakt med kunder och andra tillverkare kunde förbli fullkomligt främmande för varuskattförordningens innebörd. Det måste ha varit en naiv kolarstro på egen självtillräcklighet, ett fanatiskt vidhållande av en en gång intagen attityd av ofelbarhet och egen förmåga och väl också egen befogenhet att avgöra och bestämma huruvida tillverkade varor var skattepliktiga eller ej, utan att man ansåg sig behöva göra någon förfrågan eller taga någon större hänsyn till myndigheternas tolkning av författningen. Det är inte något bevis för firmans goda tro att den envist påstår, att den var säker på att dessa varor inte var skattebelagda. Det är inte tillverkaren som avgör detta. Om så skulle vara eller bli fallet blev det åtskilliga som skulle förklara sin tillverkning skattefri. Det påstås att ingen skyldighet förelåg att efterhöra hos kontrollstyrelsen huruvida tillverkade varor var skattepliktiga. Det säges vidare att det inte heller fanns någon skyldighet att anmäla annan tillverkning än den man själv ansåg skattepliktig. Det förhållandet att man endast är skyldig att deklarera de varor man själv anser skattepliktiga skulle ju inne-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

bära, att myndigheterna måste utöva en rent polisiär verksamhet för att få skatteärendena klarlagda. Hela resonemanget om att ingen skatteplikt föreligger och att man bara är skyldig att deklarerat de varor man själv anser skattepliktiga synes mig fullkomligt oriktigt. Det måste medföra att det blir polisundersökningar och polisanmälningar, såsom det nu blivit i fallet Lifaco.

Här har gjorts stort nummer av att kontrollstyrelsens ombud vid besök hos Lifaco förklarade viss vara såsom typiskt skattefritt tillverkning. Men detta besök och detta besked gavs först i samråd med polisanmälan. Då hade Lifaco under fyra å fem månader uraktlatit att göra den stadgade anmälan. Tjänstemännens faute i fråga om beaktningen har tagits i beaktande vid restitutionen, men man kunde naturligtvis inte befria Lifaco från skatt på övriga varor under hela den tid firman skolkade från skatten.

Så ett par ord till herr Lundqvist. Herr Lundqvist upprepade — om jag fattade honom rätt — det tidigare ofta gjorda påståendet att inga sakkunniga uttalat sig mot Lifaco och för kronans rättsanspråk. Ja, om man anser att endast de som Lifaco engagerat är sakkunniga, kan det ju vara rätt. Hela varuskattelagstiftningen bygger ju emellertid på tulltaxan och tullstyrelsens tolkning av densamma. Är då inte tullstyrelsen sakkunnig på området? Jag frågar, och jag väntar på svar.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det finnes i denna affär en mycket bestämd tendens från Lifacos sida, när vederbörande har argumenterat i tal och skrift, och den tendensen har tagit sikte på att framställa svenska ämbetsmän och tjänstemän såsom i största allmänhet varande mer eller mindre otillförlitliga. De skulle också i detta speciella fall, åtminstone sett från herr Eichenbergs synpunkt, vara besjälade av någon lust att illa behandla Lifaco.

Denna tendens kan inte få gå igenom

detta mål alldeles opåtalad. Ty om man undersöker de påstådda förhållandena närmare, finner man att det inte heller förhåller sig i detta avseende såsom det påståtts i de skrivelser, som Lifaco har skickat ut. I den skrivelse, som herr Eichenberg sänt till oss riksdagsledamöter, nämner han bl. a. ett samtal som han haft med dåvarande byråchefen vid rättsavdelningen i finansdepartementet, hovrättsrådet Dahlgren. Eichenberg hade tillsammans med sina juridiska rådgivare haft ett samtal med herr Dahlgren. Efter detta samtal, under vilket herr Eichenberg på olika sätt misskrediterade svenska tjänstemän och ämbetsmän, bad herr Dahlgren att han skulle få ett samtal med herr Eichenberg i enrum, och det fick han. Han sade då till herr Eichenberg, att man inte kunde uttala sig om svenska ämbetsmän och tjänstemän på det sätt, som herr Eichenberg gjorde, därför att det i så fall kunde gå illa. Det som herr Dahlgren sade honom i all vänlighet såsom ett gott råd, tolkade herr Eichenberg såsom ett hot från herr Dahlgrens sida, och så blev det ytterligare ett plus i den addition, som herr Eichenberg gjorde för att visa, hur illa behandlad han blivit.

Ödet leker emellertid rätt lustigt med oss människor ibland, och det visade sig i detta fall leka en smula ogunstigt också med herr Eichenberg. Han hade företräde, även nu tillsammans med sina juridiska rådgivare, inför statsutskottets femte avdelning. Och där fortsatte herr Eichenberg att tala illa om svenska ämbetsmän och tjänstemän. Han fick hålla på med detta i fem minuter, innan femte avdelningens ordförande slog klubban i bordet och sade, att man inte fick uttrycka sig på detta sätt om svenska ämbets- och tjänstemän. Därefter fick Eichenberg tala inför utskottets avdelning under en timme och framlägga sina synpunkter.

Detta visar uppenbarligen, att herr Eichenberg är var vid att uttrycka sig på sådant sätt när det gäller tjänstemän, att han har en misstrogen inställning till dem, och att det är sannolikt att han uttryckt sig på samma sätt när han ta-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

lade med herr Dahlgren, varvid herr Dahlgren velat varna honom för att göra detta. Det är självklart att det icke ett ögonblick varit herr Dahlgrens tanke att denna varning — vänliga varning, bör man kanske säga — skulle utgöra något som helst hot gentemot Eichenberg och inte bör tolkas som ett sådant heller.

Men vad som ytterligare styrker, att herr Eichenberg i detta avseende tydligen helt och hållet inte bara missuppfattat hela situationen utan också varit vårdslös, när han liksom hans medhjälpare fällt sina omdömen, är det faktiska förhållande, som herr Holmqvist närmare utvecklat här i dag, nämligen att han påstått att kontrollstyrelsen skulle ha behandlat andra firmor på ett annat sätt än Lifaco. Den uppgiften är inte riktig. De har behandlats precis på samma sätt. Det är naturligtvis inte heller riktigt att säga att kontrollstyrelsen, när den har vidtagit sina åtgärder, har följt denna firma, ty det har den inte heller gjort. När regeringsrätten hade fällt sitt utslag och det följaktligen var klart att vederbörande firma var skyldig att betala skatt för sina varor, förelåg det självfallet en skyldighet för kontrollstyrelsen att se till, att denna skatt också blev betald. Kontrollstyrelsen fullgjorde alltså i detta avseende ingenting annat än sin skyldighet. När firman inte betalade denna skatt, kom den påföljd som ligger i den anmälan, som kontrollstyrelsen gjorde till livsmedelskommissionen, icke med någon anmodan att vidta åtgärder i och för avstängning av råvaror till firman, utan som ett meddelande, att så och så förhåller det sig, varefter livsmedelskommissionen hade att vidtaga denna avstängningsåtgärd.

När man läser detta, finner man att de beskyllningar, som herr Eichenberg riktat mot de svenska tjänstemännen, icke har fog för sig. Efter alla de upplysningar, som i dag har kommit fram i saken, tror jag att vi alla kan vara överens därom.

Men det är naturligtvis riktigt, som här sagts, att den författning det gäller i detta fall liksom många liknande författningar har varit svår att tolka. Det

ligger dock i sakens natur, att alla författningar, som gäller varor av detta slag, måste bli svåra att tolka, eftersom man ju rör ihop allt möjligt när det gäller sådana här ting — framför allt under kristider. Att avgöra till vilken del av en författning det skattefria eller det skattepliktiga av en vara skulle hänföras, kunde ske först efter laboratorieundersökningar av varan, och det låg följaktligen i sakens natur, att det måste bli en beskattning i efterhand, såvida inte tillverkningen av varan skulle stoppas. Det är ju detta som har gjort, att det inte bara i detta fall utan också i många andra fall har blivit fråga om retroaktiv beskattning. Åtgärden med retroaktiv beskattning utgör följaktligen härvidlag ingen som helst märkvärdighet.

Emellertid har ju tagits hänsyn till att herr Eichenberg var utlänning. Det var ju också med anledning av att herr Eichenberg var utlänning som hovrättsrådet Dahlgren gav honom den där admonitionen att ta sig till vara, varvid herr Dahlgren utgick ifrån att herr Eichenberg inte kände till förhållandena i vårt land. Detta har man också utgått ifrån inom samlingsregeringen den gången hans framställning att av nåd bli befriad från skatten togs upp till prövning. Då skedde det en skälighetsprövning, som resulterade i återställandet av de 35 000 kronor, som det talats om här i andra sammanhang. Inte heller i det avseendet kan man ju säga att firman blev illa behandlad. Man får ovillkorligen utgå ifrån att det ligger någon reson i det som exempelvis herr Leander senast framförde, nämligen att den som sysslar med fabrikation av sådana varor, där varenda sak ju alltid ligger i farozonen att bli beskattad, självklart får göra sig underrättad om huruvida varan är skattepliktig eller inte för att undvika efterbeskattning långt efter det att varorna försålts. Vilken försiktig affärsman som helst — det gäller ju även dem som varit producenter på detta område — har gjort dessa förfrågningar i den mån de inte varit säkra på om varan varit skattepliktig, och på det sättet

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

har det inte behövt att i andra fall uppstå några tvister av detta slag.

Man kan fråga sig, varför inte Lifaco då gjorde en sådan förfrågan. Den saken kan man spekulera över hur mycket man vill. Men vilka spekulationer man än gör, vilka bortförklaringar man än försöker sig på, kommer man ändå inte ifrån att firman tack vare att den inte betalade någon skatt, men ändå tog ett så pass högt pris på sin vara som 3: 95 kronor per kg och sedan fick gå ner till 2: 80 kronor, när priskontrollnämnden ingrep, under denna tid hade ett övertag i konkurrensen, som naturligtvis inte bara gjorde det lättare för firman att skaffa sig kunder utan tydligen även gjorde det lättare för den att erhålla en icke föraktlig avans på sin tillverkning. Därom kan man tänka precis vad man vill, och det är klart att man på sina håll dragit sina slutsatser av detta faktum.

Fröken Andersson nämnde att rättsfrågan var ute ur debatten. Men det är den ju, som vi hört, alls inte. Rättsfrågan har kommit upp gång efter annan, och samtidigt som man har sagt, att »naturligtvis får vi böja oss för regeringsrätten», har man inte desto mindre åberopat såväl rådhusrättens som hovrättens dom för att så långt det gått styrka att regeringsrätten har fel.

Men nu måste vi ovillkorligen träffa ett avgörande i denna fråga. Vi måste ta ståndpunkt till om vi godkänner regeringsrättens utslag eller ej. Om vi godkänner regeringsrättens utslag, då skall skatten utkrävas. Skall skatt utkrävas retroaktivt av de andra firmor, som tillverkat ifrågavarande varor, så skall den också utkrävas retroaktivt av Lifaco. I annat fall blir det inte den likhet inför lagen, som reservanter och motionärer efterlyser här. Det måste bli fråga om en prövning efter regeringsrättens regler. Har då inte kontrollstyrelsen gjort detta? Ingen har påstått att den inte gjort det. Tvärtom påstår man i stället att den har varit alldeles för ivrig när den gjort det. Kontrollstyrelsen har följaktligen även i det hänseendet handlat riktigt. Läger man samman allt vad

jag här påpekat kommer vi ju slutligen fram till den slutsatsen, att såväl de ämbetsmän som de tjänstemän, vilka handlagt denna sak, har handlat korrekt. Det finns uppenbarligen ingenting att anmärka mot deras handlingssätt, och då skall de naturligtvis inte heller oförsvarade bli beskyllda, som de blivit i skriftväxlingen i denna fråga, för att inte bara förfölja denna firma utan även för att fara med rena lögner.

Jag skall inte hålla på så länge till, herr talman, men jag skall ta upp en sak, som berördes här dels av herr Lundqvist och dels av herr Werner, när de gjorde gällande att staten i detta mål satt sig först som lagstiftare, därefter som åklagare och slutligen också som domare. Vi kan väl ändå vara överens om att detta är fel. En av de stora vinster som vi fick av 1809 års författning var den, att vi skilde domaremakt och statsmakt åt, och i denna skilsmässa har det inte skett någon förändring sedan dess. När regeringsrätten fällt sin dom beträffande skatteplikt i detta fall, då har regeringsrätten handlat som den handlar i alla andra fall. Den har inte handlat under påtryckning av vare sig riksdag eller regering. Och när man följaktligen i detta fall försökt kasta en misstänksamhetens slöja över regeringsrätten, är det skäl i att säga ifrån att man icke har någon anledning och icke heller någon rätt att göra detta.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Herr Holmqvist började sitt anförande, som jag åhörde med uppmärksamhet och jag kan säga med respekt, med att tala något om den atmosfär, i vilken detta ärende har drivits. Han citerade uttalanden i pressen och på andra håll, där denna sak betraktades såsom ett led i den påstådda allmänna rättsrötan, och han citerade åtskilligt som han uppfattade som överord.

Det är nog så, att med vårt arbete här följer det i den politiska diskussionen åtskilligt resonering, med kanske litet för stora bokstäver ibland ute i pressen och på andra håll. Men vi får ändå all-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

tid ha den principen för ögonen, att den omständigheten, att till äventyrs överord fälles på ett eller annat håll, inte på något sätt får förvirra oss i vårt sakliga omdöme om saken.

För min del får jag deklarera att jag icke hör till dem som har talat om en allmän rättsröta i detta land. Jag är inte heller den som har tagit stora ord i munnen då det gällt detta ärende. Jag är inte den som har velat göra politik av det. Jag kanske får åberopa en alldeles speciell omständighet till stöd för detta. Då Lifaco gjorde sin andra ansökan om restitution år 1950 hade jag just den tanken att det av skäl, som jag i fortsättningen skall utveckla, vore bra att bringa denna fråga ur världen. Jag tillät mig då att skriva ett personligt brev till hans excellens statsministern, vilket han möjligen minns men eventuellt kan ha glömt — ty det gällde ju kanske en obetydlig sak — där jag utvecklade min synpunkt och hemställde huruvida man inte nu kunde reda upp saken. Tyvärr kom emellertid mitt brev visst för sent — beslut var redan fattat i konseljen. Jag åberopar detta endast såsom ett vittnesbörd om att i varje fall jag för min personliga del inte har försökt göra politik av saken, utan gärna sett att den kunnat bringas ur världen så att säga i stillhet.

Jag är herr Holmqvist tacksam för att han sammanställde den fråga, som vi i dag har att behandla, med ett spörsmål som väckte en viss uppmärksamhet här i kammaren för några veckor sedan. Det var, som kammarens ledamöter erinrar sig, frågan om en ersättning för olycksfall i arbete till en arbetare i Sandviken — det spelar kanske ingen särskild roll att han bodde i Sandviken, men jag nämner det i alla fall. Det frågas här i dag under hänvisning till det spörsmålet, om det inte bör vara konsekvens i vårt handlande från den ena gången till den andra, och det riktades därvid en liten vänlig spets emot mig.

Låt mig då först lägga problemet på följande sätt. Hur ställer det sig för den överväldigande majoritet i riksdagen, som inte hade några som helst betänkligheter mot att ge den ifrågakvarande ar-

betaren från Sandviken en ersättning, den majoritet som inte hade någon invändning emot att göra gällande att lagen om olycksfall i arbete borde ha tolkats på ett annat sätt än försäkringsrådet gjorde — det var innebörden i den skrivning som majoriteten godkände; det var därför som han, som fick orätt hos försäkringsrådet, ansågs böra erhålla ersättning. Hela den överväldigande majoritet — praktiskt taget alla riksdagsledamöter — som inte hyste någon tvekan att handla på det sättet, borde, såvitt jag förstår, resonera som så att det inte finns några i varje fall principiella betänkligheter mot att taga upp Lifaco-målet till behandling, även om det sker på grundval av ett påstående att regeringsrätten hade fel. Det är därför naturligt att man i dagens debatt, såvitt jag minns, inte heller har hört några sådana toner som vi hörde för något mer än två år sedan. Det sades då, att det inte går an att vi inte förlitar oss på de högsta dömande och beslutande instanserna inom respektive områden, utan försöker justera deras utslag efter känslor och stämningar. Om vi gör det, har vi släppt något väsentligt i vårt samhälle, sades det då. Det är alldeles naturligt att sådana uttalanden icke har fällits i dag, ty det var inte alls efter sådana principer man handlade här för några veckor sedan. Och den som har intagit den ståndpunkt, som segrade då, har inte rätt att göra några principiella invändningar mot vad det är fråga om i dag.

Men sedan återstår den intressanta frågan, hur jag kan resonera, som då var oppositionell men i dag är, om jag så får säga, Lifaco-man. En djuplodande kommentator i en stockholmsstidning har trots sig finna den verkliga förklaringen till dessa mina ståndpunktstaganden: i ena fallet var det fråga om en fattig arbetare, i det andra gällde det en näringsidkare. Ja, finns det någon mer i denna kammare, som tror att jag resonerar på det viset, är det inte lönt att jag gör något försök att övertyga honom om motsatsen.

Något rimligare vore det väl att utgå ifrån att jag inte tänkt mig så noga för.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Det händer ju att man vid behandlingen av en fråga ställer upp en princip men inte riktigt tänker sig in i vad den leder till i andra fall. Men det resonemanget duger inte heller. Jag har alltid sammanställt de här frågeställningarna, och jag har mitt svar klart. Jag kan nämna att jag i en motion om åtgärder i rättsvårdens intresse, vilken jag väckt vid denna riksdag, för ett principiellt resonemang, som går emot riksdagens handlingsätt för några veckor sedan, sida vid sida med ett principiellt resonemang till stöd för Lifaco-saken. Och vad mera är: varje gång Lifaco-saken har varit uppe i kammaren har jag, herr talman, varit angelägen att bedöma den utifrån ett resonemang som står i fullkomligaste harmoni med det som jag förde för några veckor sedan.

Min tankegång är nämligen följande. Jag vill alldeles icke hävda att regeringsrätten har orätt i Lifaco-målet. Jag grundar icke mitt ståndpunktstagande på den meningen att lagen borde ha tolkats på ett annat sätt än regeringsrätten gjorde, att regeringsrätten sålunda hade fel och att vi bör rätta till felet. Jag respekterar alla dem som, drivna av en elementär rättsskänsla och urständsatta att få riktigt klart för sig var felet nu egentligen sitter, i detta fall kritiserar regeringsrätten och säger att den haft fel. Jag tycker inte att vi bör taga så hårt på att somliga resonerar på det sättet, herr Elowsson. Men min ståndpunkt är alldeles klar. Jag gör intet bedömande av huruvida regeringsrätten haft rätt eller icke, ty det framstår för mig såsom en princip i vårt statsskick att domstolarna skall döma och att riksdagen har andra sysslor. Vi har skyldighet att böja oss för en fälld dom. Sådan är min utgångspunkt i detta fall. Det resonemang jag vill föra är alltså bärande, vare sig man utgår från att regeringsrätten haft fel eller man utgår från den motsatta uppfattningen. Men för att förenkla det hela skall jag utgå från den tanken att regeringsrätten byggde på en riktig tolkning av lagen.

Då kommer man ju in på det förhållandet, som redan vid flera tillfällen berörts i dag och som är kärnpunkten i det

hela, nämligen att det här är fråga om en lag av alldeles speciell karaktär. Jag förmodar, att kammarens ledamöter känner till den i mitt tycke mycket klargörande exposé av sammanhanget, som givits av professor Ljungman. Kanske tillåtes det mig att med några ord få presentera honom. Han är verkligen den rättsvetenskapsman, som alldeles speciellt har sysslat med sådana här saker. Han har skrivit en avhandling om just skatterestitution, en avhandling som faktiskt inspirerades av den ursprungliga behandlingen av Lifaco-fallet. Han såg att här förelåg ett allvarligt rättsligt problem, och han tog itu med saken. Det ligger alltså verkligen någonting bakom hans ord.

Jag tar fasta på det resonemang han mycket riktigt för, att här har vi en lagstiftning, enligt vilken en enskild företagare anlitas som uppbördsman. Då denne skall så att säga uppbära skatten genom att höja priset på sina varor i enlighet med vad skattereglerna kräver, så hänvisas han till att tolka en lag, som är utomordentligt svårtolkad, med den påföljden, att om han tolkar lagen fel, kommer skatten inte alls att drabba dem som lagstiftarna har velat att den skall drabba, utan han kommer att såsom ett slags straff få bära denna skatt själv. Professor Ljungman har — jag skall inte återge vad han har skrivit, ty alla kammarens ledamöter har sett det — gjort en slående jämförelse med hur man i annan skattelagstiftning gör, då någon på detta sätt användes som förmedlare. Han påvisar, att det inte är någon tanke på att en arbetsgivare vid tillämpningen av källskattereglerna skall bedömas så här hårt. Inte heller är det någon tanke på att en statens uppbördsman skall behandlas så. I denna indirekta beskattning står vi inför ett absolut särfall, som utmärkes av att hur oskyldig vederbörande än är, hur svårt det än var att tolka lagen, vilket fel han än begått, så är det han som skall betala skatten, bara de dömande instanserna finner att han har orätt.

Frågan huruvida en sådan här retroaktivitet — med retroaktivitet menar vi

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

här en beskattning på försäljningar före den tidpunkt då det första beslutet angående varans skattepliktighet kom — är obillig eller inte beror naturligtvis på hurudan författningen i det särskilda fallet är beskaffad. Om vi har en skatt på choklad och en försäljare säljer kakor, om vilka ingen människa kan tveka att de är choklad, och han har tolkat författningen godtyckligt och inte kallat varan för choklad, då har jag inte den minsta misskund med honom. Det är ett extremt fall i den ena riktningen. Men här föreligger ett extremt fall i den motsatta riktningen.

Vi har talat om svårigheten att tolka denna lag, men jag tror inte att någon har sagt det riktigt konkret och erinrat om vad som framhölls förra gången, nämligen att den som skall tolka lagen till att börja med skall gå till något som heter varuskatteförteckningen i själva lagen. Den hänvisar emellertid i sin tur till ett komplicerat dokument, som heter tulltaxeförteckningen. Är då den avgörande? Nej, den räcker inte, utan man skall också ta hänsyn till de tolkningar som givits i praxis vid tulltaxans tillämpning. Hur skall man då få reda på den? Det har upplysts, att det finns någonting som heter varuhandboken, som man bör titta i, men det har tillika upplysts att man inte skall vänta att den heller ger fullständiga anvisningar.

Detta är det konkreta problem vederbörande stått inför. Det är inte alls — som det här talas om — fråga om särskilda svårigheter för en man, som har tyska som modersmål, att tolka lagen. Jag tror att vi allesamman skulle ha råkat i svårigheter, om vi befunnit oss i hans situation.

Det föreföll mig alldeles tydligt redan 1945, att vi här stode inför en mycket dunkel författning. Under sådana förhållanden är det alldeles oberättigat att föra sådana resonemang som här kommit fram i åtskilliga anföranden: att vederbörande gjort sig skyldig till en »försummelse», då han inte tolkat författningen rätt, att han inte har visat »god vilja», att han inte har uppträtt som en »rejäl företagare», att han inte

har varit i god tro. Ja, att vara i ond tro betyder att man bort inse vad man enligt lagen var skyldig. Men det är här just frågan om lagen var sådan, att han borde med ledning av lagen ha kunnat inse vad han var skyldig att göra.

Det framstod sålunda för mig från första början, att det här ställts orimliga krav på den enskilde. Men jag gör gällande, att sedan saken behandlats av de allmänna domstolarna, så har den kommit i ett nytt läge. Jag är inte den som åberopar rådhusrättens och hovrättens utslag för att därur hämta något som helst argument beträffande riktigheten eller oriktigheten av regeringsrättens utslag, men jag åberopar dessa domstolar för att ådagalägga svårigheten vid författningens tolkning. Hur skulle rådmännen och hovrättsråden ha förfarit i detta fall? Ja, som deras utslag utvisar, skulle de ha kommit till samma resultat som vederbörande i Lifaco gjort! En så klar bevisning om författningens dunkelhet och om det skäligen i att direktör Eichenberg misstog sig har vi näppe-ligen kunnat få som vi har fått genom dessa domstolsutslag. Det är sålunda ådagalagt, att denna lag är så dunkel att även de högsta domare skulle ha tolkat den på samma sätt som innehavaren av det företag vilket det nu är fråga om.

De bristfälligheter som sålunda denna författning och andra liknande författningar är behäftade med har riksdagen — jag vet inte om det har erinrats där-om, men det är viktigt att komma ihåg det — erkänt; jag tror det var 1952, då man hade fått ögonen på dessa otrevligheter. Riksdagen fann sig då föranlåten att skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning om en revision av denna och liknande författningar så att de blev tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt. Riksdagen har sålunda redan erkänt de påtagliga bristerna i denna författning.

Vad som kan hända med anledning av det initiativet kan bota saken för framtiden, men här är det ju fråga om att reda ut ett fall som redan har förelupit.

Jag upprepar till slut, herr talman,

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

att här går jag inte i minsta mån mot regeringsrättens utslag. Jag tror, vilket jag anser mig skyldig att göra, att regeringsrätten hade rätt. Men jag menar att riksdagen har all anledning att ersätta den förlust som en skatteindrivare har måst lida därför att han i förlitande på den tolkning, som han gav åt författningen och som två domstolar också givit åt densamma, icke av sina kunder tog ut den skatt som det egentligen var förutsatt att han skulle ta ut.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få ansluta mig till reservanternas yrkande.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Att jag har kommit att syssla litet med denna fråga beror på att jag har fått mig tillskickade en mängd handlingar från Lifaco-företagets ledning och läst igenom dem samt även skaffat mig en del kompletterande upplysningar från annat håll.

Jag kan inte neka till att jag blev rätt chockerad över de många överord som förekom i de distribuerade handlingarna. Ju mer jag sedan har trängt in i denna sak, ju mer har jag fått den uppfattningen att det har drivits en våldsam och överdriven propaganda i denna fråga. Under kammarens debatt, som jag har lyssnat till, har ju tonfallen på det hela taget varit mycket lugnare, men det förefaller mig som om hos dem, som har yrkat bifall till reservationen, på ett egendomligt sätt förekommit dubbla tendenser. Å ena sidan säger man, som fröken Andersson gjorde i inledningen av sitt anförande, att man helt och fullt accepterar regeringsrättens utslag, d. v. s. att tolkningen av lagen är sådan som regeringsrätten nu har kommit till och som kontrollstyrelsen har följt. Man löjer sig alltså för denna högsta skattdomstols beslut, och man sätter inte i fråga att det skulle ligga någonting oriktigt i det beslutet. Å andra sidan fortsätter man att rikta en skarp kritik mot de myndigheter, vilka har tolkat författ-

ningen på det sätt som befinnes vara riktigt. Man kritiserar framför allt kontrollstyrelsen men ofta får också regeringsrätten åka med. Man riktar sig mot dessa administrativa myndigheters behandling av denna sak.

Om kritiken uteslutande är riktad mot själva författningens ottydlighet, kan det gärna erkännas att författningen har varit svårtolkad. Detta får också orsaken till att regeringen på sin tid lade fram en proposition med begäran att få i synnerligen ömmande fall efterskänka en del av hela skatten. Men man går också på den linjen, att man säger att författningen har varit ottydlig och dess tillämpning har kommit att drabba enskilda tämligen obilligt eller tämligen hårt, och dessa konsekvenser vill man mildra. Lagen har ju tänkt sig att det är regeringen som prövar, och så har också skett, men det må vara hänt om man säger att även riksdagen kan ge sig in på att här försöka pröva skäligheten och anslå ett belopp eller be regeringen att ytterligare efterskänka något av sin skattefordran.

Men går man på den linjen passar ju inte alla dessa starka ord. Då kan man inte säga som herr Lundqvist gjorde, att vad som här har förekommit från myndigheters sida inte passar i en rättsstat. Då kan man inte säga som herr Ollén gjorde, att detta är en pinsam affär, eller säga att det, som herr Sunne uttryckte det, är en egendomlig rättsaffär. Det är väl det enklaste i världen att en författning kan leda till obilliga konsekvenser. Riksdagen är medskyldig i författningens avfattning, och den visste från början att det här gällde en svår materia. Vi är ju vana vid sådana författningar under kristid. Vi hade t. ex. omsättningsskatten, som också var ganska svårtolkad. Alltnog — det gäller här inte någon pinsam affär, det är en tämligen banal historia med hänsyn till de krav som kristiden ställer på statsmakterna och på myndigheterna.

Detta sätt att blåsa upp denna sak till någon alldeles egenartad rättsskandal, om jag så får uttrycka det, står alltså helt och hållet i strid mot utgångspunk-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

ten, att man accepterar regeringsrättens tolkning såsom riktig och slutgiltig.

Nu sade också fröken Andersson i sitt yttrande, att hon anförde dessa många kritiska uttalanden mot tolkningen endast som bevis på att frågan var svårtolkad. Det må vara hänt — frågan är svårtolkad. Men man får ju inte överdriva riskerna av att en skatteförfattning är svårtolkad. Jag tror för min del att alla skatteförfattningar är svårtolkade och att icke minst sådana författningar, som avser att lägga skatt på varor, mycket ofta eller rent av regelmässigt kommer att innefatta svårtolkade delar. Herr Herlitz sade att det var orimligt att kräva av den enskilde, att han i detta fall skulle kunna avgöra, om Lifacos chokladmassa skulle hänföras till choklad eller inte. Men det har inte begärts av honom att han skulle avgöra detta. Det sades bara i författningen, att om han går den för honom finansiellt fördelaktigaste linjen — d. v. s. underlåter att anmäla detta — gör han det på egen risk. Vad lagen säger är alltså endast, att om de enskilda inte gör anmälan, är det på deras egen risk. De kommer inte att vinna inkomsten av några månaders lägre priser och skattefrihet för varorna, ty skatten tas sedan ut retroaktivt.

När herr Herlitz med sådan enfass åberopar det faktum, att hovrättsledamöter och rådstuvurättsledamöter kommit till ett annat resultat, lät det som om han menade, att dessa skulle ha en alldeles speciell sakkunskap att avgöra, om chokladmassan hörde till choklad eller inte. Men om jag vore i tillverkarens kläder, skulle jag inte vända mig till något hovrättsråd för att få klarhet om vilkendera tolkningen av författningen som var den riktiga, utan jag skulle nog vända mig till kontrollstyrelsen och fråga där. Det har tillverkaren alltså inte gjort, fastän han visste att han kunde göra det. Han har handlat på egen risk och låtit tiden gå utan att göra anmälan.

Skatteförfattningen har som sagt varit otydlig, och man kan ju säga, att detta har drabbat företaget relativt hårt. Därför har företaget också fått restitu-

tion av halva skattebeloppet med 35 000 kronor.

När man särskilt hänvisar till att ett par tjänstemän i kontrollstyrelsen vid en inspektion fram på höstsidan sagt, att vissa av Lifacos varor var skattefria, vill jag i förbigående nämna, att detta ju inte har varit orsaken till att tillverkningen inte har anmälts till skattskyldighet. Deras uttalanden gjordes långt senare. Man skulle kanske kunna säga sig, att eftersom ett par tjänstemän i kontrollstyrelsen hade denna uppfattning, så bevisar detta bättre än rådhusrättens och hovrättens dom att författningen var otydlig. Men jag vill gentemot detta framhålla, att skatten på de varor, som dessa tjänstemän har uttalat sig om, faller inom det restituerade skattebeloppet, 35 000 kronor.

Jag nämnde, att man här i debatten accepterar, att regeringsrätten har slutgiltigt avgjort tolkningen. Men man gör det inte helt och hållet. Dels vidhåller man som sagt sin kritik mot myndigheterna, dels har fröken Andersson framfört en mycket egendomlig uppfattning. Hon säger, att regeringsrätten inte har yttrat sig om retroaktiviteten. Jag förstår inte varifrån hon har fått denna uppgift. Det beslut av kontrollstyrelsen, som överklagades hos regeringsrätten, innefattade just ett beslut om retroaktiv beskattning, och regeringsrätten prövade alltså detta beslut och förklarade att den icke gjorde någon ändring däri.

Sedan har herr Holmqvist under debatten upplyst om att påståendena att Lifaco har behandlats sämre än andra likställda företag är oriktiga. Herr Lundqvist vägrade att tro på dessa herr Holmqvists uppgifter. Men, herr Lundqvist, det var ju så att herr Holmqvist läste upp de brev som kontrollstyrelsen har sänt ut angående den retroaktiva skatten. Det var vårdslöst av min vän professor Ljungman att i sitt yttrande skriva, att det inte förelåg någon retroaktivitet i de fem uppräknade fallen. Dessa har numera noggrant undersökts med kontrollstyrelsens hjälp, och man har ju kunnat lägga papperen på bordet. Då tycker jag nog att herr Lund-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

qvist får bekväma sig till att tro på de dokument som här lästs upp. Han tror väl ändå inte att herr Holmqvist har förfalskat handlingarna och skrivit brev i kontrollstyrelsens namn om retroaktiv beskattning?

Herr Herlitz har med all rätt tagit avstånd från tendensen att spela ut rådhusrättens och hovrättens sakprövning av frågan mot regeringsrätten. Regeringsrätten är dock vår ordinära högsta instans i skattefrågor. Rådhusrätt och hovrätt är över huvud taget inte domstolar i skattefrågor.

Regeringsrätten avgav sitt utslag efter hörande av generaltullstyrelsen, som alltså också har yttrat sig och som också besitter en viss sakkunskap när det gäller den tolkning av tulltaxan som det hänvisas till i skatteförfattningen.

Det har sagts här i debatten att det inte har kunnat uppletas någon enda praktisk expert på dylika tillverkningar, som inte ansett att de varor det här gäller var skattefria. Det förvånar mig att man har sagt det, ty i den här flera gången apostroferade artikeln i Tiden av byråchefen Annell uppges, att kontrollstyrelsen för att få de ifrågavarande beskattningsspörsmålen bedömda av fackmän i konfityrbranschen anmodat verkställande direktören hos Marabou AB och AB Förenade Chokladfabrikerna, Throne-Holst och Öfverberg, att avge utlåtande, huruvida de ansåg skatteplikt föreligga för Lifacos varor. Båda fann att de av kontrollstyrelsen skattelagda varorna var skattepliktiga. Jag nämner detta bara i förbigående därför att man påstått, att inga fackmän har uttalat sig i den riktningen.

Det går som sagt inte att spela ut rådhusrätten och hovrätten mot regeringsrätten. Emellertid innefattas ju i reservationen ett yrkande om att kronan först och främst skall efterskänka den fordran på rättegångskostnad, som högsta domstolen hade tillerkänt kronan i processen. För det andra yrkar också reservanterna, att staten skall betala den andra partens rättegångskostnader. Man får på det viset fram först ett efterskänkande av det belopp kronan har till-

dömts i högsta domstolen, eller 13 000 kronor. Dessutom skall kronan betala vad den tappande motparten har ådömts i högsta domstolen, och man talar om att detta är det av rådhusrätten ådömda beloppet. Rådhusrätten tilldömde helt visst kronan rättegångskostnad å 13 500 kronor, men högsta domstolen fann ju att det var felaktigt att ålägga kronan denna kostnad och upphävde rådhusrättens dom. Här vill man alltså i förbigående, sedan man har varit så kritisk mot regeringsrätten, ge en liten känga även åt högsta domstolen för att den tilldömde kronan rättegångskostnader och vill att kronan skall betala den tappande partens rättegångskostnader.

Det var inom parentes sagt — jag säger det med all respekt både för mina professorskolleger och för rådhusrätten och hovrätten — ett ganska huvudlöst företag att tro att domstolarna skulle ta upp en skattefråga och sätta sig att avgöra den i skadeståndsväg, när det finns särskilda skatteinstanser med regeringsrätten i toppen. För min del skulle jag ha sagt, om jag tillfrågats, att det var en så hopplös rättegång att en sådan aldrig borde försökas. Emellertid gick det att få de två lägre instanserna med på det, men högsta domstolen gick helt naturligt på den andra linjen. Att då till på köpet staten skulle betala rättegångskostnaderna för att den andra parten har tappat en rättegång, som den anhängiggjort, förefaller mig alldeles oförklarligt. Och jag kan inte förstå hur herr Herlitz med sin utgångspunkt, att han respekterar gällande dom, kan vara med på att korrigera högsta domstolens dom rörande rättegångskostnaderna.

Jag kommer alltså fram till att alla dessa häftiga angrepp mot vad som har skett, vare sig de riktas mot den ena eller den andra myndigheten, inte på något vis är motiverade och att de står helt i strid med själva utgångspunkten, respekterandet av regeringsrätten såsom vår högsta instans i skattemål, vars utslag alltså är bindande.

Det enda som återstår är, som jag förut nämnt, att en skatteförfattning har varit otydlig och att en enskild person

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

har drabbats relativt hårt. Men vilka blir konsekvenserna om man, som reservanterna menar, skall låta staten ta på sig hela ansvaret för att en enskild tolkar en skatteförfattning till sin egen momentana fördel på ett sätt som sedan visar sig vara felaktigt? Ja, är det verkligen någon i denna kammare som är beredd att ta konsekvenserna av att staten skall ta ansvaret för att de enskilda tolkar en otydlig skatteförfattning felaktigt? Hur många sådana fall skulle vi inte kunna få upp? Herr Holmqvist har redan i sitt utmärkta anförande pekat på den konsekvensen, som är fullständigt oöverskådlig. Hur många fall skulle man inte på det viset kunna få upp med begäran att statsmakterna skall utjämna sådana ojämnheter, alldeles oberoende av att frågorna har gått sin vanliga gång och avdömts av domstolarna?

Jag tror alltså att det är förenat med stora praktiska risker för staten att slå in på en sådan väg. Jag måste för min del säga, att det generellt sett inte är obilligt att fordra, att de enskilda skaffar sig auktoritativ kännedom om hur de skall handla, och att de är medvetna om att de handlar på egen risk i fall de inte bryr sig om att skaffa denna upplysning. Jag talar inte om god tro eller ond tro eller om de varit vårdslösa eller inte. Jag vill bara säga, att de får ta risken om de inte skaffar sig besked från vederbörande, vilket de då kan följa.

Herr HERLITZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett enda litet ord!

Möjligheterna att få ett bindande besked på förhand, som finns på en hel del andra områden då en medborgare hotas av någonting från statens sida, föreligger inte här. Det finns inte någon möjlighet motsvarande den att gå till riksskattenämnden i en skattefråga eller till statskontoret i fråga om stämpelbeläggning o. d. Det förekom ju faktiskt i ett fall att Lifaco begärde ett underhandsbesked, som emellertid utföll i en annan riktning än kontrollstyrelsens ståndpunkt sedermera.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN:**

Herr talman! Herr Herlitz' upplysning är visserligen formellt riktig. Man kan alltså enligt lag som regel inte få något auktoritativt förhandsbesked av skattemyndigheter, och alltså inte i detta fall heller. Men samtidigt ger ju kontrollstyrelsen besked, om det begärs, och det har förekommit i otaliga fall att enskilda har vänt sig dit och faktiskt fått besked. Den uppgift som herr Herlitz gav är således bara på det sättet riktig att myndigheten inte kan ge ett för framtiden bindande besked. Men det besked den kan ge är av tillräckligt värde för praktiskt bruk.

Herr **EWERLÖF** (h):

Herr talman! Jag tilltror mig inte att på detta framskridna stadium av debatten kunna tillföra den något nytt, men jag begärde ordet därför att samlingsregeringens befattning med saken har blivit särskilt apostroferad i utskottsbetänkandet. Vi har emellertid genom herr Holmqvist fått en närmare skildring av hur beredningen av detta ärende gick till, och därav torde ha framgått att det inte varit föremål för någon allmän statsrådsberedning. Jag måste i alla händelser förklara, att jag inte kan erinra mig någonting från behandlingen av detta ärende, och efter vad jag har kunnat inhämta hos mina dåvarande kolleger, herrar Ohlin och Domö, är det samma förhållande med dem.

Jag säger detta till förklaring av att jag anser mig fullkomligt oförhindrad att bedöma denna fråga ifrån de utgångspunkter som nu föreligger. Det har ju ändå förekommit tämligen avgörande saker i tiden efter det att samlingsregeringen behandlade frågan.

Nu är jag emellertid i det hänseendet redan förekommen av herr Herlitz. Jag hade tänkt göra klart, precis på det sätt som han gjorde det, att jag självfallet utgår ifrån att regeringsrättens utslag är att betrakta såsom det slutgiltiga avgörandet i rättsfrågan. Men jag är därför icke beredd att, såsom utskottet gjort för-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

ra gången frågan var uppe i riksdagen och nu ånyo erinrar om, förklara att de domstolsavgöranden, som kommit i tiden därefter, saknar betydelse. De saknar betydelse i den meningen, att de inte kan rubba rättskraften i det avgörande som regeringsrätten träffat, men samtidigt tillmåter jag, i likhet med herr Herlitz, de avgöranden som träffats av rådhusrätten och hovrätten i processerna från 1946—1948 värde såsom det mest eklatanta bevis för ursäktligheten i den missuppfattning av förordningen, som Lifaco gjort sig skyldig till. Man kan väl inte gärna tänka sig ett mera övertygande bevis för att vederbörande varit ursäktlig i sin villfarelse om en författning, än att både rådhusrätten och hovrätten förklarar, att den borde ha tolkats på det sätt som vederbörande själv gjort.

Från den utgångspunkten, att vederbörande på detta unika sätt har fått ett bevis för att villfarelsen i själva verket har varit ursäktlig, anser jag att man har rätt att tillmäta domarna en utomordentlig betydelse — helt enkelt en sådan betydelse, att ansvaret för vad som skett bör tas av statsmakterna, som också bär ansvaret för den otydliga författningen.

Nu har hans excellens utrikesministern velat ställa in detta fall i ett större sammanhang och frågat, vart det skulle leda om man nu bedömde detta fall så som vi nu vill. Han menade att det skulle dra med sig oanade konsekvenser. Jag har emellertid inte det intrycket. För mig förefaller det som om detta fall är så speciellt i varenda detalj, som ingår i totaliteten, att det måste vara mycket svårt att tänka sig att det skulle kunna dra med sig några allvarliga konsekvenser i övrigt. Det är ju dock i egenskap av uppbördsman för kronans räkning, som vederbörande haft att fungera. Det gällde inte hans egen skatt, utan han har enligt denna författning haft att å kronans vägnar bära upp skatt, och det har han underlåtit att göra i den goda tron, att han icke var skyldig att göra det.

Excellensen Undén tycktes vilja antyda, att om fallet var aldrig så litet tve-

sa, så borde vederbörande under alla förhållanden ha tagit ut skatt — med andra ord: in dubio borde man för att skydda sig själv debitera skatt. Men så får man väl inte hantera en skatteförfattning! Det skulle ha gått ut över alla dem till vilka han levererade sin vara, om han olagligen hade tagit ut skatt av dem. Han måste väl i sin egenskap av uppbördsman vara skyldig att träffa ett avgörande, huruvida det verkligen föreligger en laglig skyldighet härtill. I detta fall har vederbörande bedömt det så, att skattskyldighet inte förelåg.

Jag har mycket svårt att förstå varför man under sådana förhållanden skall behöva göra så mycket svårigheter för att kunna lämna den ersättning som nu är föreslagen. Jag vill inte hårdra resonemangen om rättegångskostnadsersättning och dylikt. Jag föreställer mig att reservanterna utgått ifrån att man skulle någorlunda reparera den ekonomiska skada, som vederbörande har kommit att lida under alla dessa år, och i förlusten ingår ju också hans egna utgifter för rättegångskostnader. Det gäller att någorlunda ersätta honom — helt torde man inte göra det ens med detta belopp — för de förluster som åsamkats honom.

Jag kan i övrigt i allt väsentligt instämma med herr Herlitz, och jag kan också i långa stycken följa herr Ollén i hans utläggning av fallet och den allmänna syn på detsamma som han därvid anlagt. Jag behöver följaktligen inte upprepa vad jag anser om den betydelse för rättsvården och rättskänslan det har att en rättelse här sker, och ber för min del också, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Jag måste be att få säga några ord om de intyg från kontrollstyrelsen som herr Holmqvist och senast excellensen Undén talade om.

Jag tycker faktiskt att det är litet egendomligt med dessa intyg. Om jag hörde rätt, sade herr Holmqvist att intyget var dagtecknat den 26 september 1942. Bolaget skulle alltså i slutet av år

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

1941 ha kunnat få uppgift om skatten för år 1942. Men först i slutet av år 1942 kunde man få uppgift om den retroaktiva skatten fr. o. m. den 26 maj 1941. Jag tycker faktiskt att det är ganska anmärkningsvärt att Lifaco polisanmälades redan någon gång i oktober 1941 utan att kontrollstyrelsen dessförinnan tog kontakt med firman. Kontrollstyrelsen har varit betydligt vänligare mot andra firmor, till vilka den först skickat uppgift om skatteplikten och sedan väntat nästan ett helt år, innan besked lämnades om den retroaktiva skatten. Dessa omständigheter gör att man blir litet betänksam. Är det så säkert att Lifaco, om företaget hade frågat, skulle ha kunnat få något besked om skatteplikten, när vederbörande själva måste ha så lång tid på sig för att kunna komma underfund med att varan skulle skattebeläggas?

Detta påminner mig för övrigt om en händelse under kristiden, då jag var ledamot av arbetslöshetskommittén i min hemstad. Vi hade fått två cirkulär, varav ett var av äldre datum och ett annat var dagtecknat litet senare. Men det första cirkuläret, vars uppgifter stred mot det sista, var fortfarande gällande. Då man inom arbetslöshetskommittén undrade hur bestämmelserna skulle tolkas, ringde jag upp arbetsmarknadskommisionen i Stockholm för att söka få klarhet i saken. När jag slutligen kom fram till en tjänsteman, som kunde svara, sade han, när jag nämnde numret på cirkuläret: »Jaså, är det det cirkuläret — det kan vi inte tolka själva, så att jag förstår att ni inte heller kan göra det.» Jag replikerade: »Varför har ni då inte upphävt ert första cirkulär?» Tjänstemannen svarade: »Ja, det är en skrivbordsprodukt. Vi visste inte så mycket om saken här utan var tvungna att få ut några bestämmelser. Sedan har vi emellertid skrivit detta andra cirkulär. Det är det andra cirkuläret som ni skall rätta er efter. Men eftersom en hel del redan har börjat tillämpa det tidigare cirkuläret, har vi åtminstone inte ännu kunnat upphäva det.»

När det kan vara så svårt för myndig-

heterna själva att tolka en författning, måste man väl ursäkta om, såsom i det fall vi nu debatterar, en enskild firma kan ha svårt att få klart för sig om den verkligen har skyldighet att anmäla sin vara till kontrollstyrelsen, framför allt som vederbörande säkerligen var i god tro att varan i fråga icke var skattepliktig.

Excellensen nämnde sedan några intyg angående skatteplikt. Jag vill inte misstänkliggöra någon, men det var ju i alla fall Lifacos värsta konkurrenter, cheferna för Marabou, Findus och För-enade chokladfabriker som där anlätades som sakkunniga.

När Lifaco sedan frågade, huruvida skatteplikt förelåg, gjorde man, såsom excellensen också nämnde, från myndigheternas sida en felbedömning och svarade, att det var fråga om ett typiskt fall med en vara som icke var skattepliktig. Senare måste man ta tillbaka det beskedet. Denna felbedömning från myndigheternas sida kostade firman ungefär det belopp som den retroaktivt fått tillbaka.

Excellensen anmärkte i sitt anförande också på att jag sagt att detta är en egendomlig rättsaffär. Men efter alla akter och de många år som har gått, sedan affären första gången blev aktuell, och efter alla de utredningar och handlingar som presterats i ärendet utan att man kommit fram till något avgörande, så tror jag nog att man vågar beteckna detta som en ganska egendomlig rättsaffär.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Sedan jag begärde ordet för att blanda mig i diskussionen har hans excellens herr utrikesministern på ett långt bättre sätt än det är möjligt för mig tagit upp de synpunkter som jag noterat. Jag har ju också tidigare i dag haft tillfälle att utveckla mina synpunkter så länge, att jag inte ytterligare skall fresta kammarens tålmod. Herr Sunne riktade emellertid en fråga till mig, som jag känner mig skyldig att besvara.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Herr Sunne frågade, hur det förhöll sig med dateringen av breven. Kammarrens ledamöter erinrar sig säkerligen att det här rör sig om två olika brev. För det första var det en skrivelse från kontrollstyrelsen, vari man underrättade företagen om att de var pliktiga att betala skatt för sina varor. Kontrollstyrelsen meddelade däri, att vederbörande skulle betala skatt från och med den och den dagen. Samtidigt meddelade emellertid kontrollstyrelsen vederbörande firma, att »för bedömning av frågan om den retroaktiva skatten har Ni att inkomma med uppgifter om Er tillverkning under tiden efter den 26 maj 1941 och fram till det datum då den omedelbara skatteplikten inträtt». Jag vill således göra herr Sunne uppmärksam på att det inte är underligt, om det slutliga besked, som man sedan lämnade från kontrollstyrelsens sida, när man fått in uppgifter om tillverkningen, råkar vara daterat litet senare.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag begärde ordet tidigare men strök mig när herr Herlitz talade. Efter utrikesministerns anförande begärde jag emellertid ordet på nytt. Både motionärerna och reservanterna kan känna sig i hög grad hedrade av att själve utrikesministern stiger upp i debatten.

Jag vände mig och vänder mig alltså jämt starkt mot utrikesministerns uppläggning av de synpunkter, som vi har framfört. Han säger att vårt resonemang är dubbelbottnat. Det är det visst inte. Om utrikesministern gör sig besvär att läsa mitt tidigare anförande, som jag nyss har justerat, skall han finna att det är så klart som det någonsin kan vara. Har utrikesministern svårt att fatta våra synpunkter, så är det inte mitt anförandes fel.

Vad vi har sagt är att vi har accepterat regeringsrättens dom. Hur skulle vi f. ö. kunna handla annorlunda? Vi skul-

le ju då välja dom, och talmannens klubba skulle gå i bordet, ty det har vi inte rätt att göra. Men det har redan framförts från annat håll vad vi anser vara relevant i sammanhanget, nämligen de sakliga utredningar, som gjorts av domstolarna och som visat — vilket hela mitt anförande gick ut på — att riksdagen suttit och totat till oklara författningar, så oklara att varken lärd eller lekman kan tolka dem.

Ingen har sålunda angripit själva skatteläggningen. Den saken är klar. Men frågan är, vilket har framförts från flera håll, om en producent skall åläggas en skatt, som han aldrig tagit ut av konsumenterna. Det är det som hela frågan gäller.

Sedan har herr Sunne tagit upp frågan om den olika behandlingen. Det är ovedersägligt att olika firmor behandlats olika. Lifaco har ålagts retroaktiv skatt från den 26 maj anno 1941, medan andra firmor ålagts skatt från andra tidpunkter och, såsom herr Sunne sade, fått underrättelse om detta, under det att myndigheterna beträffande Lifaco gick direkt till domstol. Den saken tycker jag är ganska anmärkningsvärd och ganska allvarlig också. Det förvånar mig litet att den försvaras från regeringshåll.

Sedan har vi frågan om rättegångskostnaderna. Jag skall inte försöka tävla med utrikesministern i fråga om formella petitesseer i det sammanhanget. Den lilla summa, som vi yrkat på, är emellertid en droppe i havet jämfört med alla de utgifter, som Lifaco har haft på grund av — jag understryker det ännu en gång — en oklart skriven författning, för vilken riksdagen har ansvaret. Jag underströk också i mitt första anförande, att vi bygger hela vår reservation och det däri framställda yrkandet om ersättning med visst belopp på skälighet och billighet.

Sedan stack hans excellens herr utrikesministern in med en kvickhet om hur man skulle ha definitionen på choklad. Jag har läst handlingarna i detta ärende. Jag tror att definitionen på konfityrer omfattar cirka 60 sidor. Vet

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

man inte nu vad konfityrer är, så lär man aldrig få veta det.

Utrikesministern säger att man inte bör vända sig till rådhusrätt eller hovrätt för att få definitionen på choklad. Jag vill bara fråga: Är regeringsrättens ledamöter mera chokladkunniga än andra domstolar? Därtill kommer att i samband med denna utredning har professor Riesenfeld i kemiska kontrollbyrån, professor Nylén och likaså direktör Hultgren, ombud för Sveriges konditoriförening, yttrat sig. Alla har kommit fram till att Lifacos missförstånd var fullt förklarligt.

Det är sålunda — jag understryker det ännu en gång — helt på skälighet och billighet som reservanterna bygger sitt yrkande, och det yrkandet står jag fast vid.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag har mycket noga lyssnat till fröken Anderssons anförande. Jag kunde så mycket lättare uppfatta det, som jag strax dessförinnan hade läst hennes anförande från debatten år 1951, då fröken Andersson höll ett, så vitt jag förstår, alltigenom likartat anförande.

Att det finns ett visst fog för min anmärkning att reservanterna rör sig med dubbla argument, bestyrkes väl av att fröken Andersson nämnde att det var fruktan för talmannens klubba som hindrade henne att kritisera regeringsrättens dom. Åtminstone fick jag den uppfattningen att hon menade så. Det vill med andra ord säga, att hon visserligen formellt böjt sig för regeringsrättens utslag — det är man ju tvungen att göra — men hon har starka dubier om dess riktighet, ehuru hon inte vågar uttala dem.

Vad beträffar jämförelsen med de andra företagen, var ju poängen i professor Ljungmans utlåtande på den punkten, att retroaktiv skatt inte hade uttagits av dem på samma sätt som av Lifaco. Men nu har det framgått av herr

Holmqvists anförande, att dessa företag precis på samma sätt som Lifaco har beskattats retroaktivt för olika tider, alltefter förhållandena. Jag kan inte bedöma, varför man valt några månaders retroaktivitet och inte en något längre tid, om det sammanhängde med den tidpunkt, då tillverkningarna påbörjades, eller om det berodde på andra skäl. Men det rörde sig alltså om ett misstag även i den framställning fröken Andersson gav tidigare i dag.

Att regeringsrätten är mera sakkunnig i sådana här frågor än rådhusrätt och hovrätt får man nog anse. Regeringsrätten har ju till uppgift just att syssla med skatteförfattningar, och den har dessutom haft tillgång till generaltullstyrelsens tolkning av tulltaxan, som ligger till grund för denna skatteförfattning. Därför är det nog inte oriktigt att tillerkänna regeringsrätten avsevärt större sakkunskap än allmänna domstolar i dessa frågor.

Slutligen finner jag det litet förvånande, att fröken Andersson betraktar det som en petitesse, om man underkänner högsta domstolens beslut i fråga om rättegångskostnaderna.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. — Ang. förstärkning av lånefonden för den mindre skeppsfarten.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 57.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga å tilläggs-

stat II till riksstaten för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Lundgren* och *Ståhl*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde finna, har jag i detta ärende avgivit en blank reservation tillsammans med herr *Ståhl*, och jag tillåter mig att med några ord motivera den.

Kungl. Maj:t har begärt ett reservationsanslag av 100 000 kronor såsom förstärkning av anslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. Jag motsätter mig inte alls det begärda anslaget, men om man ser på riksdagsberättelsen, finner man att från detsamma avlönas ett icke obetydligt antal befattningshavare med heltidstjänst i departementet; såvitt jag kan se, bör det vara ungefär åtta stycken. Denna fråga har varit aktuell 1946 och 1947, då vissa anmärkningar riktades mot att kommittéanslaget användes för avlönning av tjänstemän, som mera stadigvarande behövdes inom departementet. När tjänstemän tillfälligtvis anställs i departementet, är det uppenbart att kommittéanslaget bör anlitas, men enligt min uppfattning bör det mera stadigvarande behovet av arbetskraft tillgodoses genom att man begär extra tjänster eller inrättande av nya befattningar.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men har velat framhålla dessa synpunkter.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Ang. förstärkning av lånefonden för den mindre skeppsfarten.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av

Ang. förstärkning av lånefonden för den mindre skeppsfarten.

statens lånefond för den mindre skeppsfarten jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 148, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 5 mars 1954, föreslagit riksdagen medgiva, att till statens lånefond för den mindre skeppsfarten finge överföras 2 500 000 kronor från rederilånefonden.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Björnberg* m. fl. (I: 310) och den andra inom andra kammaren av herr *Staxäng* m. fl. (II: 402), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att räntesatsen för lån från statens lånefond till den mindre skeppsfarten skulle bestämmas till 3,25 %,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Karl Andersson* och *Gustaf Karlsson* (I: 478) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Torp m. fl. (II: 624), i vilka hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att till statens lånefond för den mindre skeppsfarten finge överföras 3 000 000 kronor från rederilånefonden.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att till statens lånefond för den mindre skeppsfarten överfördes 2 500 000 kronor från rederilånefonden;

b) i anledning av motionerna I: 478 och II: 624 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

c) avslå motionerna I: 310 och II: 402.

Reservation hade anmälts av herr *Staxäng*, som dock ej antytt sin mening.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! I detta ärende har jag burit fram en motion, som undertecknats av åtskilliga kammarledamöter och

som utmynnär i en framställning om sänkning av låneräntan på lån ur lånefonden för den mindre skeppsfarten från nuvarande 4 procent till förslagsvis 3 1/4 procent. Samma motion har väckts av herr *Staxäng* m. fl. i andra kammaren, och jag förmodar att den blanka reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet av herr *Staxäng*, har anknytning till denna motion.

Det är inte min avsikt att här utförligt motivera motionen. De mycket besvärliga förhållanden, som motionen grundar sig på, kan inte vara kammarens ledamöter obekanta, eftersom frågan om den mindre skeppsfarten vid ett par tillfällen har grundligt ventilerats här i riksdagen under de senare åren. Dessa besvärligheter har sedermera alltmer förvärrats. Redan när denna lånefond bildades, framhölls från riksdagens sida angelägenheten av att en förnyelse sker av detta mindre tonnage. Men vi vet hur det gått. Dessa små fartyg har minskat avsevärt i antal, och de har föråldrats. Mer än hälften av dem är numera över 40 år gamla, och kassationen sker oavbrutet. Nya fartyg byggs i mycket ringa omfattning. Under fjolåret skrotades ned eller såldes ett tjugotal sådana fartyg, och bara två nybyggdes. Det förefaller alltså som om detta mindre tonnage, som är mycket viktigt inte minst för vår beredskap, skulle gå sin förintelse till mötes och detta i trots av att man påstår, att den mindre skeppsfarten har naturliga förutsättningar i vårt land med hänsyn till såväl landets geografiska struktur som vårt befolkningsmaterial.

Någonting måste därför göras för att hindra att denna del av vår handelsflotta förintas. Jag är fullt medveten om att en sänkning av låneräntan på sätt som här föreslagits ingalunda är en tillräcklig hjälp. Det är alldeles uppenbart att betingelser måste skapas för en lönsam drift med sådana fartyg, och det är också givet att man måste försöka uppmuntra och stimulera nybyggnad av sådana fartyg. Den sänkning av räntan, som är föreslagen, är enligt min mening ett steg i rätt riktning. Jag vill i detta

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekväm arbetstid m. m.

sammanhang nämna att, när denna lånefond bildades, uttalade departementschefen att räntan på dessa lån inte borde sättas lägre än den ränta, som staten själv betalar för sin upplåning vid tiden för utlämnandet av dessa lån till rederierna. Sedan dess har den statliga upplåningsräntan varit åtskilligt högre än nu — nu är den nere i 3 1/2 procent — och jag tycker då att den ränta som skall betalas av dessa smårederier borde kunna säkas till 3 1/4 eller åtminstone 3 1/2 procent.

Nu fruktar utskottet uppenbarligen att en sådan sänkning kan få prejudicerande verkan, men jag tror inte att denna fruktan är så befogad, ty det är ju allmänt känt att på lån som utlämnas eller garanteras av staten för en hel del olika ändamål är räntan lägre än 4 procent. Då tycker man att denna lägre ränta skulle kunna tillämpas även för ifrågasvarande rörelsegen, som befinner sig i ett mycket beträngt läge.

Jag skall inte komma med något yrkande, herr talman, ty jag förstår att motionen är dömd att fällas, men jag vill uttala den förhoppningen att de utredningar, vilka för närvarande lär pågå beträffande hela frågekomplexet om den mindre skeppsfarten, skall ta upp även denna fråga om räntesättning på lån, och jag hoppas alltså att motionen, när den nu faller, dock må falla framåt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av viss livränta;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till avlöningar till personal vid 1951 års jordbruksräkning;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1954/55, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 87, i anledning av väckta motioner om förbättrade förmåner för i statens tjänst återanställda pensionärer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekväm arbetstid m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av gällande bestämmelser om ersättning för tjänstgöring på obekväm arbetstid m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 100, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 26 februari 1954, föreslagit riksdagen att dels medge, att Kungl. Maj:t finge vidtaga ändringar i gällande bestämmelser om provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på obekväm arbetstid i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1953/54 och 1954/55 medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid genomförandet av angivna förslag.

Det i den kungl. propositionen framlagda förslaget innefattade icke någon ändring i de nuvarande beloppen för ifrågasvarande lönetillägg eller 30 öre per timme i lönegraderna 1—4, 35 öre per timme i lönegraderna 5—8 och 40 öre per timme i lägst 9 lönegraden.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Aman* och *Lindahl* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Henriksson* m. fl. (II: 536), i vilka hemställts, att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att genomföra sådan ändring av 3 § i kungörelsen om provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekväm arbetstid, att däri angivna belopp fastställdes till 60 öre per timme.

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 421 och II: 536,

1. medge, att Kungl. Maj:t finge vidtaga ändringar i gällande bestämmelser om provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på obekvämt arbetstid i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 26 februari 1954 förordats;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1953/54 och 1954/55 medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid genomförandet av under 1 angivna förslag.

Reservation hade anmälts av herrar *Leander, Sunne* och *Nihlfors*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **LEANDER** (s):

Herr talman! Som kammarens ledamöter ser, finns till detta utlåtande fogad en blank reservation av mig, herr *Sunne* och herr *Nihlfors*. Utan avsikt att ställa något särskilt yrkande skall jag be att med några ord få motivera vår ståndpunkt.

Jag förbigår helt och hållet alla mer eller mindre invecklade detaljfrågor. I en motion, väckt i andra kammaren av herr *Henriksson* jämte fyra övriga ledamöter och i denna kammare av herrar *Åman* och *Lindahl*, hade det yrkats, utöver bifall till propositionen i övrigt, på en hemställan om en sådan ändring i kungörelsen om provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid, att däri angivna belopp fastställes till 60 öre per timme. Beloppen är varierande med 30 öre i lönegraderna 1—4, 35 öre i lönegraderna 5—8 och 40 öre i lönegraderna 9—16.

Vi står i dag inför den tämligen unika situationen, att vi har att ta ställning till en lönefråga, som har varit föremål för förhandlingar i vanlig ordning men i vilken överenskommelse icke har kunnat träffas. Utskottet finner det önskvärt att den förevarande, tämligen betydelse-

fulla lönefrågan för statstjänarna skulle kunna föreläggas riksdagen såsom ett förslag om överenskommelse i enlighet med vad som under senare år har varit brukligt. I likhet med motionärerna beklagar vi reservanter att man denna gång inte har lyckats följa tidigare praxis. Det har ju sedan gammalt ansetts självklart att statens tjänstemän, med reglerad arbetstid och som arbetar efter något slags tjänstgöringslista, skulle utföra sitt arbete inom den enligt tjänstgöringslistan angivna tidsramen utan någon särskild ersättning. Den utredning som sysslat med frågan om den obekväma arbetstiden säger för sin del att den funnit att ingen eller i varje fall mycket ringa hänsyn har tagits till obehaget med denna natt- och helgtjänstgöring vid lönesättningen. Det är ju här huvudsakligen fråga om befattningshavare vid trafikverken, t. ex. statens järnvägar och televerket, samt inom sjukvården. Inom dessa områden pågår ju verksamheten dygnet om, och följaktligen får man ju också arbeta dygnet om.

Arbetstiden är här normalt 48 timmar per vecka eller 200 timmar på en 30 dagars period. Man kanske i det här sammanhanget skulle kunna göra det något intrikat påpekandet att inom statens administrativa och kamerala verksamhet en kortare arbetstid i allmänhet tillämpas. Den uppgår till 42 timmar per vecka och normalt med uteslutande dagstjänstgöring och helgdagsledighet. Trots denna korta arbetstid har man här funnit lämpligt att under vissa sommarmånader införa ännu kortare arbetstid, den s. k. sommartiden. För de kategorier av statstjänstemän, som propositionen avser och som har längre och obekvämare arbetstid förekommer inte några sådana extra lättnader i fråga om arbetstidens längd som sommardid — de har sina 48 timmars tjänstgöring sommar som vinter och sin tjänstgöringslista att rätta sig efter dag som natt, vardagar som helgdagar.

Kravet på ersättning för obekvämt arbetstid framfördes första gången — vill jag minnas — för ett 10-tal år sedan. Kravet ansågs då befogat och tillmötesgicks

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekväm arbetstid m. m.

i så måtto, att 1948 tillkallades särskilda utredningsmän med uppdrag att utreda frågan rörande arbete på obekväm tid för befattningshavare i statens tjänst och därmed sammanhängande frågor, även ersättningsfrågor. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 30 juni 1952 befriades emellertid kommittén eller, korrekt uttryckt, utredningen från att avge något förslag i fråga om compensationens storlek, alltså i fråga om avlöningen. Detta Kungl. Maj:ts beslut motiverades då med att man ansåg att beloppen borde bli föremål för förhandlingar med organisationerna. Det kan ju kanske heller inte uteslutas, att det inte ansågs önskvärt att man vid kommande förhandlingar skulle vara bunden av vissa förslag av utredningen, som man kanske skulle kunna tycka vore för kostsamma.

I avvaktan på förslag från utredningens sida träffades 1952 vid förhandlingar en provisorisk uppgörelse, vilken nu är gällande, om de varierande beloppen 30, 35 resp. 40 öre. För de bäst betalda blir det en summa av 3:20 kronor för ett åttatimmarsskift en helgdagsnatt, och för befattningshavare i de lägsta lönegraderna blir motsvarande summa 2:40 kronor. I stort sett är detta inte mycket mer än vad man på åtskilliga områden av arbetsmarknaden betalar för en timmes arbete vid skift under helg och nattjänst. Det säges, att kronans kaka är knapp men säker. Att åtminstone dessa ersättningar för obekväm arbetstid är tilltagna i knappaste laget, torde ingen kunna bestrida.

När denna överenskommelse träffades 1952, var parterna överens om att den skulle vara ett provisorium och ett provisorium av kort varaktighet. Från organisationernas sida förklarades då, att förslaget var alltför otillfredsställande för att kunna accepteras för någon längre tid. Under trycket av medlemmarnas missnöje krävdes förbättringar vid förhandlingar om lönerna för 1953. Kraven avisades då, men civilministern förklarade, att förhandlingar om ersättning för obekväm arbetstid skulle upptas i samband med förhandlingar om lönerna för 1954, oavsett om utredningen blev färdig

med något förslag till dess eller inte. Utredningen framlade emellertid i augusti 1953 ett betänkande. Men så skulle detta betänkande ut på remiss, — däremot är ingenting i och för sig att anmärka — varvid behandlingen av frågan ånyo blev uppskjuten i väntan på remissvaren. Det utlovades då, att frågan skulle tas upp på nyåret 1954. Under denna förutsättning träffades en överenskommelse om lönerna för 1954. Nyåret 1954 kom och det blev nya förhandlingar men utan att någon uppgörelse kunde träffas.

Det förslag, som nu ligger på kammarens bord, är ingen överenskommelse, då organisationerna inte ansett sig kunna godta detsamma. Förslaget innebär administrativa förenklingar och några små förbättringar för ett ringa antal befattningshavare, och det är naturligtvis inte alldeles betydelselöst. Det vill emellertid synas oss, som om det funnes goda skäl att i likhet med utskottet ifrågasätta, om det inte hade varit bättre att underkasta frågan en förnyad prövning och återkomma vid en senare tidpunkt. När utskottet välvilligt skriver, att denna åtgärd att framlägga förslag i och för sig får anses motiverad med hänsyn till vad vid förhandlingarna förutsattes, bör det dock beaktas, att det var inte bara ett förslag, utan en överenskommelse som förutsattes skulle läggas fram.

Statstjänarnas besvikelse hade enligt många mening knappast kunnat bli större, om man hade väntat ytterligare någon tid med förslaget, än över det förslag, som nu presenteras.

Sammanhanget med den allmänna arbetstidsutredningen förstår man nog, och det förvånar inte heller så mycket att telegrafstyrelsens i remissvaret uttalade mening, att det inte föreligger någon brådska, delas även av andra. Vad som utlöst den största besvikelsen är säkerligen de i propositionen så starkt betonade betänkligheterna inför de ökade lönekostnader, som en höjning av tillägget beräknats medföra. Nu skall kostnadsfrågan ytterligare undersökas med hänsyn till arbetstidsutredningens förslag. Jag medger, att det är förklarligt att en något fastare beräkningsgrund anses

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.

önskvärd, då man hör att utgifterna för SJ:s vidkommande genom en höjning av tillägget med 20 öre beräknas till så varierande belopp som 700 000 och 4 miljoner kronor.

Jag delar motionärernas uppfattning, att frågan borde ha kunnat lösas nu oberoende av arbetstidsutredningens förslag. Det finns ju dock vissa hållbara beräkningsgrunder. De nuvarande kostnaderna för detta tillägg uppgår till mellan 15 och 16 miljoner kronor. Detta är kända kostnader, och siffrorna kan väl anses vara tämligen säkra. Ett bifall till motionen anses öka lönekostnaderna med ca 8 miljoner kronor. Sammanlagt gäller det alltså mellan 23 och 24 miljoner kronor. Det kan synas vara stora summor i och för sig, men vi bör komma ihåg, att det här rör sig om statlig verksamhet med samlade lönekostnader på miljarder. I förhållande till den samlade lönesumman skulle den föreslagna ökningen inte utgöra mer än bråkdelen av en procent.

Jag är helt ense med motionärerna att differentieringen i fråga om tilläggens storlek kunnat slopas och ersättas med ett för samtliga lika högt belopp. En sådan ordning har ju också flertalet remissinstanser och utredningen uttalat sig för. Det är ju inte här fråga om ersättning för mer eller mindre kvalificerat arbete utan för den obekväma arbetstiden, och den är säkerligen lika obekvämt för alla. Detta tillägg som avlöningsform kan väl närmast jämföras med kallortstilläggen, och dessa utgår ju lika för alla på samma kallort. Det har också framhållits att en sådan jämkning till lika belopp inte skulle behöva medföra så stora ökade kostnader, dels därför att det gäller ett mycket litet antal löntagare, dels därför att man skulle kunna vinna en viss besparing genom förenkling av själva utbetalningsförfarandet.

Jag kan emellertid inte lika oreservat ansluta mig till motionärernas förslag att tillägget fastställas till 60 öre. Jag anser nog att denna fråga bör bli föremål för förhandlingar och lösas genom överenskommelser med organisationerna.

Jag hade från början tänkt yrka bifall till motionen, men under tiden har ju civilministern både underhand och offentligt förklarat dels att han inte anser de nuvarande ersättningarna vara tillfyllest och dels att han redan satt i gång en kompletterande undersökning med förhoppningar om en gynnsammare lösning längre fram på detta år. Då jag anser att vi har anledning att lita på hans goda vilja och hans intresse för att vid kommande förhandlingar medverka till ett för statstjänarna godtagbart resultat, har jag inget yrkande.

Herr statsrådet LINGMAN:

Herr talman! Herr Leander har i sitt anförande anført skäl för en ersättning, bättre än den nuvarande, till de statstjänstemän, som har att utföra arbete på s. k. obekvämt arbetstid. Jag skall inte ta upp någon diskussion på den punkten, ty jag tror inte att det är så stora meningsmotsättningar mellan oss angående behovet av och skäligheten i en sådan ersättning.

Det har i den diskussion, som förts under hand ute i landet, framskyttat en uppfattning, som skulle gå ut på att regeringen inte anser att det finns skäl för en sådan ersättning. I den mån en sådan uppfattning finns, är den emellertid felaktig. Det kan bestyrkas genom en hänvisning till det förslag, som framlades vid 1952 års riksdag, där jag föreslog ett provisorium i avvaktan på att den 1948 tillsatta utredningen skulle komma fram med ett förslag till mera definitiv lösning.

Att det nu inte har varit möjligt att i år komma fram till en ur tjänstemännens synpunkt mera tillfredsställande lösning, sammanhänger med att utredningen i sitt första betänkande, som avlämnades under hösten, inte har redovisat omfattningen av det som den anser som arbete på obekvämt tid. Det var ju för att undersöka detta som utredningen tillsattes. Utredningen kommer förmodligen att fortsätta med detta arbete, men vi hade inte detta material,

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.

när vi nu tog upp överläggningar med organisationerna.

Frånvaron av ett sådant material visade sig vara mycket besvärlig när det gällde att kostnadsberäkna de merutgifter som förhöjda ersättningar skulle medföra. Jag kan som exempel nämna, att kostnaderna för de ändringar, som föreslås i proposition nr 61, vid olika tillfällen beräknats till mycket varierande belopp. Det gjordes ett försök inom civildepartementet att beräkna vad merkostnaden skulle bli för statens järnvägar, vilket ju är det verk som har de största utgifterna för denna ersättning. Vi kom till ett belopp på mellan 700 000 och 800 000 kronor per år i merkostnad. Kostnaden för ersättning är ju för statens järnvägar nu 8 miljoner kronor. Vissa beräkningar som gjordes inom verket visade emellertid att merkostnaderna kunde stiga till nära 3 miljoner kronor. Vilket som var riktigt kunde vi inte avgöra, eftersom det material, som erfordrades för en fullständigare kostnadsberäkning, saknades. Jag ansåg då, att innan riksdagen presenteras ett förslag till ändringar, bör sådant material föreligga att det för riksdagen kan redovisas de kostnadshöjningar som förslaget kommer att dra med sig. Jag gick omedelbart i författning om att inom civildepartementet igångsätta en kompletterande undersökning som jag hoppas skall bli klar så tidigt, att vi redan under hösten kan ta upp frågan på nytt och då komma fram till en lösning som är mera tilltalande för tjänstemännen och som kan ge dem en enligt deras mening skäligare ersättning för arbete under nätter och söndagar.

Det råder således inga delade meningar angående skäligheten av att ersättning utgår. Regeringen har inte heller tagit ställning till frågan, om de nuvarande beloppen är fullt tillfredsställande. Vi vill endast ha reda på vad förändringarna kommer att kosta, och jag har utgått ifrån att även riksdagen är intresserad av att få den frågan klarlagd.

I motionen framhålles särskilt att man i detta fall har gått ifrån det brukliga då det gäller behandling av lönefrågor,

i det att den framlagda propositionen inte bygger på en överenskommelse med tjänstemännens organisationer. Det är riktigt att den inte gör det. Förändringen är emellertid ganska blygsam — den kan betyda rätt mycket för vissa grupper, men totalt är den ingen stor sak för tjänstemannakåren i dess helhet. Jag ville därför inte ens ifrågasätta att tjänstemännen skulle ingå en formell överenskommelse. Då jag emellertid ansåg billighetsskäl tala för att man ändå företog en justering av bestämmelserna, har jag lagt fram denna proposition. Detta innebär ingalunda någon ändrad inställning från min sida av den innebörden att vi i framtiden skulle sträva efter att komma ifrån sådana överenskommelser, tvärtom. Jag är mycket intresserad av att vi även framdeles skall kunna lösa sådana frågor på överenskommelsens väg, och det kommer jag att sträva efter, fastän jag, som bekant, ibland kritiseras här i riksdagen för att det träffas för mycket överenskommelser av detta slag. Jag tycker nog att man bör sträva efter att så långt det är möjligt nå överenskommelser med tjänstemännen. Att det inte varit möjligt i detta fall beror uteslutande på skäl som jag här i all korthet har angivit.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Efter civilministerns anförande kan jag fatta mig utomordentligt kort.

Liksom herr Leander var även jag inställd på att gå på motionerna, men dels ansågs nu höjningen, som i och för sig var rimlig, behöva närmare kostnadsberäknas, dels har man också kommit in på frågan om grunderna för ersättning, och principiellt anser jag att sådana saker bör tas upp vid förhandlingsbordet och avgöras där. Såsom organisationsmänniska själv måste jag säga att jag inte var glad åt motionerna, eftersom jag som sagt principiellt anser att dessa problem bör lösas vid förhandlingsbordet, särskilt som det här rör sig om stora och starka organisationer. Med tanke på civilministerns inställning kan

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.

man väl också förutsätta, att det går att få en rimlig lösning till stånd på den vägen.

Motionärerna beräknar att den ifrågasatta höjningen går lös på cirka 8 miljoner kronor om året, och när det är fråga om så stora summor, tycker jag nog att man bör penetrera problemet litet djupare än som kan ske på grundval av ett par motioner.

Jag nöjer mig därför, herr talman, med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Efter statsrådets anförande här behöver jag i likhet med fröken Andersson bara ta tiden i anspråk någon minut.

Det förhåller sig ju så, att sedan stats-tjänarnas lönefråga provisoriskt löstes år 1947, väntade man att den arbetstidsutredning, som tillsattes år 1948, snart skulle bli färdig och att även frågan om ersättning för obekvämt arbetstid då skulle lösas. Men nu har det ju gått sex år, och det är ännu inte klart. Jag tror att det råder ganska stor irritation där-över inom vissa läger av statstjänarna. Särskilt gäller ju detta serviceyrkena vid post, telegraf, tull och järnvägar.

Sedan herr statsrådet har sagt, att frågan kommer upp i höst, har jag inte någonting mer att anföras, utan jag hoppas att så blir förhållandet. Herr statsrådets uttryck »troligen får utredningen fortsätta sitt arbete» gjorde mig visserligen litet betänksam, men för att frågan skall kunna lösas kanske det räcker med de undersökningar, som görs inom departementen, och underhandlingar med tjänstemännen.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Jag skulle vilja säga civilministern, att jag naturligtvis inte förutsätter att han med berätt mod förhåller frågan mer än nödvändigt. Jag förutsätter tvärtom, att han har samma intresse som den andra parten att få frågan löst snarast möjligt. Men när det sägs, att det skall kunna bli förhandlingar fram-

på hösten, skulle jag vilja fråga: kan civilministern ange någon tidpunkt, vid vilken en eventuell ny överenskommelse kunde träda i kraft, exempelvis den 1 april eller den 1 januari? Jag skulle vara mycket tacksam att få svar.

Herr ÅMAN (s):

Herr talman! Jag tänker inte hålla något längre anförande i anslutning till de avstyrkta motionerna. Jag vill kort och gott bara säga, att jag knyter rätt stora förhoppningar till vad civilministern har sagt, nämligen att det skall bli möjligt att förhandlingsvägen lösa denna fråga längre fram. Med den positiva attityd som civilministern intagit och med den behandling frågan fått i utskottet finns det enligt min mening ingen anledning att nu yrka bifall till motionerna, utan jag vill sluta med en förhoppning om att man skall, såsom också fröken Andersson antydde, kunna få frågan löst förhandlingsvägen inom en mycket nära framtid.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Jag kunde kort och gott ha instämt i herr Åmans uttalande, men för mig, som inte är statstjänare, förefaller det egendomligt att man här för riksdagen lägger fram förslag som inte godkända av berörda organisationer och därigenom bryter mot vad som förut varit brukligt. Efter vad herr Leander meddelade är ju det förslag, som nu läggs fram på nytt, ett provisorium, som bestämdes för 3 år sedan. Jag har talat med en tjänsteman, som åtnjuter 40 öres tillägg för obekvämt arbetstid. Enligt vad han meddelade mig kan han ha en sammanlagd arbetstid på omkring 190 timmar under 30 dagar, och för denna tid erhålles inte mer än omkring 4 å 5 kronor i ersättning för obekvämt arbetstid. Till detta kommer att tjänstemannen får ligga över på annan plats och antingen ha med sig mat eller också köpa mat på platsen, vilket naturligtvis drar stora kostnader. Dessa kompenseras inte alls av det tillägg för obekvämt arbetstid som

Ang. ersättning för tjänstgöring på obekväm arbetstid m. m.
nu utgår och inte heller av det tillägg på 60 öre som föreslås i motionerna.

Nu har civilministern lovat, att han skall inom en mycket snart framtid försöka komma med förslag till en ändring, och jag uttrycker den förhoppningen, att det inte dröjer alltför länge.

Då ingen av motionärerna yrkat bifall till motionerna, kan naturligtvis inte heller jag yrka bifall, utan jag får nöja mig med vad civilministern nu lovat och hoppas på att det verkställs.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 198, till Konungen i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av bosättnings- och sjöfartsavtal mellan Sverige och Frankrike.

Anmäldes att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 215, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1954/55, m. m.

Den kungl. propositionen blev nu föredragen och lagd på bordet.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Fahlander* för tiden den 4—den 7 nästkommande maj för deltagande i ett av Europarådet anordnat kommittésammanträde i Paris.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.21.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 28 april eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om upprättande av en upplysningscentral i riksdagen m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om kammarkansliernas rationalisering eller upprättande av en gemensam upplysningscentral i riksdagen.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 15, som hänvisats till bankoutskottet, hade herr *Sten* hemställt, att riksdagen måtte besluta att på lämpligt sätt utreda frågan om kammarkansliernas rationalisering eller upprättande av en gemensam upplysningscentral i riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I: 15 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr STEN (s):

Herr talman! Jag har gjort den erfarenheten tidigare under denna riksdag att bankoutskottet, dit två av mina motioner av någon anledning hade förrrat sig, var ett bra utskott, men det finns tydligen gränser även för detta utskotts välvilja. Jag vet inte om man använder något slags lottningssystem eller om man tillstyrker varannan motion. I varje fall tycks jag formellt få nöja mig med den framgång, som jag tidigare har vunnit med en annan motion.

Angående nu förevarande motion tänkte jag i kväll med hänsyn till kammarens arbetsbörda uppskjuta min behandling av ärendet till dess att konstitutionsutskottet kommer med det förslag som det lär vara sysselsatt med angående riksdagsarbetets rationalisering. Jag hade hoppats att denna motion skulle ha blivit uppskjuten till hösten så att den hade kunnat behandlas i ett sammanhang med detta initiativ från konstitutionsutskottets sida. Nu vill jag endast anmäla detta och i enlighet med den uppfattning som jag hyser, att man hittills i alltför stor utsträckning har försummat riksdagsarbetets inre organisation, när man har talat om riksdagsarbetet, återkomma till saken vid en senare tidpunkt, detta dock sagt med allt erkännande åt den positiva anda som här har kommit till uttryck både från riksgäldsfullmäktiges och bankoutskottets sida.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. installering av en högtalaranläggning i första kammarens plenisal.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt mo-

Ang. installering av en högtalaranläggning i första kammarens plenisal.
tion om installering av en högtalaranläggning i första kammarens plenisal.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, med bifall till motionen I: 228 av herr *Hansson*, måtte besluta, att en högtalaranläggning skulle installeras i första kammarens plenisal.

Herr STEN (s):

Herr talman! Jag gjorde den reflexionen när jag åkte spårvagn till riksdagen i morse, att jag hade alla möjligheter att stöta mig med kammarens ledamöter, om jag i dag skulle uppträda på alla punkter, där jag kunde haft anledning till det. Nu hoppade jag över landstingslagen, trots att den inneslöt en »lex Gävle», och jag kan också när vi kommer fram till yrkesskadeförsäkringen måhända inbespara en föreläsning, som jag eljest skulle ha varit pliktig att hålla. Men på denna punkt kan jag icke uraktlåta att säga några ord.

Motionären är min gode vän och rådgivare i skogliga frågor, och jag opponerar mig inte därför att jag har rönt mothugg från bankoutsjottets sida, ty jag är en generös människa som gärna vill resonera efter principen »giv åt Stål en penning även eller tag ock min!» Men när jag är en bestämd motståndare till denna motion och till detta utskottsutlåtande, kan jag inte uraktlåta att anmäla det här.

Jag vågar göra påståendet, att det icke finns någon saklig anledning att förvandla även denna kammare till något slags skrällande tivoli, som andra kammaren ibland förvandlas till när högtalarna är påkopplade. Det förhåller sig på det viset, herr *Hansson*, att för att göra sig hörd i denna kammare behövs ingenting annat än att man iakttar vanligt sunt förnuft och vanlig hövlighet och anpassar sitt röstläge efter lokalens och auditoriets storlek, och att de ledamöter som befinna sig i kammaren iakttar tystnad — givetvis med något utrymme för det självsvåld som av ålder har ansetts förenligt med riksdagslivet.

Jag är övertygad om att om man skul-
le till detta beslut foga en bestämmelse

av den innebörden, att ingen skulle få använda denna högtalare annat än på låt oss säga »medicinska indikationer», alltså att han saknade möjlighet att göra sig hörd på annat sätt, skulle den icke komma till någon användning.

Under de tjugu riksdagar jag har be-
vistat, tror jag inte att jag har upplevat någon ledamot med svagare röst än Hjalmar Hammarskjöld. När han begärde ordet där borta på uppsalälänsbänken, någonstans ovanför där herr *Franzon* nu sitter, brukade kammarens ledamöter på den tiden av intresse för vad han hade att anföra skocka sig omkring honom. Man hade ett intryck av att han riskerade att bli kvävd i denna anhopning av kammarledamöter. Men det var aldrig någon svårighet för mig, som stannade här i min bänk, att höra varje ord som han yttrade. Jag menar att det är ovärdigt en församling som har 150 ledamöter att begagna tekniska hjälpmedel för att kunna föra sina överläggningar.

Jag ställer inget yttrande om avslag på motionen och utskottsutlåtandet, ty jag är inte rädd om pengarna — det brukar jag aldrig vara — men jag har velat säga att det är en onödig motion och ett allt för generöst utskottsutlåtande, och jag vädjar till kammarens ledamöter att om en sådan där apparat skulle här bli installerad, man icke använder densamma.

Häri instämde herrar *Domö* (h) och *Wahlund* (bf), fru *Sjöström-Bengtsson* (s), herr *Eskilsson* (h), fröken *Andersson* (h) samt herr *Grönkvist* (s).

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Jag beklagar att högtalaren inte redan är installerad, så att jag kunde göra mig bättre hörd. Samtidigt vill jag, herr talman, säga, att herr *Sten* är väl en av de mest olämpliga personerna här i kammaren att tala emot en högtalaranläggning. Under den första åttaårsperioden här i kammaren satt jag i bänken framför herr *Sten* där borta, och jag måste säga att herr *Sten* är en högtalare av så pass kvalitet, att så snart

Ang. installering av en högtalaranläggning i första kammarens plenisal.

han tog till orda från sin bänk måste jag flytta mig, ty det slog lock för öronen då han talade. Det är klart att herr Sten inte har någon svårighet att göra sig hörd i kammaren, men vi är många ledamöter här, och, herr Sten, det finns också många olika platser här i kammaren!

Jag har i dag på förmiddagen särskilt tänkt på denna motion, och jag har provat olika platser i kammaren. Jag har hört olika talare dels från talarstolen och dels från kammarbänkarna och har därvid som så ofta förut kunnat konstatera, att på vissa platser i kammaren hörs talarna bra, men på andra platser hörs de nästan inte alls. Vi hade för övrigt ett exempel på svårigheterna att uppfatta vad en talare säger under debatten strax före middagsrasten. Talmanen måste då ha en särskild lyssnarpost för att över huvud taget få reda på om talaren ställde något yrkande.

Jag tror inte alls att vi behöver befara en upprepning av vad som har skett i andra kammaren. Jag erkänner att högtalaranläggningen där ofta skräller; jag har själv hört det åtskilliga gånger. Men riksgäldsdirektören har förklarat, att det finns möjligheter att i första kammarens plenisal inmontera en högtalaranläggning, som kommer att bli tillfredsställande i detta avseende.

Jag tror att kammaren därför gör klokt i att bifalla bankoutskottets yttrande, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten i onödan, men jag beklagar att vi i bankoutskottet tycks ha förverkat den erkännssamma inställning som herr Sten intagit till oss tidigare under riksdagen.

Det är olyckligt att det nu skulle behöva bli just herr Sten, som skulle drabbas av vårt förslag i detta ärende, men det är nu en gång så att detta ärende inte kan avgöras bara med hänsyn till en enskild ledamot av kammaren, utan man får lov att se till helheten. Jag

säger detta därför att jag ursprungligen själv haft den uppfattningen, att det inte skulle behövas en högtalaranläggning i första kammaren. Jag har tidigare vid talmanskonferensen biträtt ett enhälligt uttalande som gjordes den gången om att det inte ansågs vara något behov av en högtalaranläggning. När jag nu kom till bankoutskottet, fick jag emellertid höra av mina förstakammar-kamrater, att det kunde jag säga, som har en sådan plats i kammaren att jag hör vad som yttras från talarstolen. Det är emellertid inte så lyckligt för oss alla, sade man, och så räknade man upp en rad exempel på hur svårt det kan vara att från vissa platser i salen följa debatterna. Det är också därför som utskottet har skrivit, att utskottet finner det tillräckligt styrkt att behov föreligger av en högtalaranläggning i första kammarens plenisal, sedan ledamöter av kammaren franhållit, att det från vissa delar av salen bereder svårighet att uppfatta vad som yttras från talmansbord och talarstol.

Vi som personligen haft en annan mening har således böjt oss för dem som förklarar, att de har svårigheter att följa debatterna under nuvarande förhållanden.

Därtill kommer att vi hoppas att vår högtalaranläggning skall bli tekniskt mer fulländad än den som medkammaren kan glädja sig åt. Dessutom kommer det att bli möjligt att avstänga den. En talare som vet med sig att han kan fylla kammaren med sin röst utan att anlita högtalaranläggningen kan stänga av den. Högtalaranläggningen behöver således inte fungera för andra talare än sådana som har svårt att göra sig hörda utan denna tekniska hjälp.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag hade väntat mig att herr Sten skulle ställa ett formligt yrkande, men då han inte gjorde det ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wahlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 33.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om pension åt riksdagsstenografen E. G. T. Torbiörns änka och barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 120, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947, vilken jämlikt lag den 5 juni 1953, nr 304, gäller till och med den 30 juni 1954, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1955.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels fyra i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 454 av herr *Ohlön* m. fl. och

nr 459 av fru *Gärde Widemar* och herr *Englund* samt

inom andra kammaren:

nr 588 av herr *Ohlin* m. fl. och

nr 594 av herrar *Dahlén* och *Gustafsson* i Göteborg,

dels ock fem före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 101 av herr *Larsson, Sigfrid*, och herr *Franzén* och

nr 344 av herr *Ewerlöf* m. fl., samt

inom andra kammaren:

nr 138 av herrar *Gustafsson* i Stockholm och *Henriksson*,

nr 153 av herrar *Adolfsson* och *Hansson* i Önnarp och

nr 312 av herr *Hjalmarson* m. fl.

I de likalydande motionerna I: 454 och II: 588 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposi-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

tion nr 120 med begäran om fortsatt förlängning av prisregleringslagen.

I de likalydande motionerna I: 459 och II: 594 hade hemställts, att riksdagen för den händelse att prisregleringslagen förlängdes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den förväntade att regeringen nu inginge i prövning av frågan huruvida fortsatt utnyttjande av fullmakten att tillämpa lagen kunde anses påkallat och, vid jakande svar, enligt reglerna i lagen underställde riksdagen detta spörsmål.

I de likalydande motionerna I: 101 och II: 153 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att upphäva prisregleringslagen samt avveckla priskontrollnämnden i och med utgången av innevarande budgetår.

I de likalydande motionerna I: 344 och II: 312 hade hemställts, att riksdagen måtte uttala, att området för den statliga priskontrollen enligt dess mening borde begränsas i sådan takt, att den faktiska kontrollverksamheten i huvudsak kunde vara avvecklad den 1 april 1954 samt att — såvitt ej utomordentliga förhållanden skulle inträffa — prisregleringslagen den 30 juni 1947 icke borde beredas fortsatt giltighet för tiden efter den 30 juni 1954.

I motionen II: 138 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels om utredning om organisation och utformning beträffande den statliga priskontrollen i framtiden, inrymmande jämväl erforderligt lagförslag med beaktande av bl. a. behovet av eventuella beredskapsfullmakter, dels om åtgärder för åstadkommande av tryggare anställningsförhållanden för personalen vid statens priskontrollnämnd.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 101 och II: 153, I: 344 och II: 312 samt I: 454 och II: 588 — bifalla förevarande proposition;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att behovet av en

fortsatt statlig priskontroll och grunderna för den priskontrollerande verksamhet, som kunde finnas erforderlig, måtte förutsättningslöst utredas samt att de förslag, som därav kunde föranledas, måtte framläggas för riksdagen;

C. att motionerna I: 459 och II: 594, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och under B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionen II: 138, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört och under B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne, Lundgren, Huss* och *Jacobsson* i Igelsbo, fröken *Höjer* samt herr *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 101 och II: 153, I: 454 och II: 588 ävensom till i motionerna I: 344 och II: 312 framställda yrkanden om att prisregleringslagen icke skulle beredas fortsatt giltighet för tiden efter den 30 juni 1954, avslå förevarande proposition;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t efter vederbörlig utredning måtte för riksdagen framlägga förslag rörande de prisreglerande åtgärder som under krig, krigsfara eller av andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden kunde prövas nödiga;

C. att motionerna

- 1) I: 344 och II: 312,
- 2) I: 459 och II: 594 samt
- 3) II: 138,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! I den proposition som kammaren nu har att behandla begär Kungl. Maj:t förlängning av prisregle-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

ringslagen av den 30 juni 1947. Såsom motiv härför anföres dels beredskaps-synpunkterna, dels önskvärdheten av att kunna övervaka karteller och andra monopolistiska sammanslutningar.

Utskottets utlåtande är emellertid icke enhälligt, utan representanter för folkpartiet och högern har reserverat sig. De anser att prisregleringslagen icke bör förlängas utan upphöra att gälla, när den nuvarande lagen utgår den 30 juni 1954.

Ett underligt öde gör att prisregleringslagen i den vanliga lagboken står upptagen under näringsfrihetsförordningen. Om vi nu först ser på formuleringen av den nu gällande prisregleringslagen, så heter det att vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen under vissa omständigheter förordna att lagen skall träda i tillämpning.

Ingen kan ju rimligtvis göra gällande, att krig eller krigsfara eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden för närvarande råder. Under sådana omständigheter finns icke, såvitt jag förstår, för närvarande förutsättningar för lagens tillämpning.

Såsom skäl för förlängningen har anförts, att lagen behövs som ett medel i den allmänna ekonomiska politiken. I årets finansplan finns följande uttalande: »Medlen för den ekonomiska politiken får liksom under det senaste året huvudsakligen utgöras av allmänt verkande åtgärder framför allt på det finanspolitiska och kreditpolitiska planet, vid behov kompletterade med direkta kontroller på speciella punkter.»

Det är även vår uppfattning, att man skall använda allmänna finanspolitiska åtgärder i den ekonomiska politiken. Därför är prisregleringslagen ur den synpunkten för närvarande onödig. Såsom ett medel att hindra monopol och karteller har man fr. o. m. den 1 januari 1954 en särskild lagstiftning, som i huvudsak då trädde i kraft. Fr. o. m. den 1 juli gäller lagen mot konkurrensbegränsning i näringslivet i dess helhet.

Ur den synpunkten skulle alltså icke prisregleringslagen vara nödvändig.

Enligt reservanternas uppfattning verkar prisregleringslagen direkt skadligt, därför att de priser som är auktoriserade av statliga myndigheter i regel blir icke maximipriser utan minimipriser. Därigenom kan ju inte prissänkningar slå igenom så hastigt och så fullständigt som önskvärt vore. Vidare har priskontrollen obestridligen en benägenhet att snedvrida produktionen. Ur konsumenternas synpunkt bör alltså prisregleringslagen icke vara önskvärd.

Utskottsmajoriteten har medgivit, att förutsättningarna för prisregleringslagens tillämpning, alltså krig, krigsfara eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden, egentligen icke längre föreligga. Därför har utskottet hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att behovet av en fortsatt statlig priskontroll och grunderna för den priskontrollerande verksamhet, som kan finnas erforderlig, förutsättningslöst utredes, samt att de förslag, som därav må föranledas, framläggas för riksdagen. På denna punkt är reservanternas ense med utskottsmajoriteten, men majoritetens skrivelseförslag bekräftar att förutsättningarna för lagens tillämpning icke för närvarande torde föreligga.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation av herr Sunne m. fl. som är fogad vid andra lagutskottets förevarande utlåtande nr 21.

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! Det torde knappast råda någon tvekan om att en statlig prisreglering lätt blir ett osmidigt verkande instrument med snedvridningar och andra nackdelar som följd; herr Lundgren har talat om några sådana. Vi har inte minst i vårt land många exempel på detta. Statlig prisreglering bör därför enligt min uppfattning tillgripas endast under extraordinära förhållanden, såsom också antydes i 1 § av den nu gällande prisregleringslagen.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Det är min tro att den fria konkurrensen under normala förhållanden är en bättre prisregulator. Till detta kommer att vi, såsom herr Lundgren nyss sagt, fått en ny monopol- och kartellagstiftning, som är avsedd att tillämpas på de områden av affärslivet, där den fria konkurrensen kan anses ha blivit inskränkt genom åtgärder av olika slag. Det kan knappast föreligga några skäl för att under normala förhållanden ha både statlig prisreglering och prisövervakning genom monopolutredningsbyrån. Tvärtom föreligger, såvitt jag kan finna, risk för att den statliga prisregleringen kan leda till att priserna på vissa varor hålles uppe på en alltför hög nivå.

Man kan naturligtvis, herr talman, ställa sig frågan, om det nu råder normala förhållanden. Här gör sig givetvis subjektiva bedömningar gällande. Det finns ingen enhetlig tendens över hela näringslivet, såsom fallet var exempelvis under de tider av varuknapphet och liknande förhållanden, som vi ännu har i livligt minne. Men så mycket torde man kunna säga, att det finns starkare tendenser till en viss regress än motsatsen. Jag använder avsiktligt inte uttrycket depression, ty det vore att överdriva, men att marknaderna är hårdare, att konkurrensen skärpts och att priserna över stora områden pressas ned, torde kunna anses vara en någorlunda riktig teckning av det aktuella läget. Det fordras i dag en anspänning av alla krafter inom industrien och handeln för att vara med i den hårdnande konkurrensen, och detta gäller inte bara exporten utan i lika hög grad förhållandena på vissa inhemska marknader. Min mångåriga erfarenhet från näringslivet säger mig, att vi nu befinner oss i normala förhållanden utan direkt depressiva tendenser och att det finns större anledning att ställa prognosen på ytterligare regress än på en uppgång av konjunkturen.

Om man nu som finansministern anser läget någorlunda balanserat men vill grunda en ytterligare förlängning av prisregleringslagens giltighet på beredskapsskäl, måste jag från mina utgångs-

punkter fråga, när man över huvud taget skall våga sig på att släppa denna fullmakt.

Det är min tro att de generellt verkan- de medel, som statsmakterna i dag förfogar över när det gäller kredit- och penningmarknaderna, är så pass tillfredsställande i den nu rådande konjunkturen — särskilt med tanke på de oenhetliga tendenser som framträder i denna konjunkturbild — att man utan risker bör kunna undvara den statliga prisregleringen.

Däremot är det givetvis angeläget, att denna beredskapslagstiftning moderniseras för att tjäna sitt syfte på tillfredsställande sätt för den händelse den måste tillgripas under extraordinära förhållanden, något som jag livligt hoppas skall dröja länge. Det är endast till skada för samhället och de enskilda människorna, om en sådan lagstiftning måste improviseras.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Sunne och Lundgren m. fl. avgivna reservationen.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! I det nu föreliggande utskottsutlåtandet behandlas ju Kungl. Maj:ts proposition om förlängning av prisregleringslagen. Den är som bekant en fullmaktslag, avsedd att tillämpas vid krig eller krigsfara, vari riket sig befinner, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden. Förutsättningarna för bemyndigandets användning har således varit alldeles exceptionella förhållanden, och de kan ju knappast anses föreligga.

Detta har påtalats vid frågans behandling tidigare år och även i afton, men jag skall inte gå närmare in på denna egendomliga ordning. Jag vill endast fastslå, att tydligen också utskottet nu funnit att denna reglering inte längre kan konserveras från de tidigare utgångspunkterna. Utskottet har därför ansett sig böra rekommendera en utredning, och därmed söka vinna tid för närmare överväganden — om nu detta

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

anses erforderligt, vilket jag har svårt att förstå.

Såsom skäl för en förlängning åberopar finansministern i propositionen att priskontrollen successivt har kunnat reduceras även under 1953. Detta leder väl närmast till slutsatsen, att något behov av priskontroll icke längre förelegat. Finansministern torde med sitt nämnda konstaterande ha godtagit vad som säges i den i propositionen redovisade reservationen till priskontrollnämndens yttrande. I reservationen säges, att »det i dagens läge inte finns några sakliga förutsättningar för en bibehållen priskontroll. Överkonjunkturen inom näringslivet har brutits, kostnadsstegringarna har hejdat, och en stabiliserad pris- och inkomstnivå har uppnåtts. Varutillgången inom landet är riklig, och tendenserna till prisstegringar har upphört samt på olika områden efterträts av prissänkningar».

Priskontrollnämnden har själv en mera halvkväden visa. Den uttrycker sig så, »att den efter hand kunnat slopa den direkta priskontrollen på ett flertal varu- och tjänsteområden och ersätta densamma med fortlöpande prisövervakning. Detta har resulterat i att fri prisbildning nu råder inom stora områden av näringslivet».

Om förhållandena på ett viktigt område — det som kanske mest faller i ögonen, när man ser på dessa frågor — nämligen i fråga om varor och tjänster som ingår i levnadskostnadsindex, säger priskontrollnämnden att den andel, som nu ligger under den direkta kontrollen, i januari detta år uppskattas till cirka 37 procent. Enligt nämnden var samma procentandel i början av föregående år 42. Det är alltså en ganska kraftig nedgång. Allt är utan frånräknande av en post, som kallas för hyresposten. Efter en ny beräkning, som jag har fått del av och som avser det senaste kvartalsskiftet, uppskattas emellertid denna procentandel till 30. Om man analyserar denna procentsiffra, finner man att 10 å 11 procent hänför sig till gruppen livsmedel, att 10 å 11 procent utgör bostads-

posten samt att cirka 9 procent utgöres av andra varor och tjänster. Vid en bedömning av dessa siffror bör man med större rätt säga, att priskontrollnämnden har den direkta kontrollen över 9 procent i stället för 37 av posterna som ingår i levnadskostnadsindex. Priserna på livsmedel bestämmes ju i stort i annan ordning i samband med jordbruksuppbyggnaden. Hyresposten prövas också på annat sätt. Alltså återstår endast de nämnda 9 procenten. Det kan ju vara av intresse att se vad den sista gruppen består av. På bränsleområdet är det ved och importvaran eldningsolja, där priskontrollnämnden givetvis kan utöva ett ganska litet inflytande. Inom beklädnadsområdet är allt fritt utom vissa ullgarner och gummistövlar. Vidare ingår bad och frisörarbeten, läkemedel, läkararvoden, tandvård och till sist biografbiljetter, radio, radiorör, cykeldäck och vissa omnibusresor. Det är alltså inte så livsviktiga varor eller tjänster för vilka priskontrollnämnden nu direkt kontrollerar prissättningen.

Mot denna bakgrund blir bilden litet annorlunda än den man får av redovisningen i priskontrollnämndens skrivelse, som är återgiven i propositionen. Det är svårt att frigöra sig från en känsla att priskontrollnämnden med all makt argumenterar för sitt fortbestånd. Längre fram i skrivelsen framhålles vidare en del varor för vilka prissänkningar genomförts och det sker väl också i det syftet, att det skall gottskrivas priskontrollnämnden. Detta kan lätt nog ge anledning till missförstånd. Vi får nämligen göra klart för oss att priserna på nämnda varor eller i varje fall på de allra flesta av dem hade sänkts även utan en priskontroll.

Handeln har särskilt framhållits som utmärkt av priströghet. Det kan väl finnas vissa naturliga förklaringar härtill, men vi har helt visst inte anledning att räkna med att den blir bestående så länge, att det finns skäl att bara för den skull bibehålla hela priskontrollapparaten. Ty det är väl ändå så att konkurrensmöjligheterna och konkurrensen har

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

stora utsikter att göra sig gällande inom denna näringsgren, kanske större än på andra områden.

Vi skall alltså göra klart för oss att förhållandena i det stora hela nu är sådana, att prisavvägningarna och för närvarande prissänkningarna till den alldeles övervägande delen sker på enskilt initiativ och efter fri prövning och att det inte finns någon anledning att bibehålla en priskontroll i fortsättningen för att få en rimlig prisavvägning, utan snarare tvärtom. Jag återkommer till detta strax.

Att vi nu i tidningarna så ofta får se att priskontrollen medverkat till sänkning av vissa priser får ju inte förleda oss till att starkt övervärdera priskontrollens betydelse. Även om vi emellertid skriver något på priskontrollens kredit, är det helt visst så, att vad som kommer på dess debet väger nog så tungt.

I den reservation, som jag ovan hänvisat till, och som är återgiven i propositionen, heter det: »Priskontroll i nuvarande läge vore icke sällan ägnad att försvåra en önskvärd och i längden nödvändig anpassning av priserna efter gällande kostnads- och konkurrensbetingelser. Den statliga priskontrollen låste prisutvecklingen, och näringsidkarnas benägenhet att låta konkurrensen och andra på en fri prisbildning normalt inverkanse faktorer avgöra prissättningen minskade.»

Dessa fakta, som framhållits vid flera tillfällen, bl. a. i en av oss väckt motion, och som nu särskilt betonats av de sakkunniga med speciell erfarenhet från arbetet i priskontrollnämnden, måste allvarligt beaktas. En stelhet i prisbildningen måste ju leda till ett ogynnsammare prisutfall för konsumenterna.

Vid diskussioner om en fortsatt prisreglering har man också anledning betänka, att en priskontroll har mycket begränsade möjligheter att bedöma en skälighetsprissättning, i stort vida underlägsna den fria marknadsavvägningens. Jag har tidigare här i kammaren framhållit detta utan att på den punkten ha blivit motsagd. Jag anser mig

ändå i dag böra kort upprepa det, då man så lätt bortser därifrån. Vad en priskontroll alltså möjligen kan påverka är vad jag skulle vilja kalla en nyansering av priserna. Om priset skall vara något öre högre eller lägre, kan priskontrollnämnden avväga, men en saklig prövning, om priset rimligen genom en bättre, rationellare produktion skall vara en krona högre eller lägre, kan en priskontroll aldrig klara ut. — Priskontrollen kommer alltid långt i efterhand efter en fri marknadsutveckling. Detta visar förhållandena på många områden. Jag skall inte tynga debatten här med att nämna några exempel, utan jag skall bara peka på vad som hände exempelvis med sjöfrakterna på Östersjön eller med järnpriserna, när de började falla och tendera till en lägre nivå.

I stort sett verkar en priskontroll endast som en efterhandsrevision, och man bör ta med i beräkningen att överskotten, genom ett gynnsammare prisutfall eller resultatutfall i stor utsträckning med vår nuvarande beskattning återgår till det allmänna — från företag underkastade dubbelbeskattning rör det sig väl om mellan två tredjedelar och tre fjärdedelar av sådana överskott.

Jag skall inte heller ta upp tiden med att gå in på de praktiska svårigheter, som sammanhänger med redovisningar till priskontrollen utöver det betungande skriv- och räknearbetet för priskontrollens allehanda formulär. För beräkningarna till priskontrollen uppställas t. ex. andra regler än dem, som tillämpas för redovisning till skattemyndigheterna. Det är oklart, vilka utgångspunkter man skall ha t. ex. för vilket kapacitetsutnyttjande som skall läggas till grund för kalkylerna, för fördelning av rationaliseringsvinster och för redovisning av anskaffningskostnader och lagervärdering.

I övrigt, och det synes vara det väsentliga, framhåller finansministern, att prisregleringen bör bibehållas som en beredskap. Jag kan emellertid inte finna att detta behöver ske genom en arbetande priskontroll. När riksdagen nu är samlad så stor del av året, bör det va-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

ra fullt tillräckligt att man har en fullmaktslag i beredskap att framläggas för riksdagen, om och när så utomordentliga förhållanden inträder, att en priskontroll verkligen skulle bli behövlig. Vid ett sådant tillfälle bleve det väl anledning även av andra skäl att riksdagen sammanträder.

Utskottet har, som sagt, föreslagit en utredning. Enligt min uppfattning, som jag nu redovisat, är en sådan utredning onödig, då priskontrollen utan vidare bör kunna slopas. Jag hoppas att kammaren skall komma till samma slutsats. En utredning nu skulle ju knappast kunna gå ut på annat än bibehållvklart för framtiden av en mycket omstridd och tvivelaktig reglering, vars fortbestånd dåligt rimmar med bl. a. de uttalanden som bl. a. gjorts av finansministern i förra årets debatt i denna kammare i frågan. Finansministern sade: »Jag finner det nämligen alldeles självklart, att en fri prisbildning är nödvändig och att priset har en funktion att fylla i ett land som vårt, med en fri ekonomi och framför allt ett fritt konsumtionsval, ett land med en sådan ekonomisk struktur, att vi måste ha ett omfattande varuutbyte med andra länder och därför aldrig kan undgå prisbildningens verkningar på vår import och export.»

Om utredningen trots allt beslutas, måste den bedrivas skyndsamt, då vi ju under utredningstiden blir bundna och måste räkna med de bestående skadeverkningarna. Den bör givetvis också göras förutsättningslös och även göras mot den bakgrund, som ges av det citerade yttrandet av finansministern, alltså att vi syftar till en fri framtida ekonomi och ej mot ett bibehållet regleringssamhälle.

Herr talman! Här står vi inför valet, att konsumenterna i vårt land antingen skall se fram emot priskontrollerade priser på en högre nivå eller priser som framkommer i en fri marknad på en lägre nivå. I det valet synes mig ej behöva råda någon tvekan.

Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Att en statlig priskontroll är nödvändig i en bristsituation är det säkert ingen som vill förneka. Där emot ställer man sig skeptisk till effekten och värdet av en priskontroll, när tillgången på varor av praktiskt taget alla slag är god. Det är då köparens marknad. Han kan välja inköpskälla. Han tar reda på var han köper billigast. Konkurrensen mellan säljarna är medlet att bringa ned avanserna och därmed försäljningspriserna till en skälig nivå. Förutsättningen är givetvis, att den fria konkurrensen finns. I vårt genomorganiserade land är det inte märkvärdigt, om säljarna söker genom sina organisationer hålla priserna uppe. Att detta kan tänkas föranleda högre priser än vad som ur produktions- och distributionssynpunkt eller på grund av andra omständigheter är skäligt, är också uppenbart. En god varutillgång kan dock inte i längden undgå att verka pristryckande. Men dessutom har vi ju numera en lagstiftning mot begränsning av konkurrensen i näringslivet. Köparnas medvetenhet om att tillgången på varor är god torde innebära en priskontroll, som är effektivare än den statliga. Informationer om prisförhållanden och om varutillgången sprides snabbt genom köparna, som är en kategori som i fråga om många varor kan räknas i hundratusental.

Jag har givetvis ingenting emot den förutsättningslösa utredning, som utskottet föreslår skall tillsättas. Jag skulle förmodligen som motionär ha nöjt mig med detta, om inte utskottet i samma andedrag hade sagt, att det ansluter sig till uppfattningen, att den av priskontrollnämnden bedrivna verksamheten tills vidare bör bibehållas. Hade utskottet sagt, att man skall behålla priskontrollen i avvaktan på att denna utredning blir klar, hade ingenting varit att säga, men när det säger »tills vidare», frågar man sig vad det innebär. När jag läste utskottets uttalande, blev jag verkligen betänksam, och jag ifrågasatte om utskottets begäran om en »förutsätt-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

ningslös» utredning var så allvarligt menad.

Då tillgången på varor för närvarande är, får man väl säga, mycket god, torde det icke föreligga någon risk för att ett upphävande av priskontrollen skulle verka höjande på levnadskostnaderna.

Med hänvisning till vad jag nu sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Det har här erinrats om och framgår även av utskottsutlåtandet, att utskottsmajoriteten och oppositionen på sätt och vis har närmat sig varandra i fråga om priskontrollen. Om jag på ett populärt sätt skulle uttrycka vad det innebär, skulle jag faktiskt kunna säga, att här har regeringens trogna opposition så länge hackat på denna fula ankunge, att den regeringstrogna majoriteten har fått lust att leka med. Det innebär inte att vi inom majoriteten har kunnat följa yrkandena i motionerna och reservationen. Vi anser inte att prisregleringslagen kan upphävas när den nuvarande giltighetstiden utgår.

Herr Larsson var litet fundersam över vad utskottet har skrivit i det avseendet. Enligt min uppfattning är det ganska självklart, att vi som har godkänt riktlinjerna för den penningvårdande politik, som bedrivs av regeringen, anser det helt naturligt, att vi skall ge denna regering de hjälpmedel, som den anser sig behöva för utövandet av denna penningvårdande politik. När nu regeringen har sagt, att möjlighet till en statlig priskontroll tills vidare synes vara behövlig, har vi inte tvekat att tillstyrka en förlängning av lagen. Men vi vill ha en förutsättningslös utredning, hur det skall bli i fortsättningen. Förutsättningarna för denna fullmaktslagstiftning kan ju inte vara desamma nu som när lagen första gången antogs. Förändringar har skett litet undan för undan allt eftersom åren har gått. Jag tror därför inte att lagen har varit till någon som helst skada, ty den har ju tillämpats

på ett sätt som har anpassats efter de ändrade förhållandena.

Herr Wehtje erinrade om att det är ett mycket litet område av varuomsättningen som nu är prisreglerat. Det skulle ju kunna vara motiv för att övergå till den fria prisbildningen även på detta område, men jag tror att när man nu successivt har gått ifrån priskontrollerande bestämmelser och låtit den fria prisbildningen verka, har det ändå varit av inte så liten betydelse, att man har haft denna möjlighet till priskontrollerande övervakning. Från lagutskottets sida har vid varje tillfälle, då vi har förordat en förlängning av lagen, understrukits önskvärdheten av att den priskontrollerande myndigheten med uppmärksamhet följer prisutvecklingen även på de områden, där det har blivit en friare prisbildning, och jag tror att denna övervakningsmöjlighet har haft sitt stora värde för konsumenterna. Jag kan för min del inte följa reservationerna och övriga talesmän här i kammaren i deras uppfattning att den priskontrollerande verksamheten skulle ha medfört några större olägenheter ur konsumentens synpunkt. Jag har nog en ganska stark känsla av att konsumenterna i stort sett har all anledning att vara belåtna med den verksamhet som statsmakterna har utövat med stöd av prisregleringslagen.

Nu har vi i alla fall funnit att utvecklingen kommit så långt att vi bör överväga hur det i framtiden skall bli med priskontrollen. Utskottet har inte uttalat någon mening om den saken, och därför finns kanske ingen anledning att här gå in i en grundligare debatt om det spörsmålet. Vår bestämda uppfattning är den, herr Larsson, att utredningen skall vara förutsättningslös såväl beträffande behovet, vilket skall övervägas, som när det gäller utformningen av en lagstiftning, om utredningen nu visar att behov föreligger av en fortsatt priskontrollerande verksamhet.

Vi kan ju ha litet olika önskemål om vad den utredningen skall komma till för resultat. Herr Wehtje var på det klara med att priskontroll inte behövdes, och om nu utredningen i alla fall kom-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

mer till stånd, räknar han väl med att den skall visa att vi inte behöver någon lagstiftning av detta slag under mera normala förhållanden. Det finns nog de som har andra förhoppningar beträffande utredningens resultat — här har ju väckts motioner, där det direkt yrkats att frågan skall utredas i den avsikten att man skall komma fram till lagbestämmelser, som möjliggör en fortsatt priskontrollerande verksamhet. Jag har inte någon bestämd mening härvidlag. Jag skall inte uttrycka någon förhoppning, men jag kanske kan få säga, att det ju kan tänkas att utredningen resulterar i att den här fula ankungen kommer tillbaka som en vacker svan. Skulle detta bli resultatet, får väl oppositionen erinra sig ett yttrande av det gamla lektorsoriginalet i min hemstad, om vilken det berättas att han vid ett tillfälle sade: »Jag bad Gud att jag skulle få en sparsam hustru, och jag blev bönhörd över hövan.»

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande, herr Norman, förklarade att regeringen bör få de hjälpmedel som den önskar för att kunna förverkliga sin ekonomiska politik och att utskottsmajoriteten av den anledningen har tillstyrkt regeringens förslag om förlängning av prisregleringslagen. Enligt min mening, herr talman, har riksdagen inte bara rättighet utan också skyldighet att pröva såväl den ekonomiska politiken som också de medel som är erforderliga för att förverkliga den ekonomiska politik som regeringen vill föra.

Vad utredningsyrkandet beträffar skiljer sig majoriteten och reservanterna på en punkt. Majoriteten begär en förutsättningslös utredning om fortsatt statlig priskontroll och om grunderna för den priskontrollerande verksamheten, medan reservanterna begär utredning rörande de prisreglerande åtgärderna under krig, krigsfara eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden. Det förelig-

ger alltså en skillnad mellan de båda yrkandena om utredning.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av det inlägg i debatten som utskottets ordförande gjorde.

Han säger att han inte tror att den nuvarande priskontrollen är till någon skada. Jag, det är naturligtvis svårt att påvisa, om den är det eller ej, men här finns dock så många uttalanden från sakkunnigt håll om att så är förhållandet, att jag tycker att man skulle kunna godta den uppfattningen.

Han gör vidare gällande att priskontrollen har varit av ej ringa betydelse för konsumenterna. Det kan ju vara sant, men nu tala vi om huruvida priskontrollen för närvarande är till någon nytta, och det kan den väl inte vara, eftersom det ena området efter det andra har släppts fritt så att det knappast finns kvar någon priskontroll alls. Jag kan inte förstå vad en sådan priskontroll kan vara till för nytta.

Utskottets ordförande säger också, att när riksdagen nu godtar regeringens allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken, bör den även sörja för att regeringen har medel att fullfölja dem, t. ex. genom att på prisområdet utöva en kontroll. Jag vet inte, om herr Norman kör bil, men det är väl i varje fall ganska lätt att fatta meningen med följande jämförelse. Om man vill ge regeringen möjligheter att bromsa framfarten, när detta behövs, kan det vara naturligt att den får ett hjälpmedel att användas under utomordentliga förhållanden. Men att gå därhän att man, sedan man väl tillhandahållit bromsar till bilen, anser det tillrädligt att man kör med dem tillslagna hela tiden, vill jag opponera mig emot. Det blir inte någon vidare behaglig färd, om man kör på det sättet.

Herr NORMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att genast få svara herr Wehtje på hans fråga om vil-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

ken kategori av trafikanter jag tillhör. Jag tillhör den kategori som får gå i diket.

Till herr Lundgren vill jag replikera, att jag är fullt överens med honom om att vi bör granska inte bara riktlinjerna för den penningvårdande politiken utan också vilka medel som riksdagen anser vara lämpliga därvid.

Vad beträffar de olika utredningskrav som här föreligger, finner jag för min del reservanternas utredningskrav fullständigt onödigt. Vi har en prisregleringslag som är utformad efter långa överväganden. Den har ju ändrats, allteftersom man har funnit att erfarenheten har motiverat den ena eller andra ändringen. Gör denna prisregleringslag permanent och återkalla fullmakten, så har vi beredskapslagstiftningen kvar!

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! När andra lagutskottet har tagit ställning till det föreliggande förslaget, har det förenat sitt yrkande om en förlängning av gällande prisregleringslag med ett önskemål om en förutsättningslös utredning om priskontrollens fortsatta verksamhet och dess förutsättningar.

Jag kan på sätt och vis förstå dem som tycker att det är oegentligt, att den priskontrollerande verksamheten sker på grundval av en lag, som är avsedd att tillämpas vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden, och jag erkänner gärna att det finns ingenting i nuvarande lagstiftning som säger någonting om prisövervakningen. Ur denna synpunkt kan det kanske vara naturligt att det, som utskottet föreslår, företas en utredning.

Vad man nu vill är väl att få till stånd en granskning beträffande behovet av fortsatt prisreglerande verksamhet. Jag vill inte göra gällande, att denna verksamhet skulle vara överflödigt och långt mindre att den skulle medföra skador, vilket flera talare här har ansett. Det är klart att man kan ha olika meningar om priskontrollen, men så mycket tycker jag vi kan erkänna, att den på många

områden har medfört en viss återhållsamhet när det gäller prishöjningar och att den vid åtskilliga tillfällen har kunnat genomföra prissänkningar. Nu säger herr Wehtje, att priskontrollen inte förstår mera än att åstadkomma en nyansering av prissättningen. De stora prissänkningarna skulle ske genom effektiva driftsformer. Priskontrollen skulle endast kunna sänka priserna med några ören, men genom en effektiv och rationell produktionsapparat skulle man kunna sänka priserna med kronor. Detta låter säga sig, och jag vet att herr Wehtje gärna vill framhålla den synpunkten. Jag kan gärna erkänna att den verksamhet, som herr Wehtje kanske i första hand kommer nära till vardags, visar rätt goda exempel på vad en rationellt driven produktion kan åstadkomma. Men detta är en sak. En annan sak är att påstå att det gäller generellt.

Herr Wehtje försöker visa hur litet priskontrollen betyder genom att erinra om vilka varor som nu ligger under direkt priskontroll. Han tog då exemplen ved och eldningsolja. Dessa två exempel var nu litet oförsiktigt valda, om det gällde att visa hur förnämligt den fria konkurrensen arbetar. Det är inte kamraren obekant, att priskontrollnämnden för någon tid sedan tvingades att ingripa just beträffande prissättningen på ved för att pressa ned de alldeles för höga marginalerna. Såvitt jag vet skall det väl råda fri konkurrens inom den branschen. Det var bara den lilla haken på konkurrensen, att alla försäljare är sammanslutna i en förening, där man kommit överens om vilka marginaler som skall gälla. Men i övrigt gäller fri konkurrens! Vad beträffar eldningsolja, tycker jag för min del att det är mycket betänkligt att en hel bransch tillämpar försäljningsmetoder, som i praktiken innebär att de prissänkningar som är möjliga att genomföra inte kommer dem till godo, som egentligen borde ha fördel av sänkningarna. Dessa metoder leder dessutom till att officiella beräkningar snedvrids. Jag tycker att det är en mycket allvarlig sak, att man tillämpar ett rabattsystem, som man inte vill

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

gå ifrån och som leder till att man officiellt noterar bränslepriser, av vilka det följer vissa bränsletillägg för hyresgästerna, under det att dessa priser inte betalas av fastighetsägarna, eftersom de får rabatter. Det går kanske att förklara, varför metoden används, men jag tycker att det är mycket svårt att försvara metoden. Nu har även de priserna sänkts. Men i stället för att bara helt allmänt tala om den fria konkurrensens välsignelse bör, tycker jag, de som företräder den meningen vara litet mera verksamma för att försöka sanera sådana här förhållanden, vilket skulle medföra att priskontrollen skulle få mindre anledning att ingripa än nu.

Det finns tyvärr åtskilliga andra områden, där man kan påvisa förhållanden som inte är tillfredsställande, och det gör att den övervakningsverksamhet, som priskontrollen har tillämpat under sista tiden i allt större omfattning, för stora medborgargrupper framstår såsom en nyttig och nödvändig sak. Herrar Lundgren och Wehtje har sagt, att all sakkunskap gör gällande, att priskontrollen är onödig. Det är väl en ensidig sakkunskap som man då åberopar. Det får ju inte bli så att man bara skall ta hänsyn till företagare och andra, som har intresse av och som kan dra nytta av att priskontrollen slopas, utan man måste ta hänsyn även till den andra sidan.

Flera gånger tidigare har jag uttalat den meningen, att en verkligt fri konkurrens är en bättre garanti än en detaljkontroll när det gäller prissättningen. Jag har gärna velat stryka under uttrycket »verkligt fri konkurrens», och jag vill göra det nu också. Man behöver säkerligen ge bättre bevis för viljan att konkurrera och därmed sänka kostnader och priser på ett mera markerat sätt än vad vi hittills fått erfara. Det räcker ju inte med att erinra om att vi har en import och att vi därigenom får en friare konkurrens. Om man i ett led, t. ex. distributionen, använder marginaler som för de flesta människor framstår såsom icke skäligen — det händer ju gång efter annan att myndigheterna måste påvisa

detta — då borde de personer som har intresse av att få bort den direkta priskontrollen försöka att göra en insats där och åstadkomma vad man kallar en självsanering. Det tror jag skulle imponera på den stora allmänheten betydligt mera än detta allmänna tal om att man hyllar en fri konkurrens och dess möjligheter.

Utskottet har här påpekat, att vi nu har fått en särskild lag om konkurrensbegränsningar inom näringslivet, och det är ju riktigt. Den bör man naturligtvis ta hänsyn till när man skall undersöka, huruvida en priskontrollerande verksamhet behövs för framtiden.

Det finns ingen anledning för mig att vid detta tillfälle försöka ange några riktpunkter för en eventuell utredningsarbete. Det förefaller emellertid ändamålsenligt att i varje fall åstadkomma en viss beredskap i fråga om priserna på samma sätt som vi gjort på andra områden, det vill säga en lag som skall gälla om vi skulle råka in i svårigheter på nytt. Sedan får det väl övervägas, om man behöver den prisövervakning som nu har praktiserats en längre tid eller om det måhända kan finnas andra former som är mera ändamålsenliga för att fylla det behov som jag tror föreligger för konsumenterna att ha tillgång till en instans, som kan belysa olika delar av detta för den stora allmänheten så vitala område.

Det får, som sagt, herr talman, en utredning utvisa, och jag har ingenting att invända emot utskottets yrkande.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Herr Norman förklarade att han mycket väl kunde tänka sig, att man gjorde lagen permanent, men återkallade fullmakten för Kungl. Maj:t att för närvarande sätta lagen i kraft. Om ett sådant yrkande skulle framkomma, skulle man nog kunna tänka sig få enighet om det. Men enligt vad jag erfarit torde det inte finnas någon formell möjlighet att framställa ett yrkande i den riktningen. Jag beklagar att denna tanke inte kommit fram under utskottsbehandlingen.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Handelsministern började sitt anförande med att nämna, att det inte fanns någonting som tydde på att priskontrollen under nuvarande förhållanden var överflödig och än mindre skadlig.

Om den inte skulle vara överflödig, skulle jag vilja fråga statsrådet: Varför släpper då priskontrollnämnden den direkta prisövervakningen på område efter område? Jag kan inte förstå annat än att det beror på att priskontrollen inte hinner med att reglera så fort som den fria marknaden sänker priserna. Jag vill erinra om vad som har inträffat — det vet säkert herr statsrådet lika bra som jag — t. ex. på järn- och stålområdet, där man höll på att reglera priserna nedåt med en femöring då och en femöring då. Det gick så fort att priskontrollnämnden inte hann med att sänka priserna i samma takt. Nämnden hade inte sammanträdene ofta nog för att klara detta. När förhållandena blivit sådana för de allra flesta varor, förstår jag inte hur man kan hålla fast vid att priskontrollnämnden inte är överflödig.

Handelsministern nämnde vidare, att på vissa områden är företagarna så pass prismedvetna att när rationaliseringar vidtas eller andra kostnadssänkningar sker så sänks priserna. Jag skulle vilja säga här om företagarna i allmänhet — jag vill verkligen taga dem i försvar — att de sätter en heder i att kunna hålla låga priser. De strävar inte i första hand efter att få stora vinster utan efter att kunna producera, kunna framställa goda varor och till billiga priser. Det är detta de anser vara en heder; det är deras främsta mål. Jag tycker att det inte är rimligt att misstänkliggöra de svenska företagarna och försöka hävda att de hylla en annan politik.

Herr statsrådet talade vidare om min redovisning från det område, på vilket priskontrollnämnden fortfarande har kvar den direkta priskontrollen med avseende på varor som ingår i levnadskostnadsindex. Jag har inte sagt någonting om det är befogat eller ej att hålla dessa områden under priskontroll. Jag rela-

terade bara en uppgift som jag hade fått från priskontrollnämnden i dag. Och jag tycker att herr statsrådets egen utläggning om de två varugrupperna på bränsleområdet, ved och eldningsolja, just inte var så lycklig, därför att det visade sig ju att vad som där kunde påtalas berodde på att konkurrensen var begränsad. Och för att avhjälpa sådant har vi ju särskilda organ som kan vidta åtgärder.

När handelsministern talar om nödvändigheten att upprätthålla priskontrollen i handelsledet och säger, att producenterna väl också skulle erkänna värdet därav, så vill jag till detta anföra att företagarna i producentledet har ett mycket stort intresse av att även de omkostnader, som faller på varorna sedan dessa har lämnat fabrikena, hålles så låga som möjligt. Tillverkarna arbetar ju själva i samma syfte. Jag tror att om statsrådet lägger handen på hjärtat måste statsrådet också erkänna, att i det avseendet har det gjorts mycket och görs fortfarande mycket.

Till sist vill jag här endast göra samma uttalande som jag har gjort till utskottets ordförande. Jag anser visserligen att det kan vara rimligt att man har en beredskap för extraordinära tillfällen, men man skall inte upprätthålla en priskontroll bara för att ha den beredskapen nära till hands. Det måste vara till fyllest att man har ett lagförslag. Jag skulle också kunna tänka mig att vi till och med skapade en fullmaktslag, varvid fullmakten dock nu inte utövades. Men här är det ju nu på det viset, att riksdagen lämnar en fullmakt för extraordinära förhållanden, och så användes fullmakten omedelbart. Under sådana omständigheter menar jag att riksdagen inte skall lämna någon fullmakt, utan då skall vi nöja oss med att ha ett förslag till en beredskapslag, som beslutas när man ser att fara föreligger för sådana extraordinära förhållanden, då det kan vara befogat att införa en priskontroll.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Herr Wehtje säger, att det förhållandet att priskontrollnämnden

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

släppt den direkta priskontrollen på vissa områden väl är ett bevis för att nämndens verksamhet är överflödig. Jag tror att herr Wehtje har sig bekant att priskontrollen har avvecklats på åtskilliga områden och ersatts med en prisövervakning, ofta i samförstånd med vederbörande bransch, som utlovat regelbundna uppgifter om vilken prissättning man tillämpar. Jag tycker att det är en riktig metod, därför att det står i nämndens direktiv, att i den mån som varutillgången blir riklig och man kan konstatera en någorlunda god konkurrens inom ett visst område skall man eftersträva att släppa den direkta kontrollen. Det finns som sagt åtskilliga områden där företagen förklarat sig villiga att lämna uppgifter till nämnden för att denna skall kunna se vad som förekommer inom området.

Herr Wehtje säger vidare, att det är orättvist att misstänkliggöra företagare på det sätt som jag skulle ha gjort. Jag försökte uttrycka den meningen, att herr Wehtje kanske har erfarenhet från företagsverksamhet, där man har lyckats att med rationalisering och effektivisering nå stora resultat men tillade, att jag tyvärr inte vågar säga att det är en generell företeelse.

För någon vecka sedan hade jag en interpellationsdebatt i medkammaren, där en av handelns egna företrädare tog avstånd från systemet med ensamförsäljare av en viss vara. Han sade: »Den typen av affärsmän, s. k. ensamförsäljare, vill vi inte solidarisera oss med!» För mig framstår det såsom alldeles obegripligt att påstå, att en företagare av denna typ som riktmärke för sin strävan skulle ha att pressa marginalerna så långt ned som möjligt. Det är tvärtom så, att marginalsättningen på varorna i fråga blir alldeles särskilt betungad, därför att det på detta sätt lägges in ett helt nytt led i distributionsapparaten. Från tillverkaren går varan till en ensamförsäljare, som säljer till en grossist, och i sista hand kommer sedan detaljförsäljningen. Det är uppenbart att sådana företeelser tar bort effekten av t. ex. de

resultat som kan nås på produktionsstadiet.

Det måste vara ett allmänt intresse att komma till rätta med sådana företeelser, ty i produktionskedjan jagar man ju efter de allra minsta delarna — delar av en procent — i produktionskostnaderna, som man anser det viktigt att få fatt på för att kunna få ned priserna. Men när varan är färdig, så höjs priset genom onödigt höga distributionskostnader. Jag föreställer mig att framsynta företagare måste ha ett intresse av att sådana företeelser inte blir alltför vanliga inom vårt ekonomiska liv.

Till slut vill jag endast säga ett par ord om den bransch som var, som herr Wehtje uttryckte saken, bunden av konkurrenshämmande faktorer. På många av de områden, där man talar om en fri konkurrens, förekommer tyvärr uppgörelser eller överenskommelser, som parterna inbördes förklarar sig hålla. I den mån de bryter mot dessa överenskommelser betraktas de som mer eller mindre osolidariska. Så långt jag vet har inte någon myndighet kunnat upptäcka något officiellt monopol inom oljebranschen — jag betonar uttrycket *någon myndighet*. Om det finns någon överenskommelse eller inte har jag ingen anledning att uttala mig om. Det företogs en utredning för en del år sedan, där utredningsmännen konstaterade att det förelåg ett monopol, men företagarna själva förklarade att detta inte var med sanningen överensstämmande.

Nu var det inte i första hand detta, som jag påtalade, utan det var det förhållandet, att man arbetar med ett system med stora rabatter åt köparna, rabatter som inte kommer till synes i officiella noteringar. Det innebär ju att man inte officiellt lämnar det lägsta pris som varit möjligt för en vara. Det är anmärkningsvärt, när en så betydelsefull vara som t. ex. eldningsolja prissättes på detta sätt. Följden därav blir ett orättvist resultat, som går ut över hyresgäster och andra.

Det är för mig naturligt — och det borde framstå såsom självklart — att

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

när priserna faller i t. ex. inköpsledet, så bör detta omedelbart få resultat i andra led genom att även de priser sänks, som kan vara fastställda som normalpriser eller stoppriser. Det är ur min synpunkt endast glädjande om ett officiellt organ blir efter i ett sådant sammanhang. Det felet har då varit rådan- de, att ett fastställt normalpris eller stoppris har blivit ett minimipris. Det har ytterst sällan förekommit att man velat underskrida detta pris, oavsett att man har haft rätt därtill under hela den tid priskontrollen har verkat. Därför betraktas det också såsom ganska sensationellt, om någon går under ett sådant pris. För min del tycker jag det skulle vara det naturliga och rimliga att så skedde. Och om det hade skett litet fler gånger, kanske många flera hade sagt, att nu behövs inte priskontrollen, nu kan vi nöja oss med prisövervakning, för nu har det blivit åtminstone någon rörlighet i priserna. Men det har varit ytterst sällan man sett ett sådant fenomen.

Däremot har det ofta varit så, att man velat höja priserna, och det har hänt åtskilliga gånger att man klandrat den priskontrollerande verksamheten och sagt, att genom den kommer att inträffa en väldig snedvridning av produktionen och en katastrof för branschen. Men resultatet har visat sig många gånger bli en ökad omsättning, trots att priserna har blivit sänkta, och branschens utöware har så långt ifrån råkat ut för en katastrof att de har kunnat bärga ett ganska hyggligt levebröd. Vi har många exempel på att så har skett. Därmed har jag velat påpeka, att överdrifterna när det gäller kritiken mot priskontrollen har varit mycket stora och mycket markanta.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag vill med anledning av handelsministerns senaste anförande bara säga, att jag inte uttalat någon kritik mot priskontrollnämnden för det sätt på vilket den utövat sin verksamhet — jag har talat om priskontrollverksamhet

i allmänhet, och jag hoppas att det har stått klart för kammarens ledamöter. Jag tycker att den saken inte hör hit. Denna debatt skall väl ändå röra sig om själva principfrågan, om vi skall ha en priskontrollerande verksamhet genom en statlig myndighet eller inte.

Det som handelsministern sade dessförinnan rörde också frågor som vi inte heller nu diskuterar. Det gällde frågor om monopolövervakning, och de är inte aktuella i detta sammanhang. Vi har ett organ för övervakning av monopol, och att därvidlag göra någon ändring genom ett beslut i detta sammanhang är ju ej aktuellt.

I övrigt kan jag fatta mig mycket kort. Jag har förut gjort ett uttalande, som väl ej kunnat missförstås, om att från de företag, som är producenter, har man ett alldeles klart intresse att inte bara förbilliga varan under den egna behandlingen utan även under dess vidare färd till konsumenten. Jag nödgas nu upprepa detta med anledning av vad handelsministern sade.

Till sist endast ett par ord angående prisövervakningen. Om en priskontroll är överflödig, är sannerligen också en prisövervakning överflödig. De som i sin verksamhet kan acceptera en prisövervakning och kan ge en klar redovisning för att de även utan en priskontroll sköter sin prissättning på ett rimligt sätt, de kommer att klara det också en prisövervakning förutan. Jag har själv haft s. k. prisövervakning på flera områden, och jag kan försäkra att vårt handlande — och så är säkert fallet också hos mina kolleger — blir alldeles oberoende av om man har en s. k. anmälningsskyldighet eller inte när man vill ändra priserna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 41.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om yrkesskadeförsäkring m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 15 januari 1954 dagtecknad proposition, nr 60, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om yrkesskadeförsäkring,

2) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, samt

3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal.

I propositionen hade föreslagits, att 1916 års olycksfallsförsäkringslag, 1929 års yrkessjukdomsförsäkringslag och 1918 års fiskarförsäkringsförordning skulle fr. o. m. den 1 januari 1955 avlösas av en lag om yrkesskadeförsäkring. Den nya yrkesskadeförsäkringen hade föreslagits skola samordnas med den allmänna sjukförsäkringen enligt riktlinjer, som godkänts av 1953 års riksdag i samband med att beslut fattades om sjukförsäkringsreformens genomförande. Samordningen innebar, att personer, som voro både sjukförsäkrade och obligatoriskt yrkesskadeförsäkrade, vid yrkesskada skulle få ersättning från yrkesskadeförsäkringen först sedan en viss tid, den s. k. samordningstiden, gått till ända. Under samordningstiden skulle sjukhjälp utgå från allmän sjuk-kassa enligt sjukförsäkringslagens regler på samma sätt som vid sjukdom i allmänhet. Samordningstiden skulle omfatta tiden t. o. m. 90:e dagen efter olycksfallsdagen eller, om yrkesskadan uppkommit på annat sätt än genom olycksfall, efter dagen för skadans yppande. Om skadan medförde rätt till livränta, skulle samordningstiden dock upphöra senast den dag, livränterätten inträdde.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om yrkesskadeförsäkring var i nedan angivna delar så lydande:

1 §.

Försäkring enligt denna lag är dels obligatorisk och dels frivillig.

Den obligatoriska försäkringen äger rum i riks-försäkringsanstalten men må på villkor som nedan sägs i stället ske i ömsesidigt försäkringsbolag, som bildats för sådant ändamål och för vars förbindelser delägarna svara med obegränsad personlig ansvarighet. Frivillig

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

försäkring tecknas i riksförsäkringsanstalten eller i dylikt bolag.

När i denna lag användes uttrycket försäkringsinrättning, avses därmed riksförsäkringsanstalten eller bolag som nyss nämnts.

3 § första stycket.

Varje arbetstagare i allmän eller enskild tjänst är, såvida ej annat föranledes av vad i 4 eller 5 § sägs, försäkrad för yrkesskada.

6 §.

Med yrkesskada förstås

a) skada till följd av olycksfall i arbetet;

b) skada, som eljest orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ämne eller strålende energi; samt

c) i den mån Konungen så föreskriver skada, som annorledes än genom olycksfall orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ensidiga, ovanliga eller ovanligt ansträngande rörelser, av fortgående, upprepat eller ovanligt tryck, av skakningar eller vibrationer från maskiner eller verktyg eller av buller eller smitta.

Med skada avses kroppsskada ävensom skada å konstgjord lem eller därmed jämförlig anordning, som är i bruk för sitt ändamål.

Solsting, värmeslag, förfrysning, inflammation i arbetsvalk ävensom skada genom mekanisk inverkan under högst några få dagar anses städse hava uppkommit genom olycksfall.

Till olycksfall i arbetet hänföres jämväl olycksfall vid färd till eller från arbetsstället, såframt färden föranledes av och står i nära samband med arbetsanställningen.

Skada, som orsakats av krigsåtgärd under krig vari riket befinner sig, anses ej såsom yrkesskada.

7 §.

Har arbetstagare, som ådragit sig skada, varit utsatt för olycksfall i arbetet, skall orsakssamband anses föreligga mellan olycksfallet och skadan, såvida icke övervägande skäl tala däremot.

Vad som nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, om arbetstagaren i arbetet varit utsatt för inverkan, som avses i 6 § första stycket b) eller c).

16 §.

Har olycksfall eller inverkan, som avses i 6 §, efter upphörande av därav försakad sjukdom medfört under längre eller kortare tid bestående förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av densamma med minst en tiondel, utgives under tiden *livränta* till den skadade. Medför samma olycksfall eller inverkan ånyo sjukdom, på grund varav sjukpenning skall utgå, äger den skadade dock icke uppbära livräntan under sjukdomstiden. Livräntan beräknas på grundval av den skadades årliga arbetsförtjänst, i förekommande fall nedsatt efter vad i tredje stycket sägs, (*ersättningsunderlaget*) samt utgår för tid till och med den månad, under vilken han fyller sextiosju år, med belopp som för år räknat motsvarar

a) vid förlust av arbetsförmågan: elva tolfte delar av ersättningsunderlaget,

b) vid nedsättning av arbetsförmågan med minst tre tiondelar: en mot graden av nedsättningen svarande del av ersättningsunderlaget, minskad med en tolfte del av detta, och

c) vid nedsättning av arbetsförmågan med mindre än tre tiondelar: den del av två tredjedelar av ersättningsunderlaget, som svarar mot graden av nedsättningen.

För tid från och med månaden näst efter den, under vilken skadad fyllt sextiosju år, utgör livräntan tre fjärdedelar av det belopp, vartill livräntan skall beräknas jämlikt första stycket.

Vid fastställande av ersättningsunderlaget medräknas årlig arbetsförtjänst, som icke överstiger 7 200 kronor, till hela sitt belopp, den del av arbetsförtjänsten, som överstiger 7 200 men ej 10 800 kronor, till tre fjärdedelar och den del därav, som överstiger 10 800 kronor, till hälften.

På ansökan av den skadade må försäkringsrådet, när skäl därtill prövas föreligga, besluta att livränta eller del

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

därav eller livränta för viss tid skall utbytas mot ett belopp för en gång, motsvarande högst de utbytta livräntebeloppens kapitalvärde enligt beräkningsgrunder som fastställas av Konungen.

20 § första—tredje styckena.

Änka efter den avlidne äger uppbära livränta, så länge hon lever ogift. Livräntans belopp skall för tid till och med den månad, under vilken änkan fyller sextiosju år, motsvara en tredjedel och för tid därefter en fjärdedel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Levde makarna åtskilda efter vunnen hemskillnad, skall livränta dock ej utgå till änkan med mindre hon enligt dom eller avtal var berättigad till underhåll av den avlidne.

Var den avlidne ogift, skall livränta efter samma grunder som angivits i första stycket utgå till ogift kvinna, som sedan avsevärd tid sammanlevde med den avlidne under äktenskapsliknande förhållanden, så ock till kvinna, som var trolovad med den avlidne och som hade eller haft barn med honom eller var havande med barn till honom. Har kvinna som nu nämnts varit gift och äger hon åtnjuta underhåll av sin förutvarande man eller, om han är avliden, i egenskap av efterlevande till honom uppbära livränta, pension — annan än folkpension — skadestånd eller annan därmed jämförlig ersättning, som skall upphöra att utgå därest hon ingår nytt äktenskap, skall för tid, under vilken hon äger rätt till dylik förmån, henne tillkommande livränta enligt detta stycke minskas med vad som svarar mot värdet av förmånen. Avdrag som nu sagts skall ock ske för vad kvinnan äger uppbära i livränta efter man, med vilken hon tidigare sammanlevat under äktenskapsliknande förhållanden eller varit trolovad.

Rätten till livränta enligt första eller andra stycket upphör, därest den efterlevande avsevärd tid under äktenskapsliknande förhållanden sammanlever med annan.

28 § första stycket.

Sjukpenning jämte barntillägg samt livränta, som avses i 16 §, må skäligen

nedsättas, såframt den försäkrade ådragit sig skadan vid förövande av handling, för vilken straff genom lagakraftgående dom ådömts honom, eller, sedan skadan inträffat, gör sig skyldig till grov ovarsamhet ur hälsosynpunkt eller medvetet eller av grov vårdslöshet lämnar oriktig eller vilseledande uppgift angående förhållande, som är av betydelse för rätten till ersättning.

I samband med propositionen hade utskottet förehaft 10 i anledning av den samma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 402 av herr *Andersson, Lars*, m. fl.
nr 404 av herrar *Aastrup* och *Spetz*,
nr 405 av herr *Norling* m. fl. och
nr 407 av herrar *Svärd* och *Ewerlöf*
samt

inom andra kammaren:

nr 507 av herr *Adolfsson* m. fl.,
nr 517 av fru *Nilsson* m. fl.,
nr 518 av fröken *Liljedahl* m. fl.,
nr 519 av herr *Königson* m. fl.,
nr 522 av herrar *Hjalmarson* och *Birke* och
nr 523 av herr *Hagård*.

I motionerna I: 404 och II: 518, som voro likalydande, hade påtalats, att propositionen icke gäve någon närmare belysning av de konsekvenser, som uppkomme vid en övergång till det civilrättsliga arbetstagarbegreppet. Vidare hade framhållits, att det enligt propositionen i en del fall vore oklart, om svensk lag gällde när svenska arbetare blivit utsända för arbete utomlands eller när ett utländskt företag sysselsatte arbetare här. I båda dessa avseenden hade motionärerna funnit en kompletterande utredning önskvärd. Motionerna utmynade i en hemställan, att de anförda synpunkterna måtte beaktas vid propositionens behandling och att de ändringar i propositionsförslagen, som föranleddes därav, måtte utarbetas av utskottet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 402 och II: 507, I: 404 och

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

II: 518, I: 405 och II: 517, I: 407 och II: 522 samt II: 519 och II: 523, såvitt motionerna avsåge ändring i de genom propositionen framlagda lagförslagen — för sin del antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om yrkesskadeförsäkring,
2) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring och

3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal; samt

B. att motionerna

1) I: 404 och II: 518,

2) I: 405 och II: 517,

3) I: 407 och II: 522 samt

4) II: 523,

i den mån de ej blivit besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet beträffande 3 § i förslaget till lag om yrkesskadeförsäkring anfört bland annat:

»I likhet med departementschefen anser utskottet det inte möjligt att i lagen reglera den obligatoriska yrkesskadeförsäkringens räckvidd i internationellt hänseende. Den oklarhet som påtalats i motionerna I: 404 och II: 518, torde därför inte kunna undanröjas på annat sätt än genom konventioner. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse, att frågan lösts konventionsvägen såvitt angår de nordiska länderna och att förhandlingar inletts med andra stater rörande överenskomelser i ämnet. Utskottet har inhämtat, att enligt rådande praxis svensk arbetstagare, som här i landet utför arbete för utländskt företags räkning, regelmässigt anses omfattad av den obligatoriska försäkringen, och detta även om företags verksamhet här är av tillfällig natur och försäkringspremier ej erlagts av arbetsgivaren. Utskottet förutsätter, att denna praxis skall tillämpas även sedan den nya lagstiftningen trätt i kraft.»

Rörande 16 § i samma lagförslag hade utskottet i motiveringen yttrat bland annat:

»Vid utformningen av den nya lagstiftningens bestämmelser om beräkningen av invalidlivräntor måste hänsyn tagas till en rad olika faktorer. En viktig fråga är, hur förhållandet bör ordnas mellan å ena sidan yrkesskadeförsäkringens invalidlivräntor och å andra sidan folkpensioneringens ålders- och invalidpensioner samt sjukbidrag. Att nu mera definitivt lösa detta komplicerade samordningsproblem torde inte vara möjligt, och man måste därför enligt utskottets mening nöja sig med att tillse, att folkpensioneringslagens bestämmelser vinner tillbörligt beaktande vid utformningen av livräntereglerna. Såvitt utskottet kunnat finna, har så skett i det genom propositionen framlagda förslaget.»

Vid utskottets hemställan under A. hade reservationer avgivits dels, av herrar *Lundgren* och *Hagård*, beträffande lagförslagen i deras helhet, dels och beträffande särskilda delar av förslaget till lag om yrkesskadeförsäkring.

Sålunda hade vid 3 § reservation anförts av herrar *Anders E. Johansson* och *Kronstrand*, fröken *Höjer* samt herr *Rimmerfors*, vilka ansett, att det nyss återgivna stycket av utskottets motivering till 3 § i förslaget till lag om yrkesskadeförsäkring bort hava följande lydelse:

»I likhet — — — i ämnet. Utskottet anser i likhet med motionärerna, att det är oklart huruvida rådande praxis medger, att varje svensk arbetstagare, som antingen här i landet utför arbete för utländskt företags räkning eller i utlandet arbetar för svenskt företag, omfattas av den obligatoriska försäkringen. Utskottet förutsätter emellertid, att den nya lagstiftningen kommer att så långt möjligt tillämpas så, att ifrågavarande arbetstagare kommer att inrymmas i den obligatoriska försäkringen.»

Vid 6 § av samma lagförslag hade reservationer anmälts

1) av herrar *Anders E. Johansson* och *Kronstrand*, fröken *Höjer* samt herr *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottets motivering bort i vissa angivna delar erhålla den ändrade lydelse, reservationen vi-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

sade, samt att utskottet bort hemställa, att 6 § måtte få följande lydelse:

Med yrkesskada förstås

a) skada till följd av olycksfall, som inträffat i arbetet eller härflutit av arbetsförhållandena;

b) skada, som eljest orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ämne eller strålände energi; samt

c) i den mån Konungen så föreskriver skada, som annorledes än genom olycksfall orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ensidiga, ovanliga eller ovanligt ansträngande rörelser, av fortgående, upprepat eller ovanligt tryck, av skakningar eller vibrationer från maskiner eller verktyg eller av buller eller smitta.

Med skada — — — sitt ändamål.

Solsting, värmeslag — — — genom olycksfall.

Till olycksfall, som avses i första stycket a), hänföres jämväl olycksfall vid färd till eller från arbetsstället, såframt färden föranledes av och står i nära samband med arbetsanställningen.

Skada, som — — — såsom yrkesskada.

2) av herr *Lundgren*, som ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att 6 § måtte få följande lydelse:

Med yrkesskada — — — eller smitta.

Med skada — — — sitt ändamål.

Solsting, värmeslag — — — genom olycksfall.

Till olycksfall i arbetet hänföres jämväl olycksfall vid färd till eller från arbetsstället, så framt färden föranledes av och står i omedelbart samband med arbetsanställningen.

Skada, som orsakats av arbete i arbetstagarens hem eller å arbetsställe, som av honom bestämts, eller av krigsåtgärd under krig, vari riket befinner sig, anses ej såsom yrkesskada.

Vid 7 § av berörda lagförslag hade reservationer anförts

1) av herrar *Anders E. Johansson* och *Kronstrand*, fröken *Höjer* samt herr *Rimmerfors*, vilka, under åberopande av

sin reservation vid 6 §, ansett, att utskottet bort hemställa, att 7 § måtte få följande lydelse:

Har arbetstagare, som ådragit sig skada, varit utsatt för olycksfall, som avses i 6 §, skall orsakssamband anses föreligga mellan olycksfallet och skadan, såvida icke övervägande skäl tala däremot.

Vad som — — — eller c).

2) av herr *Lundgren*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att 7 § måtte utgå ur förslaget.

Vid 16 § av lagförslaget hade reservationer avgivits

1) av herrar *Anders E. Johansson* och *Kronstrand*, fröken *Höjer* samt herr *Rimmerfors*, vilka ansett, att det stycke i utskottets motivering till nämnda paragraf, som började med orden »Vid utformningen» och slutade med »framlagda förslaget», bort avfattas sålunda:

»Vid utformningen — — — invalidpensioner och sjukbidrag. Beträffande försäkringsförmånerna är det beklagligt, att den viktiga frågan om en samordning mellan livräntorna och folkpensionsförmånerna i stort sett skjutits undan. Utskottet har inte haft möjligheter att göra en överarbetning, men förutsätter, att Kungl. Maj:t upptar denna fråga till prövning i samband med kommande översyn av pensionsförsäkringen.»

2) av herrar *Lundgren*, *Anders E. Johansson* och *Kronstrand*, fröken *Höjer* samt herr *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottets motivering till paragrafen i fråga bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att 16 § måtte få följande lydelse:

»Har olycksfall — — — av nedsättningen.

För tid — — — första stycket.

Vid fastställandet — — — till hälften.

Försäkringsrådet må, när skäl därtill prövas föreligga, besluta att livränta eller del därav eller livränta för viss tid

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

skall utbytas mot ett belopp för en gång motsvarande högst de utbytta livräntebeloppens kapitalvärde enligt beräkningsgrunder, som fastställas av Konungen. Har den skadade icke gjort ansökan därom, må sådant utbyte dock ske allenast om det finnes vara till synnerligt gagn för den skadade.»

Vid 20 § hade reservation avgivits av, utom annan, herr *Lundgren*, som ansett, att utskottets motivering till nämnda paragraf bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att paragrafen måtte avvattas på sätt i reservationen angivits. I reservantens förslag hade paragrafens andra och tredje stycken utbyts mot följande stycke:

»Livränta skall efter samma grunder, som angivits i första stycket, utgå till kvinna, som var trolovad med den avlidne och som hade eller haft barn med honom eller var havande med barn till honom. Har kvinna som nu nämnts varit gift och äger hon åtnjuta underhåll av sin förutvarande man eller, om han är avliden, i egenskap av efterlevande till honom uppbära livränta, pension — annan än folkpension — skadestånd eller annan därmed jämförlig ersättning, som skall upphöra att utgå därest hon ingår nytt äktenskap, skall för tid, under vilken hon äger rätt till dylik förmån, henne tillkommande livränta enligt detta stycke minskas med vad som svarar mot värdet av förmånen. Avdrag som nu sagts skall ock ske för vad kvinnan äger uppbära i livränta efter man med vilken hon tidigare varit trolovad.»

I en av herrar *Lundgren* och *Hagård* vid 28 § avgiven reservation hade för första stycket av berörda paragraf förordats följande lydelse:

Sjukpenning jämte barntillägg samt livränta, som avses i 16 §, må skäligen nedsättas, såframt skadan föranletts av att den försäkrade varit berusad eller den försäkrade vållat skadan genom grov vårdslöshet eller ådragit sig skadan vid förövande av handling, för vilken straff genom lagakraftägnad dom ådömts honom, eller, sedan skadan in-

träffat, gör sig skyldig till grov ovarsamhet ur hälsosynpunkt eller medvetet eller av grov vårdslöshet lämna oriktig eller vilseledande uppgift angående förhållande, som är av betydelse för rätten till ersättning.»

Slutligen hade vid utskottets hemställan under B 1 reservation anmälts av herrar *Anders E. Johansson* och *Kronstrand*, fröken *Höjer* samt herr *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 404 och II: 518, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om

1) en kompletterande utredning enligt förut i motiveringen angivna riktlinjer i syfte att belysa de konsekvenser, som uppkomme vid en övergång till det civilrättsliga arbetstagarbegreppet;

2) förnyad utredning angående beräkningen av efterlevandelivräntorna;

3) skyndsamt utredning och förslag rörande de åtgärder som kunde behövas för att vidmakthålla det önskvärda försäkringsskyddet för de allvarliga riskerna inom fiskaryrket.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr NORMAN (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 22 hemställas, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A 1 på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts i punkten behandlade lagförslag, i den mån så erfordras, paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages, att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A 1.

Kungl. Maj:ts i punkten tillstyrkta lagförslag.

1 §.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! I behandlingen av det utlåtande, som här föreligger, har jag i väsentlig mån deltagit. Mitt samtidiga deltagande i särskilda utskottet hindrade mig emellertid från att närvara vid det sammanträde, då de definitiva besluten fattades. Det är alltså mer av formella än av reella skäl, som mitt namn saknas under den reservation som är avgiven av herr Anders Johansson m. fl.

Om grundprincipen i lagförslaget, sådan den är utformad i första paragrafen, nämligen att försäkringen skall vara dels obligatorisk, dels frivillig, torde delade meningar knappast råda. I fråga om lämpligheten att överföra yrkesskadeförsäkringen till en enda för ändamålet bildad statlig försäkringsinrättning och tvinga de nuvarande socialförsäkringsboken att upphöra måste man dock ställa sig tveksam. Denna fråga kommer emellertid upp i samband med behandlingen av propositionen nr 208 och bör behandlas i det sammanhanget.

I övrigt kan helt allmänt sägas följande om lagförslaget. Som bekant innehåller nu gällande olycksfallsförsäkringslag och yrkessjukdomsförsäkringslag stadganden och föreskrifter, som varit mycket svårtolkade. Efter fyrtio års erfarenheter, bl. a. i rättspraxis, har man emellertid nu kommit så långt, att vissa relativt klara bedömningsgrunder kunnat uppställas att gälla såsom norm vid lagens tillämpning. Man hade då kunnat vänta sig, att det nu föreliggande förslaget till lag om yrkesskadeförsäkring antingen följt gällande lagföreskrifter till såväl innehåll som form, till den del föreskrifterna icke är nyskapade, eller också att man över hela linjen vinnlagt sig om en klarare och mindre svårtolkad formulering än hittills. På denna punkt kan man emellertid utan överdrift säga att förväntningarna blivit svikna.

I första hand och kanske allra mest påtagligt gäller detta om departementschefens och utskottets tolkning av till-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

hörigheten till den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen. Jag är därmed inne på tillämpningen av 3 §. Man har här, uppenbarligen för att få överensstämmelse med annan sociallagstiftning, brutit med den hittillsvarande ordningen genom att lämna det socialrättsliga arbetstagarbegreppet och övergå till ett civilrättsligt. Därom skulle kanske inte ha varit så mycket att säga, därest det civilrättsliga arbetstagarbegreppet omfattat vissa klart angivna grupper av anställda. Så är emellertid ingalunda fallet. En hel del rättsfall har givit vid handen, att gränserna ingalunda ännu är klart utstakade. Även häri hade man kunnat foga sig. Men den mest beklagliga följden av den nya ordningen är att en hel del grupper, som hittills varit försäkrade, nu ställs utanför försäkringen. Detta gäller särskilt vissa grupper av s. k. beroende uppdragstagare såsom handelsresande, vissa funktionärer inom trädgårdsnäringen o. s. v. Även detta hade kunnat accepteras, om man gjort allmänt kunnigt vilka grunder det är, som nu förlorat sitt försäkringsskydd.

I enlighet med det nu föreliggande förslaget kommer efter den 1 januari 1955, då lagen träder i kraft, en hel del anställda, som drabbas av olycksfall eller skada, att leva i den tron, att de är försäkrade för denna skada, och först sent kommer de att med grämlse upptäcka, att detta skydd ryckts undan dem. Än värre ställer sig situationen givetvis för efterlevande, när skadan medfört dödlig utgång, och då de efterlevande också har levat i den tron, att de svåraste följdena av en sådan olycka skulle bli överkomliga tack vare ett som man föreställt sig befintligt försäkringsskydd.

Detta är naturligtvis icke någon tillfredsställande sakernas ordning. Reservanterna Anders Johansson m. fl. har därför ställt det praktiskt synnerligen välmotiverade yrkandet, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om kompletterande utredning i syfte att belysa de konsekvenser, som uppkommer vid en övergång till det civilrättsliga arbetstagarbegreppet.

Jag får därför dels yrka bifall till

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

reservanternas yrkande under B 1) å s. 116, dels hemställa att utskottets motivering å s. 46 och 47 ändras i överensstämmelse härmed.

I fråga om 3 § kan tilläggas, att de reservanter, som jag nyss nämnde, pekat på olägenheten av att man inte säkert vet om arbetstagare, som i utlandet arbetar för svenskt företag, omfattas av den obligatoriska försäkringen. Departementschefen hänvisar i detta fall till möjligheten att reglera frågan genom konventioner på diplomatisk väg. Emellertid bör framhållas det faktum, att Kungl. Maj:t redan enligt nu gällande olycksfallsförsäkringslag haft bemyndigande att träffa dylika överenskomelser, och ändå har resultatet endast blivit en konvention med övriga nordiska länder. Man har visserligen inlett förhandlingar med Frankrike, Schweiz och Italien, men resultatet av dessa förhandlingar är ännu mycket osäkert. Fall har inträffat, säger departementschefen, då en i utlandet för svensk arbetsgivare tillfälligt sysselsatt arbetstagare blivit helt utan ersättning. Det hade varit önskvärt med en bestämmelse om att en dylik arbetstagare skall erhålla ersättning enligt svensk lag, eller åtminstone med en antydning i motiveringen att så bör vara fallet, därest han inte gottgöres för skadan i det land där han arbetar.

Jag får därför yrka, att den ändringen göres i utskottets motivering till 3 §, som förut nämnda reservanter har föreslagit.

I 6 § behandlas frågan om försäkringsskyddets omfattning. Det föreslås, vilket i och för sig är en önskvärd utvidgning av försäkringsskyddet, att även de som är sysselsatta i hemindustriellt eller därmed jämförligt arbete skall omfattas av lagen och att begreppet olycksfall i arbete eller annan skada, som orsakas av arbete, sålunda skall ges en mer vidsträckt tolkning än hittills.

Uppenbart är emellertid att det är nästan omöjligt att vid hemarbete skilja mellan skada i arbetet och skada på grund av andra normala levnadsförhållanden. Reservanterna herrar Anders E.

Johansson m. fl. har därför framställt det enligt min mening mycket förnuftiga förslaget, att en sådan ändring skall företas i 6 § första stycket a) att det av lagtexten klart framgår, att olycksfall, som härflutit av arbetsförhållandena, även räknas såsom inträffat i arbetet. Man får då också med olycksfall i ödemarksförläggning, sjöfolks fritidsskador m. m., som departementschefen av oförklarlig anledning velat utesluta från försäkringen.

Jag får alltså yrka bifall till den av herrar Anders E. Johansson m. fl. reservationsvis föreslagna ändrade lydelsen av 6 § och därtill hörande utskottsmotivering på s. 62 och 63.

I 6 § finns också bestämmelser om yrkessjukdomar. De yrkessjukdomar, som skall omfattas av försäkringen, skall Kungl. Maj:t bemyndigas uppta i en särskild förteckning. Departementschefen är inte beredd att utan ytterligare utredning inta tuberkulos i denna förteckning. Motionärer har framhållit, att det för sjukvårdsanställda måste kännas orättfärdigt, att de står utan obligatoriskt försäkringsskydd för en tuberkulös sjukdom, som de har ådragit sig under arbetet efter att bevisligen ha varit fullt friska vid anställningens början. Som bekant provas nämligen all sjukvårdspersonal vid anställningens början, och de som då visar sig tuberkulinnegativa blir BCG-vaccinerade innan de tillåts börja med sitt sjukvårdsarbete. Det har också visat sig att frånvaron av detta försäkringsskydd har verkat hämmande på rekryteringen av sjuksköterskeelever.

Jag får därför yrka bifall till den av herr Anders E. Johansson m. fl. reservationsvis föreslagna ändringen av utskottets motivering på denna punkt, vilket innebär begäran om att Kungl. Maj:t redan från lagstiftningens ikraftträdande upptar tuberkulos i förteckningen, i varje fall såvitt angår tuberkulos ådragen vid vissa sjukhus och laboratorier.

I formuleringen av 7 § bör, om den av reservanterna herr Anders E. Johansson m. fl. förordade ändringen av 6 § bifalles, en mindre ändring göras enligt av

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

samma reservanter avgivet förslag. Jag får därför yrka bifall även till detta förslag.

I 16 § yrkar samma reservanter dels en ändring i utskottets motivering, som enligt reservanternas mening bort innehålla ett beklagande av att den viktiga frågan om en samordning mellan livräntorna och folkpensionsförmånerna i stort sett skjutits undan, dels tillsammans med herr Lundgren att försäkringsrådet i särskilda fall skall äga att utan ansökan utbyta en livränta mot ett kapitalbelopp. Jag får yrka bifall till det av reservanterna i anledning härav framlagda förslaget om en ändring i lagtexten till 16 § samt hemställa, att utskottets motivering ändras i nu berörda bägge avseenden i enlighet med reservanternas förslag.

I fråga om efterlevandelivräntorna framhåller samma reservanter, att det inte kan finnas bärande skäl för att beräkningsgrunder för dessa livräntor skall vara en annan än för livränta vid invaliditet. Detta leder nämligen till det missförhållandet, att maximibeloppet å efterlevandelivräntan uppnås vid mindre antal barn beträffande högre inkomster än beträffande lägre sådana. Jag får därför yrka bifall till reservanternas förslag under punkten b 2) å s. 116, att riksdagen ingår till Kungl. Maj:t med anhållan om förnyad utredning angående beräkningen av efterlevandelivräntorna, samt till reservanternas förslag om ändring av utskottets motivering i överensstämmelse härmed.

Slutligen understryker reservanterna Anders Johansson m. fl. det faktum, att det är risk för att den föreslagna nya fiskarförsäkringen inte hinner tecknas före den 1 januari 1955, då den nuvarande fiskarförsäkringen upphör, samt att fiskarna från statsbidragssynpunkt kommer att få en sämre ställning i förhållande till andra befolkningsgrupper än förut.

Reservanterna föreslår därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt utredning och förslag rörande de åtgärder, som kan behövas för att vidmakthålla det önskvärda försäkrings-

skyddet för de allvarliga riskerna inom fiskaryrket. Jag yrkar bifall till detta förslag under punkten b 3) å s. 116 och till reservanternas förslag angående härav föranledd ändring i utskottets motivering.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde finna, har jag på åtskilliga punkter anmält reservation mot utskottets utlåtande. Visserligen avser reservationerna endast detaljer, med de gäller principiellt viktiga frågor. Innan jag går in på reservationerna till de olika paragraferna skall jag, herr talman, med några ord beröra vår allmänna inställning till samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringslagen.

Det parti jag representerar hälsar med tillfredsställelse, att en sådan samordning mellan yrkesskadeförsäkringslagen och sjukförsäkringslagen kommer till stånd. Förutsättningen för en sådan samordning är dock enligt vår mening, att det finns möjligheter att *nu* genomföra den obligatoriska sjukförsäkringen. Vi har haft den uppfattningen, att dessa möjligheter saknats, både av organisatoriska och av ekonomiska skäl. Nu har emellertid riksdagen avslagit den motion om uppskov med sjukförsäkringslagen, som väckts från högerhåll, och det problemet är därför inte längre aktuellt. Jag har endast, herr talman, velat avge denna allmänna deklaration rörande vår inställning och påpeka vikten av att när en sådan reform genomföres både de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna finnes för att reformen skall bli verklighet. Först då kan samordningen mellan sjukförsäkringen och olycksfallslagen få ett sådant värde som vi alla hoppas att den skall få. Jag har alltså intet yrkande i fråga om 1 §.

Jag kommer sedan till de detaljreservationer jag anför, först 6 §, arbete i eget hem. För närvarande gäller olycksfallsförsäkringslagen icke vid arbete i eget hem. Socialförsäkringskommittén anförde om denna sak, att arbetarskydds-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

lagen inte var tillämplig beträffande hemindustriellt arbete och att ur den synpunkten ganska starka invändningar kunde resas mot att införa ersättning för hemindustriellt arbete. Men av sociala skäl fann kommittén, att ersättning borde införas också vid arbete i eget hem. Emellertid föreslogs en karenstid på 14 dagar.

Om detta socialförsäkringskommitténs förslag har remissmyndigheterna haft synnerligen delade meningar. Jag kan erinra om att försäkringsrådet, riksförsäkringsanstalten och åtskilliga andra myndigheter har avstyrkt förslaget, liksom Socialförsäkringsbolagens förening. Socialförsäkringsutredningen ansåg för sin del, att om den obligatoriska sjukförsäkringen genomföres och möjlighet funnes för hemarbetande att frivilligt ansluta sig till försäkringen, skulle det inte föreligga behov att utsträcka försäkringsskyddet i detta avseende. Utredningen avstyrkte därför också förslaget. Departementschefen har emellertid velat likställa arbete utfört i det egna hemmet med arbete utfört på plats, som anvisas av arbetsgivare.

Mot ett genomförande i denna utsträckning av försäkringsskyddet talar, att arbetsgivaren saknar möjligheter att kontrollera arbetet och vidtaga eventuella skyddsanordningar. Vidare måste ju bevisfrågan bli synnerligen svår, huruvida det är olycksfall under arbete för arbetsgivarens räkning eller om det föreligger ett olycksfall då vederbörande arbetat för egen räkning. Det är alltså omöjligt — eller i varje fall mycket svårt — att avgöra huruvida ersättning skall utgå eller inte.

I fråga om färdolycksfallen har jag också haft avvikande mening. Enligt nu gällande olycksfallslag utgår ersättning för olycksfall vid färd till och från arbetsstället, såframt färden står i omedelbart samband med arbetsanställningen. Den ursprungliga lagen upptog inte någon bestämmelse om ersättning för färdolycksfallen. Denna kom till genom en lagändring för bortåt trettio år sedan. Antalet olycksfall på grund av färd till eller från arbete har ökat högst avsevärt,

både absolut och i förhållande till samtliga olycksfall, och det gör ju att man blir ytterligare betänksam när det nu föreslås en utvidgning av färdolycksfallen, så att de skulle omfatta olycksfall, såframt färden föranleds av och står i nära samband med arbetsanställningen.

Yttrandena rörande denna fråga har på en hel del håll varit mycket restriktiva. Åtskilliga av remissinstanserna har gått emot förslaget. Det gäller inte bara arbetsgivarrepresentanter utan även myndigheter, som intar en mera opartisk ställning. Jag vill erinra om att riksförsäkringsanstalten ifrågasätter, huruvida färdolycksfallen över huvud taget bör bibehållas inom den obligatoriska försäkringen, men anser att man inte kan taga bort dem nu med hänsyn till att de vunnit hävd. I vart fall bör man enligt anstalten inte utsträcka ersättningen att gälla ännu fler olycksfall än tidigare. Kommerskollegium finner det vanskligt att utvidga lagens tillämpning till ett område, som ligger utanför arbetsgivarens tillsyn och kontroll. Enligt kollegii mening föreligger särskilt stor risk för att gränsdragningen skulle bli oförståelig för allmänheten. Även den nuvarande gränsdragningen ter sig enligt kollegii uppfattning många gånger besynnerlig.

I 7 § har införts en bestämmelse rörande behandlingen av medicinskt tveksamma fall. Det heter där: »Har arbetstagare, som ådragit sig skada, varit utsatt för olycksfall i arbete, skall orsakssamband anses föreligga mellan olycksfallet och skadan, såvida icke övervägande skäl tala däremot.»

Även i fråga om denna bestämmelse har det varit delade meningar bland de börda remissmyndigheterna. Medicinalstyrelsen anser sålunda den föreslagna bevisregeln betänkelig. Regeln kunde genom åsidosättande av principen om påtagligt medicinskt orsakssamband mellan skada och arbete få verkningar, som kommittén icke tagit i beräkning.

Vi har rätt god praktisk erfarenhet av vart en sådan bestämmelse leder. Jag vill erinra om att militärsättningsförordningen sedan 1927 har en bestämmelse av denna innebörd när det gäller

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

sjukdom, och den medför i praktiken, att alla sjukdomsfall, som inträffar under tjänstgöring, också betraktas såsom orsakade av militärtjänstgöringen. Det är alltså enligt min uppfattning olämpligt att införa en sådan bestämmelse, och enligt min mening bör alltså förevarande paragraf utgå.

I fråga om kapitalisering av livränta föreslog socialvårdskommittén till en början, att den försäkrade på ansökan skulle utfå livräntans kapitaliserade värde i vissa fall. Detta gällde ju främst låga invaliditetsgrader, ty om det skulle bli fråga om de högre invaliditetsgraderna, skulle beloppen bli så höga, att detta av sociala skäl kanske inte vore lämpligt. Men socialvårdskommittén föreslog dessutom, att en utbetalning av det kapitaliserade värdet av försäkringen skulle kunna ske utan ansökan av den skadade, om kapitaliseringen syntes vara av synnerligt gagn för honom. Departementschefen har inte tagit upp detta förslag, utan departementschefen har föreslagit, att engångsersättning endast skall kunna utgå efter ansökan av den försäkrade.

Enligt min erfarenhet skulle det dock ur medicinsk synpunkt vara önskvärt, att man i vissa fall, när det gäller de låga invaliditetsgraderna, hade möjlighet att ge de skadade engångsersättning, nämligen i sådana fall, där sjukdomen annars kunde fixeras; den skadade får annars något som kan kallas för ränthysteri. Vederbörande skulle fortare bli arbetsför, om han inte blev beroende av en då och då återkommande prövning av invaliditetsgraden. Det är alltså av rent medicinska skäl som jag för min del anser att man i dessa fall bör ha möjlighet att utbetala engångsersättning, och det skulle alltså endast ske i de fall, då det befinnes vara till synnerligt gagn för den skadade — något som försäkringsrådet skulle avgöra.

Även i fråga om efterlevandelivräntorna har jag avgivit en reservation. Det gäller vilka som skall erhålla ersättning. Kommittén har föreslagit, att livränta bör utgå till kvinna, som sammanlevde med den avlidne utan att vara gift med

honom. Detta förslag är upptaget av departementschefen. Ersättning skulle alltså utgå, om kvinnan sammanlevt med den avlidne avsevärd tid under äktenskapsliknande förhållanden. Detta strider, såvitt jag förstår, fullständigt mot vad som hittills är gällande i svensk rätt. Ersättning utgår icke när det gäller vanligt skadestånd i dylika fall. Försäkringsanstalterna har i vissa fall regressrätt mot dem, som är vållande till en skada, men dylik regressrätt kan försäkringsanstalterna icke göra gällande när det är fråga om utbetalning av livränta till kvinna, som sammanlevt med vederbörande avsevärd tid under äktenskapsliknande förhållanden. Denna paragraf har ju också lagrådet ställt sig mycket tveksamt till och ansett, att kontrahenterna många gånger av ekonomiska och andra skäl icke funnit det lämpligt att ingå äktenskap utan sammanlevt under mera fria förhållanden. Detta kan enligt lagrådet bero på att de önskar undgå sambeskattnig eller på andra omständigheter.

Slutligen har jag ansett, att ersättning enligt yrkesskadeförsäkringslagen bör kunna nedsättas vid fall av grov vårdslöshet eller fylleri. Det är ju viktigt ur arbetsskyddssynpunkt, att man inte tolerar verkligt grov vårdslöshet i arbetet, och det är också viktigt att man håller på nykterhet i arbetet. De flesta olycksfall beror ju ytterst på en viss vårdslöshet. Det är mig naturligtvis fullständigt fjärran att vilja yrka på att nedsättning skall kunna ske även i andra fall än där det är fråga om mycket grov vårdslöshet. Men det bör nog finnas vissa möjligheter till nedsättning, då det ju är utomordentligt viktigt, att skyddsföreskrifterna upprätthålles.

Herr talman! Jag ber beträffande den nu föredragna 1 § att få yrka bifall till denna, och jag skall sedermera återkomma vid de olika paragraferna med de yrkanden, som återfinnes i reservationen.

Herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Herr Huss började sitt anförande med att påstå, att en viss

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

oklarhet karakteriserade både departementschefens anförande i propositionen och utskottets utlåtande. Som jag ju är part i målet i det av herr Huss påtalade avseendet, tillkommer det väl inte mig att ta upp någon polemik om huruvida det som jag har skrivit är klart eller oklart, men det är i varje fall högst önskvärt, att herr Huss talar om, på vilka punkter han betraktar det nu framlagda förslaget såsom oklarare än den gamla olycksfallsförsäkringslagen. Man får ju se »klarhet» eller »mindre klarhet» såsom relativa begrepp vid en jämförelse av den föreslagna lagstiftningen och den gamla. På ett sådant här område går det inte att skriva kristallklara regler för varje enskilt fall som livet kan bjuda på.

Herr Huss kritiserade vidare den föreslagna lagens civilrättsliga arbetstagarbegrepp och gav onekligen kammaren det intrycket, att det här har skett en försämring, om man ser det hela i ett sammanhang. Han nämnde ett par yrkesgrupper, nämligen handelsresande och någon typ av trädgårdsanställda, som ställts utanför lagens tillämpning. Det sistnämnda facket känner jag personligen rätt väl till, och därför frågade jag mig, vilka inom det facket som skulle kunna komma in under begreppet beroende arbetstagare. Om det nu är några, skulle det väl närmast vara de konditionerande trädgårdsmästare, som avlönas enbart eller huvudsakligen med provision, och de är inte flera, herr Huss — även om man inte skall nonchalera minoriteter — än att de rätt snart är uppräknade.

När herr Huss slutar sin kritik med att anföra dessa grupper, ger han kammaren ett felaktigt intryck av den föreslagna lagens innebörd. I fråga om den nya yrkesskadelagen har det nämligen varit en klart medveten strävan att ge den en vidare tillämpning än vad den gamla olycksfallsförsäkringslagen hade. Under den nya yrkesskadelagen hänför man alla dem som är sysselsatta i hemindustriellt arbete, en grupp som har uppskattats till mellan 30 000 och 40 000 människor och som tidigare saknade olycksfallsförsäkringslagens skydd. Vidare

kommer genom samordningen av yrkesskadelagen och sjukförsäkringslagen alla familjemedlemmar — med undantag för hustrur — som arbetar mot lön i föräldrarnas verksamhet att hänföras under lagen. Där har vi hela gruppen av jordbrukarnas hemmaarbetande barn, och där har vi småhantverkarnas barn, som arbetar i faderns rörelse. Hela denna kategori har uppskattats till ett antal av, låt mig säga, mellan 150 000 och 200 000 personer. De få nu det skydd, som yrkesskadelagen ger, under det att de tidigare har saknat motsvarande skydd.

Det är således inte en korrekt beskrivning, när man presenterar denna fråga på ett sådant sätt, att åhörarna får uppfattningen, att man har beskurit den nuvarande lagens tillämpningsområde. Motsatsen är det riktiga, och därför vill jag i det hänseendet korrigera herr Huss.

Vidare vill jag beträffande de beroende arbetstagarna säga, att det både i departementschefens anförandet i propositionen och i utskottets motivering uttryckligen säges, att man inte få se bort från den sociala aspekten, även om man bedömer det hela efter civilrättsliga begrepp. Det är en klar anvisning till försäkringsrådet, att här är det inte fråga om någon benhård bedömning av det civilrättsliga begreppet. Därtill kommer, att både semesterlagen och framför allt sjukförsäkringslagen rör sig med det civilrättsliga begreppet, och när man skall samordna yrkesskadelag och sjukförsäkringslag går det knappast att låta den ena bygga på ett civilrättsligt begrepp och den andra på ett socialrättsligt begrepp.

Riksdagen har ju så sent som förra året tagit ställning i fråga om det civilrättsliga begreppet. Jag är också — eftersom den frågan tidigare vid dessa debatter varit uppe — angelägen om att understryka, att man klart sagt ifrån, i varje fall i propositionen, att när det gäller hela den grupp av självständiga företagare som vi har representanter för bland småbrukare i Norrland, Värmland, Dalarna och andra skogsbygder, vilka tidvis försörjer sig som skogskörare, bör vi över huvud taget inte sätta oss ned

och fundera, om den eller den skall bedömas efter civilrättsligt eller socialrättsligt begrepp, utan hela denna kategori skall falla under den nya yrkesskadelagen.

Den uppfattning, som har legat som bakgrund till den nya yrkesskadelagen, nämligen att den skall ges den avpassning som tidsläget kräver och en vidare och mera generös utformning, kommer ju självfallet också igen, när vi kommer in på den viktiga frågan om försäkringskyddets omfattning. Enligt det föreliggande förslaget skall försäkringsskyddet gälla oavsett var olyckan inträffar — den må inträffa på arbetsplatsen, den må, när det gäller hemindustriellt arbetande, inträffa i hemmet, den må, för att ta ett konkret exempel, inträffa i en förläggning eller i en skogsarbetares hem. Tidigare har det varit så, att om en skogsarbetare suttit i förläggningen eller i hemmet och filat upp sin timmersåg för att dagen därpå vara klar att gå ut i arbetet, och därvid, vilket är lätt gjort i ett sådant arbete, råkat ut för ett olycksfall, har han inte fått någon ersättning enligt den gamla olycksfallsförsäkringen. I förslaget till den nya yrkesskadeförsäkringen är det sagt ifrån, att han står under lagens skydd när han utför ett arbete som står i direkt samband med hans normala sysselsättning. Detta är ett uttryck för försöken att bygga ut skyddet till områden, som tidigare inte omfattats av olycksfallsförsäkringen. På samma sätt har man — och det är ju det viktiga — i stället för att ha en förteckning över alla de sjukdomar som skulle ge rätt till understöd, gått fram på den rationella vägen, att man helt enkelt sagt att alla sjukdomar, som härrör sig från ämnen eller bestrålningar, är att betrakta som yrkessjukdomar. Vad beträffar de övriga yrkessjukdomarna har ju exemplifieringen både i propositionen och utskottsutlåtandet blivit väsentligt mera omfattande.

Den uppfattningen har framkommit både i anföranden här och framför allt i reservationerna, att man redan nu i riksdagens beslut skulle slå fast att de för vissa grupper av arbetare är att be-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m. trakta som yrkessjukdom. Det är då närmast fråga om de grupper som arbetar t. ex. vid veterinärmedicinska anstalten eller vid statens bakteriologiska laboratorium, som ju är två typiska exempel på arbetsplatser, där risk för denna sjukdom föreligger. Jag har i princip inte någon annan uppfattning, men det är ju så, att just detta ärende ligger på remiss hos medicinalstyrelsen och riksförsäkringsanstalten. Vi brukar ju här i riksdagen höra de sakkunniga ämbetsverken, innan vi anser oss färdiga att behandla frågor av denna speciella karaktär. När denna nya förteckning, som ju också kännetecknas av en rationellare teknik, så till vida att den skall kunna kompletteras av Kungl. Maj:t och i efterhand redovisas för riksdagen, föreligger den 1 januari 1955, d. v. s. i samband med att den samordnade sjuk- och yrkesskadeförsäkringen sätts i kraft, hoppas jag att just frågan om huruvida de skall betraktas som yrkessjukdom eller inte skall vara utredd av de sakkunniga myndigheterna.

Herr Lundgren började sitt anförande med en allmän deklaration. Jag måste bekänna, att jag har litet svårt att få något konkret sammanhang i denna deklaration. Herr Lundgren säger först, att han är tillfredsställd med den samordningsprincip, som tar sig uttryck i fjolårets beslut om obligatorisk sjukförsäkring och i det föreliggande utlåtandet om yrkesskadeförsäkringen. Samtidigt understryker han, att han och hans partivänner inte anser, att vi är mogna att ta emot den samordnade sjuk- och yrkesskadeförsäkringen. Riksdagen har ju med en ganska markant majoritet förklarat sig beredd att ta emot sjukförsäkringen, och jag hoppas att riksdagen med ungefär lika stor eller kanske ännu större majoritet kommer att bifalla förslaget om yrkesskadeförsäkring.

Herr Lundgren uttryckte sig på det sättet — jag lade märke till det — att han och hans partivänner har haft den uppfattningen att det inte förelåg vare sig ekonomiska eller organisatoriska dispositioner för att ta emot reformen. När herr Lundgren nu talar i imperfektum,

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

kanske jag får tolka detta så, att han innerst inne tycker någonting annat i dag. Är det på det sättet, så kan vi vara nöjda med det och kan konstatera att herr Lundgrens anförande på den punkten mera hade ett historiskt intresse.

Herr Lundgren kom vidare in på frågan om hemarbetet och färdolycksfallen, varom ju föreligger reservationer av högerens representanter i utskottet.

Vad beträffar olycksfallsskyddet i det hemindustriella arbetet är detta en gammal fråga. Den behandlades mycket ingående av socialvårdskommittén som kom fram till att man borde inbegripa det hemindustriella arbetet i lagens skydd. Visst kan det ju erbjuda svårigheter att här lokalisera det enskilda olycksfallet, men jag förmenar att hela den frågan har kommit i ett annat läge i dag mot bakgrunden av samordningen. Socialvårdskommittén hade tänkt sig att det skulle gälla en karenstid på, jag vill minnas 15 eller 18 dagar innan yrkesskadelagens skydd utsträcktes till skada i hemindustriellt arbete. Genom samordningen införs nu en automatisk karenstid på 90 dagar, innan yrkesskadelagen får tillämpas på det hemindustriella arbetet, och det torde vara en väsentligt mycket säkrare marginal. När det gäller de olycksfall i hemindustriellt arbete, vilkas verkningar räcker över 90 dagar, borde man under sådana förhållanden inte draga sig för att försöka komma till rätta med kontrollfrågan.

Herr Lundgren är ju för övrigt ganska ensam om reservationen på denna punkt. Jag har ett minne av — men jag är litet osäker därvidlag — att herr Lundgrens partivän i andra kammaren herr Hagård, som ju har sett dessa frågor på nära håll nere i textildistriktet, inte har samma uppfattning som herr Lundgren i detta avseende.

Vad färdolycksfallen angår har vi, såsom herr Lundgren också erkände, haft skydd för dem under åtskilliga tiotal år. Herr Lundgrens inlägg lät förmoda att han i princip ogillade detta, men att han böjde sig för det faktum att man har haft skyddet hittills och därför får fortsätta med det även framdeles. Men

han vill inte vara med om någon uppmjukning av bestämmelserna. Han vill ha kvar den gamla distinktionen att färdolycksfallet skall ha skett i omedelbart samband med färden till eller ifrån arbetet. Och han vill inte acceptera den uppmjukning som här föreslagits genom uttrycket »nära samband».

Först och främst är det väl uppenbart för alla att det med den ökade trafikintensitet, som inträtt i landet under de senaste decennierna, blivit mer nödvändigt att skapa ett skydd för färdolycksfallen än tidigare.

Den hittills gällande stränga bestämmelsen att färdolycksfallet skall ha skett i omedelbar anslutning till färden till eller ifrån arbetet har förorsakat åtskilliga besvärigheter. Man har fått ta ställning till de mest underliga tvistefall. Försäkringsrådet och försäkringsbolagen har accepterat en viss liten avvikelse i färdvägen utan att denna diskvalificerat vederbörande till ersättning. Men om den lilla avvikelsen varit litet längre, än som varit tillåten enligt den praxis som utbildat sig, har vederbörande blivit utan ersättning, om ett olycksfall inträffat under färden. Det är klart att alla dessa gränstvister är otroligt besvärliga att avgöra och att besluten ofta varit oförklarliga för vanligt folk. Vill man komma bort ifrån alla dessa svårigheter, är det riktigt att göra den uppmjukning som här har föreslagits.

En annan fråga som spelade en viss roll i ett inlägg — jag vill minnas att det var i herr Huss' anförande — gällde omfattningen av försäkringsskyddet dels för arbete utom riket, dels för arbetare i utländsk företagens tjänst inom riket. Det föreligger nog ingen egentlig motsättning på den punkten mellan reservationen och utskottsutlåtandet. När jag läste reservationen skrev jag ett stort frågetecken i kanten, ty jag begrep faktiskt inte vari skillnaden skulle bestå. Det har ju sagts ifrån i utskottsutlåtandet att detta problem bör lösas med hjälp av konventioner. Sådana är godkända av de fyra nordiska staterna, och bilaterala förhandlingar om sociala rät-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

tigheter pågår, såsom det har meddelats, med flera andra länder. Jag har en känsla av att utvecklingen på det området kommer att gå vidare med rätt stor snabbhet.

Det har vidare sagts ifrån av utskottet att försäkringsrådet skall behandla dessa tvistefrågor med generositet och med hänsyn. Om en utländsk företagare driver verksamhet här i Sverige, har man hittills låtit hans arbetare falla under lagens skydd, och det är klart understruket att det inte är avsikten att gå ifrån den praxis som man här har tillämpat.

Låt mig komplettera mig själv på en punkt! När det är fråga om de beroende arbetstagarnas rätt till skydd enligt yrkesskadelagen, begär man en översyn och en utredning. Som utskottet här klart angiver, sitter det ju en utredning som sysslar med denna fråga, nämligen arbetstidsutredningen, och jag har svårt att föreställa mig att man skall kunna vinna någonting genom att haka på en extra specialutredning här, genom att ta en del av arbetet från den sittande utredningen och flytta över det på någon annan.

När jag läser vidare i reservationerna, har jag tyvärr rätt svårt att, i varje fall i folkpartireservationerna, finna några klara skiljelinjer från utskottsutlåtandet. Högerreservationerna är ju mera konkreta — det skall jag villigt erkänna, och jag skall ge herr Lundgren en komplimang för detta — även om där bakom ligger en anda som jag inte gillar. I en av folkpartireservationerna säger man att man vill ändra 6 § och ha den definitionen att det skall vara fråga om olycksfall som härflutit av arbetsförhållandena. Man tror att detta är en förbättring, och man gör gällande att det skulle innebära större klarhet. Herr Huss var inne på den tolkningen. I 6 § är uttrycket »olycksfall i arbete» en klar definition som ger vida möjligheter till resonliga tolkningar. Jag har inte alls den uppfattningen, att om man ersätter detta med »olycksfall som härflutit av arbetsförhållandena», man därmed ger någon möjlighet till en mera mänsklig

tolkning när de enskilda olycksfallen aktualiseras. Jag tror att reservanterna har fel på den punkten.

En annan fråga som har kanske inte bara sitt mänskliga utan även sitt speciellt juridiska intresse gäller bevisregeln. Man brukar ibland kalla det för den omvända bevisföringen. Detta är möjligen en liten detalj, men det är en viktig detalj. Det är inte alls ovanligt att en arbetare råkar ut för ett olycksfall, varvid läkarna är oense, om olycksfallet skall betraktas som olycksfall eller inte. Det finns en rad yrkessjukdomar av den karaktären att läkarexpertisen är oenig, om lagen skall vara tillämplig eller inte. Vi har resonerat på det sättet att genom samordningen mellan sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring tar man bort 90 procent av yrkesskadefallen och rimligtvis också 90 procent av de kontroversiella fallen på dessa punkter, i varje fall i stort sett. Då kan man bättre angripa de kvarvarande 10 procenten, beträffande vilka man kan vara litet mindre fundersam, än om man skall tillämpa regeln för hela fältet. Här har man således sagt att om det finns en klar indikation för att det är ett olycksfall eller en yrkessjukdom, då är det ingen diskussion om saken. Finns det en lika klar indikation för att det inte är ett olycksfall eller inte är en yrkessjukdom, behöver man inte heller diskutera det. Men om det hela väger jämnt och om situationen är den, att läkarexpertis står emot läkarexpertis — och tyvärr är de flesta fallen av den karaktären vilka i sista hand går upp till departementet eller någon gång till riksdagen — då bör man säga att lagens skydd skall gälla. Väger det jämnt, bör den mänskliga synpunkten komma i första hand och då bör lagens skydd gälla. Hittills har det varit på det sättet, att om inte den olycksskadade eller den yrkessjuka har kunnat få majoriteten bland läkarexpertisen med sig, har han blivit utan ersättning och utan skydd, och man bör inte låta en sådan omständighet bli avgörande för om vederbörande skall ställas på bar backe eller inte. Det finns större ekonomisk motståndskraft hos

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

försäkringsbolaget än hos den enskilde olycksskadade arbetaren, och därför är denna justering av bevisregeln ytterst befogad. Den är inte heller en så stor sak nu efter samordningen, såsom jag nyss angav.

Jag lägger märke till att herr Lundgren på sitt partis vägnar avstyrker dessa nya regler för bevisföringen. Jag vet egentligen inte, om det är de rent juridiska bevekelsegrunderna som föranleder detta — mänskliga bevekelsegrunder kan det väl knappast vara, utan här har väl de juridiska bevekelsegrunderna tagit överhand.

Det finns en reservation på en punkt som herr Lundgren också berör i sitt anförande. Det gäller försäkringsrådets rätt att ensidigt förvandla en invalidränta till ett kapitalbelopp. Jag är medveten om att under remissbehandlingen av dessa frågor fanns det verk som uttalade sig för en sådan ensidig kapitaliseringsrätt från försäkringsrådets sida. När regeringen inte ville acceptera den tanken och när utskottet nu har följt regeringen, har detta, i varje fall för regeringens del, skett med den utgångspunkten att det väl ändå bör vara den olycksskadades egen sak att avgöra, om han skall ha en permanent invalidränta eller om han skall ha ett engångsbelopp som ersättning för olycksfallet.

Herr Lundgren säger, att det kunde vara en fördel att ha denna ensidiga rätt att kapitalisera livräntorna, men endast de små livräntorna. För all del, jag skall inte bestrida att det kan vara en administrativ fördel, men denna får man ju då köpa genom att gå emot den olycksfallsskadades egen önskan.

Sedan har jag inte så mycket till övers för den synpunkt som herr Lundgren anförde och som han kallade den medicinska synpunkten, nämligen att den olycksfallsskadade grips av räntehysteri och inte kommer ur detta trauma — för att använda ett vanligt uttryck i yrkesskadeförsäkringslagens terminologi — vilket ju skulle förlänga hans sjukdom. Jag tror att det är för starkt, om man använder ordet räntehysteri när det gäller de små livräntor som det här kan va-

ra fråga om. För min del har det avgörande varit att subjektet självt — det vill säga den olycksfallsskadade — väl ändå bör ha rätt att bestämma, om han skall ha en permanent livränta eller ett kapitalbelopp.

Allra sist föreligger det reservationer i fråga om efterlevandelivräntorna. Livräntekapitlet i propositionen är ett ytterst tekniskt och komplicerat kapitel. Jag kan ge herr Huss rätt på den punkten. Men jag tror inte att herr Huss eller någon annan kan skriva kapitlet enklare. Vad som är det avgörande i fråga om livräntorna är ju bland annat, att här har skett en ordentlig uppräkning. Livräntan vid 100-procentig invaliditet, som tidigare var maximerad till 6 600 kronor, har nu fått detta maximum höjt till 11 000 kronor. Änkelivräntan, som tidigare var maximerad till 2 400 kronor, kan nu uppgå till 5 000 kronor, och barnlivräntorna har höjts i samma proportion. Vidare har begravningsersättningen justerats uppåt. Det har således skett en avgörande förbättring på detta viktiga område.

En annan fråga, som i detta sammanhang har sitt intresse, gäller de för gruvarbetare, gjuteriarbetare och andra tagiskt bekanta stendammslungorna eller silikosfallen. Här har det hittills funnits en silikosersättning på 700 kronor för att locka den som har silikos i första stadiet att lämna det farliga arbetet och ta ett lättare, men också sämre betalt arbete, för att han inte skall bli definitivt förstörd. Med utgångspunkt från löneläget i dag för dessa yrkesgrupper — särskilt underjordsarbetarna — har dessa 700 kronor inte på långa vägar lämnat kompensation för inkomstbortfallet. Det har föranlett, att en hel del av dem har stannat kvar under jorden i det farliga arbetet och fått silikos även i andra och tredje stadiet, och sedan har de inte så mycket mer att välja på. De är arbetsodugliga och har i regel inte heller så många år kvar att vandra i denna jordiska jämmerdal. Nu är det emellertid klart angivet, att denna inkomstminskning skall betraktas som en ekonomisk invaliditet. Om en arbetare med

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

en begynnande stendammslunga tar ett annat arbete för att rädda sig själv och får inkomsterna minskade med, låt mig säga 10, 15, 20 eller 25 procent, skall han anses ha en invaliditet av lika många procent och ersättas med en däremot svarande invalidränta.

I fråga om livräntekapitlet har man kommit in på ett par frågor i reservationerna. Det gäller dels rätten till efterlevandelivränta till maka, dels samordning mellan livräntor och folkpension. Låt mig först säga något om den senare frågan!

Den samordning som man talar om här tror jag inte att någon kan precisera. Att det skall finnas en samordning nu är klart angivet i förslaget, och jag ifrågasätter om man kan komma längre. Livräntan skall räknas som varje annan inkomst vid bestämmandet av folkpensionen. Om en person med invalidränta har en inkomstprövad folkpension — i regel blir det fråga om sådan folkpension, ty invaliditet på grund av olycksfall i arbete inträder ju sällan efter 67 års ålder — blir den inkomstprövade folkpensionen reducerad med hänsyn till invalidräntan på samma sätt som den blir reducerad med hänsyn till inkomst från annat håll.

Längre tror jag inte att man kan komma i samordning, och därför har jag svårt att få något grepp om vart reservanternas vill komma med sitt tal om ytterligare samordning. När det gäller rätten till efterlevandelivränta för maka har det ju gjorts den liberaliseringen i begreppet, att vid sådana tillfällen, då en kvinna har levat under långvarigt äktenskapsliknande förhållande med en man utan att deras sammanlevnad är traditionellt legaliserad, så har både regeringen och utskottet ansett att den sociala bedömningen bör väga tyngst och att även en sådan kvinna följaktligen bör få rätt till efterlevandelivränta efter mannen. Jag vill minnas att det finns vissa delade meningar mellan herr Lundgren och hans partivän herr Hagård på den punkten. Herr Lundgren gillar, om jag minns rätt, över huvud taget inte tanken, och herr Hagård anser sig kunna

gå med på att även den kvinna, vars äktenskap inte är legaliserat, men som har levat under ett långvarigt äktenskapsliknande förhållande, skulle ha rätt till hustrulivränta under förutsättning att hon har barn med den döde mannen, men icke annars. Jag tror att det är en så fin distinktion i begreppet »långvarigt äktenskapligt förhållande», att det inte kan vara riktigt att komplicera det hela därmed. Jag tror att man fyller de moraliska begreppen utan det konkreta beviset i form av att ett barn finns i det långvariga äktenskapliga förhållandet. Jag har svårt att tänka mig att detta bör vara avgörande för hustrulivränta.

Allra sist finns det en reservation med begäran om en utredning, i vad mån den gamla obligatoriska fiskarförsäkringen skall ersättas av någon liknande försäkringsform. Fiskarförsäkringen föreslås här falla bort, helt enkelt därför att det finns möjligheter inte bara för fiskare utan för alla medborgare i landet som inte är löneanställda och kommer under sjukförsäkringen att skaffa sig en frivillig tilläggsförsäkring. Statens bidrag även till den frivilliga försäkringen blir ju större än vad statens bidrag är till den gamla fiskarförsäkringen. Man kan naturligtvis hysa den farhågan — det är väl det som har legat bakom reservanternas skrivning — att tröghetslagen kanske medför att fiskarna inte tar sig före att frivilligt försäkra sig i den omfattning, som den gamla försäkringen innebar. Under sådana förhållanden sker det en försämring i deras försäkringsskydd. Jag kan emellertid omnämna här, att riksförsäkringsanstalten under de senaste veckorna har varit i kontakt med fiskarnas fackliga organisationer och håller på att diskutera under vilka former man skall ordna fiskarbefolkningens frivilliga tilläggsförsäkring med organisationernas medverkan. Jag har en bestämd förhoppning om att man på den punkten inte skall behöva räkna med någon som helst försening.

Herr talman! Jag har velat kanske litet utförligt kommentera de båda partiernas talesmäns anföranden. Deras synpunkter kom till uttryck i en lång

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

rad reservationer, även om, som jag sagt tidigare, reservationerna på mig verkar, som om de i långa stycken slår in öppna dörrar.

Jag har också velat ta tillfället i akt att redovisa huvudsynpunkterna i förslaget. Låt mig allra sist bara säga ytterligare något på en punkt, som jag vet är föremål för diskussionen, även om den ännu inte här berörts. Det gäller frågan om kompensation på de gamla livräntorna, som ju är ytterst otillfredsställande med hänsyn till den allmänna levnadskostnadsutvecklingen under de senaste tiotal åren.

De nya livräntor och de nya livräntersättningar, som här räknas upp, blir tillämpliga på de olycksfall och livräntefall som inträffar efter den 1 januari 1955. För de gamla olycks- och livräntefallen gäller den gamla lagens bestämmelser — det är principen i denna lagstiftning, en princip som vi inte haft någon möjlighet att gå ifrån. Riksdagen har emellertid vid ett par tillfällen försökt soulagera dessa gamla livräntetagare genom att direkt av statsmedel betala kristillägg på gamla livräntor. Riksdagen antog senast i fjol ett sådant beslut.

Jag meddelade i en interpellation i andra kammaren bara för någon månad sedan när dessa frågor var uppe, att riksförsäkringsanstalten har i uppdrag att utreda hela detta problem och att det var min förhoppning att man i höst skall bli färdig med detta utredningsuppdrag. Det bör således finnas möjligheter, om det går efter beräkningarna, att vid nästa års riksdag presentera ett förslag om en ytterst välbehövlig förstärkning även av de gamla livräntorna.

Herr LUNDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Endast några ord med anledning av vad herr statsrådet och chefen för socialdepartementet anförde.

Herr statsrådet menade att jag i min allmänna motivering hade frångått den inställning till sjukförsäkringen som vi haft tidigare. Men jag yttrade på den punkten endast, att enligt min uppfattning talar principiellt starka skäl för en

samordning av yrkesskadeförsäkringslagen och sjukförsäkringslagen, men förutsättningen härför var, att man hade de organisatoriska och ekonomiska resurserna att nu genomföra den obligatoriska sjukförsäkringen. Enligt vår uppfattning föreligger icke dessa förutsättningar. Nu har emellertid riksdagen avslagit motionen om uppskov, och under dessa omständigheter är den saken inte längre aktuell, varför vi också deltagit i detaljbehandlingen av detta ärende.

Herr statsrådet konstaterade, att jag var ensam om mina reservationer. I de flesta fallen är jag det också — på en reservation är jag tillsammans med några folktoparter och på en tillsammans med herr Hagård — men att jag är ensam på mina reservationer, innebär också att jag talar å egna vägnar och inte å någon annans vägnar.

Herr HUSS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att jag betecknat de nya lagbestämmelserna som rätt oklara i vissa avseenden och lika svårtolkade som de nuvarande. Medan vi har närmare 40 års praxis att falla tillbaka på vid tolkning av de nuvarande bestämmelserna, gäller det nu att bygga upp ny praxis kring de definitioner som här föreslås.

Herr statsrådet begärde exempel. Det talas i 6 § om ett »nära» samband med arbetsanställning; förut stod det ett »omedelbart» samband, och såvitt jag förstår, är det nya uttrycket ännu mer svävande än det gamla.

Vidare talas i 7 § om den omvända bevisregeln. Av allt att döma är den mera oklar än den hittills använda och den kommer säkert att förorsaka stora besvärigheter vid utbildning av en ny praxis.

Jag har också sagt att det är oklart vilka som faller under försäkringen. Det framgår bl. a. därav, att det finns vissa grupper som hittills varit försäkrade men som inte blir det i fortsättningen och som i många fall inte vet, om de härnäst är försäkrade eller inte.

Däremot har jag inte sagt att tillämp-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

ningsområdet skulle bli mindre enligt den nya lagen än vad det varit hittills.

Herr statsrådet anmärkte på att reservanterna själva gjort sig skyldiga till oklarhet genom att använda uttrycket »härflutit av arbetsförhållandena». Jag tror att herr statsrådet delar min uppfattning att det är mycket svårt att vid hemarbete skilja olycksfall i arbete från normala olycksfall. Det hade otvivelaktigt varit lyckligt, om hemarbetarna hade varit försäkrade även utom arbetet, men då det inte var tekniskt genomförbart att koppla ihop en sådan frivillig försäkring med en obligatorisk försäkring, måste vi avstå från ett sådant yrkande och begränsa oss till att med definitionen »härflutit av arbetsförhållandena» försöka få en viss anknytning till den tankegång som vi hade haft. Vi beräknade då också att få med i denna försäkring bl. a. arbetare i ödemarksförläggningar som, såvitt jag förstår, inte blir delaktiga av det föreslagna försäkringsskyddet.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Redan vid behandlingen av lagen om sjukförsäkring påtalade kommunisterna de avsevärda försämringar som komme att bliva följden av ett godkännande av samordningen, sådan den föreslogs i lagen. Vi framförde också i en motion förslag till ändringar på de punkter, som kom att verka mest ofördelaktigt i den nya lagen. Vi framhöll att samordningen var ett steg i rätt riktning då den medförde praktiska fördelar, men att den även innebar stora försämringar och då speciellt för dem som drabbades av olycksfall.

Det förslag till yrkesskadeförsäkring, som nu föreligger, visar också att våra farhågor var riktiga. Lagförslaget innehåller stora och avgörande försämringar på ett flertal punkter och kommer att ge ett sämre skydd mot olycksfall än nuvarande lag.

En fråga som man väntade sig skulle lösas genom den nya olycksfallslagen var, att försäkringen skulle skydda alla de fall av ryggsador och vävnadsbrist-

ningar som under många år varit föremål för tvister mellan försäkringsföretagen och de försäkrade. Det har varit skriande orättvisor som begåtts mot t. ex. ryggskadade, därför att de skulle kunna bevisa att de före olycksfallet icke haft dålig rygg. Detsamma gäller i fråga om vävnadsbristningar och knäskador. Även om den skadade har haft aldrig så många bevis på att skadan uppstått vid ett utfört arbete samt detta styrkts av vårdande läkare, motsäges i regel dessa uppgifter, sedan skadan blivit föremål för undersökning av läkare, utsedd av arbetsgivarnas ömsesidiga olycksfallsorganisation, och någon olycksfallsersättning har icke erhållits.

Jag skall ta ett fall från Göteborg. En arbetare fick en knäskada, då han halkade under arbetet år 1950. Han blev opererad för skadan, började arbeta igen, men efter några veckor kunde han ej längre försätta på grund av det skadade knäet. Genom fackföreningens ingripande blev han ånyo undersökt på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, vars chefsläkare förklarade, att skadan högst sannolikt uppstått i samband med olyckstillbudet i arbetet. I sitt intyg uttalade chefsläkaren, att den skadade borde beredas den ersättning han kunde få för nedsatt arbetsförmåga samt för sjukvårdskostnader. De av försäkringsföretaget åberopade läkarna hade en motsatt uppfattning. De betecknade den uppkomna knäskadan som en nervös åkomma, en hysterisk reaktion. Någon olycksfallsersättning eller ersättning för sjukhusvård erhöles således inte.

Detta är inget enstaka fall, utan hundratals liknande fall kan uppvisas enbart inom Metalls avdelning i Göteborg. Vid överklagande av försäkringsföretagets beslut kan hundratals skrivelser växlas, och väntetiden kan uppgå till fyra å fem år, innan slutgiltigt beslut fattas.

Jag vill även understryka den uppfattning, som landsorganisationen framför i sitt yttrande, nämligen att bestämmelsen för sådana skador som utgör ett mellanting mellan yrkesskador och olycksfallsskador, får den formulerings-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

som landsorganisationen föreslagit, nämligen, att man där skriver »kortare tid» i stället för »högst få dagar». Jag föreslår därför att 6 § får den lydelse som föreslagits i motionerna I: 405 och II: 517.

I fråga om bedömningen av arbetsförmågans nedsättning delar jag den uppfattning som landsorganisationen framför, nämligen att därvid hänsyn skall tas också till den faktiska förtjänstminskning som uppstår. I motionerna I: 405 och II: 517 redovisas ett par fall av silikos, som belyser hur svårt det ofta kan vara för den drabbade arbetaren att erhålla fullgod ersättning för sin invaliditet. I ett fall, där det gällde en gruvarbetare, fastslogs att vederbörande arbetsförmåga var nedsatt med något över 31 procent, vilket inbringade arbetaren en ersättning med 150 kronor per månad. Själv hävdar arbetaren att nedsättningen i hans arbetsförmåga är betydligt större; under alla förhållanden täcker ersättningen endast en del av inkomstbortfallet. Vi har i motionerna också pekat på fall, då arbetaren icke fått någon ersättning alls för den inkomstminskning som blivit en följd av att han på grund av sin skada måst ta annat arbete, vilken inkomstminskning kan uppgå till väsentliga belopp per månad. Den lämpliga vägen att komma till rätta med dessa orättsvisor är att i lagtexten införa klara bestämmelser om att silikosskadad, som av behandlingsläkare eller försäkringsinrättning anmodas övergå till annat arbete, skall erhålla kompensation för eventuellt inkomstbortfall i samband härmed. Härigenom skulle de farhågor för en försämring av de silikosskadades läge, som uttalats av metallindustriarbetarförbundet, gruvindustriarbetarförbundet och gjutareförbundet kunna elimineras. Vi föreslår därför den ändringen i 10 § att silikosskadad, som anmodas övergå till annat ock sämre betalt arbete skall erhålla livränta med belopp som kompen-serar inkomstbortfallet.

Redan då riksdagen förra året behandlade sjukförsäkringen, föreslog vi i en motion en ändring av karenstiden, så att den som blev sjuk eller drabbades av

olycksfall skulle erhålla ersättning från den dag sjukdomsfallet eller olycksfallet inträffade. Den ändring, som nu föreslås, innebär en betydande försämring av nu gällande lag. Det är orimligt att en arbetare, som drabbas av olycksfall, själv skall få betala olyckan i form av tre dagars inkomstbortfall. Jag kan som exempel ta en arbetare som drabbas av ögonskada. Många ögonskador kan vara läkta efter tre dagar, och den skadade kan då på nytt börja arbeta. Enligt den nya lagen skulle en skada, som endast varar tre dagar, helt komma att bäras av arbetaren, och försäkringsföretagen skulle befrias från skyldigheterna att utbetala ersättning för de tre första dagarna. Här-till kommer ytterligare en betydande försämring för den skadade. Enligt nu gällande lag är all läkarvård fri för den skadade, men enligt den föreslagna nya bestämmelsen om samordning kommer den skadade själv att få betala en fjärdedel av läkarkostnaderna. Detta blir tillsammans med den förlorade arbetsin-komsten en mycket kännbar ekonomisk förlust för den som drabbas av kortare tids olycksfall. Den nya lagens ändrade bestämmelser beträffande såväl karenstid som ersättning för läkarvård och re-sor vid läkarbesök betyder således ett betydligt sämre skydd vid olycksfall än den nu gällande lagen ger. Vi föreslår därför också ändringar i 11 och 12 §§, som skall förebygga denna försämring.

Vad beträffar sjukpenningens storlek har ju maximibeloppet höjts från 14 till 20 kronor, vilket får betraktas som en betydande förbättring för de grupper som kommit upp i ett högre inkomstläge. Däremot har de lägre inkomstgrupperna fått vidkännas en inte oväsentlig inkomstminskning genom förslaget. För inkomstgrupperna från 4 000 till 8 000 kronor per år innebär förslaget ett inkomstbortfall mellan 1 och 2 kronor per dag. Där därtill familjebidraget för hustru, vilket utgått med kronor 1:50 per dag, bortfaller, blir det dagliga inkomstbortfallet för en skadad gift arbe-tare med en årsinkomst av 8 000 kronor 3 kronor 50 öre per dag.

Enligt det nu föreliggande förslaget

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

till lag kommer en sådan inkomsttagare att få ett inkomstbortfall genom reducering av sjukpenningen, om sjukdomen varar exempelvis en månad, med ej mindre än 141 kronor. Med nuvarande sjukpenningskala av 14 kronor per dag plus en krona 50 öre i hustrutillägg och med nuvarande karenstid skulle han i ersättning ha erhållit för 30 dagar 465 kronor, medan han nu efter den nya lagen endast erhåller för samma tid 324 kronor. Det är cyniskt att med den ökning av levnadskostnaderna, som skett sedan den nu gällande sjukpenningen fastställdes, framlägga förslag om en sådan reducering av sjukersättningen. Först om den skadades familj består av fyra personer, den skadade själv inräknad, kommer sjukersättningen upp till samma belopp som förut gällde för två personer.

Vi har därför i vår motion föreslagit sådan ändring i 13 och 14 §§, att de här påtalade reduceringarna av sjukpenningen inte kommer att verkställas.

Vad sedan beträffar ersättningsunderlaget vid fastställande av livränta för den skadade, anser vi att detta bygges på hela den årsförtjänst som den skadade haft eller bort ha. Detta innebär att den nuvarande 11/12-regeln borttages. Det finns ingen bärande motivering för att denna regel skall bestå. Genom att denna regel slopas uppnås en förenkling av bedömningsgrunderna, som betyder en större rättvisa åt den skadade.

Jag vill understryka det framsteg, som höjningen av ersättningsbeloppet från 7 200 till 15 000 kronor innebär. Däremot måste jag göra invändning mot det sätt, varpå den s. k. avtrappningen ägt rum. Ej heller här får man glömma bort den stegring av levnadskostnaderna som ägt rum sedan 1948, då den nuvarande avtrappningen bestämdes. Enligt de undersökningar, som socialstyrelsen företagit beträffande levnadskostnaderna, har det visat sig att för en familj utan barn levnadskostnaderna genomsnittligt kan fastställas till 9 300 kronor per år och för barnfamiljer till 10 800 kronor. När därför riksdagen nu skall ta ställ-

ning till underlaget för ersättning, bör man taga hänsyn till dessa faktiska belopp för levnadskostnaderna. Vi föreslår därför också i våra motioner sådana ändringar av 16 §, att avtrappningen sker enligt ett system som ger bättre täckning för de faktiska levnadskostnaderna. Vi föreslår sålunda att vid fastställande av ersättningsunderlaget medräknas årlig arbetsförtjänst enligt följande, nämligen för ensamståendes arbetsförtjänst, som icke överstiger 2 700 kronor, till hela sitt belopp, den del av arbetsförtjänsten, som överstiger 7 200 kronor men ej 10 800 kronor, till tre fjärdedelar o. s. v. Motsvarande regel bör tillämpas beträffande gift skadad som skall erhålla ersättning.

Enligt föreliggande förslag skall försäkringsrådets beslut icke kunna överklagas. Ofta händer det att en yrkesskadad på rent formella skäl får sina ersättningskrav avslagna, trots utlåtande av behandlingsläkare att skadan anses vara olycksfall. Det kännes utan tvivel synnerligen hårt för en person, som blivit invalid för hela livet, att ha den uppfattningen, att hans fall blivit orättvist bedömt av känslolösa byråkrater i försäkringsinrättningarna. En klagan över försäkringsrådets beslut hos Kungl. Maj:t skulle ha mycket stor betydelse för den skadade, icke minst moraliskt, och betydligt mindre viktiga frågor kan f. n. prövas av regeringen. Vi föreslår därför i vår motion att fjärde stycket av 44 § erhåller följande lydelse: »Över försäkringsrådets beslut må, i de fall fråga är om förlust av arbetsförmågan eller väsentlig nedsättning av densamma och därest beslutet väsentligen avviker från vad den skadade yrkat med stöd av behandlingsläkares intyg, klagan förras hos Kungl. Maj:t.»

När utskottet behandlat motionerna, har det icke på någon punkt tagit hänsyn till de föreslagna ändringarna. Utskottet har i stort sett utan någon motivering avslagit yrkandena under varje paragraf. Även de till utlåtandet avgivna reservationerna är i regel mera restriktivt hållna än utskottets utlåtande. Speciellt har högern fått tillfälle att luf-

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

ta sin reaktionära inställning till varje som helst förbättring, när det gäller arbetarnas ekonomiska läge.

Herr talman! Jag vill därför yrka bifall till utskottets förslag med de ändringar, som föranledes av bifall till motionerna I:405 och II:517 i vad avser 6, 10, 11, 12, 13, 14, 16 och 44 §§.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Jag tror att vi alla kan vara överens om att det är en mycket betydande social reform, som här är föremål för övervägande, och en betydande förbättring, jämfört med den nuvarande olycksfallsförsäkringslagen, och jag tror att lönearbetarna i stort sett med mycken tillfredsställelse hälsar det beslut, som riksdagen här kommer till. Jag tror också att tillämpningen skall visa sig vara ett i stort sett mycket gott hjälpmedel att ersätta ett inkomstbortfall, som förorsakas av yrkesskador av olika slag.

Det är ju ganska naturligt att man i fråga om ett sådant här lagkomplex kan ha delade meningar om den ena eller andra paragrafen, om hur det ena eller andra ståndpunktstagandet skall motiveras. Det har också framkommit olika meningar i motioner, i reservationer och i de yttranden i övrigt, som här har framförts.

Man kan indela de olika uppfattningarna i tre grupper. Till den första gruppen kan hänföras de synpunkter, som sammanhänger med den inställning man tagit till fjolårets beslut beträffande den obligatoriska sjukförsäkringen. De yrkanden, som från högerhåll framförts beträffande ändringar i vissa paragrafer, utgår ju från att det tills vidare inte skulle bli någon samordning på den grunden att den obligatoriska sjukförsäkringen inte skulle kunna genomföras och — enligt från det hållet i andra motioner framställda önskemål — det beslut, som fattades i fjol, inte skulle kunna vidmakthållas. Flertalet av de yrkanden, som herr Norling här har framställt och motiverat, sammanhänger ju också med det principbeslut, som fatta-

des i fjol, om en samordning mellan den obligatoriska sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen. Den frågan tog riksdagen ståndpunkt till, och i den mån herr Norlings yrkanden syftar till att samordningsbeslutet i fjol inte skulle bli gällande, är ju den frågan också tills vidare avgjord.

Det finns därför ingen anledning att nu diskutera vare sig de ändringar, som har påyrkats i högermotionerna, i den mån de sammanhänger med sjukförsäkringen, eller de ändringar, som har påyrkats av herr Norling, i den mån de har anknytning till samordningen.

En annan grupp av ändringsförslag syftar till en mera restriktiv lagstiftning än den som är föreslagen, och en tredje grupp tar sikte på lagstiftningsregler, som i ett eller annat avseende ger bättre förmåner åt de försäkrade.

Det är ju helt naturligt att man kan ha olika uppfattningar i fråga om detta spörsmål. Jag tror inte att det tjänar mycket till att fortsätta att i detalj diskutera vad som är lämpligt. Socialministern har ju synnerligen utförligt gått igenom de olika önskemål, som har framställts motionsvis eller reservationsvis. Utskottsmajoriteten har godtagit den motivering, som är förebragt för lagförslaget, och det är alltså en omdömessak, om man skall intaga den ena eller den andra ståndpunkten.

Jag tror att jag utan att gå in på dessa olika detaljspörsmål, som här har diskuterats, efter socialministerns genomgång av problemställningen kan nöja mig med att hänvisa till utskottets motivering beträffande dess ställningstagande till de olika paragraferna. Eftersom jag inte själv har något ansvar, höll jag på att säga — men det kanske jag har — eller i varje fall ingen del i uppställningen av detta utskottsutlåtande, sådant det blivit utformat, på annat sätt än att jag har godkänt det, må det tillåtas mig att säga, att det är ett mycket bra utlåtande, och jag kan rekommendera det som en liten men dock god handbok för alla som är intresserade av att närmare sätta sig in i detta spörsmål.

Socialministern förklarade, att han

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

ställde sig litet undrande inför några av de reservationsvis framställda önskemålen. Han hade svårt att förstå vad de egentligen syftade till. Det är nog ganska naturligt, ty i mångt och mycket har det varit så, att reservanternas inom utskottet velat vara vänliga mot sina partivänner och velat säga någonting vänligt i varje fall om de önskemål, som framställts i motioner av dem. Därför har det blivit reservationer, som kanske inte har så mycket att säga.

Socialministern pekade på motiveringen för reservationen till 3 §. Han kunde inte komma underfund med vad det var för skiljaktighet mellan reservanternas motivering och utskottets motivering. Om ledamöterna noggrant parallell-läser de båda motiveringarna, tror jag också att väl nära nog alla här i kammaren har mycket svårt att finna någon egentlig skillnad. Det är alltså här fråga om en sådan där vänlighet man har velat visa. Man har velat ge uttryck för ett mer eller mindre klart formulerat önskemål, som uttalats i en motion, genom att omnämna det i en särskild reservation. Men det är inte fråga om någon som helst saklig skillnad i ställningstagandet när det gäller själva önskemålet om möjligheter för den svenske arbetaren i utlandet och den utländske arbetaren i Sverige att få ersättning, om han råkar ut för olycksfall i arbetet.

Ungefär samma sak kan sägas i fråga om 6 §. Reservanternas talar där om svårigheterna att utvidga försäkringsskyddet till att gälla hemarbetarna och att klara upp, om ett olycksfall skall betraktas såsom olycksfall i arbete eller inte. I en motion har sagts, att det enklaste sättet att komma ifrån dessa svårigheter är att göra försäkringen tillämplig även vid olycksfall utom arbetet. Reservanternas säger: »Starka skäl talar därför otvivelaktigt för en sådan ordning, att försäkringen i vad gäller s. k. hemarbetare och arbetsgivares hemmarvarande för honom arbetande familjemedlemmar borde gälla även för olycksfall utom arbetet.» De menar att man inte bör dra sig för kostnaderna. Tydligt har de inte heller dragit sig för princi-

pen, som dock inte går ihop med hela lagstiftningens karaktär av en försäkring, grundad på försäkringsavgifter som erlägges av arbetsgivarna. Att låta en sådan lagstiftning även gälla olycksfall utom arbetet strider ju helt mot själva konstruktionen. Det förefaller som om reservanternas har detta klart för sig, eftersom de inte framställt något yrkande i detta avseende.

Däremot yrkar reservanternas på en ändring i definitionen av begreppet olycksfall i arbetet. Statsrådet kom in på den saken och var för sin del litet fundersam, huruvida önskemålet avsåg en mera generös eller en mera restriktiv tillämpning. Och man kan ju vara tveksam. Reservanternas säger i sin motivering för ändringen, att det av lagtexten klart skall framgå att olycksfall, som härflutit av arbetsförhållandena, även räknas som inträffat i arbetet, men sedan fortsätter de: »Härmed avses att i lagtexten ge uttryck åt att försäkringsskyddet bör i rimlig utsträckning omfatta också de av motionärerna berörda olycksfallen i ödemarksförläggning, sjöfolks fritidsskador m. m.» Det gäller med andra ord även skador som kan uppkomma, då sjömän under sin fritid i hamn besöker sämre nöjestillställningar. Man får säga att det inte är så värst mycket bevänt med klarheten, när reservanternas måste skriva, att »härmed avses» det och det.

Också i fråga om arbetstagarbegreppet är det på samma sätt. Reservanternas begär en utredning som skall belysa konsekvenserna av en övergång till det civilrättsliga arbetstagarbegreppet. De menar att en sådan utredning bör vara ganska lätt att åstadkomma. Andra lagutskottet har ju vid flera tillfällen haft anledning att diskutera begreppets omfattning och i vad mån de s. k. beroende uppdragstagarna skulle kunna komma in under begreppet och få åtnjuta förmåner enligt semesterlagen. Man har funderat på denna fråga, utrett och undersökt den, men inte kommit till någon klarhet. Frågan är, såsom statsrådet påpekade, föremål för en utredning. Det är ju ganska sangviniskt att tänka sig att

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

en utredning skall kunna ske, bara man här i riksdagen säger att den bör verkställas utan någon större tidsutdräkt. Jag tror vi får lov att vänta dels på det resultat arbetstidsutredningen kan komma till och dels på den praxis, som här kan växa fram. Utskottet har understrukit önskvärldheten av att man vid tillämpningen beaktar under vilka sociala omständigheter vederbörande har sitt arbete liksom hans levnadsförhållanden. Jag är ganska övertygad om att man så småningom skall få en värdefull praxis för dessa arbetargrupper, som nu i viss mån är föremål för tveksamhet när det gäller möjligheterna att inordna dem under denna lagstiftnings arbetstagarbegrepp.

Reservanterna vill också ha en utredning beträffande fiskarförsäkringen. I klämman på reservationen heter det, att det bör utan dröjsmål undersökas vilka särskilda åtgärder som kan behövas för att vidmakthålla det önskvärda försäkringsskyddet för de allvarliga riskerna inom fiskaryrket. Jag tror att det inte råder någon annan mening än att denna befolkningsgrupp med dess farofyllda arbete bör bli föremål för en mycket stor uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Reservanterna säger emellertid själva i sin motivering, att det av det nu redovisade siffermaterialet framgår, att redan det statsbidrag, som en fiskare kommer att erhålla till den obligatoriska sjukförsäkringen, torde bli högre än det statsbidrag som han nu får till den frivilliga sjukförsäkringen och fiskarförsäkringen. Han får alltså bättre förmåner vid genomförandet av föreliggande förslag, och så yrkar reservanterna på en utredning, om hans nuvarande förmåner skall kunna bibehållas. Det är sådana där resonemang, som man inte finner riktigt genomtänkta och som jag för min del förklarar har sin grund närmast i att reservanterna ovillkorligen har velat vara vänliga mot sina partivänner, som har väckt motioner i frågan. Jag tror att det bara är en enda sak beträffande olika önskemål eller ändringar till önskemål, som framförts

i motionerna, som inte upptagits reservationsvis. I någon motion har framförts den synpunkten, att när Kungl. Maj:t har upprättat en katalog över de yrkessjukdomar, som skall räknas såsom yrkesskada enligt 6 § i lagförslaget, skall varje komplettering av katalogen underställas riksdagen. Detta önskemål har inte reservanterna tagit upp, och jag tror att det är det enda, som de inte berört. Jag anser att det är ganska naturligt att man inte har gjort det, därför att det verkar närapå som om man skulle vara rädd för att Kungl. Maj:t här skulle uppta yrkessjukdomar, beträffande vilka riksdagen möjligen skulle vilja säga ifrån att de inte bör tas med.

Den allmänna uppfattningen här är ju den, att ju fullständigare denna katalog kan bli, dess bättre är det. Reservanterna har i detta fall uttryckt önskemålet att tuberkulos skall tas med i vad gäller vissa yrkesgrupper, och utskottet har å sin sida understrukit samma önskemål utan att så bestämt som reservanterna påstå, att önskemålet skall kunna förverkligas, när lagen träder i kraft. Utskottsmajoriteten är emellertid lika angelägen som reservanterna att understryka möjligheten att komplettera denna katalog, så att även denna yrkesskada kommer att falla under lagens tillämpning.

Jag tror nog att kammaren kan följa utskottets förslag i medvetande om att vi då fattar ett beslut som blir av utomordentligt stor betydelse för de arbetande folkgrupperna här i landet.

Jag hemställer om bifall till 1 § i föreliggande förslag.

Herr JOHANSSON, ANDERS, (fp):

Herr talman! Jag skall lova att vid denna sena timme inte i onödan förlänga debatten, utan jag skall fatta mig mycket kort. Jag kan såsom utskottsreservant inskränka mig till att deklarerat min anslutning till de nyligen av herr Huss i berörda delar anförda synpunkterna och jämväl biträda hans yrkande om bifall till de vid utskottsutlåtandet avgivna reservationerna.

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

Jag har vid ärendets utskottsbehandling varit i tillfälle att avge en mot majoriteten avvikande mening på en punkt, som delvis har berörts tidigare här dels av herr Lundgren och dels av statsrådet. Det gäller förslaget att en kvinna, som under viss tid sammanbott med en man — utan att med honom ha varit gift och utan att med honom ha barn — skall kunna efter honom erhålla livränta, när han dör av yrkesskada. Utan att anlägga några som helst moraliska synpunkter, vilka vi kan lämna å sido i detta sammanhang, bjuder det mig ändå starkt emot att ge mitt bifall till ett lagfästande av en bestämmelse, som är så oklart utformad och vilken i sin tillämpning kan ge anledning till så många svårlösta problem som just denna bestämmelse. Det säges exempelvis, att en sådan kvinna under vissa förutsättningar skall kunna få en dylik livränta. En av dessa förutsättningar är att hon under avsevärd tid skall ha sammanbott med mannen i fråga under äktenskapsliknande förhållanden. Vad som i ett dylikt fall menas med avsevärd tid har ingen, vare sig under ärendets utskottsbehandling eller annorledes, givit något som helst besked om. Man frågar sig om det skall vara tio år, tjugu år eller kanske mera. Det svaras, att den saken får bedömas från fall till fall. Det hela blir alltså en på ytterst lösa grunder byggd bedömningsfråga, och den bedömningen skall ske centralt utan att myndigheten till sitt förfogande har något lokalt organ, som närmare känner till vederbörande personers samlevnadsförhållanden. Man kan därför frukta, att denna centrala bedömning kommer att bli ytterst ojämn och mycket svår att genomföra.

Jag förstår att utskottsmajoriteten förordar en dylik lagbestämmelse på rent sociala grunder och av sociala hänsyn. Det må så vara, men å andra sidan kan man ifrågasätta, om det är klokt att för den sakens skull ge avkall på vad vi i vanliga fall betecknar såsom svensk rättsuppfattning och god och sund lagstiftaranda.

I de fall, då de samboende personerna

har barn med varandra utan att vara gifta, kommer frågan i ett annat läge, och i dylika fall har jag för min del ingenting att invända.

Även om man, som jag nyss sade, bortser från alla moraliska hänsyn vid denna frågas bedömande, må man ändå fråga sig, om det i verkligheten kan vara något samhällsintresse att genom en sådan lagbestämmelse som den här påtalade främja och ekonomiskt stimulera tillkomsten av en mängd lösa förbindelser, om jag nu får uttrycka mig på det sättet.

Jag har, herr talman, inte tänkt att i detta fall framställa något yrkande. Jag har bara velat deklarera min emot utskottsmajoriteten avvikande mening på denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning godkändes förevarande paragraf.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag får yrka, att motiveeringen ändras i överensstämmelse med reservationen vid denna paragraf.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets motivering.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Anders E. Johansson m. fl. vid paragrafen anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

4 och 5 §§.

Godkändes.

Lagförslag om yrkesskadeförsäkring m. m.

6 §.

Herr **HUSS** (fp):

Herr talman! Jag får yrka bifall till den vid denna paragraf fogade, med 1) betecknade reservationen.

Herr **LUNDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som jag har avgivit vid denna paragraf.

Herr **NORMAN** (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande paragrafen yrkats 1:o att densamma skulle godkännas; 2:o att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Anders E. Johansson m. fl. vid paragrafen anförda reservationen; samt 3:o att kammaren skulle godkänna det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i herr Lundgrens vid paragrafen avgivna reservation.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

7 §.

Herr **LUNDGREN** (h):

Jag ber att få yrka, att i enlighet med den reservation, som jag har avgivit vid denna paragraf, densamma måtte utgå.

Herr **HUSS** (fp):

Herr talman! Sedan mitt yrkande i fråga om 6 § avslagits, fränfaller jag yrkandet om ändring av 7 §.

Herr **NORMAN** (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden,

som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle utgå ur förslaget; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

8—15 §§.

Godkändes.

16 §.

Herr **LUNDGREN** (h):

Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig m. fl. vid denna paragraf.

Herr **HUSS** (fp):

Jag ber att få yrka bifall till den med nr 1 betecknade reservationen vid denna paragraf.

Herr **NORMAN** (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade beträffande den nu föredragna paragrafen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Lundgren m. fl. vid paragrafen anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om den till paragrafen hörande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att utskottets yttrande skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Anders E. Johansson m. fl. vid paragrafen anförda reservationen.

Vid därefter enligt berörda yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets yttrande.

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

17—19 §§.

Godkändes.

20 §.

Herr LUNDGREN (h):

Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som vid denna paragraf är antecknad av mig.

Herr NORMAN (s):

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att densamma skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Lundgren vid paragrafen anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

21—27 §§.

Godkändes.

28 §.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som i fråga om 28 § har avgivits av herr Hagård och mig.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herrar Lundgren och Hagård vid paragrafen avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslaget.

Punkterna A 2 och A 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B 1.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Anders E. Johansson vid nämnda punkt anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna B 2—B 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 22 januari 1954 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 64, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

2) förordning om ändrad lydelse av 33 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

I propositionen hade föreslagits, att ersättning, som på grund av lagen om allmän sjukförsäkring eller lagen om yrkesskadeförsäkring tillfallit den försäkrade annorledes än i form av livränta, skulle utgöra icke skattepliktig inkomst för denne. Om anställd under sjukdom uppbure lön av arbetsgivaren och denne jämlikt 28 § lagen om allmän sjukförsäkring hade rätt att lyfta arbetstagaren tillkommande ersättningsbelopp från sjukkassa, hade förordats att så stor del av lönen, som motsvarade vad arbetsgivaren sålunda ägde uppbära, skulle vara skattefri hos den anställde. Avgift för den allmänna sjukförsäkringen hade föreslagits skola vara avdragsgill endast i den mån den rymdes inom ramen för det till 200 kronor respektive 400 kronor maximerade avdraget för försäkringsavgifter m. m.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 398 av herrar *Svärd* och *Bergh* samt II: 513 av herr förste vice talmannen *Skoglund* m. fl.;

2) de likalydande motionerna I: 399 av herr *Spetz* m. fl. samt II: 511 av herr *Kristensson* i Osby m. fl.;

3) de likalydande motionerna I: 400 av herrar *Lars Andersson* och *Pålsson* samt II: 512 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.; ävensom

4) motionen II: 510 av herr *Lindström* m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 64 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 398 av herrar

Svärd och *Bergh* samt II: 513 av herr förste vice talmannen *Skoglund* m. fl., de likalydande motionerna I: 399 av herr *Spetz* m. fl. och II: 511 av herr *Kristensson* i Osby m. fl., de likalydande motionerna I: 400 av herrar *Lars Andersson* och *Pålsson* samt II: 512 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. ävensom motionen II: 510 av herr *Lindström* m. fl. — för sin del antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

2) förordning om ändrad lydelse av 33 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Reservationer hade anförts

I) av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Kristensson* i Osby, *Strandh* och *Anderson* i Sundsvall, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 64 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till de likalydande motionerna I: 399 av herr *Spetz* m. fl. och II: 511 av herr *Kristensson* i Osby m. fl. ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 398 av herrar *Svärd* och *Bergh* samt II: 513 av herr förste vice talmannen *Skoglund* m. fl., de likalydande motionerna I: 400 av herrar *Lars Andersson* och *Pålsson* samt II: 512 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. och motionen II: 510 av herr *Lindström* m. fl.,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändring, att 46 § 2 mom. sista stycket erhöles följande lydelse:

(Nuvarande lydelse:)

Avdrag, som i första stycket 3) här ovan avses, må ej för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 200 kronor; dock att om skattskyldig under beskatt-

(Föreslagen lydelse:)

Avdrag, som i första stycket 3) här ovan avses, må ej för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 300 kronor; dock att om skattskyldig under beskatt-

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

ningsåret varit gift och levtt tillsammans med andra maken ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 400 kronor.

ningsåret varit gift och levtt tillsammans med andra maken ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 550 kronor.

2) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 33 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

II) av herrar *Magnusson* och *Nilsson* i Svalöv, som under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 398 och II: 513 ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 64 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till de likalydande motionerna I: 398 av herrar Svärd och Bergh samt II: 513 av herr förste vice talmannen Skoglund m. fl. och motionen II: 510 av herr Lindström m. fl. ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 399 av herr Spetz m. fl. och II: 511 av herr Kristensson i Osby m. fl. samt de likalydande motionerna I: 400 av herrar Lars Andersson och Pålsson samt II: 512 av herr Larsson i Hedenäset m. fl.,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändring, att 46 § 2 mom. sista stycket erhöles följande lydelse:

Avdrag, som i första stycket 3) här ovan avses, må ej för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 300 kronor; dock att om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levtt tillsammans med andra maken ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 600 kronor.

2) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 33 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Genom den föreliggande propositionen nr 64 har det s. k. sociala försäkringsavdraget aktualiserats, då förslag här framlagts, att de premier som skall erläggas för den allmänna sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen, skall inrymmas inom det tidigare försäkringsavdraget om 200 kronor för ensamstående och 400 kronor för gifta. Detta försäkringsavdrag är ju av mycket gammalt datum. Det tillkom redan år 1910 och bestämdes då till sitt nuvarande belopp av 200 kronor. Sedan dess har endast den förändringen vidtagits att det för gifta har medgivits ett avdrag av 400 kronor, vilket skedde år 1950.

Med hänsyn till den stora penningvärdesförsämring, som har försiggått under denna långa tid, hade det varit mycket motiverat att en höjning nu vidtagits, utan att sjukförsäkringsavgifterna inbegreps i avdraget. Försäkringsavdraget motiverades vid sitt införande med att det skulle bli en sporre till sparsamhet och giva möjligheter för ansvarsställande medborgare att skapa sig en garanti, i händelse något oförutsett skulle inträffa, eller för att samla ett litet kapital till ålderdomen. Jag tror att det finns åtskilliga hundratusentals människor i detta land, som i dag är villiga att understryka det stora värde som försäkringarna har haft för dem under årens lopp. För samhället har också det sparande varit till ovärderlig nytta som möjliggjorts genom livförsäkringarna. Denna form av sparande har ju blivit den allra förnämsta formen för småsparande här i landet.

Då det emellertid icke varit möjligt för statsmakterna att bevara penningvärdet, har dessa småsparare gjort stora för-

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

luster, eftersom pengarna vid försäkringarnas utbetalande icke varit lika mycket värda som när premierna inbetalades. För denna olägenhet har försäkringspremiernas avdragsgillhet vid beskattningen i viss mån utgjort en kompensation. Jag vill därför nu fastslå, att det ur sparsynpunkt är en mycket olycklig åtgärd att inbegripa sjukförsäkringsavgifterna i det gamla försäkringsavdraget. Det rimmar mycket dåligt med talet om intresse för småsparandet. I dag finns det alltså möjligheter för riksdagens ledamöter att i handling bevisa sitt intresse för sparandet.

Det riktiga hade varit att avgifterna till den allmänna sjukförsäkringen i sin helhet hade fått avdragas vid taxeringen såsom en särskild post. En motion härom föreligger i dag från bondeförbundshåll, men dettas partis representanter inom utskottet synes inte ha haft intresse för en sådan linje, då något yrkande om bifall till motionen inte föreligger inom utskottet.

Socialförsäkringsutredningen har i sitt betänkande konstaterat att försäkringsavdraget blir otillräckligt, om även dessa avgifter skall inbegripas däri, och utredningen utgår ifrån att avgifterna till den allmänna sjukförsäkringen därför i sin helhet skall vara avdragsgilla vid beskattningen. Finansministern synes emellertid numera ha ett mycket stort intresse för schablontaxeringar och är följaktligen angelägen att nu icke skapa ett nytt avdrag vid beskattningen.

Även om jag anser att sjukförsäkringsavgifterna skall ligga utanför försäkringsavdrag, har vi högerrepresentanter inom utskottet dock stannat för att gå med på dessas inläggande i försäkringsavdraget, men endast under den förutsättningen att detta avdrag höjes till 300 kronor för ensamstående och 600 kronor för gifta. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att vi icke är ensamma om denna uppfattning. När socialministern vid föregående års riksdag framlade förslag om allmän sjukförsäkring, förutsatte han »att de försäkrades avgifter till försäkringen torde böra medföra

större försäkringsavdrag vid inkomstbeskattningen än för närvarande». Detta uttalande torde icke kunna innebära något annat än att socialministern då förutsatte att en höjning av försäkringsavdraget skulle komma till stånd. Finansministern har i den nu föreliggande propositionen tolkat detta uttalande såsom endast ett ställningstagande till att avgifterna skulle inrymmas inom försäkringsavdraget. En sådan tolkning kan man emellertid enligt mitt förmenande icke göra. Uttalandet har heller icke uppfattats på detta sätt av remissinstanserna, och bl. a. har TCO i sitt utlåtande understrukit detta socialministerns uttalande.

Enligt inom finansdepartementet gjorda beräkningar skulle de till cirka 330 miljoner kronor uppgående försäkringsavgifterna, som skall betalas av enskilda personer, kompenseras med de 110 miljoner kronor, som i dag utgår till de nuvarande sjukkassorna. Den minskning, som sedan skulle uppstå i skatteunderlaget, uppgår till minst 200 miljoner kronor, om hela avgifterna skall göras avdragsgilla. Genom att dessa får avdragas endast inom det nuvarande försäkringsavdraget har man kommit fram till att cirka 100 miljoner kronor skulle bortfalla från beskattning. Genom att höja avdraget på sätt som vi föreslagit skulle därmed ett beskattningsbart belopp på cirka 100 miljoner kronor bortfalla. Men om dessa beräkningar är riktiga, innebär detta också att här läggs en ny börda på svenska folket med cirka 100 miljoner kronor om året. Man kan då ställa sig frågan, vilka det är som närmast kommer att träffas av denna pålaga. Vilka är det som i allmänhet begagnar sig av denna form av sparande? Jo, det är framför allt arbetare och tjänstemän inom den privata företagsamheten samt mindre företagare. Det är människor som befinner sig i de mest produktiva åldrarna, som har de största utgifterna för försäkringar. Det är folk, som genom inflationen och den progressiva beskattningen hårt har drabbats och som i dag har stora svårigheter att få debet och kredit att gå ihop. Ett beslut i enlighet med utskottets hemställan skulle enligt

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

mitt sätt att se innebära en bestraffning av familjeförsörjare och över huvud taget av människor, som har en sådan ansvarskänsla, att de redan tecknat försäkringar. För alla dessa människor är det inte likgiltigt, om de skall betala dessa utgifter utan skatteavdrag eller ej.

Nu söker utskottet genom att använda statistik från några landskommuner och en mindre stad bevisa, att försäkringsavdraget icke skulle utnyttjas i större utsträckning. Men hur har man då inom finansdepartementet kunnat komma till det resultatet, att en höjning av avdragets storlek skulle innebära en minskning av skatteunderlaget med omkring 100 miljoner kronor? Den statistik om utskottet framlagt är mycket bristfällig, varför det icke finns anledning att fästa närmare avseende vid den. Bl. a. har icke alla deklaranter medtagits, då näringsidkarnas deklARATIONER vid denna tid tydligen ännu icke inkommit. Samtidigt har man medtagit alla deklaranter, även sådana som för länge sedan upphört att betala premier på grund av ålder och sådana som icke kunnat erhålla försäkringar eller som av olika anledningar icke kan ha intresse härav. Skall en sådan statistik ha något värde, bör man utbryta vissa åldersklasser bland befolkningen. Det förvånar mig verkligen, att ett av riksdagens utskott i sitt tryck har velat använda ett så bristfälligt material.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Nilsson i Svalöv och mig vid utlåtandet förgade reservationen.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Alla är vi väl överens om sparandets betydelse, och från alla håll har man förklarat sig beredd att främja det frivilliga sparandet. Däremot har det icke gått att vinna enighet om formerna för främjandet härav.

Bland sparformerna intar försäkrings-sparandet såväl kvantitativt som kvalitativt en särställning som det kanske värdefullaste sparandet. Det kan också anses ostridigt, att rätten till avdrag vid taxering för försäkringspremier varit en

utomordentligt betydelsefull faktor för försäkringarnas utbredning. Det är därför nedslående, att finansministern mobiliserar alla tänkbara argument för att motivera en avtrubning av den sporre till frivilligt sparande som legat i avdragsrätten för försäkringspremierna. Ty detta är ju den reella innebörden i det föreliggande utskottsbetänkandet, grundat på Kungl. Maj:ts proposition nr 64.

Herr Magnusson har ju redan belyst argumentet om bortfallet av skatteunderlaget för stat och kommun, och jag skall därför inte uppehålla mig vid det. Jag skall i detta sammanhang bara citera några ord ur Folksams remissvar över den promemoria som ligger till grund för propositionen. Folksam säger: »Det omdömet torde dessutom med stor säkerhet kunna fällas, att samhället icke gjort någon dålig affär genom att på detta sätt visa en viss generositet gentemot personförsäkringar och framför allt gentemot livförsäkringssparandet, som genom sin långsiktiga karaktär är särskilt värdefullt från samhällsekonomisk synpunkt.»

Finansministern befarar, att en höjning av avdragsrätten skulle försvåra den övergång till viss schablontaxering som bebådas. Härtill vill jag endast foga, att om en schablontaxering för vissa löntagare — det är ju dem det är fråga om — skall genomföras, så måste väl schablonavdragen sättas så högt, att icke beskattningen för dessa människor skärps. Hur schablontaxeringen kommer att se ut vet vi ingenting om i dag, men att den skall behöva bromsa en rimlig avvägning av försäkringsavdragen, en avvägning som skall avse alla skattskyldiga fysiska personer, kan jag inte förstå.

Finansministern gör sig mycken möda att bortförklara ett yttrande av chefen för socialdepartementet i proposition nr 178 vid 1953 års riksdag. I uttrycket »torde böra medföra större försäkringsavdrag» skulle enligt finansministerns tolkning ordet »böra» egentligen icke höra hemma. Innebörden skulle endast vara ett konstaterande av att de högre avgifterna »torde medföra större av-

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

drag», d. v. s. större utnyttjande inom nuvarande avdragsram. Är denna tolkning riktig, måste man nog säga, att formuleringen icke överensstämmer med vanligt språkbruk och möjligen tillkommit av tankspriddhet, ty finansministern vill väl inte göra gällande att satsen medvetet formulerats på detta vilseledande sätt?

Jag vill till slut, herr talman, med några ord motivera, varför jag och mina partikamrater har stannat för beloppen 300 respektive 550 kronor. Avgifterna för sjukförsäkringen beräknas för ogift till lägst 50 och högst 150 kronor samt för makar till lägst 100 och högst 200 kronor. Medeltalet blir sålunda 100 respektive 150 kronor. Härifrån får dock dragas vad som nu kan beräknas i avgift till sjukkassa. Vi har antagit i runda tal 50 kronor per person, alltså 100 kronor för makar. Den ökning av maximigränsen som erfordras är sålunda i båda fallen 50 kronor. Vi har emellertid ansett, att avdraget i detta sammanhang bör höjas med 25 procent på grund av penningvärdeförsämringen, d. v. s. maximigränsen 200 kronor till 250 kronor och 400 kronor till 500. Slutsiffrorna blir då de av oss föreslagna 300 respektive 550 kronor.

Jag ber, herr talman, att vid punkten 1) få yrka bifall till den vid betänkan-det fogade reservationen nr I av mig och herr Söderquist m. fl.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag får först påpeka en sak, nämligen att det ju ändå finnes ett visst samband mellan hur man skattemässigt behandlar ersättningar från en t. ex. av staten organiserad försäkring och hur man skattemässigt behandlar de avgifter som betalas för samma försäkring. Jag vill erinra om att man beträffande folkpensioneringen har gått den vägen, att avdrag får göras för de avgifter som betalas men att folkpensionen beskattas när den utfaller, såvida inte ömmande omständigheter kan åbe-ropas, varigenom vederbörande kan få sitt skattefria avdrag höjt.

När det gäller sjukförsäkringen har

man härvidlag sedan gammalt varit inne på en annan linje. Här får ju kam-maren erinra sig att det förslag som ligger på bordet ju inte bara gäller hur man skattemässigt skall behandla av-gifterna till sjukförsäkringen, utan ock-så hur man skattemässigt skall behand-la ersättningarna därifrån. Ersättningarna från sjukförsäkringen är ju enligt för-slaget skattefria. Under sådana omstän-digheter kommer man till den motsatta regeln mot den som gäller för folkpen-sionen. Där är pensionen beskattnings-bar, medan avgifterna är skattefria. Här är det tvärtom: här är principen den, att sjukersättningen skall vara skattefri, medan avgifterna skall beskattas, för så vitt de inte faller inom det där s. k. sociala avdraget. Men det sociala avdra-get är inte till för att täcka alla sådana utgifter utan bara en begränsad del av vad man betalar för försäkringen. Att man skulle ha skattefrihet i båda änd-arna av systemet har väl ingen princi-piellt velat gå in för.

Ingen har från utskottets sida föresla-git, att man skall låta alla avgifter för försäkringen vara helt skattefria, så att man skulle införa ett allmänt avdrag som tillät full skattefrihet för de avgif-ter som man betalade för den obligato-riska försäkringen. Ingen har gett sig in på den principen, utan det är bara fråga om huruvida man skall behålla den sociala avdragsmöjligheten — dessa 200 resp. 400 kronor — vid dess förutva-rande höjd eller man skall öka det till varierande belopp, varvid högern har ett förslag och folkpartiet har ett annat. Nu säger man från reservanternas sida, att det är nödvändigt att höja dessa för-säkringsavdrag eller sociala avdrag — kärt barn har många namn, och man använder än det ena än det andra — därför att man eljest skapar allvarliga konsekvenser för försäkringssparandet här i landet. Det är som herr Spetz sär-skilt utmålade i grälla färger. Man kan därav läsa ut hur det kommer att må-las, därför att så har folkpartiet lust att måla, när vi kommer fram till höstens val. Herr Spetz sade att det var sorgligt att man mobiliserade alla krafter och alla

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

möjligheter för att avtrubba viljan till försäkringssparande. Ja, så skall det låta när en slipsten dras!

Men vad är det som stimulerar folk till försäkringssparande? Jag skall bortse från mitt eget fall — när jag var ung studerande måste jag skaffa lån, och som säkerhet för dessa lån måste jag ge livförsäkringar åt borgensmännen. Detta var anledningen till mitt sparande. Jag hade inga inkomster, och jag hade inte haft någon nytta av ett avdrag på 200 kronor eller 400 eller vad man velat ge mig. Det hade inte betytt ett dugg. Det var ett tvångssparande i ett visst givet läge. På det sättet motiveras alla de studieförsäkringar som förmodligen fortfarande i utomordentligt stor utsträckning tas av svensk ungdom.

Jag kan vidare erinra om motivet för annat försäkringssparande. Man räknar med att ens livstråd kan klippas av när som helst. Man har en familj med barn i uppväxtåldern. Man får försöka säkerställa dem. Det är det som driver människorna. Tror ni verkligen att det betyder så mycket att man kan tala om allvarliga konsekvenser, om man inte i högre grad genom beskattningsreglerna stimulerar detta sparande? Nej, det är helt andra krafter, mycket starkare än dem vi kan skapa genom en och annan skatteåtgärd, som driver människor till försäkringssparande. De vill trygga sina familjer, sina barns utbildning, sin egen ålderdom.

Jag vill naturligtvis inte förneka att det alltid finns en viss marginal av ökat sparande som man kan få fram genom att stimulera med vissa skattelättnader, men denna marginal betyder säkerligen rätt litet, jämfört med sparandet i dess helhet. Jag finner, tycker jag, visst belägg för denna min uppfattning om jag studerar den tillgängliga försäkringsstatistiken. Räknat i 1952 års priser hade vi under åren 1920—1929 ett försäkringssparande, där premierna översteg vad man utbetalade från försäkringsföretagen, av 114 miljoner kronor — i 1952 års priser alltså; i verkligheten var den 60 miljoner kronor. 1930—1939 hade det stigit till 217 miljoner kronor, 1940—44

skedde en obetydlig stegring till 228 miljoner, men 1945—49 steg det till 419 miljoner, d. v. s. närapå en fördubbling. Under de följande åren har det stigit 1950 till 520 miljoner, 1951 till 595 miljoner och 1952 till 624 miljoner. Man skulle kunna beräkna approximativt, att under den femårsperiod vi nu är inne i det kan bli ett medeltal på omkring 600 miljoner eller kanske något mera.

Man lägger märke till att stegringen under femårsperioden 1940—44 var ungefär lika stor som under 1930—39. Under perioden 1945—49 skedde en stegring till ungefär det dubbla och under den följande perioden en stegring med ungefär 50 %. Under den förra perioden hade man det gamla avdraget på 200 kronor. Avdraget ökades ju först från och med 1951, och det har tydligen inte påverkat sparandet i någon så stegrad omfattning som man skulle kunnat hoppas.

Jag tror att man av detta kan finna, att en skatteåtgärd visserligen kan i någon mån stimulera försäkringssparandet men att det är mycket starkare krafter av annat slag som frambringar detta och att det är dessa krafter som gjort att vi fått denna utomordentliga utveckling på det området. Man bör därför inte gripa till de brösttoner som utvecklades med alla de spända muskler som herr Spetz emellanåt har till sitt förfogande i denna kammare och förmodligen utanför den också.

Jag skulle tillika vilja säga, att det är ännu mindre berättigat att tala om en katastrof för försäkringssparandet, om man nu inte höjer försäkringsavdraget på grund av den tillkommande obligatoriska sjukförsäkringsavgiften. Denna avgift som vi har att räkna med är ju för ogifta något mellan 50 och 150 kronor och för gifta något mellan 100 och 200 kronor. Jag erkänner att den statistiska undersökning, som vi har gjort inom bevillningsutskottet genom frivilligt arbete av intresserade inom utskottet, ger en mycket osäker statistik. Den är inte tillräckligt omfattande, men en stickprovsundersökning som denna kan ändå vara av ett visst vägledande värde. Den

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

vittnar om att av ogifta i städerna över 70 % inte utnyttjar 200-kronorsavdraget till mer än hälften, och på landsbygden är siffran ungefär 80 %. Det finns alltså utrymme inom avdraget för den sjukförsäkringsavgift som nu är att vänta för de ogifta. Beträffande de gifta visade det sig, att ungefär två tredjedelar i städerna och 75 % på landsbygden inte nådde upp till 200 kronors avdrag. Också där finns alltså i allmänhet utrymme för försäkringsavgiften i det gamla avdraget. Vi får emellertid även erinra oss, att en del av dessa försäkringsavgifter motsvaras av nu utgående sjukkasseavgifter som försvinner.

Jag tror att man med ledning av dessa siffror kan anse det sannolikt, att en höjning av avdraget just nu inte skulle medföra den verkan som oppositionen hävdar. Jag skulle desslikes vilja erinra om att det här blott är fråga om att vila på hanen ett år. Vi väntar oss att då få resultat av undersökningen om en schablonisering, och vi får se vad den kan leda fram till och om det är möjligt att praktisera en sådan taxering. Vid prövningen av den frågan får man också undersöka, huruvida försäkringsavdraget måste i en eller annan form bibehållas och om det måste bibehållas, i vilken utsträckning det i så fall måste ökas.

Jag tycker att man från högerns och folkpartiets sida — dessa partier som försöker samla allt material de kan för en sänkning av statsskatten — inte skall alltför mycket bortse från att en åtgärd i stil med vad man här föreslår måste minska möjligheterna till den sänkning av den allmänna statsskatten som man har på sitt program. Skall en skattesänkning kunna genomföras gäller det — där-om vittnar väl alla beräkningar — att inte slarva med miljonerna. Redan i propositionen räknades med någonting på 100 miljoners bortfall i skatteunderlaget. Det skulle betyda ett inkomstbortfall på ett trettiotal miljoner, fördelade med större delen för staten och med mindre delen för kommunerna. Skulle man här gå vidare utöver det förslag som propositionen rymmer, skulle det innebära att ytterligare ett 30-tal miljoner kronor för-

svinner, den större delen från statskassan och den mindre delen från kommunerna. I en tid då vi försöker göra det möjligt att på olika sätt genomföra en avskrivning av den kommunala fastighetsskatten är det nog klokt att för kommunerna bevara en del av deras inkomster för att göra denna reform inom en snar framtid möjlig, och när det gäller för högern och folkpartiet att bereda sig möjligheter att sänka statsskatten får de nog, jag upprepar ordet, inte slarva med miljonerna. För min del och för utskottsmajoritetens del är det av intresse att spara på miljonerna för att kunna genomföra det förslag till en förenklad deklaration för den stora massan av löntagare, som säkerligen inte kan genomföras utan att man för dessa löntagare också genomför en sänkning av skattebördorna. Denna sak är av så stor betydelse, att man nog bör se tiden an, innan man försvårar möjligheterna att genomföra den.

Jag får därför som min mening anföra, att jag tror att det är klokt och bäst att vänta och se ett år, om denna reform är möjlig att föra ut i livet, och i det ögonblicket överväga, om det provisorium som denna lagstiftning innefattar skall bibehållas i sin nuvarande gestaltning eller omändras till ett följande år. Man har därigenom säkerligen inte försvårat möjligheterna för försäkringssparandet. Det kan i största utsträckning rymmas inom den ram som redan nu finns. Redan där föreligger en stimulans för de allra flesta till ett fortsatt försäkringssparande, och samtidigt som man har bibehållit detta, har man bibehållit möjligheterna att genomföra den stora reformen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MAGNUSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att herr Sjö Dahl har poängterat att den statistik, som inryms i utskottets betänkande, är bristfällig. Men det förvånar mig när han strax därefter använder dessa siffror för att inför kammaren be-

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

visa att det skulle finnas möjligheter att inrymma dessa avgifter inom det nuvarande försäkringsavdraget.

När vi från vårt håll reagerar emot att baka in dessa avgifter i det gamla försäkringsavdraget, så beror det på att man här lägger in en obligatorisk avgift och på detta sätt hindrar det frivilliga försäkringstecknandet, som man tidigare har uppmuntrat genom att avdrag för dessa premier tillåtit. Jag tror därför, herr Sjödahl, att denna åtgärd skall komma att få bra mycket större betydelse för sparande genom försäkringsrörelsen än vad man nu försöker göra gällande.

Herr Sjödahl säger att vi skall tänka på att försöka sänka skatterna i fortsättningen, att vi inte skall slarva bort miljonerna i onödan. Det är just det, herr Sjödahl, som vi från högerens sida inte gör. Här är det inte fråga om att vi skall slarva bort några miljoner, utan här är det fråga om att ge det svenska folket möjlighet att genom ett försäkringssparande kunna spara dessa miljoner för framtiden på ett sådant sätt, som skall göra det möjligt att i framtiden öka produktionen genom nya investeringar och på det viset också få möjligheter till ett ökat skatteunderlag.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är säker om att kamarens ledamöter mycket väl kan döma mellan herr Sjödahl och mig, vem det är som använder brösttoner. Beträffande det anförande som jag höll säger herr Sjödahl, att det är så slipstenen skall dras. Ja, herr talman, jag skall be att få nämna något som står i Folksamstidning, nämligen att samtidigt som den socialdemokratiska regeringen i Danmark i slutet av förra året framlade ett förslag om särskild avdragsrätt för pensionsförsäkringspremier och för avgifter till arbetslöshetsförsäkring, föreslog regeringen också att gränsen för andra försäkringar, som är 600 kronor, skall bibehållas som en övre gräns för dem. På det sättet dras slipstenen i Danmark.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Magnusson om att då jag nämnde att den statistik som hade åstadkommits inom utskottet var bristfällig, så hade jag därmed angivit — och det tillät jag mig också att understryka — att den var bara ett stickprov. Den kunde därför inte bevisa någonting med full evidens, men den kunde göra vissa saker sannolika. Något längre kom jag inte beträffande den punkten.

Vi politiker får i allmänhet nöja oss med att göra saker sannolika, ty vi kan inte restlöst bevisa någonting, då vi kommer fram till politiska värdeomdömen. Här gäller det i stället att göra saker och ting sannolika. Jag tror för min del också, att det sannolikt icke kommer att bli ett minskat försäkrings-sparande under den närmaste framtiden med det utrymme som det nuvarande försäkringsavdraget ger möjlighet till.

Till herr Spetz vill jag säga, att det är fasligt lätt att som exempel ta en speciell sak ifrån ett annat lands skattelagstiftning. Men för att få till stånd en rättvis jämförelse måste man göra en jämförelse mellan den danska lagstiftningen på detta område i hela dess vidd och den svenska skattelagstiftningen. Man kan ju inte jämföra två fullrustade hästar genom att bara jämföra en eller annan detalj i betslen.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det starkaste skälet för mig, när jag för min del inte har velat föreslå en förhöjning i år av försäkringsavdraget trots att sjukförsäkringsavgiften har tillkommit, är just arbetet på att skapa en förenkling av vårt skatesystem.

Var och en som känner till våra inkomstskatter kan säkerligen lätt tänka sig, på vilka punkter som man framför allt tvingas att inrikta sig, om man vill genomföra en rationalisering. Det är då egentligen fyra avdrag som man får arbeta med. Det är avdraget för löntagare för inkomstens förvärvande och bibehållande, som det brukar kallas, det är

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

kommunalskatteavdraget vid statsskatt-taxeringen, det är avdraget för folkpensionsavgiften och det är dessa försäkringsavdrag som vi nu diskuterar. Om man inte kan åstadkomma en förenkling beträffande dessa avdrag, kan man inte heller nå det resultat som man väl ändå allmänt önskar komma fram till. Det är i dagens läge inte möjligt att avgöra, hur man skall göra de lämpliga kombinationerna. Det går därför inte att säga, att man kan göra så eller så och att det kommer att gå bra ändå. Då menar jag, att om man nu går åstad och höjer försäkringsavdraget, har man därmed gentemot de försäkringstagare, som tar försäkringar under nästa år, så att säga bundit sig för att premierna inom en viss gräns skall vara avdragsgilla. Därmed skulle man också ha försämrat sin handlingsfrihet när det gäller att skapa den lämpligaste utformningen av skattelagarna.

Jag vill försäkra herr Magnusson, att det ingalunda är min avsikt att här åstadkomma någon höjning av skattebördan i varje fall inte för den stora massan av människor. Det är klart att man kan säga, att om sjukförsäkringsavgifterna inte kan helt och hållet avdragas, blir det en skatteökning. Man kan säga säga så, men då skall man inte glömma, att försäkringsavdraget är ett uppmuntringsavdrag. Det är inte till för att det är så att säga skattelagsmotiverat. Man betalar inte skatt för det kapital som man får genom försäkringen. Därför är det egentligen inte heller logiskt att man får dra av avgifterna för premierna, som ju är en kapitalinsats, utan detta avdrag har helt och hållet betydelse som försäkringsuppmuntran. Men om jag tar exempelvis mig själv, är det alldeles klart, att jag inte på långa vägar kan dra av alla mina försäkringspremier. Det skulle inte falla mig in att säga, att jag borde få göra det. Om jag nu får en sjukförsäkringsavgift, vilket jag väl får, på 150 kronor, kan jag inte dra av den avgiften heller. Men jag kan naturligtvis säga, att jag inrymmer den inom försäkringsavdraget, och då blir det i stället

en större del av försäkringspremierna som faller utanför. Det blir sådana som jag och kanske herr Magnusson och andra människor i samma belägenhet som så att säga kommer att förlora på det, men det är inte orättvist att vi gör det.

Jag har inte den uppfattningen att man bör negligera den uppmuntran till att ta försäkringar som ligger i detta skatteavdrag. Det är klart att herr Sjö-dahl har rätt i att för de flesta människor är detta avdrag inte något betydelsefullt moment då de skall ta en försäkring, men å andra sidan har vi ju oss väl bekant att ackvisitörerna använder möjligheten att utnyttja detta avdrag såsom ett argument då det gäller att för-må människor att teckna nya försäkringar.

Då uppstår den frågan, om det skulle medföra försämrade möjligheter för ackvisitörerna att få folk att teckna försäkringar, därest vi nu skulle vänta ett år med att ta slutgiltig ståndpunkt till denna fråga. Det må vara hänt att utskottets stickprovsundersökning inte har bevisat något. Jag kan naturligtvis också säga att den stickprovsundersökning som 1950 års skattelagssakkunniga har gjort, inte heller bevisar något, men den är dock ganska belysande. Denna stickprovsundersökning har visat att för de människor som utnyttjar försäkringsavdragen har man fått en medelsumma avdrag på 130 kronor. Tänk nu herr Magnusson på att detta avdrag kom till för över 40 år sedan. Försäkringsbolagen har således haft 40 år på sig för att fylla upp det avdrag som den gången fastställdes, och man är ännu inte i närheten av tåket. Det säger oss väl ändå, att det finns ett mycket stort utrymme — det har herr Sjö-dahl rätt i — för försäkringsackvisitörerna att fortfarande arbeta inom. Därför måste jag säga, att man inte skall måla ut denna sak till att bli en så stor fråga. Det kan omöjligen vara någon fara för sparandet, om vi väntar ett år med att ta definitiv ståndpunkt till denna sak, vilket ger oss möjlighet till handlingsfrihet i fråga om en

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

mycket betydelsefull reform, nämligen en förenkling av våra skattelagar och vårt taxeringsförfarande.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Vid denna sena timme är det svårt att göra rättvisa åt denna i och för sig betydelsefulla sak på det sätt som den verkligen förtjänar. Jag skall i det väsentliga förkorta vad jag själv skulle ha sagt genom att instämma i vad både herr Magnusson och herr Spetz tidigare yttrat till stöd för de snarlika yrkanden, som framförts i reservationerna.

Det var välgörande, måste jag säga, att höra finansministern tala efter utskottets företrädare, vilken ju här fick tillfälle att demonstrera sin fullständiga brist på insikt om den betydelse, som denna fråga verkligen har ur sparandesynpunkt och därvid alldeles speciellt i fråga om den betydelse som det sociala avdraget hittills haft för försäkringssparandet.

Finansministern säger här, att man bör vila på hanen ytterligare ett år i avvakten på utredningen om förenkling av skattesystemet. Gentemot detta vill jag invända, att i själva verket gör man här en utomordentlig förändring, då man inom ramen för detta till 200 respektive 400 kronor begränsade avdrag pressar in eller i varje fall möjliggör ett inläggande av dessa obligatoriska premier. Det är att märka att detta avdrag tillkommit för att stimulera frivilliga insatser i sparsyfte. Den obligatoriska avgiften för sjukförsäkringen är ju fullständigt främmande för detta syfte. Det är en utgift som det åligger folk att betala. Om man nu skall pressa in den inom ramen för ett oförändrat avdrag, kan man ju inte säga att man bara vilar på hanen och ser tiden an, utan man har i stället vidtagit en mycket väsentlig förändring av den funktion, som avdraget hittills haft, trots att det inte på något sätt följt med penningvärdets utveckling. Det daterar sig från 1910. Då fick vi dessa 200 kronor. Men de skulle i dagens penningvärde motsvara någonting mellan 600 och 700 kronor, noga räknat 660 kronor — vi har ju ett index på 330, räknat efter 1914 års

penningvärde. Dessa 200 kronor skulle sålunda vara 660 kronor i dag för att spela samma roll, som avdraget hade vid den tidpunkt när det infördes. Nu har icke någon annan förändring skett sedan 1910 än att bevilningsutskottet 1950 generöst beslutat höja avdraget till 400 kronor för äkta makar. Jag vill erinra om att detta skedde vid en tidpunkt, då jag tror att man redan hade planerna aktuella för den förenkling av beskattningen, som det nu är fråga om. Men trots att man på detta sätt hållit kvar avdraget vid sitt gamla belopp, finns det icke mer än en mening inom hela försäkringsverksamheten i fråga om den framträdande roll som detta avdrag spelat för den utomordentliga spridning av försäkringskyddet, som kunnat ske, även nu på sistone.

Jag saknar i propositionen något yttrande från försäkringsinspektionen, som väl får anses i detta avseende företräda det opartiska statliga intresset. Den har emellertid i ett yttrande, som vi nyligen fick till bankoutskottet i ett motionsärende angående bosättningssparandet framhållit bland annat följande: »Med hänsyn till det allmänna behovet av sparande finner inspektionen det vara av vikt att den bestående förmånen i fråga om livförsäkringssparandet i form av avdragsrätt i deklarationen — 200 kronor för ogift och 400 kronor för gifta — icke, såsom i särskild proposition föreslagits, blir beskuren genom att detta utrymme tages i anspråk även för den obligatoriska sjukförsäkringens avdragsrätt. Enligt inspektionens mening skulle det därför erfordras en justering uppåt av utrymmet för avdragsrätten.» Det är sålunda vad den statliga myndighet yttrar, som är närmast initierad i förhållandena på försäkringsområdet.

Jag kan försäkra finansministern att denna fråga är i själva verket så känslig, att bara dessa förhandsresonemang, om att man överväger ett framtida skattesystem, som eventuellt skulle innebära att försäkringsavdraget helt slopas, leder till kärvhet i ackvisitionsarbetet, därför att folk har reda på dem och säger sig, att vi vet inte hur det kommer att bli i

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

framtiden. Det förklaras hindersamt redan i dagens läge, att man på detta sätt rör sig med tankegångar, som ännu icke kunnat närmare utformas men som möjligen kan leda dithän att denna förmån avskaffas.

Jag tror inte att finansministern kommer att stanna vid en sådan lösning. Jag har ju ändå haft anledning att konstatera, att finansministern haft intresse för att upprätthålla det enskilda sparandet med stimulerande åtgärder i den mån vettiga sådana kunnat åstadkommas. Det var ju med en viss motsträvhets som finansministern för ett eller annat år sedan åtog sig att inom departementet utreda vissa andra former, genom vilka man genom skatteeftergifter skulle kunna uppmuntra sparandet. Ett förslag kom ju då fram, men vi var kanske litet till mans överens om att det var förenat med sådana administrativa svårigheter, att man fick släppa denna tanke. Men att gå ifrån denna situation och till den där vi nu står, då man vill angripa värdet av den enda form, i vilken man med gammal hävd har givit sparandet ett visst skatteunderstöd, och förminska denna möjlighet, förefaller ju vara i allra högsta grad motsäggelsefullt. Det är inte tal om annat än att denna åtgärd inte minst ur samhälls-ekonomiska synpunkter mer än väl har betalats sig, och jag vill än i denna stund fråga: Har vi verkligen råd att undvara den stimulans för försäkringssparande, som dessa avdrag i sin ograverade form representerar? På mycket kort sikt kan jag förstå att man resonerar som så, att det skulle falla bort så och så mycket i statsskatt och så och så mycket i kommunalskatt, men sett på litet längre sikt är jag alldeles övertygad om att det ur rent samhälls-ekonomisk synpunkt är en betydligt mycket säkrare väg att gå än att av rädsla för skattebortfall säga att vi kan undvara denna åtgärd.

Nu har det ju visat sig vara mycket stora svårigheter att åstadkomma ett siffermaterial, som vederhäftigt belyser vad avdraget i närvarande stund betyder. Jag är den förste att instämma med dem som har kritiserat det material, som ut-

skottet har tillhandahållit, ty någonting mindre representativt när det gäller att bedöma dessa förhållanden än den lilla staden Norrtälje och några socknar i Uppland, där man fått fram vissa siffror, kan man inte gärna få. Det är emellertid, såsom jag sade, förenat med svårigheter att få fram ett siffermaterial. Jag har gjort ett försök i det avseendet. Jag har nämligen hemställt hos ett folkförsäkringsbolag att få en utredning om hur förhållandena ter sig med hänsyn till dess klientel. Jag har därvid vänt mig till Förenade-Framtiden, som ju är vårt största folkförsäkringsbolag. Bolaget har redovisat att det vid utgången av år 1953 hade en och en halv miljon försäkringar, och eftersom det är åtskilliga personer, som har mer än en försäkring, kan man beräkna att det rör sig om 800 000 personer. Det är att märka att det här är fråga om ett klientel, som i lönehänseende representerar det stora genomsnittet. Den genomsnittliga premien, som dessa försäkringstagare betalar, utgör för närvarande 150 kronor 53 öre. Det är alltså, fråga om ett enda bolag som i folkförsäkringsklientel har 800 000 försäkrade personer, vilkas genomsnittliga premie uppgår till 150 kronor. Det innebär att en del naturligtvis har lägre, men andra högre premier. Men om jag utgår från genomsnittet på 150 kronor och dessutom räknar med en ungefärlig premie för arbetslöshetsförsäkring på 40 kronor, är man med dessa premier uppe i de 200 kronorna. Det innebär för dessa försäkringstagares del i den mån de är ogifta att de får betala skatt för hela sjukförsäkringspremien eller också, om man nu anser att den tränger ut de frivilliga försäkringspremierna, att det blir dessa som får beskattas.

Dessa siffror gäller som sagt bara ett bolag. Om man skulle fullfölja beräkningen över hela linjen, skulle man få fram att försäkringsavdraget är utnyttjat i en omfattning, som väsentligt överstiger vad man från utskottets sida och såvitt jag förstår även från statsrådets sida förutsett med hänsyn till de utredningar, som gjorts. Och då skall man

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

ha i minnet att sjukförsäkringsavgiften genom ett bifall till föreliggande förslag i stor utsträckning kommer att bli helt beskattad.

Man kan ju säga att detta efter de principer, som herr Sjödahl har utvecklat, är det riktiga med hänsyn till att sjukhjälpen ju inte skall beskattas och att premien då bör beskattas. Men det har ju inte varit förutsättningen, utan man har hela tiden — och senast i fjol — ställt i utsikt en annan ordning. Huruvida man då ställde i utsikt att man samtidigt skulle höja avdraget eller inte är ju en fråga som kan diskuteras. Jag vill emellertid i detta sammanhang säga till finansministern att jag vid ett tidigare tillfälle, då han talade om advokatyr, hade anledning säga att jag funnit att advokatyr kan förekomma även från regeringshåll. Jag åsyftade då det uttalande, som här gjorts i propositionen och vari man försöker resonera bort det uttalande, som socialministern gjorde i fjol och som ju inte på något håll har kunna uppfattas annorlunda än att man då avsåg att höja försäkringsavdragets maximigränser.

Jag har inte mycket att tillägga annat än att representativa myndigheter även utom försäkringsinspektionen har uttalat sig till förmån för den i högermotionen föreslagna höjningen från 200 till 300 och från 400 till 600 kronor. Detta gäller bl. a. riksskattenämnden, som man ju inte behöver misstänka för att bortse från det fiskala intresset.

Nu inser jag mer än väl, att det inte är möjligt att i detta sammanhang få igenom vårt förslag. Det återstår därför endast att knyta sina förhoppningar till det kommande arbetet, som finansministern här har talat om. Jag tror för min del att finansministern vid den fortsatta prövningen skall finna att den anordning, som här föreligger, i obeskuret skick är till så stort gagn för samhälls-ekonomien att den inte kan få försvinna i en pott där det enbart blir fråga om att förenkla skattesystemet.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Magnusson

och herr Nilsson i Svalöv avgivna reservationen.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! På tal om den advokatyr, som herr Ewerlöf här antydde, vill jag kort och gott deklarerat att någon meningsskiljaktighet inte har förelegat mellan mig och socialministern i denna fråga vare sig förra året eller i år. Det är en deklaration som jag gör och som jag ber att kammarens ledamöter sätter tro till.

Nu antydde herr Ewerlöf, att det skulle vara felaktigt att inrymma en obligatorisk avgift i detta fakultativa avdrag. Men herr Sjödahl har mycket klart angivit att principen skattelagsmässigt måste vara, att om en inkomst är beskattningsbar så är kostnader för att förvärva inkomsten avdragsgilla, och då blir avdraget obligatoriskt. Om inkomsten däremot icke är beskattningsbar, finns skattelagsmässigt inget skäl för avdrag, utan då blir avdraget fakultativt, ett slags uppmuntran eller hur man vill kalla det. Nu är ju utfallande sjukpenning enligt lagen icke beskattningsbar, och följaktligen kan avgiften inte vara obligatoriskt avdragsgill, utan den blir av samma natur som försäkringspremie för kapitalförsäkring. Ur skattelagssynpunkt är det då fullkomligt naturligt, att den inrymmes i detta avdrag.

Jag skall inte fortsätta att diskutera frågan, om det finns utrymme eller ej. Men jag har här nämnt en stickprovsundersökning, som visar ett genomsnitt av 130 kronor för dem som utnyttjat avdraget. Nu har herr Ewerlöf lagt fram siffror för ett helt stort folkförsäkringsbolag, och hans genomsnittssiffra ligger vid 150 kronor. Skillnaden är ju inte stor, siffrorna är överraskande samstämmiga. Och man bör i detta sammanhang komma ihåg, att ensamstående och gifta är skurna över en kam. En gift skattskyldig har självfallet förhållandevis större försäkringar än en ogift, och följaktligen är det alldeles säkert att här finns ett utrymme.

Ang. avdragsrätten för sjukförsäkringsavgifter.

Herr Ewerlöf återkommer till talet om att detta avdrag fastställdes 1910 och att penningvärdet sedan dess har förändrats. Men allt detta är ju oväsentligt, så länge försäkringsbolagen inte kunnat utnyttja det ursprungligen fastställda avdraget. Frågan har ingen betydelse förrän man slår i taket, och enligt mitt sätt att se gör man det icke nu.

Herr Ewerlöf talade om att bolagen redan haft kännning av en viss strävhets. Det har jag ingen kunskap om, men jag vill nämna att man för några år sedan sökte påverka mig genom sådana påståenden i ett annat sammanhang. Jag gjorde sedan upptäckten, att försäkringsackvisitionen i själva verket varit mycket framgångsrik och att bolagens försäkringsbestånd vuxit mycket kraftigt. Det skulle i hög grad förvåna mig, om man inte lyckas övervinna strävheten också under det år, som vi nu skulle ge oss till tåls.

Jag förstår att herr Ewerlöf i hög grad ser detta såsom en försäkringsfråga, men jag kan ju inte göra det; jag måste också ta hänsyn till att frågan skattetekniskt är sammanvävd med andra. Och när man är i färd med att söka utforma linjerna för en mera allmän reform, är det ganska naturligt att man vill ha händerna fria för att kunna nå bästa möjliga resultat. Jag vill för min del säga, att även om avdraget i inskränkt skattemässig bemärkelse är irrationellt så har jag sympatier för det. Jag tycker att samhället bör kunna göra denna uppoffring för att uppmuntra till försäkringssparande. Därför vill jag inte här på något vis uttala den meningen, att man inte skall ha avdraget kvar eller att det inte skall vara effektivt. Jag utber mig endast att få ha litet fria händer på denna punkt; sedan kommer riksdagen att kunna taga ställning i frågan, när ett förslag, som jag hoppas, nästa år kommer på riksdagens bord.

Herr EWERLÖF (h):

Jag vill bara med anledning av vad finansministern sist sade uttala att finansministern och jag tycks kunna se frågan ur samma synpunkt. Jag vill inte

främst se den som en teknisk försäkringsfråga, utan för mig är det framför allt en fråga om samhällsekonomin och betydelsen av upprätthållandet av det enskilda sparandet i landet. Och det tycks vara samma synpunkt som finansministern vill anlägga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å det nu föredragna betänkandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) av herr *Spetz*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid betänkandet anförda reservationen; samt 3:o), av herr *Magnusson*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av honom och herr Nilsson i Svalöv vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Magnusson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Spetz* yrkande.

Herr *Magnusson* äskade emellertid votering även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bevilningsutskottets betänkande nr 31 antager bifall till herr *Spetz* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. olycksfallsersättning åt tvångsarbetare m. m.

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Magnussons yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innehålles i den av herrar Magnusson och Nilsson i Svalöv vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Magnusson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 32.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av väckta motioner om rätt att vid taxering till skatt för inkomst göra avdrag för läkar- och sjukvårdskostnader, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsförsäkring för sjömän m. fl., m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. olycksfallsersättning åt tvångsarbetare m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m.

Genom en den 12 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 94, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förordningsförslaget var 1 § så lydande:

Drabbas någon som

a) är häktad eller intagen å fängvårds- eller tvångsarbetsanstalt eller vårdas å allmän eller statsunderstödd enskild alkoholistanstalt eller

b) å fattigvårdsanstalt eller annat arbetsställe fullgör arbete, som jämlikt 71 § lagen om fattigvården eller 72 § barnavårdslagen anvisats honom,

under vistelsen å häktet, anstalten eller arbetsstället i eller utom arbete av skada till följd av olycksfall eller inverkan, som avses i 6 § lagen om yrkesskadeförsäkring, utgår ersättning av statsmedel enligt vad nedan sägs.

Med skada avses kroppsskada ävensom skada å konstgjord lem eller därmed jämförlig anordning, som är i bruk för sitt ändamål.

Ang. ersättning för kroppsskada under tjänstgöring i civilförsvaret.

Till olycksfall, som avses i första stycket, hänföres jämväl olycksfall vid färd till eller från häktet, anstalten eller arbetsstället, såframt färden föranledes av och står i nära samband med vistelsen därstädes.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anfört:

»Det genom förevarande proposition framlagda förslaget innebär i huvudsak, att gällande bestämmelser om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt tvångsarbetare, fångar m. fl. anpassas till den i proposition nr 60 till årets riksdag föreslagna nya lagen om yrkesskadeförsäkring.

Utskottet, som i utlåtande nr 22 tillstyrkt propositionen nr 60, har ej funnit anledning till erinran mot det föreliggande förslaget och får därför hemställa, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.»

Reservation hade avgivits av herr Magnusson och fru Ewerlöf, som under åberopande av den vid utskottets utlåtande nr 22 under 6 § i förslaget till lag om yrkesskadeförsäkring fogade reservationen av herr Lundgren ansett, att utskottet bort hemställa, att 1 § i förslaget till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m., måtte få följande lydelse:

Drabbas någon — — — nedan sägs.

Med skada — — — sitt ändamål.

Till olycksfall, som avses i första stycket, hänföres jämväl olycksfall vid färd till eller från häktet, anstalten eller arbetsstället, såframt färden föranledes av och står i omedelbart samband med vistelsen därstädes.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av mig och fru Ewerlöf avgivna reservationen.

Herr NORMAN (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av ett godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ersättning för kroppsskada under tjänstgöring i civilförsvaret.

Föredrogs änyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret.

Genom en den 5 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 138, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret.

I berörda förordningsförslag hade 1 § avfattats sålunda:

Drabbas någon å tid, då riket icke befinner sig i krig, under tjänstgöring i civilförsvaret, däri inbegripet utbildning eller övning för dylik tjänstgöring, av skada till följd av olycksfall eller inverkan, som avses i 6 § lagen om yrkesskadeförsäkring, utgår ersättning av statsmedel enligt vad nedan sägs. Såsom tjänstgöring i civilförsvaret anses även inställelse för inskrivning i civilförsvaret.

Med skada avses kroppsskada ävensom skada å konstgjord lem eller därmed jämförlig anordning, som är i bruk för sitt ändamål.

Till olycksfall, som avses i första stycket, hänföres jämväl olycksfall vid färd till eller från platsen för tjänstgöringen, såframt färden föranledes av och står i nära samband med tjänstgöringen.

Om upphävande av den s. k. jordförvärvslagen m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet yttrat:

»Det genom förevarande proposition framlagda förslaget innebär i huvudsak, att gällande bestämmelser om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret, anpassas till den i proposition nr 60 till årets riksdag föreslagna nya lagen om yrkesskadeförsäkring.

Utskottet, som i utlåtande nr 22 tillstyrkt propositionen nr 60, har ej funnit anledning till erinran mot det föreliggande förslaget och får därför hemställa, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.»

Reservation hade anförts av herr *Magnusson* och fru *Ewerlöf*, som under åberopande av den vid utskottets utlåtande nr 22 under 6 § i förslaget till lag om yrkesskadeförsäkring fogade reservationen av herr *Lundgren* ansett, att utskottet bort hemställa, att 1 § i förslaget till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret, måtte få följande lydelse:

Drabbas någon — — — i civilförsvaret.

Med skada — — — sitt ändamål.

Till olycksfall, som avses i första stycket, hänföres jämväl olycksfall vid färd till eller från platsen för tjänstgöringen, såframt färdens föranledes av och står i omedelbart samband med tjänstgöringen.

Herr **MAGNUSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och fru *Ewerlöf* avgivna reservationen.

Herr **NORMAN** (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet

hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av ett godkännande av den vid utlåtandet anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om inrättande av en stiftsadjunktur för sjömansvård i Stockholms stift, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om upphävande av den s. k. jordförvärvslagen m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner angående dels upphävande av lagen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels viss ändring i lagen om uppsikt å jordbruk och upphävande av lagen om kronans förköpsrätt m. m., dels översyn av sistnämnda lag, dels ock viss ändring av samma lag.

Tredje lagutskottet hade behandlat åtta inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 352 av herr *Nord*,

nr 353 av herr *Franzén*,

nr 354 av herr *Werner* m. fl. och

nr 385 av herr *Ewerlöf* m. fl. samt

inom andra kammaren:

nr 298 av herr *Vigelsbo* m. fl.,

nr 459 av herr *Andersson* i Bräm-

hult,

nr 460 av herr *Kilsmo* m. fl. och

nr 491 av herr *Hjalmarson* m. fl.

I motionerna I: 352 och II: 460, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta att med omedelbar verkan upphäva lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att motionerna I: 352 och II: 460 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 385 och II: 491 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 354 och II: 298 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I: 353 och II: 459 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande utskottets hemställan under A, av herrar *Nyberg* och *Nestrup*, vilka ansett, att utskottet bort under nämnda punkt hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 352 och II: 460 måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående upphävande av lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Härigenom förordnas, att lagen den 17 juni 1948 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet skall upphöra att gälla med utgången av december månad 1954.

2) beträffande utskottets hemställan under B, av herr *Ebbe Ohlsson* och fru *Boman*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr NORD (fp):

Herr talman! På grund av den sena timmen skall jag inskränka mig till att blott yrka bifall till reservationen nr 1.

Herr OSVALD (fp):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! Jag skall endast med några ord ge en motivering till den blan-

ka reservation, som jag har anmält vid utskottets hemställan under B.

Först vill jag emellertid framhålla, att någon ändring ingalunda inträffat i vår uppfattning beträffande förköpslagen, om vars avskaffande det föreligger en motion från vårt håll, i synnerhet som lagen fått ytterligare skamfilat anseende under senare tid och den dessutom enligt vår uppfattning saknar betydelse för jordbrukets yttre rationalisering, men däremot föranlett en stor arbetsbelastning för lantbruksnämnderna och övriga myndigheter, alldeles bortsett från den irritation som den vållat bland jordbrukarna.

Då vi emellertid inom utskottet blev underrättade om att utredningen i ämnet i stort sett var avslutad och att slutjusteringen kunde väntas redan i vår, har vi ansett oss böra invänta resultatet därav och avstå från särskilt yrkande i denna del. Men då folkpartirepresentanterna inom utskottet har avgivit en reservation även beträffande jordförvärvslagens upphävande, trots att resultatet av förevarande utredning inom kort kan väntas föreligga, och då herr Nord nyss yrkade bifall till den med 1) betecknade reservationen, vill jag endast anmäla, herr talman, att jag med hänsyn till vår tidigare inställning i denna fråga kommer att stödja denna reservation.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herrar *Nyberg* och *Nestrup* vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förre propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 18, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

gjorda hemställan om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

I samband med denna anslagspunkt hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisa- de motioner, nämligen

1) motionen I: 20 av herr *Niklasson*, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för att kronan tillhöriga fastigheter, vilka elektrifieras genom distributionsföretag, måtte upplåta mark för ledningars framdragande på samma villkor, som gällde för distributionsföretagets övriga konsumenter, samt att samma förfaringssätt måtte tillämpas även beträffande ecklesiastika fastigheter;

2) de likalydande motionerna I: 253 av herr *Tjältgren* m. fl. och II: 419 av herr *Andersson* i Dunker m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte dels besluta, att lån ur kraftledningslånefonden skulle kunna beviljas åt distributionsföretag, som av elektrifieringsberedningen befunnas vara lämpligt organiserat, även för förnyelse, omläggning eller förstärkning av distributionsnät, dels hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag snarast möjligt i överensstämmelse med motionernas syfte rörande ändrade grunder för kraftledningslånefonden i fråga om säkerhet och låneränta; samt

3) de likalydande motionerna I: 370 av herr *Hermansson*, *Herbert*, m. fl., och II: 470 av herr *Andersson* i Brämhult m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 370 och II: 470,

till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor;

2) att motionerna I: 253 och II: 419, såvitt anginge yrkandet att lån ur kraftledningslånefonden skulle kunna beviljas åt distributionsföretag, som av elektrifieringsberedningen befunnas vara lämpligt organiserat, även för förnyelse, omläggning eller förstärkning av distributionsnät, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att motionerna I: 253 och II: 419, såvitt avsåge hemställan hos Kungl. Maj:t om förslag snarast möjligt rörande ändrade grunder för kraftledningslånefonden i fråga om säkerhet och låneränta, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

4) att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 20 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att enhetliga regler — på sätt utskottet föreslagit — skulle gälla beträffande upplåtelse av mark å i motionen angivna fastigheter för framdragande av elektriska ledningar.

Reservation hade anförts av herrar *Bror Nilsson*, *Sigfrid Larsson* och *Petersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1—3 hemställa,

1) att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 370 och II: 470, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor;

2) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 253 och II: 419, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta företa viss författningsändring, som utskottet förordat i det föregående;

3) att riksdagen måtte, med bifall i förevarande del till motionerna I: 253

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

och II: 419, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville — på sätt utskottet förordat — framlägga förslag rörande ändrade grunder för kraftledningslånefonden i fråga om säkerhet och låneränta.

Herr NILSSON, BROR, (bf):

Herr talman! Trots den sena timmen ser jag mig nödsakad att med några ord motivera den reservation, som jag jämte ett par andra riksdagsledamöter har avgivit vid utskottets utlåtande.

Redan av det stora antal motioner som avgivits i denna fråga, nämligen tre i första kammaren och två i andra kammaren, framgår vilken vikt man från landsbygdshåll tillmäter förevarande anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Emellertid har endast en av dessa motioner behandlats välvilligt av utskottet och blivit tillstyrkt. Det är herr Niklassons motion, i vilken hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för att kronan tillhöriga fastigheter, vilka elektrifieras genom distributionsföretag, må upplåta mark för ledningars framdragande på samma villkor, som gäller för distributionsföretagets övriga konsumenter, samt att samma förfaringssätt må tillämpas även beträffande ecklesiastika fastigheter.

I en annan motion av herr Tjällgren m. fl. i denna kammare, likalydande med en av herr Andersson i Dunker m. fl. i andra kammaren väckt motion, har hemställts, att riksdagen måtte dels besluta, att lån ur kraftledningslånefonden må heviljas åt distributionsföretag, som av elektrifieringsberedningen befinnes vara lämpligt organiserat, även för förnyelse, omläggning eller förstärkning av distributionsnät, dels hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag snarast möjligt i överensstämmelse med motionernas syfte rörande ändrade grunder för kraftledningslånefonden i fråga om säkerhet och låneränta.

Motionärerna påpekar i sin motive- ring, att kraftledningsfonden för närvarande förfogar över disponibla kapital- tillgångar på cirka 3 å 4 miljoner kro-

nor. Det är ju rätt sällsynt att det finnes överskott i en sådan fond. Att så här är fallet beror på att villkoren är så ogynnsamma, att möjligheterna att erhålla dylika statslån utnyttjas i mycket liten omfattning. Elkraftutredningen har i sitt den 23 januari 1953 avlämnade förslag angående stöd åt upprustningen av elektriska distributionsnät på landsbygden föreslagit viss modifiering av bestämmelserna för denna fond för att den skall kunna rationellt utnyttjas och även användas när det gäller att understödja upprustning av distributionsnät, som är i behov därav. Utredningen har även ansett, att kretsen av låneberättigade inte borde vara så begränsad som den är.

Det är detta elkraftutredningens uttalande som motionärerna stöder sig på, då de velat föra fram frågan till avgörande i riksdagen så snart som möjligt. Ehuru nu elkraftutredningen i sitt remissvar över denna motion har sagt att den i sitt kommande yttrande — den skall nämligen komma med ett yttrande till — inte har något att tillägga utöver vad som i detta avseende framgår av utredningens nu åberopade uttalande, så motiverar jordbruksutskottet sitt avslag på motionen med att utredningens utlåtande nummer två bör avvaktas. Detta finner vi reservanter vara onödigt, då ju utredningen i denna del är färdig och utredningsmännen när det gäller de frågor, som motionen berör, inte har något ytterligare att tillägga. Vi vill att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana författningsändringar att det åsyftade målet nås. Vi anser att tiden hastar, och man skulle göra ett års tidsvinst, om vår reservation antoges.

I detta ämne har även väckts motioner av herr Hermansson, Herbert, m. fl. och herr Andersson i Brämhult m. fl., vilka utmynnar i en hemställan om att riksdagen måtte till befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 5 miljoner kronor. Kungl. Maj:t äskar emellertid samma belopp som för innevarande budgetår, nämligen 4 miljoner kronor. Elektrifieringsberedningen

Ang. byggande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge.

har hemställt, att anslaget skall höjas med 2 miljoner kronor till 6 miljoner kronor. Som motivering härför har det bland annat anförts, att det vid slutet av budgetåret 1952/53 fanns ej slutbehandlade ansökningar till ett belopp av 4,5 miljoner kronor, vilket motionärerna också åberopat. De framhåller också den utomordentliga betydelse för landsbygdens näringsliv som den elektriska driften har. Motionärerna understryker även det alltmer framträdande behovet av upprustning av redan befintliga landsbygdsnät.

Även i sitt tillbakavisande av denna motion hänvisar utskottet till elkraftutredningens betänkande. Vi reservanter anser att det i elkraftutredningens betänkande är till fullo bestyrkt, att en höjning av detta betydelsefulla anslag vore berättigad.

Jag ber, herr talman, efter att nu i fem minuter ha tagit kammarens ärade ledamöters dyrbara tid i anspråk, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Det skulle vara tack-samt att bemöta herr Nilssons anförande, där han ingående har skildrat vad som kräves i föreliggande motioner. Men jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för om jag bara rätt och slätt yrkar bifall till utskottets förslag. Motionärerna yrkar här på en höjning av anslaget med en miljon kronor, och jag tror inte att kammarens ledamöter vid denna sena timme är beredda att göra en så stor förändring i det förslag som föreligger.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande punkterna 1—3 samt särskilt rörande punkten 4 av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om punkterna 1—3 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkter hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På därefter gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten 4 hemställt.

Ang. byggande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 19, med anledning av väckta motioner angående förskott ur anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering eller ur jordfonden till byggande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 380 av herr *Franzén* och II: 404 av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl., dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att snarast möjliggöra iordningställande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att förskottera härför erforderliga medel ur anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering eller ur jordfonden.

Reservation hade avgivits av herrarna *Mossberger* och *Jacobson* i Vilhelmina, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 380 och II: 404, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att snarast möjliggöra iordningställande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att — därest så ansåges påkallat — förskottera härför erforderliga medel ur anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering eller ur jordfonden.

Ang. byggande av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Den reservation som är fogad vid detta utlåtande skiljer sig från **utskottsutlåtandet i fråga** om skrivsättet endast med fyra ord. Vad skrivningen beträffar föreligger alltså här ingen nämnvärd skillnad. Därav kan man få den uppfattningen att reservanterna även reellt sett gått med på majoritetens förslag. Men så är ingalunda fallet, och kanske har reservationen fått en något olycklig utformning.

Reservanternas förslag går ut på att Kungl. Maj:t skall avgöra frågan efter att närmare ha prövat lämpligheten av att bygga en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge. Utskottsmajoritetens förslag innebär däremot ett direkt åläggande.

Reservanterna stöder sitt förslag bl. a. på uttalanden av lantbruksstyrelsen och statskontoret. Lantbruksstyrelsen har visserligen i princip tillstyrkt byggande av en fiskehamn men ifrågasätter om inte den lämpligaste lösningen av finansieringsfrågan vore att Hallshuks fiskehamnsbygge i stället uppflyttades i en bättre turordning å fiskehamnsanslaget. Statskontoret har i sitt yttrande påpekat att detta fiskehamnsbygge av 1944 års fiskehamnsutredning upptogs som nr 5 i angelägenhetsgraden. Vidare är att märka att Hallshuks hamnförening så sent som i fjol gjorde en framställning till Kungl. Maj:t, som den 17 april lämnade framställningen utan åtgärd. Samtidigt uppdrog emellertid Kungl. Maj:t till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att företa en översyn av 1944 års fiskehamnsutrednings förslag med avseende på hamnföretagens angelägenhetsgrad. Statskontoret anser att en prövning av motionärernas förslag bör ske först sedan denna utredning blivit klar.

Det kan naturligtvis gå bra att förskottera medel ur ett anslag och sedan återföra dem dit, från ett annat anslag, men detta skulle väl också medföra vissa konsekvenser som man kanske inte nu kan överblicka. Ett sådant förfarande kan måhända rent av ställa till med arbetslöshet på vissa håll.

Full klarhet råder inte heller om hur mycket fiskehamnen skulle komma att

kosta. Det har sagts att den skulle dra en kostnad av 400 000 kronor. Så sades det vid det tillfälle då utredningen gjordes. Men sedan dess har ju förhållandena ändrats i vissa avseenden. Fiskarna vill t. ex. nu ha större båtar, och detta måste väl också leda till att hamnen behöver göras större. Det betyder att företaget kan komma att kosta mycket pengar.

Vi har som sagt med reservationen endast avsett att Kungl. Maj:t skulle få pröva frågan innan denna slutligen avgöres.

Det är för övrigt ett egendomligt förhållande som här inträffar: det föreligger motioner från både folkpartiet och högern i jordbruksutskottet i vilka begärs att rationaliseringsanslaget till jordbruket väsentligt skall minskas. Man går t. o. m. så långt att man föreslår att anslaget skall sänkas till 100 kronor. Det är klart att ett bifall till dessa motioner skulle innebära en mycket enkel lösning av den föreliggande frågan, ty om jordbrukets rationaliseringsanslag sänktes till 100 kronor skulle några pengar aldrig kunna förskotteras därifrån till detta hamnbygge. Jag föreställer mig därför att om riksdagen nu skulle gå på utskottets här föreliggande förslag, så måste folkpartiet, när den åsyftade motionen i morgon behandlas i jordbruksutskottet, hjälpa till att slå ihjäl sitt eget förslag, ty i annat fall kan ju detta hamnbygge inte komma till stånd på det sätt som här avses.

Jag ber med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

Herr JONSSON, JON, (s):

Herr talman! Jag skall inte vid denna sena timme ge mig in i någon mera ingående debatt i denna fråga. Jag vill bara med anledning av vad herr Mossberger yttrade i slutet av sitt anförande fästa uppmärksamheten på att det här endast gäller en förskottering ur anslaget till jordbruksrationaliseringen. Sedan statsbidrag ur fonden för byggande av fiskehamnar i sinom tid utgått till hamnbygget, skall summan, enligt vad utskot-

Ang. byggnad av en fiskehamn vid Hallshuks fiskeläge.

tet klart och tydligt säger ifrån, återföras till nämnda anslag.

Jag tror nog också att det är riktigt att vi bedömer reservationen sådan den är utformad och inte med hänsyn till vad reservanterna eventuellt har tänkt sig att den skulle innehålla.

Då reservationen och utskottsutlåtandet är praktiskt taget lika ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mossberger* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 20, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen av vissa stödlån; och

nr 21, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avveckling av kommunskogslånefonden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 18, över motion om viss ändring i stadgan angående hotell- och pensionsrörelse; samt

nr 19, över motion om upprättande av förteckningar över sådana arbets- och tjänsteuppgifter inom statliga verk och inrättningar, som lämpligen kan anförtros åt partiellt arbetsföra personer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 197, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 31 bifölles även av andra kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.19.

In fidem

G. H. Berggren.